O canțonetă numită „Guapperia" sau filiera neofascistă a mafiei*

Despre „camorra" napolitană s-au scris studii și cărți ce au încercat să-i descifreze sensurile și evoluțiile – paralele, dar, în același timp, distincte de cele ale mafiei siciliene sau „'ndranghetei" calabreze. Firește, accesoriile lumii interlope napolitane sînt aceleași ca și ale surorilor ei italiene: sînge autentic, portocale autentice, crime autentice, mizerie autentică. Aceleași îi sînt și evoluțiile. Doar rădăcinile îi sînt altele.

O relevantă introducere în fenomen ne-o permite povestea Pupettei Maresca, relatată de Hans Magnus Enzensberger[1].

„27 aprilie 1955. Șoseaua ce duce de la Neapole la Sorrento și Pozzano este reprezentată în ghidul automobilistic al Italiei cu o linie verde. Traseu pitoresc, scrie în legendă. Turistul european se supune acestei linii verzi și, din parkinguri și de pe terasele hotelurilor, admiră panorama golfului, pe cea a Capri-ului, păduricile înflorite de portocali și plantațiile de arbori fructiferi.

În fața basilicii Santa Maria di Pozzano, imediat după Castellamare, pocnesc declanșatoarele aparatelor Leica. Pe porțile întunecoase și larg deschise ale templului iese, la brațul mirelui, o superbă fată de vreo 20 de ani, îmbrăcată în alb. O caravană florală de automobile îi duce pe cei trei sute de invitați la nuntă la restaurantul «Panoramico». Aici, turiștii pot asista la un banchet de nuntă napolitan. E o sărbătoare campestră, intimă, solemnă, se țin nenumărate toasturi, sînt servite

Un magazin din Neapole cu obloanele trase în semn de protest contra extorcărilor camorrei

gnocchi, prăjituri în foitaj, ghiveci cu pui, pește proaspăt din golf și se bea vin din celebrele vii de la Gagnano. Între invitați se află doi primari și un deputat, mireasa este regină a frumuseții în satul său de origine, tatăl miresei, mirele și martorii lasă impresia că ar fi onorabili și prestigioși oameni de afaceri.

După masă, se cîntă canțonete napolitane. Un tînăr de vreo douăzeci de ani, fiul primarului din Marano, se ridică și cîntă «Guapperia»: «Treziți-vă, copii ai suferinței/ căci această serenadă este foarte amară:/ sînt îndrăgostit de Margarita,/ cea mai frumoasă fată din Frascata. Cînt în zori o serenadă în cinstea ei,/ pentru că îmi place să mă audă cîntînd.../ Am băut un pahar cu vin/ căci noaptea asta vreau s-o chinui.../ Treziți-vă, copii ai suferinței! Luna a ieșit pe neașteptate,/ pentru a-i da satisfacția de a mă vedea nefericit:/ pentru că această fată m-a vrăjit, vreau ca luna să se îmbrace în doliu... Cînd ea a venit la mine/ eu eram cel mai celebru guappo din Sanità.../ acum, că am irosit toată această guapperia,/ am fost azvîrlit afară din onorabila societate.../ Treziți-vă, copii ai suferinței! Începeți să cîntați, băieți, grăbiți-vă./ nu fiți triști, căci eu sînt în voce.../ și pot să cînt pînă mîine/ și să o chinuiesc pe cea care m-a chinuit.../ De ce nu mai păstrați tactul mandolinei? De ce nu se mai aude ghitara?/ Iată, plînge întreaga orchestră/, cînd eu ar tre-

* Din volumul „Filiera tăcerii", în curs de pregătire la Editura Politică.

[1] Hans Magnus Enzensberger, „Politica y delito", Editorial Seix Barral, SA, Barcelona, 1968. Titlul ediției originale: „Politik und Verbrechen", Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.

La 10 februarie a.c. s-a deschis la Palermo marele proces al mafiei. În lunga și dificila luptă a justiției italiene împotriva crimei organizate, niciodată pînă acum n-a avut loc un proces de asemenea proporții. 467 de persoane acuzate că aparțin mafiei se află în cuștile cu gratii de oțel din tribunalul-bunker special construit în incinta închisorii Ucciardone; peste o mie de avocați asigură apărarea și acuzarea; 400 de ziariști — italieni și străini — urmăresc audierile; măsurile de securitate frizează spectaculosul: peste 2000 de polițiști și carabinieri cu veste anti-gloanțe asigură paza în interiorul și în afara închisorii, blindate ușoare se află în poziție de tragere pe trotuare, în timp ce elicoptere supraveghează din văzduh fiecare deplasare suspectă a automobilelor palermitane.

Toate acestea au fost posibile în urma confesiunilor „nașului" mafiot Tommaso Buscetta (Don Masino), „omul cu trei fețe" (două operații estetice i-au modificat, de-a lungul anilor, fizionomia, pentru a nu fi descoperit de poliție), extrădat la 15 iulie 1984 din Brazilia. În total, aproape 3 000 de pagini de confesiuni și mărturii despre 122 de crime săvîrșite în ultimii cincisprezece ani, despre organizarea și noile structuri ale mafiei, despre conflictele dintre clanuri, despre victime, asasini și complici, despre legăturile mafiei cu lumea politică, despre conexiunile sale internaționale.

După Buscetta, alți 29 de mafioți au rupt „l'omertà", teribila lege mafiotă a tăcerii, care, de-a lungul secolelor, i-a asigurat supraviețuirea. Toți se află în cuștile 28, 29, 30, ce le-au fost rezervate în tribunalul de la Palermo. Pe baza mărturiilor lor, patru magistrați au întocmit un act de acuzare în 40 de volume (8607 pagini).

La Palermo are loc procesul mafiei. Dar el nu este singular. Un proces similar s-a deschis în 1983 la Neapole, împotriva camorrei, „sora" napolitană a mafiei siciliene...

...lui să plîng.../ Plîngeți, copii ai suferinței![1]»

Cînd Gaetano Orlando termină de cîntat, nimeni nu aplaudă. Tăcerea e stînjenitoare. Pe deasupra mesei, Orlando se uită la mirele Pasqualone Simonetti, pe care, unsprezece luni mai tîrziu, îl va împușca în plină stradă. În fața lui Pasqualone, se află martorul de nuntă Antonio Esposito, din ordinul căruia va fi comis asasinatul. Mireasa se numește Pupetta Maresca. O așteaptă un an agitat. Își va pierde soțul și, unsprezece săptămîni mai tîrziu, va lua ea însăși în mînă revolverul, pentru a-l împușca, tot în plină stradă, ca pe un cîine, pe instigatorul crimei, care acum stă alături de ea, va aduce pe lume un fiu pe care îl așteaptă în închisoare, devenind principala figură a unui proces ce va mișca întreaga Italie.

O glumă rupe tăcerea de moarte din restaurantul «Panoramico», nunta campestră continuă, turiștii care sînt de față nu bănuiesc nimic, își achită, suspinînd, fantasticele note de plată și se îndreaptă, ca în fiecare după-amiază, învăluiți în nori de praf, spre campingul cel mai apropiat.

La acea nuntă s-au făcut cărțile pentru un joc sîngeros, pe care aici un străin nu l-ar putea înțelege. Inofensivul cuplu de bătrîni din Bochum, care a stat, poate, la masa alăturată în acea entuziastă seară, n-ar fi putut descifra textul canțonetei care a declanșat, între invitații la nuntă, un moment de tăcere..."[2]

La 31 martie 1959, la tribunalul din Neapole se deschide procesul. Acuzații sînt: Gaetano Orlando, pentru asasinarea premeditată a lui Pasqualone Simonetti; Assunta (Pupetta) Maresca, pentru asasinarea premeditată a lui Antonio Esposito, deținere ilegală de arme de foc, folosire imprudentă de arme de foc într-un loc public; Ciro Maresca, fratele Pupettei (absent de la proces), pentru complicitate la asasinat.

De la 14 octombrie 1955, cînd a fost arestată și internată în închisoarea napolitană Poggioreale, unde, după trei luni, a născut un băiat pe care l-a botezat Pasquale, în amintirea soțului asasinat, și pînă în martie 1959, Pupetta, frumoasa mireasă a gangsterului, ea însăși criminală, a devenit o figură legendară. Presa de senzație a urmărit-o pas cu pas: Pupetta – mireasă; Pupetta – în închisoare; Pupetta – mamă; Pupetta – vedetă de cinema. Regizorul Francesco Rosi a făcut un film despre povestea ei. Nimeni nu-și mai amintea că văduva cu pistolul în buzunar se numea, în realitate, Assunta și nu Pupetta (Păpușica), și că aveau, ea și familia ei, antecedente penale. La Neapole, mai ales, îi creștea, pe zi ce trecea, popularitatea. Maternitatea a ridicat-o pe un piedestal. Era glorificată ca zeița Justiției. „Pupettismul" presei atinsese proporții aberante. Prestigiosul ziar „Il Tempo" scria: „Această crimă (...) are caracteristici arhaice, ca să nu spunem grecești, în sensul tragediei antice. Formele și culorile sale sînt atît de vii, încît cu greu poți îndrăzni să o numești crimă. Dante ar fi spus că, aici, s-a împlinit un destin biblic: legea talionului, ochi pentru ochi. Sîngele pasional al acestei eroine de pe pămînturile Vezuviului a realizat ceea ce în antichitate se numea «bella gesta». În țăranca din Campania – care, deși îmbrăcată în solemn și riguros doliu, a adus, prin vigoarea sa juvenilă, un suflu primăvăratic în obscuritatea închisorii – s-a reîncarnat poate una din acele fete ateniene de pe vremea lui Pericle, la fel de frumoase, deși mai puțin îmbrăcate"...

Totuși, campania publicistică n-a avut darul să influențeze justiția. Apărătorii lui Orlando au încercat să-i prezinte delictul ca pe un caz de legitimă apărare. Chiar dacă declarațiile martorilor au fost confuze și contradictorii, raporturile dintre Orlando și Esposito n-au putut fi negate.

În ce o privește pe Pupetta, avocații ei au încercat să prezinte asasinarea lui Esposito ca pe o omucidere involuntară. Dar Pupetta însăși, într-un moment de exaltare, și-a semnat condamnarea, recunoscînd: „Domnule președinte, sînt obosită. Nu mai pot lupta. L-am ucis pe Esposito din dragoste pentru soțul meu. Dacă Pasqualone s-ar trezi din morți, dacă l-ar ucide din nou, aș face același lucru. Esposito trebuia să moară". În plus, experții au constatat că trupul lui Antonio Esposito era ciuruit de cel puțin treizeci de gloanțe. Unul din avocații lui Orlando va constata: „Teza omuciderii involuntare, comisă în legitimă apărare, este absurdă și nu stă în picioare. Pupetta Maresca a comis o crimă premeditată. Patru sau cinci persoane au tras asupra lui Esposito. Cel puțin patru arme distincte au fost folosite. În afară de Pupetta și fratele său Ciro, cel puțin alți doi complici au fost de față. Împușcăturile au fost, cu premeditare, organizate de acuzată. A avut grijă ca victimei să nu-i rămînă nici o scăpare".

Sub această lumină, „frumosul gest" al văduvei care și-a răzbunat soțul își pierde valoarea. Căci – au căzut de acord magistrații – crima de pe Corso Novara n-a avut nimic pasional în ea, ci a fost

[2] Ibidem pag. 115—119.

ultimul episod al unui sîngeros război dintre clanurile rivale ale camorrei.

Drept urmare, la 16 mai 1959, tribunalul din Neapole, după douăsprezece ore de deliberări, a pronunțat următoarele sentințe:

– Gaetano Orlando, condamnat la 30 ani închisoare.

– Pupetta Maresca, condamnată la 18 ani închisoare.

– Ciro Maresca, condamnat în contumacie, pentru complicitate la asasinat, la 12 ani închisoare.

Povestea Pupettei Maresca a început cu o nuntă și o canțonetă – „Guapperia" –, cheie necesară pentru a pătrunde în simbolistica fenomenului care se numește camorra.

Cervantes despre camorra

„Guapperia" – se arată în dicționarul limbii italiene – este substantiv, dialectal (Neapole), ce vine de la „guappo" – 1. vagabond, bandit, 2. elegant, bătător la ochi, 3 arogant. Un „guappo" este un individ fără profesie, ce trăiește de pe urma banditismului. „Guapperia" este, așadar, un mod de a trăi în afara legii. Toți acești indivizi formează o societate aparte – camorra.

Camorra ar fi apărut la Neapole în 1820, epoca în care, în întreaga Peninsulă Italică, înfloresc societățile secrete. „Dar – susține J. Heron Lepper[3] – e posibil ca această instituție să fi existat la Neapole din timpuri mult mai vechi și obiceiurile și numele să-i fie spaniole" (în spaniolă, camorra[4] este substantiv feminin – familiar – și înseamnă ceartă, gîlceavă, scandal, iar camorrista, substantiv masculin – familiar –, înseamnă scandalagiu).

De altfel, prima mărturie literară a existenței crimei organizate provine din Spania, iar cel care ne-o dă nu este altul decît Miguel de Cervantes, în ale sale „Nuvele exemplare", publicate în 1613. În nuvela „Rinconete și Cortadillo", un hoț obișnuit este privit de sus:

„– Păi cum să vă fac eu să înțelegeți și să vă dumiriți, așa, băbește și cu lingurița: vreau să zic, domnilor, dacă domniile voastre sînteți hoți, dar, la drept vorbind, nu știu de ce vă-ntreb, fiindcă știu că sînteți; spuneți-mi însă: cum de nu v-ați dus la vama domnului Manglipodio[5]?

– Oare în ținutul acesta se plătesc accize de hoți, domnule crai? – zise Rincón.

– Dacă nu se plătesc – răspunde băiatul –, trebuie cel puțin să vă înfățișați domnului Manglipodio, care e tatăl, învățătorul și ocrotitorul tuturora, așa că vă sfătuiesc să veniți cu mine ca să-i jurați supunere, ori de nu, să nu cutezați a fura fără învoirea lui, căci v-ar costa scump".[6]

Intrați în „Honrada Hermandad" (Onorata Frăție), Rinconete și Cortadillo sînt avertizați de Manglipodio:

„– Nimeni, nici în glumă, să nu calce nici cea mai măruntă rînduială a ordinului nostru, că-l va costa viața".[7]

„Printre binefăcătorii noștri – le explică Manglipodio – se numără: avocatul care ne apără, sticletele care ne înștiințează, călăul căruia îi e milă de noi, acela care, cînd vreunul din noi fuge pe stradă și-n urma-i se aud strigăte ca: «Hoțul, hoțul! Puneți mîna pe el, puneți mîna pe el!» se așază la mijloc și ține piept puhoiului urmăritorilor, zicînd: «Lăsați-l, vai de el de amărît, că-i cu norocul spart în fund: ducă-se învîrtindu-se și bată-l păcatele lui!» (...) Binefăcători ne sînt și tații și mamele noastre, care ne-aduc pe lume, și grefierul, că dacă el e bine pornit, nu se află delict care să fie culpă, nici culpă căreia să i se dea o pedeapsă grea: și pentru toți aceștia pe care i-am pomenit, frăția noastră face-n fiecare an o adversare* cu cea mai mare bombă** și surlemnitate*** ce ne stau în putință"[8].

Lui Rinconete, care, „deși băiat încă, era foarte vioi la minte și avea o fire bună", „i se părea cu totul neobișnuit ca într-un oraș atît de vestit ca Sevilla să fie o justiție atît de nepăsătoare, încît aici să poată trăi aproape la lumina zilei o lume atît de păgubitoare și atît de potrivnică firii înseși".[9]

Satira lui Cervantes nu este o ficțiune. „Din secolul XV – explică Enzensberger – e dovedită existența în Spania a așa-numitei «Confraternidad de la Garduna»[10]. Această «Honrada Hermandad» s-a organizat după modelul ordinelor monastice și, ca și ele, a anticipat elementele structurale ale posterioarelor societăți capitaliste. Frăția era organizată în mod strict ierarhic (...) Structurarea ei rațională, administrarea riguroasă, normele comerciale stricte îi dădeau un enorm avantaj față de vechile bande de hoți, a căror lipsă de energie, organizare improvizată și anarhic criteriu profesional le-au dus rapid la decadență. «Honrada Hermandad» a cîștigat, dimpotrivă, în secolele XVI și XVII, un tot mai mare prestigiu și popularitate. Istoricul spaniol Manuel de Cuendias scrie în acest sens: «Frăția primea misiuni din toată lumea la prețuri rezonabile, asumîndu-și deplina responsabilitate a afacerii. Potrivit comenzii, acționa prin ciomăgeli, omuciderî și asasinate prin sufocare. Desigur, asasinatul era costisitor și erau acceptate doar comenzi ale unor personalități prestigioase. Dacă se ajungea la un acord, executarea sa era sigură...» Între altele, istoricul spaniol se bazează pe un document din anul 1420, în care sînt înscrise statutele Onoratei Frății.

Patru sute de ani mai tîrziu, la 12 septembrie 1842, camorra din Neapole și-a elaborat o constituție, ce corespunde, în detaliu, cu modelul spaniol de la sfîrșitul Evului Mediu. Iată cîteva din articolele acestui statut:

Articolul 1. Onorata Societate a Tăcerii, numită și Frumoasa Societate Reformată a Camorrei, îi grupează pe toți bărbații curajoși care, în împrejurări speciale, se pot alătura ei atît moral, cît și material.

---

[3] J. Heron Lepper, „Les sociétés secrètes de l'Antiquité à nos jours", Payot, Paris, 1933

[4] Dicționar spaniol-român, Editura Științifică, București, 1964

[5] În original, Manipodio, nume semnificativ, ca și atîtea altele din Cervantes; traducătorul i-a găsit corespondentul în Manglipodio. În dicționarul academic spaniol: „monipodio" (de la „monopolio"), contract între persoane ce se asociază în secret în scopuri ilicite.

[6] Miguel de Cervantes, „Nuvele exemplare", Ed. Cartea Românească, București 1981, pag. 138

[7] Ibidem, pag. 146

* ** *** Pentru a sublinia înapoierea intelectuală a personajului, Cervantes îl face să vorbească incorect: aniversare, pompă, solemnitate

[8] Ibidem, pag. 143

[9] Ibidem, pag. 165

[10] „Camaraderia bandei de pungași"

În cușca de la Poggioreale: Don Raffaele Cutolo (dreapta), împreună cu fiul său Roberto, în timpul audierilor din februarie a.c.

Articolul 10. Membrii săi nu recunosc nici o autoritate temporală sau spirituală, în afară de Dumnezeu, de sfinți și de cei care guvernează societatea.

Articolul 24. Banii cîștigați trebuie să fie încredințați șefilor societății. O a patra parte i se dă Marelui Maestru, restul merge la vistieria comună a societății și e repartizată membrilor cei mai scrupuloși dintre cei activi, celor inapți și celor pe care capriciile guvernului i-au aruncat în închisoare".[11]

În orice caz, fenomenul se extinsese în mod preocupant dacă, în 1863, Marc Monnier îi dedica o carte: „Ce e Camorra, sau ce era nu demult, o voi spune în două cuvinte: era o asociație de oameni din popor, corupți și violenți, ce-i storcea de bani, prin intimidare, pe cei vicioși și lași (...). Am spus că-i extorca pe vicioși; astfel, domnește peste tot unde aceștia se adună și, mai ales, în locurile unde o tristă necesitate îi reunește, vreau să zic în închisori". Monnier încearcă și o explicare sociologică a fenomenului: „Nu există în regiune nici școli, nici aziluri... micul vagabond ajunge, deci, cerșetor și devine, curînd, hoț... sfîrșește, într-o bună zi, în închisoare; atunci, din două una: sau are curaj sau n-are deloc. Dacă n-are curaj, se va lăsa exploatat de camorra; dacă are, aspiră să devină camorrist".[12]

Nu este greu de explicat stabilitatea unor asemenea organizații ale crimei, fie că ele se numesc mafia, camorra, garduña sau 'ndrangheta. Curțile regale și biserica puteau conta pe ele, folosindu-le ca aliați politici, ca pe o a doua poliție secretă. La Neapole, oraș cu 60 000 de locuitori în secolul XVIII, ce trăiau, majoritatea lor, într-o mizerie aproape totală, camorra a fost pilonul conservator al regimului: stat în stat, percepea impozite și taxe vamale, făcea „dreptate" și îi „proteja" pe cei pe care-i extorca.

„Muții și morții nu vorbesc!"

Secole de-a rîndul, camorra n-a fost decît o excrescență parazită a unui oraș parazit, „în care – arăta, în 1968, Hans Magnus Enzensberger – două treimi din populație trăiește în stradă, fără educație, fără slujbe, azi, ca și acum două secole. Chiar și azi? La jumătatea secolului douăzeci, după două războaie mondiale, în Italia democrat-creștină? Vechea camorra, cu pitoreștile ei ritualuri de inițiere, cu jargonul ei înflorit, cu ciudatul ei concept al onoarei? Întreaga Italie, perplexă, își punea această întrebare cînd Pupetta Maresca, frumoasa mireasă, l-a ucis cu focuri de revolver, la Neapole, pe asasinul soțului ei..."[14]

S-au scurs treizeci de ani de la evenimentele de pe Corso Novara. Neapole e același, și aceeași este camorra, deși, între timp, și-a adaptat numele, modernizîndu-l. Pupetta Maresca a ieșit de mult de la Poggioreale.

O reintîlnim în „Noua Familie", clanul ale cărui rivalități cu „Noua Camorra Organizată" (N.C.O.), a lui Raffaele Cutolo, au însîngerat străzile Neapolelui în anii '80.

...Vineri 2 aprilie 1982, cînd guvernul îl desemna pe generalul Carlo Alberto Dalla Chiesa prefect al Palermo-ului, întreaga Italie era cutremurată de o crimă descoperită în ajun, la Neapole: trupul neînsuflețit al psihiatrului și criminologului Aldo Semerari (60 de ani) era descoperit, după o săptămînă de suspans, în portbagajul unui Fiat roșu. În dimineața aceea, la orele 9, un telefon anonim o anunța la Roma pe Fiorella-Maria Carrara (40 de ani), asistenta și prietena lui Semerari, de moartea atroce a criminologului. Fiorella-Maria pune receptorul în furcă, ia un pistol Magnum 357 și se sinucide...

Militant, din 1954, al organizației neofasciste „Ordinea Neagră", activitatea politică a lui Aldo Semerari se confundă cu cea a mișcărilor neofasciste de după război. Faptul nu-l împiedică să obțină, în 1967, un post la catedra de criminologie și psihiatrie a Universității din Roma. Poziția socială îi deschide larg porțile luxoaselor „palazzi" ale aristocrației și marii burghezii italiene. Se povestește că Umberto, fostul rege al Italiei, l-a chemat în exilul său portughez, pentru a-i îngriji fiica, bolnavă de nervi. Cariera profesională a lui Semerari cunoaște o asemenea ascensiune, încît comunicările sale la Academia de Științe și rapoartele asupra deținuților pe care le trimite Ministerului de justiție sînt foarte apreciate. Medic legist, expert criminolog pe lîngă tribunalele din Roma, Semerari are permis de liberă trecere pentru toate închisorile italiene, fapt de care vor profita atît el, cît și cei pe care-i „consultă".

Influența sa în cercurile neonaziste era binecunoscută de poliție:

[11] Op. cit. pag. 121—122

[12] Marc Monnier, „La Camorra", Paris, 1863, pag. 10

[13] Op. cit. pag. 123—124

după atentatul din gara Bologna (2 august 1980), soldat cu 85 de morţi, Aldo Semerari fusese arestat, împreună cu alţi 29 de neofascişti, deţinut timp de opt luni şi apoi eliberat, din „insuficienţă" de probe. A fost, de asemenea, implicat în mai multe anchete privind terorismul „negru": asasinarea, la Roma, a procurorului Mario Anseto (iunie 1980), uciderea unui tipograf de către NAP (una din cele mai periculoase grupări neofasciste) sau procesul mişcării neofasciste „Ordine Nuovo" (Ordinea Nouă), el fiind unul din membrii fondatori.

La sfîrşitul lui martie '82, pe cînd se afla la Neapole, dispare în momentul în care iese din hotel. Ce căuta la Neapole? „O călătorie de studii" – explicase el studenţilor, la ultimul său curs. Nu le-a spus, însă, că, de fapt, este prieten intim cu Raffaele Cutolo, şeful camorrei napolitane, care, se pare, ar fi intervenit direct în negocierile privind plata sumei de 1 miliard şi jumătate lire pentru eliberarea, de către Brigăzile Roşii, a democrat-creştinului Ciro Cirillo, răpit la 27 aprilie şi eliberat la 23 iulie 1981.

Aldo Semerari este prieten cu Don Raffaele Cutolo, dar şi cu Pupetta Maresca. Cinează împreună cu ea şi cu noul ei amant, Amaturo, un „locotenent" al „Noii Familii", în seara sosirii sale la Neapole. A doua zi, Semerari va dispărea fără urmă. A fost suprimat pentru că ştia prea multe despre Don Raffaele sau pentru că era prieten şi cu rivalii săi? Oricum, Aldo Semerari nu va mai putea vorbi. Un dicton camorrist spune: „Muţii şi morţii nu vorbesc. Dar mai bine un mut mort!"

„Neapole moare miliardar!"

Numirea la Palermo a generalului Dalla Chiesa pentru a acţiona împotriva mafiei siciliene l-a determinat pe primarul de atunci al Neapolelui, comunistul Maurizio Valenzi, prieten în tinereţe cu Tristan Tzara, să vină la Roma, în fruntea unei delegaţii a municipalităţii napolitane, pentru a cere autorităţilor sprijin în lupta împotriva camorrei care,în ultimii doi ani şi jumătate, săvîrşise peste 500 de crime. (În 1981, de pildă, camorra a ucis 236 de persoane, iar între 1 ianuarie şi 31 martie 1982 – 94).

„Avem nevoie – declara primarul Valenzi, ieşind de la Palazzo Chigi – de ajutorul tuturor italienilor. Fără o mobilizare naţională, Neapole va sucomba în faţa legii mafiote. Nu se poate vorbi de reconstrucţie la Neapole şi în ansamblul Mezzogiorno-ului dacă nu se pune capăt valului crescînd al violenţei, terorismului şi crimei organizate".

După cum va reieşi din comunicatul dat publicităţii în urma convorbirilor de la Palazzo Chigi, infiltrarea camorrei în viaţa napolitană este atît de profundă, încît a fost necesar să fie trecute în revistă toate sectoarele de activitate ale oraşului, inclusiv cel al reconstrucţiei în urma cutremurului din noiembrie 1980, cînd 81 000 de familii au rămas fără locuinţe. De atunci, Neapole a devenit – după cum se exprima un ministru italian – „unul dintre cele mai mari şantiere din Europa occidentală", primind un ajutor total (din partea statului italian şi a Pieţei comune) de circa 3 000 miliarde lire (3 miliarde dolari). Or, acest ajutor a reprezentat o mană cerească pentru camorra, expertă în extorcare de fonduri. Lupta dintre diversele Familii (patru în total, între care cele mai sîngeroase sînt Noua Camorra organizată şi Noua Familie), pentru a-şi însuşi „piaţa" reconstrucţiei imobiliare, explică numărul mare de asasinate reciproce din anii '81 şi '82.

Asasinarea lui Nicola d'Auria (45 de ani), vînzător de butelii, care a refuzat să plătească dijma datorată camorrei, avea să atragă atenţia asupra unei tradiţionale surse financiare a organizaţiei: în schimbul „protecţiei" sale, ea reclamă, din partea tuturor comercianţilor, o anume „taxă". Faptul este, de altfel, recunoscut în mod deschis: un boss camorrist, Don Alfredo, va declara, într-un interviu, că „protecţia" sa cuprinde un număr de circa 200 de comercianţi, ce plătesc, lunar, între 200 000 şi 300 000 de lire fiecare...

„Camorra – arăta primarul Valenzi – se hrăneşte inclusiv din şomaj. Neapole are înregistraţi, oficial, 122 000 de şomeri la o populaţie de 1,3 milioane locuitori, un record pe care dificila situaţie economică nu-l poate explica, ea singură. Explicaţia e simplă: camorra vinde, la preţuri exorbitante, carnete false de cereri de lucru. De fapt, cifra reală a şomerilor este de 50 000 – explică Valenzi. Ceilalţi nu caută de lucru, căci, în imensa junglă a muncii negre, se găseşte permanent de lucru. De pildă, cei 200 de specialişti, ce cumpără din nord stocuri întregi de încălţăminte rămasă nevîndută, pe care o revînd apoi pe pieţele din Orientul Mijlociu, în ritmul de două cargouri pe săptămînă".

Neapole este oraşul italian ce pare să bată toate recordurile: „Cea mai mare densitate demografică, cea mai înaltă rată a şomajului, cel mai mare număr de oameni fără un acoperiş deasupra capului, cel mai scăzut nivel tehnologic, cele mai proaste condiţii igienico-sanitare, cea mai înaltă rată de mortalitate infantilă, cele mai impresionante episoade de criminalitate din ultimii ani"[14].

Enunţarea acestui tablou disperat sună ca o condamnare definitivă. Dar – continuă ziarul citat – „acest cadru face şi mai vizibile insulele de eficienţă, de deşteptare culturală, de productivitate şi dezvoltare, constrînse să convieţuiască cu înapoierea socială şi imobilismul politic şi administrativ".

E greu de imaginat viitorul oraşului, dacă nu se porneşte tocmai de la această convieţuire. „În timp ce unii vorbesc despre un Neapole-Calcutta, iar alţii despre un improbabil model californian, realitatea de azi oferă imagini foarte apropiate de Extremul Orient sau de metropolele sud-americane: Neapole de azi – constată «Corriere» – e un Taiwan al consumurilor exasperate şi comerţului frenetic, cu stridente contradicţii: zgîrie-nori şi barăci, mizerie istorică şi nouă bogăţie, o mulţime aflată într-o perpetuă mişcare, teritorii scăpate de sub control, muncă neagră". „Neapole – comentează economistul Mariano D'Antonio – devine o realitate informă. Aici, chiar şi industriile cele mai avansate continuă să fie apendicele meridional al unui creier ce rămîne în nord". „Din această analiză sumară – conchide ziarul milanez – rezultă că orice perspectivă de schimbare este legată de o intervenţie profundă şi globală, în sensul însănă-

[14] „Corriere della Sera", 15 octombrie 1984

ieşirii şi programării, însoţite de rapide şi clarvăzătoare decizii la nivel politic şi administrativ. Acesta este pariul Neapolelui viitor, dar realitatea de azi ne face să credem că pariul a fost definitiv pierdut. Şi aceasta e cu atît mai amar şi mai paradoxal, cu cît, în ultimii ani, Neapole a avut la dispoziţie resursele financiare atît de necesare: un fluviu de bani, estimaţi la cîteva miliarde, care s-au risipit. Proiecte eronate, soluţii parţiale şi insuficiente, decizii neluate, speculă de tot felul. Iată tot atîtea capitole ale unei istorii ce s-ar putea intitula: «Neapole moare miliardar»"...

Problema Neapole constituie o preocupare a întregii Italii progresiste şi democratice. Dezbaterile, într-un oraş care a dat culturii mondiale un muzician ca Pergolesi şi un filozof ca Benedetto Croce, fac parte dintr-un efort general de a-l salva de abisul degradării morale şi sociale.

La 55 de ani, Luciano De Crescenzo, inginer electronist, scriitor de best-seller, actor, face un film după primul său succes – romanul „Cosi parlò Bellavista" (Aşa a vorbit Bellavista), apărut la editura Mondadori, într-un tiraj (vîndut) de 350 000 de exemplare. Scenarist, regizor şi actor, Luciano De Crescenzo explică, într-un interviu acordat revistei „L'Europeo"[15]: „Am dorit să dezvălui acea inefabilă «way of life» căreia, în mod obişnuit, i se spune «napolitanitate». Cu o diferenţă: în carte mă

Patru copii „camorrişti" surprinşi în flagrant delict în timp ce devalizau apartamentul unui... poliţist. În picioare, cel mai mic dintre ei, în vîrstă de 8 ani. Şeful bandei are 13 ani

refeream la Neapole de altădată, cel al lui Totò; în film, vorbesc despre tragediile de azi, numite camorra şi şomaj".

Şi nu întîmplător primele succese ale magistraturii şi poliţiei în lupta împotriva crimei organizate s-au înregistrat mai întîi aici, la Neapole, cu un an înainte ca Tommaso Buscetta să vorbească şi să dezvăluie organigrama mafiei siciliene şi americane...

Procesul

O sală de audieri de dimensiunile unui stadion, 640 acuzaţi, o mie de poliţişti înarmaţi pînă-n dinţi, elicoptere survolînd în permanenţă zona: procesul împotriva camorrei, deschis luni 4 februarie 1984, în incinta celebrei închisori Poggioreale din Neapole, prefigurează evenimentul similar al lunii februarie a anului 1986 – marele proces al mafiei din închisoarea palermitană Ucciardone.

Epilog al masivelor arestări operate de poliţie la 17 iunie 1983, acest proces al Noii Camorre Organizate stă sub semnul gigantismului; cei 640 de acuzaţi vor fi judecaţi în trei etape: 252 în februarie, ceilalţi în martie şi aprilie. Sala de audieri (3 000 metri pătraţi) a fost special construită în curtea închisorii: douăzeci de cuşti uriaşe sînt amenajate pe o latură a sălii; 261 de avocaţi şi circa o sută de ziarişti sînt prezenţi la această primă acţiune de anvergură împotriva camorrei.

Marele absent este Raffaele Cutolo (42 ani, ce trăieşte după gratii de la vîrsta de 19 ani) „naşul" N.C.O. judecat separat şi condamnat la 22 ani şi 9 luni detenţie, pentru a-l fi asasinat, la 23 noiembrie 1980, în incinta închisorii Poggioreale – profitînd de panica creată de cutremur –, pe Vincenzo Palmieri. Asasinatul l-a comis împreună cu alţi opt camorrişti.

Marele „naş" al N.C.O., Don Raffaele Cutolo, supranumit „Verbul", a reuşit să-şi creeze, din închisoare, o redutabilă organizaţie a crimei, ce părea invincibilă.

„Noua Camorra Organizată", creată în martie 1972, era condusă, în afară de „Verb", de trei „santişti" (făcători de sfinţi), un fel de comitet de conducere lărgit, „direcţiunea strategică", urmat de o serie de „şefi de zonă", contabili (funcţie importantă), precum şi elemente recrutate şi supuse iniţierii şi jurămîntului camorrist.

Sora lui Don Raffaele, Rosetta (43 ani), este unul din personajele importante ale organizaţiei. A dispărut în septembrie 1981, sărind pe fereastră, în timp ce poliţia încerca să pătrundă în vila lui Cutolo, în momentul în care avea loc o reuniune de Familie. Soţia lui Don Raffaele, Immacolata Jacone (23 de ani), s-a îndrăgostit fulgerător de acesta în 1981, în timpul vizitelor sale la fratele deţinut, şi el, la Ascoli Piceno. Cei doi s-au căsătorit în mai 1983, în închisoarea de la Asinara, în Sardinia. Frumuseţe palidă cu ochi negri, Immacolata a participat, se pare, în august 1982, la un atentat împotriva unui tren în Sardinia. Nepoata lui Don Raffaele, Carolina, arestată, a intrat în camorra la vîrsta de 16

---
[15] „L'Europeo", 6 octombrie 1984

ani, cînd a participat la atacul închisorii din Aversa, din apropiere de Neapole. În sfîrșit, o a patra femeie s-a remarcat în anturajul lui Cutolo: sora Aldina (55 ani), călugăriță, învățătoare și, în orele libere, poetă.

Agonia lui Cutolo și a organizației sale a început în mai 1983, în ziua în care acesta, îmbrăcat în costum bleumarin și cămașă de un alb imaculat, se căsătorea, în închisoarea de înaltă securitate de la Asinara, cu Immacolata Jacone. Unul din „locotenenții" săi, Filippo Pandico, s-a decis – simplă coincidență? – să facă mărturisiri poliției chiar în ziua aceea, atît de importantă în viața șefului său: sute de pagini de confesiuni despre acțiunile clanului condus de Don Raffaele. Exemplul lui Pandico îl vor urma alți zece camorriști. Dar, înaintea lor, o făcuse temutul Pasquale Barra, supranumit „O Anemale" (Animalul), mîna dreaptă a boss-ului, un fel de „alter-ego" al lui Cutolo.

Barra se decide să vorbească într-o zi de decembrie 1982. Aflat sub stare de arest la Poggioreale, „O Anemale" strigă disperat: „Domnule judecător, ajutați-mă, vă implor, numai dumneavoastră mă mai puteți salva!" Se produce panică, paznicii închisorii aleargă spre celula în ușa căreia deținutul bate în neștire, urlînd. Cînd i se descuie ușa, se constată că Barra nu e rănit, ci doar terorizat. Cere insistent să vorbească cu magistratul care a venit să vadă ce se întîmplă.

Din acest moment, Pasquale Barra, 41 de ani, de zece ani în închisoare, unde a săvîrșit trei crime, începe să vorbească. Ucigașul fără scrupule, omul cel mai credincios al lui Don Raffaele, îl trădează. Barra nu se consideră trădător. Explică: „Un adevărat camorrist respectă pactele", dar „Don Raffaele, pentru care aveam atîta afecțiune, m-a trădat și eu sînt un om de onoare".

Trădarea lui Raffaele Cutolo are, în mintea lui Barra, o dată fixă: luni 11 august 1981, cînd, în închisoarea de la Nuoro, „O Anemale" și alți doi mafioți sicilieni îl asasinează pe Francis Turatello, supranumit „Faccia d'Angelo" (Față de înger), important „naș" cu sediul la Milano. Ordinul venise direct de la Don Raffaele.

Dar „Faccia d'Angelo" avea prieteni în mafie. Și acești prieteni erau importanți: Luciano Liggio și Gerlando Alberti. Iar mafia i-a reproșat lui Cutolo că asemenea lucruri nu se fac și, mai ales, nu se iartă. Emisarilor trimiși de Liggio le răspunde sora boss-ului, Rosetta: „Raffaele n-are nici un amestec, Barra a făcut totul de capul lui, e nebun". Ajungîndu-i la urechi aceste cuvinte, Barra realizează că a fost deja condamnat la moarte de Noua Camorra Organizată. Și astfel, disperat, se decide să vorbească: întîlnirea la nivel de „șefi", în Calabria, între mafie, camorra și 'ndrangheta; pactul de nebeligeranță între Cutolo și sicilieni, aliații tradiționali ai Noii Familii, camorra rivală, din care face parte Pupetta Maresca; harta puterii camorristice din afara orașului Neapole. „O Anemale" poate fi și sarcastic: „Ziarele scriu că, acum, ne extindem și în nord, unde sîntem deja foarte puternici de multă vreme..." Dă nume, vorbește de asasinate, explică raporturile dintre camorra și terorism.

Pentru Noua Camorra Organizată, ziua de vineri 17 iunie 1983 este ziua înfrîngerii și a trădării. În întreaga peninsulă este declanșată prima mare operațiune de poliție contra camorrei: 856 mandate de arestare, între care 20 sînt comunicate unor personaje deja aflate după gratii; 500 de camorriști sînt prinși.

Amploarea, dar mai ales calitatea arestărilor (avocați, comercianți, antreprenori, oameni politici și chiar clerici), dă dimensiunea semnificațiilor și puterii N.C.O.

Printre acuzații la procesul deschis la 4 februarie 1984 se află personalități cunoscute, precum industriașul Antonio Sibillia, fostul președinte al clubului de fotbal „Avellino", din prima divizie, doi avocați ai lui Raffaele Cutolo, Francesco Gagemi și Enrico Madonna, călugărița Aldina Murelli, arestată într-o mînăstire din Herculanum, un cîntăreț din Roma, Franco Califfano, Mariano Eantin, preotul închisorii Ascoli Piceno, unde Cutolo a fost internat pînă la transferarea sa la Asinara, un neofascist, Pierluigi Concutelli, asasinul judecătorului Vittorio Occorsio; în sfîrșit, Renato Vallanzasca, locotenent al lui Cutolo. Toți vor fi condamnați la 17 septembrie 1985.

Dar personajul cel mai discutat și controversat este Enzo Tortora, popularul prezentator de la televiziunea italiană, devenit grație emisiunii sale televizate „Portobello", din fiecare seară de vineri, un „simbol" al onestității, sincerității și altruismului.

„O mască a surîsului"

Arestarea sa provoacă un șoc. Italia se împarte în două: partizanii vinovăției și cei ai nevinovăției sale. Cum să-ți imaginezi că acest om cu surîsul cald și deschis, gata în orice moment să dea sfaturi de etică și moralitate celor 23 de milioane de telespectatori, în special copii, și-a amestecat sîngele cu cel al altor camorriști, s-a așezat la aceeași masă cu diverși „mammasantissima", proiectînd împreună răpiri de persoane, extorcări și crime? „Un cinic negutător de moarte, cu atît mai periculos, cu cît este, tot, o mască a surîsului" – vor spune despre el magistrații.

Mulți au fost cei care i-au acceptat cu greu dubla sa personalitate: un Tortora public – întotdeauna perfect, profesional, impecabil; un Tortora secret – traficant de droguri, ahtiat după bani și putere. Dacă se dau la o parte vălurile ce îi acoperă biografia, personajul apare într-o lumină necunoscută marelui public.

S-a născut la Genova în 1928. Tatăl său era reprezentant al unei fabrici de textile din Neapole. De foarte tînăr, Enzo intră ca funcționar la Radioteleviziunea italiană (Rai), abandonîndu-și studiile în drept. Actor de cabaret (a făcut parte din compania Baistrocchi) și de film (a avut roluri de june-prim în patru sau cinci filme), Enzo Tortora își cîștigă popularitatea ca prezentator la televiziune cu emisiunile „Telematch" și „Campanile Sera".

Dar, în 1966, este concediat de la Rai, în urma unei emisiuni irevențioase la adresa unei personalități politice. Trei ani de exil la televiziunea elvețiană, apoi revine la Rai cu „Domenica Sportiva", o emisiune anostă, pe care reușește s-o transforme, de-a lungul a cinci ani, într-un spectacol pasionant, cu interviuri pe viu și reportaje-surpriză. Devine, astfel, marele protagonist al televiziunii italiene.

În septembrie 1969, intervine a doua ruptură cu Rai, în urma unui

interviu acordat săptămînalului „Oggi", în care Tortora desființează, practic, instituția care îl plătește. A doua zi după apariția interviului, este concediat.

Începe astfel, în 1970, perioada pe care biografii săi o numesc azi „secretă" și „obscură". În cei patru ani cît semnează articole și reportaje despre conflictele de pe frontul muncii în ziarele „Nazione" din Florența și „Resto del Carlino" (ambele ale petrolistului Attilio Monti), își cucerește faima de „fascist". Urmează o falimentară experiență la „Nuovo", cotidian de dreapta, ce-și suspendă, după numai cîteva luni, apariția.

Trezindu-se fără slujbă fixă, Tortora revine la Milano, unde fondează „Tele Altomilanese", prima televiziune privată italiană, lansînd programe, ca „Aria di mezzanotte", o rubrică de actualități și intermezzo-uri de strip-tease. Noutatea frapează. Și, pentru că frapează, devine o trambulină. Organizează „Antenna 3" și programele ei de mare succes. Din nou, conducerea Rai începe să se intereseze de el.

În 1977, după opt ani, „marele persecutat" reintră pe ușa principală a clădirii de pe viale Mazzini, în servietă cu proiectele pentru o nouă emisiune, „Portobello", ce va bate toate recordurile de vizionare din istoria televiziunii italiene. La 53 de ani, Enzo Tortora este, alături de Raffaella Carrà, prezentatorul cel mai solicitat: Mondadori vrea să-l angajeze pentru „Retequattro", Silvio Berlusconi, proprietarul Canalului 5, îi oferă sute de milioane de lire. Tortora refuză. Rai jubilează.

Deși acuzat de apartenență la camorra și de trafic cu droguri, Enzo Tortora nu intră după gratii. Cu regim de reședință obligatorie, este ales de radicali (care fac din el o emblemă a proastei funcționări a justiției) președinte al partidului. La scrutinul pentru parlamentul vest-european, de la 17 iunie 1984, este ales deputat pe listele radicalilor.

Magistrații nu se lasă impresionați. Probele pe care le dețin se dovedesc a fi covîrșitoare: la 17 septembrie 1985, Enzo Tortora este condamnat de tribunalul din Neapole la zece ani închisoare și 25 000 de dolari amendă pentru „apartenență la camorra și trafic cu droguri". Deocamdată, porțile de la Poggioreale nu s-au deschis pentru a-l primi pe Tortora. Imunitatea parlamentară, de care s-a bucurat în calitate de deputat vest-european, nu a permis nici arestarea și nici limitarea libertății sale. În ianuarie 1986, Tortora a anunțat public că renunță la imunitatea parlamentară: intră imediat în regim de domiciliu obligatoriu la Milano, unde încearcă să-și reafirme nevinovăția. Cazul său urmează să fie judecat de Curtea de casație.

Carabinierii percheziționează castelul lui Don Raffaele de la Ottaviano

După „Italicus", rapidul 904...

23 decembrie 1984. Zece ani după atentatul neofascist asupra trenului „Italicus" și patru ani după explozia unei bombe în gara Bologna, Italia trăiește din nou coșmarul terorismului.

Scenariul este același ca în '74 și '80. Două bombe explodează, în timp ce rapidul 904 Neapole–Milano traversează tunelul Val di Sambro, supranumit „Direttissima", cel mai drept și unul din cele mai lungi tunele din Europa (18 610 metri) după „Simplon" (19 731 metri). Cincisprezece morți, între care femei, bătrîni și copii. O sută șaisprezece răniți.

Joi 27 decembrie, orașul Bologna aduce un ultim omagiu celor 15 victime ale atentatului. La funeraliile publice participă președintele Italiei și reprezentanți ai guvernului. Sicriele victimelor nu sînt, însă, aici: familiile au preferat să-și plîngă morții în tăcere. Afară, o tribună a fost ridicată pe locul unde avuseseră loc, în 1974, funeraliile celor 12 victime ale atentatului contra trenului „Italicus" și, în 1980, ale celor 85 de morți din gara Bologna.

Valul de indignare se înmănunchează într-o manifestare spontană de largă solidaritate națională împotriva neofascismului. Cele două Camere ale parlamentului își întrerup vacanța. Sindicatele din regiunea Calabria declară greve temporare, iar la Roma, Neapole, Milano, Florența și Bologna au loc, la chemarea autorităților municipale și centralelor sindicale, mari manifestații de protest împotriva violenței și a mișcărilor neofasciste. Principalele partide politice ale țării organizează întruniri speciale. P.C. Italian subliniază, într-un comunicat: „De 15 ani, mișcările neofasciste terorizează populația, iar justiția noastră trebuie să se arate mai severă față de aceste grupuri de extremiști care provoacă vărsări de sînge".

Consternare, emoție, revoltă, indignare, durere, mînie, dar și pole-

mica. A doua zi după funeraliile naţionale de la Bologna, climatul politic italian capătă accente polemice în ce priveşte originea şi autorii atentatului. În timp ce magistraţii şi poliţiştii văd în el, „fără umbră de ezitare", mîna terorismului negru, neofascist, premierul Bettino Craxi şi ministrul de interne Oscar Luigi Scalfaro nu vor să neglijeze nici o pistă; cer anchetatorilor să urmărească atît pista terorismului internaţional, cît şi pe cea mafiotă. „Analogiile, similitudinile, coincidenţele (cu atentatul «Italicus») sînt prea numeroase şi pot sfîrşi prin a aduce mai multe probe decît sînt necesare" – declară premierul socialist în Senat, neexcluzînd ca „un creier atît de lucid şi pervers" să încerce să-i inducă în eroare, tocmai prin aceste similitudini, pe anchetatori.

În ce priveşte teza atentatului comis de mafie, substitutul procurorului republicii la Palermo, Giusto Sciacchitano, declară: „Mi se pare absurd. Nu există nici un precedent de acest gen, şi mafia nu practică tehnica atentatului orb". Adaugă: „Ar fi o eroare ca mafia să fie amestecată în toate, căci astfel, în cele din urmă, nimeni nu va mai înţelege nimic".

Şi totuşi, un an mai tîrziu, în ianuarie 1986, se va dovedi că Bettino Craxi a avut dreptate. La 20 februarie 1986, o depeşă a agenţiei italiene de ştiri „ANSA" conchidea: „Atentatul de la 23 decembrie 1984 contra trenului Neapole–Milano a fost opera cercurilor criminalităţii organizate, în urma unui contract încheiat între mafie şi camorra. Printre inculpaţi figurează Don Pippo Caló, considerat drept visternicul mafiei, şi care este unul din cei 467 de acuzaţi mafioţi la procesul deschis, acum zece zile, la Palermo. Atentatul contra trenului – continuă agenţia – ar fi fost posibil datorită colaborării dintre mafie şi camorra napolitană: unul dintre şefii acesteia din urmă, Giuseppe Missi, ar fi constituit o organizaţie de extremă dreapta".

Autorul fizic al atentatului este un tînăr de 17 ani, Carmine Lombardi, poreclit „Piticul". Potrivit anchetatorilor, la 23 decembrie 1984, tînărul napolitan primeşte un telefon de la „naşul" camorrist Giuseppe Misso, care-i ordonă să ia rapidul 904. Îi fixează o întîlnire la gara din Roma. Lombardi are o încredere oarbă în „naşul" său, care l-a crescut după regulile camorrei: ascultare totală, discreţie

Enzo Tortora în timpul interogatoriilor

şi fidelitate. Încrederea este, de altfel, reciprocă, deoarece „Piticul" este unul din puţinii membri ai clanului ce cunoaşte „ascunzătoarea" din Roma a lui Don Misso, care a fugit de la Neapole, unde este căutat de poliţie.

Carmine urcă fără să ezite în rapidul 904, plin cu napolitani ce se duc în nordul ţării să-şi petreacă sărbătorile de Crăciun cu familiile emigrate.

La „Stazione Termini" (gara centrală) din Roma, ia în primire două valize conţinînd 14 kilograme de exploziv, pe care le depune într-un vagon de la coada trenului, cu puţin înainte de sosirea în gara Florenţa, unde, conform ordinelor primite, el trebuie să coboare din tren.

Rapidul 904 îşi continuă călătoria fără Carmine: intră în tunelul lung de 19 kilometri de la San Benedetto Val di Sambro şi, două minute mai tîrziu, cele două valize explodează.

Deşi a scăpat din acest masacru, Carmine nu va mai putea depune mărturie. La 5 martie 1985, în timp ce se afla cu prietenii într-un bar din Neapole, este asasinat de doi motociclişti. Potrivit poliţiei, mandatarul asasinatului este chiar „naşul" lui Carmine, care a eliminat astfel veriga cea mai slabă a întregii istorii.

La 11 ianuarie 1986, şapte persoane, între care şi Giuseppe Misso, au fost arestate şi inculpate de masacru şi atentat terorist şi de subversiune contra ordinii constituţionale. Misso – precizează ziarul „La Repubblica" – ar fi acţionat pentru Don Pippo Caló, „finanaciarul" mafiei. Atentatul ar fi fost decis la o reuniune, desfăşurată la Roma, la care au participat şefi ai mafiei, camorrei, precum şi neofascişti. Sistemul de declanşare a explozibilului a fost pus la punct de un electronist vest-german, Friedrich Scaudinn...

Rodica Dumitrescu

Ceasuri

Faţă de aproape un milion de ceasuri elveţiene, cîte se vînd anual pe piaţa mondială, falsificatorii de ceasuri produc alte zece milioane. Această situaţie dă reale dureri de cap industriei elveţiene a ceasurilor, care duce o luptă permanentă împotriva falsificatorilor, cheltuind, anual, peste o jumătate de milion de dolari în diverse procese de demascare. În afară de fonduri, se cheltuieşte şi timp – pentru „disecţia" diverselor ceasuri false, în scopul de a se vedea de unde provine fiecare piesă şi a se examina orice inscripţie sau indiciu care ar putea conduce la „sursă". Datele sînt înregistrate, apoi, în fişe, numărul lor ajungînd pînă acum la peste 30 000. Aceste amănunte ale luptei împotriva fraudei cu ceasuri dau dimensiunile preciziei pe care o cere munca unui ceasornicar care încearcă să demaşte un impostor.

MALAYEZIA

Noul pe fond verde

Kuala Lumpur – vedere panoramică

Nu de puţine ori am gîndit, cînd împrejurările mi-au oferit ocazia, că ţările sînt, în anumite privinţe, ca şi oamenii; cu unele te „tutuieşti" imediat ce le cunoşti, pătrunzînd lesne în intimitatea şi căldura lor sufletească; altele te ţin ceremonios la distanţă multă vreme. În sfîrşit, mai există şi a treia categorie; acele ţări care ţi se par în fiecare zi altele, surprinzător de schimbătoare, cînd deschise ca o carte, cînd încifrate ca o enigmă. Ca să le înţelegi cît de cît, îţi trebuie, înainte de orice, răbdare, multă răbdare.

Cînd am privit-o din înălţimea cerului, Malayezia — ţara al cărei nume a fost multă vreme asociat cu cel al cauciucului natural şi uleiului de palmier — mi s-a înfăţişat ca o fabuloasă tapiserie ţesută din nuanţe de verde, brăzdată din loc în loc de nervurile albastre ale fluviilor. Clorofila este atotstăpînitoare peste ţara întinsă ca un crocodil adormit în bătaia soarelui de la tropice. Verdele intens, întunecat, domină totul, pînă chiar şi crestele munţilor; doar geometria riguroasă a plantaţiilor de palmieri, cu siluetele lor insolite, mai reuşeşte să spargă, din cînd în cînd, monotonia verde.

Dar, într-un fel se vede lumea din cer, şi cu totul altfel de pe pămînt. Şi primul contact cu pămîntul malayezian mi l-a prilejuit Kuala Lumpur. Metropolă cu circa 1,5 milioane locuitori, pe care nici un simbol nu o gravează în memorie, aşa cum pe atîtea altele le definesc în mica noastră Europă. Şi totuşi, după ce ai pătruns în atmosfera ei, nu o mai poţi uita, pentru că Kuala Lumpur seamănă numai cu... Kuala Lumpur, chiar şi prin faptul că este o capitală fără trotuare.

Căţărată pe umerii laţi de dealuri, bogat înveşmîntată în straiul fastuos al vegetaţiei, capitala oferă imagini surprinzătoare, luminoase, zămislite din lumea banală a betonului, turnat, însă, în forme îndelung gîndite, într-o arhitectură suplă, devotată armoniei şi culorii, de o remarcabilă eleganţă. Drumul dinspre aeroport urcă şi coboară fără încetare. În fiecare curbă, în fiecare punct înalt, se deschid vaste panorame de cinematograf color, dominate de silueta unor moderne edificii, cînd sugerînd avîntul impetuos al săgeţii repezită spre pieptul cerului, cînd graţia cupei de flori creată din cel mai fin porţelan.

O pădure de „building"-uri străjuieşte orgolioasă colinele şi văile capitalei malayeziene, rînduită de vizibila ambiţie ca fiecare „copac" să reprezinte un unicat arhitectonic. O pădure ai cărei falnici „copaci" sînt „semănaţi", în viziunea unor riguroase planuri urbanistice, printre miile de vile şi căsuţe împrejmuite cu peluze pedante, tunse scurt, precum „peria" boxerilor de altădată. Primul cîştig al acestei viziuni urbanistice este lesne de sesizat: realizarea unui încîntător joc de volume şi culori.

Există suficient spaţiu de atac pentru urbanişti, mai ales în zonele scăpătate ale oraşului, insinuate chiar şi în perimetrele relativ centrale ale capitalei, discret scoase, însă, din cîmpul vizual de vegetaţia luxuriantă ce domină copleşitor peisajul.

Modernizarea este un cuvînt adeseori invocat şi motivat de responsabilii malayezieni. Întîia oară l-am auzit rostit şi argumentat de dr. Aris Osman, adjunctul şefului Departamentului pentru planificare al Malayeziei, cu prilejul îndelungilor explicaţii pe care ni le-a furnizat în legătură cu strategia şi proiectele de dezvoltare ale ţării, croite pe întinderea unei îndelungi perioade. Reţine atenţia faptul că aproape 36 la sută din forţa de muncă a ţării, plasată în agricultură, producea anul trecut abia ceva mai mult de 20 la sută din produsul naţional brut, în vreme ce 16 la sută din forţa de muncă ocupată în industria prelucrătoare acoperea aceeaşi pondere în produsul naţional brut. Cele două ramuri furnizau, în părţi aproximativ egale, cu un uşor avans pentru agricultură, aproape 64 la sută din exporturi, alte aproape 31 de procente fiind rezervate mineritului. Peste 63 la sută din export era alcătuit din materii prime furnizate de industria minieră şi de agricultură. Preponderenţa unei structuri relativ simple a economiei, vulnerabilă

Strîmtoarea Malacca, văzută de pe dealul St. John

la toate vînturile conjuncturilor mondiale, preocupă în cel mai înalt grad pe responsabilii planificării malayezieni. În viziunea lor, remediile imediate, cît mai ales de perspectivă, ale actualei stări de lucruri din economie își află soluțiile în creșterea substanțială a ponderii industriei, în contrabalans cu scăderea ponderii activității din agricultură — chiar dacă această ramură urmează să-și dezvolte mult volumul activității —, în valorificarea superioară a tuturor resurselor țării, în impulsionarea exporturilor, scăderea ponderii capitalului străin din economie, a cărui prezență masivă — în aproape toate sectoarele — se dovedește mai mult decît stînjenitoare pentru „aspirațiile legitime de progres" — cum sublinia răspicat dr. Osman.

Explicații detaliate limpezesc orizonturile spre care se îndreaptă fiecare sector al economiei. Pentru industrie, direcțiile prioritare au în vedere dezvoltarea industriei grele, diversificarea resurselor, concentrarea piețelor de desfacere, selecționarea atentă a produselor pentru export. Croită pe tiparele economiei de tip capitalist, economia malayeziană își sprijină, fără rezervă, viitorul pe temelia... planificării, responsabilii săi fiind convinși că liberalismul economiei de piață a rămas de mult o frumoasă poveste într-o lume minată de multiple și grave confruntări, în care cei puternici ridică obstacole de tot felul în calea desfășurării vieții economice internaționale, după cum le dictează interesele de moment. Gazdele și-au făcut cunoscută, fără rezerve, opinia că implicarea tot mai adîncă a statului în desfășurarea proceselor economico-sociale, cel puțin pentru țările în curs de dezvoltare, constituie un imperativ vital.

Ricșa – o prezență obișnuită pe străzile orașelor malayeziene

Unele din roadele acestei „imixtiuni" statale în economie aveam să le văd, la fața locului, cîteva zile mai tîrziu, cu prilejul vizitei făcute la Complexul agricol Trolak, creat în cadrul programului Felda. Ce înseamnă Felda? În spatele celor cinci litere care compun indicativul Felda se află un important organism federal, în competența căruia intră principalele probleme — dintre care nu puține sînt foarte spinoase — privind dezvoltarea și emanciparea agriculturii, implicit a locuitorilor satelor malayeziene. Aflată sub autoritatea Ministerului pentru dezvoltarea agriculturii și teritoriului, Felda a fost creată în urmă cu cîteva decenii, cu scopul de a impulsiona modernizarea producției agricole, valorificarea largă a resurselor acestei ramuri a economiei și, pe această bază, ridicarea nivelului de trai al țărănimii.

Deviza acestui organism, inspirată din obiectivele programului național de dezvoltare a agriculturii, este atragerea, în circuitul agricol, a noi suprafețe de teren, prin acțiuni de desțelenire și defrișare a junglei, eradicarea sărăciei și subdezvoltării în lumea satului. În acest scop, Felda realizează investiții pentru amenajarea exploatărilor agricole, inclusiv a locuințelor, pe care le transferă, apoi, familiilor de țărani săraci cu titlu de împroprietărire, plătibile, însă, în rate de-a lungul unei perioade de timp; asigură asistența tehnică și credite de producție fermierilor, dotarea comunităților rurale pe care le creează cu unități de interes social — școli, grădinițe, dispensare etc. Totodată, își asumă răspunderea pentru prelucrarea, transportul și desfacerea produselor țăranilor împroprietăriți.

Responsabilii acestei companii de stat fac cunoscut, cu vădită satisfacție, faptul că au reușit să „împroprietărească" circa 90 000 de familii de țărani. Interesant este faptul că, în organizarea noilor comunități rurale, dacă, la început, acorda proprietăți de cîteva hectare fiecărui țăran în parte, în ultimul timp Felda a optat pentru realizarea unor forme de cooperare în producție între țărani, în sensul că se acordă un „bloc" pentru un număr de familii care răspund, apoi, în comun de gospodărirea acestuia. Nu-i greu să înțelegem că viața în mijlocul junglei nu-i deloc ușoară.

...Complexul Trolak se află la circa 120 de kilometri distanță de Kuala Lumpur, spre nord. Vreme de aproape un ceas, elicopterul ne prilejuiește să „măturăm" cu privirea coama deasă, fără de sfîrșit, a junglei. La un moment dat, se deschide brusc în inima ei un spațiu aerat, geometrizat prin linia drumurilor cenușii sau roșietice, care decupează perimetrele plantațiilor de palmieri sau cu arbori de cauciuc. Coborîm la Utara, una din cele trei așezări care compun Complexul Trolak, unde trăiesc circa 550 de familii.

Căsuțe-stas, înălțate pe piloni, se înșiră, la distanțe egale, de o parte și de alta a drumului. De pe colina

Care specific malayeziene

unde ne aflăm, par aşezate ca la paradă. Nota de artificial a aşezării este şocantă, nici nu poate fi altfel, de vreme ce satul a apărut înaintea locuitorilor săi. Dăm curs invitaţiei, şi intrăm în una dintre primele locuinţe care ne ies în cale. Stăpînul casei, Mokhtar, se arată bucuros că are ce arăta oaspeţilor, dar, mai ales, încrezător în viitorul lui de om cu rost pe lume. În această locuinţă — alcătuită din cîteva încăperi şi dependinţe aferente —, construită din materiale uşoare, are tot ceea ce trebuie unei familii, relativ numeroase, cum este cea a lui Mokhtar, ca să poată spune că duce o viaţă omenească.

Cele trei aşezări ale complexului dispun de serviciile a două fabrici moderne: una pentru prelucrarea cauciucului natural şi alta destinată extracţiei uleiului de palmier. Acestea sînt, de altfel, culturile de bază ale complexului. Cît vezi cu ochii în jur, numai palmieri şi arbori pentru cauciuc. Gazdele ne informează că cele două culturi cunosc o mare dezvoltare, avînd, şi pe mai departe, frumoase perspective. Remarca avea să fie întărită o zi mai tîrziu de un articol publicat în unul din cele mai importante ziare malayeziene, „New Sunday Times". Sub titlul „Un mare salt al veniturilor din exportul uleiului de palmier", se sublinia că, în 1984, încasările valutare, obţinute din exportul acestui produs, sporiseră cu 58 la sută, comparativ cu 1983, atingînd 5,77 miliarde de dolari, ceea ce înseamnă cu aproape 900 de milioane mai mult decît se obţinuse din exportul de cauciuc şi cositor la un loc, domenii în care Malayezia deţine, de asemenea, priorităţi mondiale. În ultimii ani, exportul uleiului de palmier s-a situat pe locul al doilea, după cel al petrolului, în ce priveşte veniturile valutare. Ministrul industriei primare, Paul Leong, aprecia că, şi în 1985, s-au realizat importante majorări la încasări, întrucît preţurile la acest produs erau în creştere sensibilă. La această susţinută ofensivă a uleiului de palmier complexul de la Trolak avea un cuvînt important de spus, prin cele aproape 4 600 de hectare plantate cu palmieri, ceea ce înseamnă circa 70 la sută din suprafaţa totală cultivată.

Electronica – o industrie în plină dezvoltare la Kuala Lumpur, în alte centre economice ale Malayeziei

...După ce trecem, cu dificultate, prin atmosfera infernală din incinta fabricii de cauciuc natural, este o binefacere popasul făcut la centrul de pregătire a cadrelor, un spaţiu modern, cu funcţii complexe, în care se desfăşoară o mare varietate de activităţi, începînd de la iniţierea femeilor în subtilităţile artei culinare, broderiei sau altor îndeletniciri casnice şi pînă la calificarea tinerelor în domeniul sudurii, mecanicii, reparaţiilor de aparatură electronică şi altor meserii necesare locuitorilor. Şcoli, grădiniţe, magazine, cluburi modern echipate întregesc imaginea complexului agricol de la Trolak, fiind o dovadă a ofensivei energice în care s-a angajat poporul malayezian pentru a rupe definitiv cu tarele unui trecut împovărat de îndelungata dominaţie străină şi a crea, prin instrucţie şi cultură adînc diseminate în masa poporului, o bază solidă înaintării pe calea progresului şi civilizaţiei.

Înainte de a porni spre elicopter, fac încă un popas pe muchia uneia dintre terasele îmbrăcate în gazon gras, pentru a îmbrăţişa, pentru ultima oară, cu privirea splendida imagine în care pare că se amestecă, ca într-o pastă vîscoasă, albul strălucitor al clădirilor noi cu verdele întunecat, agresiv, al plantaţiilor din jur. Pentru o clipă, trăiesc impresia că am în faţă o pictură suprarealistă.

Un posibil titlu al acestei lucrări, zămislite din deplina armonie dintre om şi natură, ar putea fi şi acesta: „Noul pe fond verde".

Ioan Erhan

Rapiditate

Renumiţii „cow-boys" din glorioasele vremuri ale cuceririi Vestului sălbatic n-ar avea nici o şansă în faţa lui Dick Plum, un californian care, conform cronometrului, a reuşit să scoată pistolul de la cingătoare şi să tragă în mai puţin de 33 de sutimi de secundă. Dick Plum, preşedintele unei asociaţii de trăgători rapizi, a participat la un concurs în parcul de distracţii „Buena Park", din California. Aici chiar şi ultimul dintre concurenţi s-a dovedit mai bun decît oricare dintre eroii tradiţionalelor „western"-uri, pe vremea cărora performanţele erau de 3–4 secunde.

„Cutia neagră"

Navele vor putea dispune, în cel mult un an, de aceeaşi „cutie neagră" cu care sînt dotate avioanele, pentru a se depista cauzele accidentelor maritime, a anunţat compania de asigurări navale „Lloyd's". Departamentul de cercetări al companiei, cu ajutorul ministerului britanic al transporturilor, studiază, de cîţiva ani, construcţia unui aparat care să permită înregistrarea tuturor informaţiilor vitale pentru clarificarea accidentelor navale. Profesorul Ross Goodman, purtător de cuvînt al „Lloyd's", a declarat că s-a reuşit, cu ajutorul unor senzori instalaţi în diverse puncte ale navei, să se strîngă informaţii nu numai despre direcţie şi viteză, ci şi despre funcţionarea motoarelor. Pînă acum, invenţia a fost folosită pe două nave, „City of Plymouth" şi „Boniface", aparatul avînd dimensiunea de un metru cub.

Caleidoscop

„Mica Romă" din Trier

„Înainte de Roma a existat Trierul...", așa spune legenda.

Romanii au fondat acest oraș german – cel mai vechi, azi, situat, în R.F.G., la 10 km de granița cu Luxemburgul – în anul 15 î.e.n., în plină vale a Mosellei, și i-au dat numele de Augusta Treverorum. În anul 117 e.n., este atestat drept capitală a provinciei Belgica. Prima și sediu al principalului colector de impozite. Devine, apoi, reședință imperială. Nu mai puțin de șase împărați romani au folosit Augusta Treverorum ca reședință temporară. Orașul se bucura de o remarcabilă importanță politică, de o bogată viață culturală și de un intens negoț. În secolul al patrulea, număra 80 000 de locuitori. Astăzi, 100 000.

Monumentele grandioase, păstrate în oraș, vorbesc despre trecerea și așezarea romanilor în valea Mosellei. Numeroasele vestigii expuse în muzeul regional și în cel episcopal sînt dovezi de netăgăduit ale unei îndelungate și temeinice civilizații romane pe aceste meleaguri.

Dominației romane i-au urmat alte stratificări istorice. Astfel, între anii 500 și 1500, s-au ridicat, în proximitatea monumentelor antice, biserici greco-romane și gotice, mînăstiri și fundații de cult, ulterior case ale burgheziei înstărite. Împărați și papi obișnuiau să facă vizite la „Sancta Treviris", devenit scaun episcopal și sediu al prinților electori, fiind uimiți, probabil, de ineditul așezării întemeiate de legiunile romane.

Secolele care au urmat au îmbogățit Trier-ul cu construcții universitare, reședințe particulare, biserici și mînăstiri, construite în stilul Renașterii, barocului, rococoului. În secolul al XIX-lea, clasicismul și-a pus amprenta pe cîteva clădiri remarcabile. Trier-ul consemnează, în 1818, nașterea unui om a cărui operă capitală avea să transforme lumea – Karl Marx. Alături de casa natală, trevirezii au înălțat în memoria sa un complex „Karl-Marx Haus", care conține mai multe secțiuni: una dedicată documentelor și fotografiilor privind viața și opera sa; o expoziție ce etalează edițiile rare și vechi ale operei sale în toate limbile; o bibliotecă densă și un cabinet pentru studiu și mese rotunde.

„Sieh zur Dich" – privește în jurul tău – este numele unei străduțe din centrul orașului. O adevărată invitație la a contempla cum coexistă, pe o arie extrem de redusă, edificii din toate epocile arhitectonice europene, de la Roma antică pînă în zilele noastre. O chintesență plasată într-un decor natural de o neasemuită frumusețe, udat de meandrele Mosellei, ce descinde din Franța și Luxemburg, agrementat de dealurile cu întinse culturi viticole (3,5 milioane mp) și pădurile ce urcă spre regiunile muntoase Hunsrück și Eifel.

Nucleul primar al orașului, piața centrală sînt dominate de faimoasa Porta Nigra – un adevărat arc de triumf roman, înnegrit și cimentat de vreme –, Basilica lui Constantin sau Palatul imperial – o clădire sobră, păstrată aproape intactă, ruinele Termelor imperiale, Amfiteatrul, Podul roman. Colecțiile de antichități ale muzeului regional sînt îmbogățite cu piese foarte bine păstrate, într-un sol prielnic. În perimetre închise, arheologii își continuă dialogul cu meșterii de acum 2000 de ani.

Porta Nigra

Una din sălile muzeului regional

Doina Topor

Reporter în „angrenajul distrugerii"

Generalul francez Pierre Gallois făcea cîndva această remarcă: „Dacă se pot controla ușor forțele militare clasice, fie prin sateliți, fie, cum se procedează de regulă, prin agenți de informare, este foarte dificil să controlezi armamentele nucleare. Se pot stoca sute de rachete de croazieră într-un hangar obișnuit, obuze nucleare într-un apartament. O ogivă de rachetă intercontinentală Minuteman este mai puțin înaltă decît un stat de om și, totuși, la 10 000 de kilometri, ea ar distruge un oraș".

Așadar, arme tot mai primejdioase, dar, în același timp, tot mai ușor de disimulat. Cu alte cuvinte, pericolul nuclear devine din ce în ce mai mult o realitate de toate zilele, o realitate cumplită, incredibilă, intolerabilă.

Înseamnă oare — așa cum se exprima odată un universitar american specializat în armele nucleare — că „omul s-a obișnuit cu bomba" sau că, așa cum se arăta într-un studiu elaborat de un grup de specialiști, „omenirea a învățat să conviețuiască cu bomba"? Niciodată! Un studiu temeinic alcătuit asupra armelor nucleare, apărut sub auspiciile O.N.U., arată: „Poate numai fiindcă nu e de conceput decît ca un paroxism al demenței colective, războiul nuclear este un subiect care a interesat numeroși autori. Consecințele pe care le-ar avea un asemenea război au fost analizate într-un mod extrem de detaliat, iar rezultatele acestor analize variază, evident, potrivit ipotezelor adoptate în ce privește alegerea obiectivelor, numărul și puterea bombelor, modul lor de folosire, condițiile meteo și eficacitatea eventualelor măsuri de protecție. Toate aceste studii duc, însă, la una și aceeași concluzie, și anume că niciodată omul nu va trebui să recurgă la folosirea armei nucleare".

Reproducem, în cele ce urmează, consemnări ale unor reporteri care, de-a lungul anilor, au poposit în diferite puncte ale globului în care își face simțită, într-un fel sau altul, prezența mecanismul gigantic și terifiant al înarmărilor nucleare. Simpla descriere a acestor locuri, a activităților ce se desfășoară în cadrul lor (în măsura în care reporterii au avut posibilitatea de a cunoaște — pentru a relata — aceste lucruri) reprezintă o pledoarie din cele mai convingătoare în favoarea sporirii eforturilor de eliminare definitivă a armelor nucleare din viața omenirii.

„Butonul atomic"

Cine poate apăsa pe „butonul atomic"? În Statele Unite, de exemplu, numai președintele este acela care poate da ordinul de a se utiliza armele nucleare. Este motivul pentru care, la Casa Albă, ca și în fiecare din deplasările sale, președintele este întotdeauna însoțit de un militar care duce cu el codurile ce-i permit șefului Executivului să declanșeze „apocalipsul nuclear". Dar, în imensa responsabilitate care îi revine, șeful Casei Albe trebuie să fie capabil să dirijeze, într-un mod „selectiv și controlat", replica forțelor nucleare. De aceea, în luarea acestei hotărîri ultrarapide, președintele este ajutat de un sistem de alertă care, de-a lungul anilor, a devenit tot mai complex. Se apelează acum la sateliți, la radaruri și la o rețea de 6 000 de ordinatoare, instalate într-un număr de șapte baze, aflate pe patru continente. În caz de „atac nuclear" complexul de ordinatoare de la National Military Command Center, legat de Pentagon, este capabil să precizeze, într-o secundă, numărul de rachete lansate, de unde provin ele și care sînt punctele lor probabile de impact. Înainte chiar ca rachetele „celeilalte părți" să-și atingă ținta, președintele poate ordona, „ca represalii", lansarea de rachete balistice intercontinentale aflate în silozuri subterane sau lansarea de bombe nucleare din avioane B-52.

Cum poate fi lansată o „lovitură nucleară"? Simplu, cît se poate de simplu. Printr-un gest banal, asemănător celui pe care îl face automobilistul atunci cînd dorește să-și pornească mașina. E vorba de răsucirea

unei chei într-un lăcaş. În bunkerele lor, aflate la 20 de metri sub pămînt, un număr de 100 de echipe a cîte doi ofiţeri fiecare sînt însărcinate cu paza miilor de rachete intercontinentale „Minuteman", ascunse sub preeriile nord-americane. În momentul în care primesc un ordin codificat, cei doi ofiţeri trebuie să armeze automat capetele nucleare ale acestor rachete, răsucind, fiecare, la interval de două secunde, o cheie în poziţia „Launch" (lansare) pe consola de control. Fiecare echipă care face acest gest este dublată de o alta, amplasată într-un alt bunker, şi care trebuie să îndeplinească aceeaşi operaţiune. Acest proces, prevăzut a se desfăşura în etape, are drept scop preîntîmpinarea unor reacţii greşite la alertele false, dar, mai ales, evitarea oricăror „gesturi voluntare" ale ofiţerilor însărcinaţi cu declanşarea cataclismului atomic. Silozurile, care se află amplasate, adesea, la distanţe mari de posturile de comandă, se deschid, atunci, pentru a-şi trimite rachetele cu încărcătură nucleară spre ţinte, unde sînt în măsură să ajungă în cel tîrziu jumătate de oră.

Cei 1000 de sub munte

Sub munţii Cheyenne din statul Colorado, încastrat în granit la 600 de metri adîncime, se află instalat „centrul vital al sistemului de avertizare prealabilă". Numele său oficial este Comandamentul nord-american de apărare aeriană (North American Air Defence Command) sau, prescurtat, NORAD. De aici ar urma să se declanşeze procesul, pe cît de complex pe atît de grav în ce priveşte consecinţele sale, de lansare a unei lovituri nucleare de către Statele Unite. Pentru NORAD, fiecare cetăţean al S.U.A. — fie el bărbat, femeie, copil — plăteşte, anual, cîte nouă dolari, iar fiecare cetăţean al Canadei cîte 11 dolari.

Senzorii prin care NORAD ia cunoştinţă de un eventual atac nuclear sînt dispuşi în cele patru colţuri ale lumii şi în spaţiu. Această reţea este atît de sensibilă, încît lansarea unei rachete, undeva, în zona Orientului Mijlociu, este înregistrată aproape instantaneu de către bărbaţii şi femeile care iau cunoştinţă şi evaluează în permanenţă datele ce le parvin într-una din cele 15 construcţii instalate pe arcuri de oţel în imensa alveolă de sub munte a NORAD. Căci, acest gigantic complex de 15 construcţii, din care 11 cu trei nivele, se află suspendat pe 1 319 arcuri din cel mai fin oţel, fără a atinge pereţii interiori ai muntelui. Aceasta, în ideea de a se putea face faţă undei de şoc produse de explozia unei arme nucleare, astfel încît sensibilul angrenaj de avertizare timpurie să rămînă, pe cît posibil, neafectat.

„Americanii au făcut aproape tot ce le-a stat în putinţă pentru a asigura cartierului NORAD invulnerabilitatea la un atac nuclear" — relata un ziarist. Construcţia întregului complex, amplasat în apropierea oraşelului — cîndva anonim — Colorado Springs, de la sud de Denver, a durat cinci ani, iar costul ei a fost evaluat la 142,4 milioane de dolari. În cursul lucrărilor de construcţie, au fost detonate peste un milion de tone de rocă. Au fost create tunele cu o lungime totală de şapte kilometri. S-au instalat rezervoare cu o capacitate de peste şase milioane de galoni de apă şi depozite pentru rezerve de combustibil care să satisfacă necesarul pentru mai mult de o lună. Există, de asemenea, şase generatoare, care asigură energia electrică necesară alimentării celor 93 de sisteme de computere mari, a complexei reţele de comunicaţii şi a instalaţiilor de purificare chimică, biologică şi radiologică a aerului din incintele NORAD. În cadrul complexului sînt adăpostiţi peste 1 000 de oameni, iar cantina are o capacitate de 200 de locuri la mese. Mai există un spital şi o sauna. Toate acestea urmează să fie închise etanş, de către două porţi masive, în greutate de 25 de tone, în cazul unei explozii nucleare.

În limbajul militar, scopul NORAD este de „a stabili pericolul potenţial pe care-l prezintă fiecare rachetă sau bombardier aflate în aer şi a furniza o evaluare permanentă a datelor Centrului militar de comandă de la Washington şi Cartierului general de apărare naţională de la Ottawa".

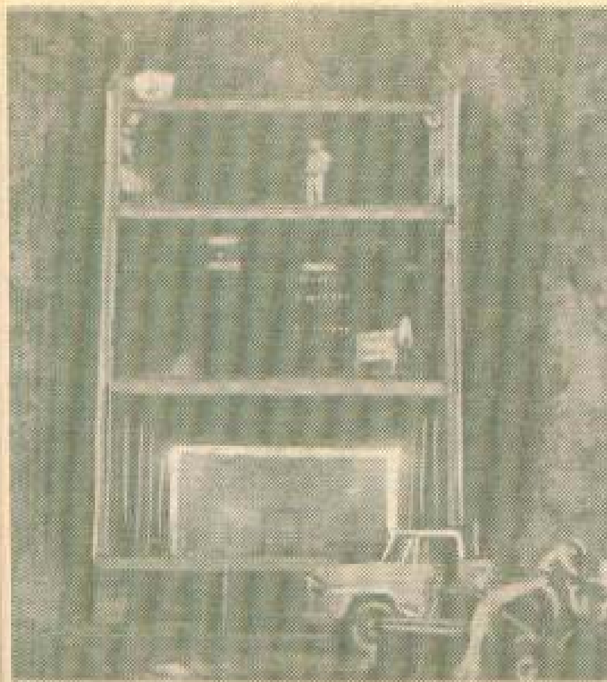
Misiune copleşitoare, pentru că este vorba de „asigurarea detectării imediate a oricărei rachete lansate şi a oricărui atac cu avioane de luptă, evaluarea ameninţării ce decurge de aici şi furnizarea, către factorii de decizie politică, a unor informaţii ce nu pot fi puse la îndoială şi pe deplin credibile privind faptul că S.U.A. este, într-adevăr, ţinta unui atac nuclear şi că este momentul de a se lua **decizia**". **Decizia** fiind apăsarea pe „butonul atomic". Pentru a face faţă acestor misiuni, NORAD primeşte, prelucrează şi analizează continuu uriaşe fluxuri de date, care sînt transmise în unităţi de timp de ordinul nanosecundelor (adică al miliardimilor de secundă), de către circa 200 de staţii radar dispuse pe întreaga suprafaţă a planetei şi de un mare număr de sateliţi aflaţi pe orbite constante, care acoperă, practic, fiecare „coridor de intrare" posibil şi fiecare punct de lansare.

În spatele „liniei frontului", reprezentată de DEW Line (linia de alertă prealabilă la distanţă), se află Perimeter Acquisition Radar Attack Charaterization System, care, pe lîngă sarcina de a evalua pericolul unui eventual atac, trebuie să furnizeze continuu, din secundă în secundă, analize detaliate asupra obiectivelor aflate sub ameninţare. În limbajul militarilor, aceasta înseamnă „furnizarea de informaţii privind eventualele puncte de impact şi momentul impactului".

Preocupaţi de imensa, împovărătoarea misiune ce le revine, responsabilii NORAD au trecut, către sfîrşitul anilor 70, la instalarea unui nou sistem de avertizare, intitulat Phased-Array Radar System, ceea ce, în limbajul obişnuit, se traduce prin radare care „pot vedea" mai devreme, mai repede şi mai precis şi care au capacitatea de a urmări simultan 200 de obiecte.

Se consideră că, prin radarele sale, aflate continuu în stare de funcţionare, zi şi noapte, NORAD este în măsură să furnizeze factorilor de cea mai înaltă răspundere politică şi militară ai S.U.A. şi Canadei un răgaz de 30—15 minute pînă la producerea impactului unei rachete sau al unei bombe cu un obiectiv de pe teritoriile acestor ţări. Este răstimpul în care preşedintele S.U.A. — şi numai el singur — urmează să ia o decizie. Decizie în baza căreia militarii din cadrul SAC să apese pe „micul" lor „buton nuclear". Gest care ar putea echivala cu sfîrşitul vieţii pe planeta Pămînt.

La NORAD, ca şi la SAC (Strategic Air Command), se dau mereu asigurări că există un număr suficient de mijloace care să evite lansarea unei alarme false şi, prin aceasta, declanşarea unei lovituri nucleare... din greşeală. Dar alarme false au fost şi continuă să se producă, chiar dacă nici una din ele nu a dus — pînă acum! — la declanşarea inimaginabilului.

Una din cele 15 construcții ale centrului NORAD; structurile sale nu ating cavitatea săpată în stîncă

adică a unei salve nucleare. Se mai spune, și la NORAD, și la SAC, că orice supoziție privind o posibilă amenințare este verificată și răsverificată, confirmată și răsconfirmată, prin două sisteme separate și care lucrează absolut independent unul de altul. Dar, în ultimă instanță, observă diverși comentatori, tot un om este cel ce urmează să ia decizia, iar posibilitățile de eroare umană sînt, în acest domeniu, în creștere. Cel puțin de zece ori, în decurs de o lună, de pe una din cele 29 de baze de luptă aflate sub comanda NORAD, sînt puse în stare de alertă avioane de bombardament, gata de a porni pentru a riposta unei „amenințări". Zilnic se înregistrează, în medie, circa 200 000 de zboruri interne ale unor avioane ale S.U.A., — iar ele trebuie, toate, înregistrate și supuse verificării. Posibilitățile de verificare a datelor devin din ce în ce mai anevoioase, sporind riscul comiterii unor erori. Marja de nesiguranță sporește continuu, pe măsură ce rachetele, ajunse la cea de-a patra și a cincea generație, au devenit tot mai mari, mai „bune", mai rapide și mai dificil de detectat.

În obiectiv: „obiectele zburătoare"

De la crearea sa și în cele trei decenii care au trecut de atunci, „ca și cum n-ar fi avut destule de urmărit, adică fiecare rachetă și fiecare avion de luptă" — după cum spunea un ziarist —, NORAD a fost însărcinat și cu observarea miilor de obiecte care se învîrtesc pe orbite spațiale în jurul Pămîntului. Obiecte care au dimensiuni de la acelea ale unei mingi de golf și pînă la, de pildă, acelea ale stației Skylab, în greutate de 85 000 de kilograme. Unele din aceste obiecte urmează să se învîrtească în jurul Pămîntului vreme de mii de ani. Sarcina încredințată NORAD a fost, însă, de a urmări orice asemenea obiect care, într-o perioadă previzibilă, ar putea reintra în atmosfera terestră, iar de aici să „aterizeze" producînd pagube. Misiune deloc ușoară. Pentru îndeplinirea ei, circa 30 000 de imagini sînt luate zilnic, prin intermediul a 20 de stații aflate în diverse puncte ale globului, înzestrate cu aparate de luat imagini de cele mai felurite tipuri și dimensiuni. Există chiar camere de luat vederi, în greutate de trei tone, care au capacitatea de a fixa imaginea unei mingi aflate în spațiu la o depărtare de 20 000 de mile. Unui computer îi trebuie două ore pentru a prelucra aceste date și a asambla cele 17 variabile independente. La capătul acestei operațiuni se consideră că este posibil să se facă o „previziune". E un volum de muncă deloc neglijabil, dacă se ține seama de faptul că asemenea „previziuni" trebuie făcute în ce privește traiectoria a peste 4 600 de „obiecte".

Cei de la NORAD se arată a fi deosebit de discreți atunci cînd se discută pe această temă. Care sînt respectivele „obiecte", ce îndreptățesc un asemenea tratament preferențial? După unii, ar fi vorba de cele care riscă să cadă asupra unor zone populate. După alții, ar fi vorba, mai precis, de rachetele care s-ar putea îndrepta spre capitala S.U.A.

Cu timpul, apreciindu-se probabil că NORAD are în atribuțiile sale un volum prea mare de muncă, misiunea de control a operațiunilor în spațiu a fost transferată Comandamentului Spațial Multifuncțional, „Spacecom", inaugurat oficial la 23 septembrie 1985. Mai exact, este vorba de constituirea unui cartier general pentru controlul operațiunilor militare în spațiu, cu ample implicații pentru viitorul zborurilor spațiale cu echipaj și pentru rolul armatei în afara atmosferei terestre, inclusiv în ceea ce privește conducerea directă a unui sistem antirachetă de tipul „războiul stelelor" (SDI).

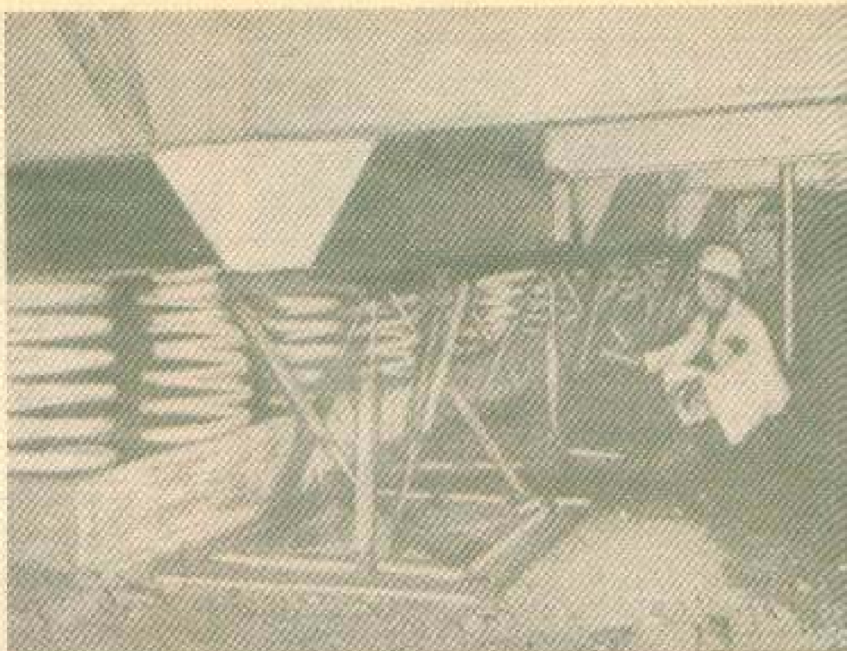
În așteptare...

„E aproape inevitabil să vă gîndiți la așa ceva" — îi spune colonelul din armata americană corespondentului ziarului „Jerusalem Post". Cei doi poartă o discuție la Clubul ofițerilor al SAC (Strategic Air Command) din Omaha, statul Nebraska. „Așa ceva" fiind posibilitatea declanșării unui război nuclear în mod premeditat sau din eroare. „E aproape inevitabil — reia colonelul ideea, cu o voce rece, ca și fulgii de zăpadă care cad afară —, în condițiile în care există tot mai multe capete nucleare, se scurtează timpul de avertizare și sporește numărul experiențelor nucleare neanunțate în prealabil. În aceste condiții, șansele unei catastrofe sînt, și ele, tot mai mari".

Misiunea colonelului constă în a sta zi și noapte în fața unui buton, în așteptarea momentului în care va trebui să apese pe el. Ceea ce ar însemna declanșarea războiului nuclear. Paradoxul este că, la „locul său de muncă" — centrul de comandă al SAC — se află prinsă, la vedere, pe un perete, următoarea inscripție cu litere mari: „Pacea este treaba noastră".

„Știți de ce într-o zi totul s-ar putea solda cu o catastrofă? — insistă colonelul. Pentru că, bunăoară, anul trecut, au explodat, în cadrul unor experiențe sau manevre, 400 de rachete. Într-una din zile, cînd numărul experiențelor va spori, cînd timpul de alertare se va scurta tot mai mult, cînd noi vom deveni mai nervoși, unul dintre noi ar putea ajunge să ia o decizie greșită".

Sistemul de arcuri de amortizare cu care sînt prevăzute construcțiile subterane

În momentul în care o „amenințare" este identificată și confirmată, NORAD informează aproape simultan un număr de 40 de centre de comandă, ca acestea să declanșeze pregătirile pentru a da „răspunsul". Unul din aceste centre este baza forțelor aeriene a SAC de la Offbutt, în apropiere de Omaha. În incintele subterane cu trei nivele ale SAC, un efectiv de 180 000 de bărbați și femei au, ca misiune, coordonarea acțiunilor celor 1 054 de rachete și 400 de bombardiere cu rază lungă de acțiune existente în dotarea forțelor armate ale Statelor Unite (statistica, valabilă pentru momentul publicării reportajului, este astăzi depășită). De aici, din aceste incinte ale SAC, urmează a fi declanșat și condus procesul de lansare a unei lovituri nucleare de către Statele Unite. De aici sau (dacă structurile terestre și subterane ale SAC sînt distruse) de la bordul unui avion Boeing-707, special amenajat ca punct mobil de comandă.

Pe scurt, misiunea SAC constă în aceea de a fi pregătită, 24 de ore din 24, pentru a lansa, la ordinul primit din partea autorităților de comandă națională, rachetele asupra obiectivelor desemnate.

„Oare, luînd lucrurile și altfel, cartierul SAC de la Omaha nu ar putea constitui, la rîndul său, un obiectiv desemnat pentru cealaltă parte?" — îl întreabă reporterul pe colonel.

„Gîndiți-vă, — spune acesta în maniera cea mai pragmatică cu putință — oamenii care lucrează la SAC pompează, anual, circa 225 de milioane de dolari în economie. Fără ei, acest ținut ar fi un pustiu. Și, iată că, acum, el e un loc bun pentru business. Dacă e să cadă bombe aici, numai dumnezeu ar putea-o ști".

Într-adevăr, Offbutt s-a dezvoltat considerabil de la apariția sa pe hartă, în 1896, sub numele de Fort Cork, ca loc de garnizoană pentru cel de-al 22-lea regiment de infanterie al S.U.A. Orașul prosperă, în timp ce baza aeriană este, fără întrerupere, învăluită în zgomotul motoarelor de avioane, iar rachetele stau neclintite pe rampele lor de lansare, profilîndu-se pe cer în așteptarea momentului înscrierii pe traiectorie, spre țintă.

„Este o lume ireală, cu dimensiuni ireale; aici se îndeplinește o misiune ale cărei consecințe nu pot fi evaluate — reflectează reporterul. Oamenii de știință sînt preocupați, în permanență, de asigurarea unor mijloace care să mențină echilibrul terorii. Ei lucrează încontinuu pentru a face tot mai eficiente computerele și sistemele de siguranță. Singurul lucru pe care, însă, oamenii de știință nu-l pot face este să ofere certitudinea că, în cele din urmă, omul va lua decizia corectă".

Soluții iluzorii

Un corespondent al agenției „France Presse" transmitea din Washington, în vara anului 1981, un reportaj care se chema: „Dacă războiul nuclear ar izbucni..." și în care se încerca a se anticipa cum s-ar desfășura, în mod concret, lucrurile în primele clipe de după declanșarea holocaustului. Relatarea reportajului se bazează pe studii minuțioase ale Pentagonului, care „analizează și revizuiește mereu planurile sale privitoare la evacuarea rapidă din Washington a șefului Executivului american și a anturajului său de la Casa Albă". De altfel, însuși președintele Carter s-a aplecat asupra acestui subiect și a luat o serie de decizii în materie. Un document secret, intitulat „Presidential Directives — 58" descrie, în detaliu, procedura de evacuare a șefului statului și a principalilor săi consilieri militari și civili.

Se apreciază că timpul de care ar dispune președintele pentru a părăsi Washingtonul este de aproximativ 30 de minute, în cazul detectării, de către dispozitivul de supraveghere prin sateliți și radare (I.O.N.D.S.), a unei rachete balistice intercontinentale. În cazul unei rachete lansată de pe un submarin nuclear, acest răstimp se reduce la 12 minute.

La baza aeriană de la Andrews, aflată la circa 15 kilometri sud-est de centrul Washingtonului, patru aparate Boeing-747, păzite zi și noapte de santinele înarmate, sînt gata să decoleze în orice clipă. Transformate în „posturi de comandament zburătoare", aceste avioane ar urma să devină, în eventualitatea unui război nuclear, sedii ad-hoc ale Casei Albe și Pentagonului.

Cel puțin 10 minute ar fi necesare pentru a se realiza operațiunea de deplasare cu elicopterul a președintelui și a anturajului său de la Casa Albă și Penta-

gon la baza aeriană de la Andrews. Există o listă foarte precisă, dar ţinută în cel mai mare secret, conţinînd numele persoanelor civile şi militare care ar urma să fie evacuate din capitala federală la bordul elicopterelor. Potrivit unor aprecieri, ar fi vorba de circa 500 de „aleşi", din rîndul celor aproximativ trei milioane de locuitori ai zonei Washingtonului, după cum ţine să remarce, deloc gratuit, reporterul agenţiei „France Presse".

Cît de viabil este, în fond, acest plan, fie şi numai pentru 500 de persoane dintr-un total de peste trei milioane? „Planul nu e deloc perfect" — se exprimă, printr-o formulă plină de menajamente, experţii. E de ajuns să spunem, bunăoară, că un Boeing-747 poate zbura doar 16 ore fără a fi aprovizionat cu carburant şi că reactoarele sale trebuie lubrefiate după 72 de ore de zbor. Iar această operaţiune nu poate fi efectuată în aer. Dacă conflictul nuclear durează mai mult de trei zile, preşedintele ar urma să coboare într-un punct de comandă subteran.

Cei de la Pentagon s-au gîndit şi la această eventualitate. În împrejurimile Washingtonului, la o distanţă de circa jumătate de oră, cu elicopterul, de Casa Albă, există cîteva centre secrete de comandă, special amenajate, se spune, pentru războiul nuclear. Cel mai important dintre ele se află în apropierea orăşelului Berrywille, statul Virginia, la o distanţă de 90 de kilometri nord-vest de capitala federală. Este vorba de un adevărat oraş subteran, total autonom, care dispune de propria sa staţie de alimentare cu apă, de un centru de decontaminare radioactivă şi care poate adăposti circa 2 000 de persoane.

Un al doilea post de comandament secret se află — de asemenea sub un munte — la Raven Rock Mountain, situat la circa 100 kilometri nord de Washington şi la numai 7 kilometri de Camp David, unde există o reşedinţă a preşedintelui S.U.A. În 1955, preşedintele Eisenhower a efectuat, aici, un exerciţiu de alarmă la care au participat 1 500 de colaboratori civili şi militari de la Casa Albă şi Pentagon.

Aceste două posturi de comandament — se dau asigurări — au la dispoziţie o reţea de comunicaţii speciale, stabilită de firma „American Telephone and Telegraph". Dar, în ciuda asigurărilor de tot felul — scrie, în încheiere, ziaristul de la „France Presse" — responsabilii Pentagonului nu-şi fac prea multe iluzii în privinţa şanselor de supravieţuire a celor „aleşi" pentru a fi evacuaţi în aceste două posturi de comandament, în caz de război nuclear.

„Mount Weather şi Raven Rock Mountain ar fi, în mod aproape sigur, distruşi în caz de atac nuclear" — aprecia generalul David Jones, şeful statului major inter-arme al S.U.A. În acelaşi timp, nimeni nu poate spune că procedura de evacuare cu elicoptere la baza de la Andrews ar fi mai bine pusă la punct. O publicaţie „washingtoniană" aminteşte că un exerciţiu de alarmă, efectuat în 1977, în timpul preşedintelui Carter, a constituit „un adevărat fiasco".

Directorul pentru studii de politică externă al Institutului de cercetări Brooking, John Steinbrunner, consideră necesar să atragă atenţia şi asupra altui aspect legat de vulnerabilitatea şi, în cele din urmă, inutilitatea variantelor de „supravieţuire" a diverselor puncte de comandă, în cazul unui cataclism nuclear. Într-un articol publicat, în decembrie 1981, de revista „Foreign Affairs", cercetătorul american apreciază că reţeaua de comunicaţii pe care se bazează centrul de comandă civil şi militar al S.U.A. ar putea fi distrusă cu uşurinţă de explozia bombelor nucleare. „Cîteva explozii la mare înălţime — explică el, — ar putea expune zona respectivă la impulsuri electromagnetice de scurtă durată, dar de mare intensitate, de ordinul a 25 000 — 50 000 volţi. Asemenea impulsuri ar scoate din funcţiune cea mai mare parte a reţelelor de comunicaţii, suprimînd, prin aceasta, controlul autorităţilor asupra forţelor lor armate.

Un om bine informat

Herbert York este unul din cei mai informaţi contemporani ai noştri despre armele nucleare. Atît în ce priveşte secretele fabricării şi efectele acestor arme, cît şi în ce priveşte modalitatea de luare a deciziilor şi de acţiune în eventualitatea declanşării unei „lovituri nucleare". Reputat fizician american, Herbert York, numit de confraţii săi „Big Head" („Marele Cap"), este — cum îl recomandă săptămînalul francez „L'Express" — „cel ce a prezidat fabricarea primei bombe americane cu hidrogen". În viaţa şi în activitatea sa a intervenit, între timp, „o cotitură spectaculoasă", atunci cînd a luat hotărîrea de a trece din tabăra „uliilor nucleari" în aceea a „porumbeilor". Cel pe care Edward Teller, „părintele bombei americane cu hidrogen", îl recomanda cu căldură, în 1952, pentru a fi desemnat, la vîrsta de numai 31 de ani, la conducerea Laboratorului Livermore, însărcinat cu punerea la punct a armelor nucleare ale S.U.A., a devenit unul din cei mai activi şi mai autorizaţi promotori ai dezarmării nucleare.

Savantul Herbert York ţinea să atragă atenţia în mod deosebit, încă în 1973 — iar, de atunci, în domeniul înarmărilor au intervenit numeroase evoluţii spectaculoase — asupra unui factor deosebit de periculos, şi anume răstimpul extraordinar de scurt aflat la dispoziţia factorilor de cea mai înaltă răspundere ai statelor posesoare de arme nucleare pentru a decide asupra declanşării unei „lovituri nucleare". „Se constată — spune el — că, pe măsură ce oamenii pun la punct sisteme de arme din ce în ce mai complexe, deciziile strategice se impun a fi luate într-un răstimp care devine din ce în ce mai scurt şi, deopotrivă, ele capătă forme din ce în ce mai complicate. Această realitate nouă pune fiinţa umană în situaţii fără precedent".

Aşa stînd lucrurile, întreabă reporterul revistei „L'Express", ce-i de făcut?

„Nu există 36 de soluţii — răspunde York. Nu există decît două soluţii. Prima constă în «pre-programarea» factorilor responsabili — preşedinte, generali, senatori —, astfel încît ei să furnizeze, în mod automat şi instantaneu, răspunsul «cel bun» la orice situaţie de criză. Dat fiind că timpul le va lipsi, aceste «automate» nu vor avea, desigur, ocazia să reflecteze şi să ia decizii «cîntărite».

Să presupunem, de exemplu, — continuă York — că răspunsul la un atac necesită aprobarea preşedintelui. Există tentaţia să gîndim că acesta va avea de reflectat îndelung asupra situaţiei, sfătuindu-se cu consilierii săi înainte de a lua o decizie. Dar acest lucru nu mai este posibil, căci perioada de «avertisment» va fi de ordinul a 15 minute, iar, dacă se ţine seama de timpul necesar, în primul rînd, pentru a ajunge la preşedinte, pentru a-i explica situaţia, rezultă că nu ar mai rămîne decît două-trei minute pentru luarea unei decizii. Şi aceasta, în cea mai bună din ipoteze. Cu alte cuvinte, preşedintele n-ar dispune de timpul necesar pentru a putea lua o decizie politică. Tot ceea ce ar putea el să facă ar fi să urmeze, strict, unul sau altul din «programele» cvasimecanice pregătite deja pentru el. Altfel spus, dacă apare situaţia A, trebuie răspuns crizei conform programului B,

sau conform programului C şi aşa mai departe. Credeţi-mă — mărturiseşte York — că, în perioada în care am deţinut funcţii pe lîngă preşedinţii S.U.A., această problemă m-a preocupat mult".

Într-un asemenea caz, mai întreabă reporterul, cum ar trebui procedat pentru a se rămîne la nivelul deciziei umane, adică la nivelul deciziei luate de fiinţe conştiente de consecinţele actelor lor?

„Se poate regăsi un asemenea nivel — este convins York. Aceasta este cea de-a doua soluţie. Ea se situează, din punct de vedere ierarhic, pe o treaptă mult mai joasă faţă de cea a şefului Executivului. Dacă se vrea, într-adevăr, ca fiinţele umane să fie acelea care să gîndească efectiv înainte de declanşarea unei riposte nucleare, acest lucru se traduce prin a delega unei categorii întregi de militari dreptul de a declanşa folosirea armelor nucleare. S-ar putea, desigur, delega acest drept unui ordinator. Dar acest gen de delegare a puterii supreme ar fi un lucru la fel de neliniştitor.

Deci, — conchide savantul atomist — din două una: sau, în faţa certitudinii unui atac nuclear, şeful statului îşi îngăduie două-trei minute pentru a determina, asemenea unui robot, calea de urmat; sau li se oferă militarilor şi ordinatoarelor lor luxul unui sfert de oră de «reflecţie» pentru a răspunde aceloraşi probleme. În ambele cazuri, perioada de timp este cumplit de scurtă pentru a decide, eventual, distrugerea civilizaţiilor..."

Toate aceste constatări, savantul Herbert York — persoană pe deplin în cunoştinţă de cauză în ce priveşte factorul timp în luarea unei decizii privind recurgerea la arma nucleară — le făcea cu mult înainte ca, în competiţia înarmărilor, să-şi facă apariţia capacităţi de luptă tot mai precise, mai sofisticate şi mai rapide. Astfel, răstimpul necesar luării deciziilor s-a redus drastic prin apariţia, pe continentul european, a rachetelor cu rază medie de acţiune. Care ar putea fi consecinţele unei erori de interpretare în aceste condiţii o arată, între altele, incidentul petrecut în ziua de 9 noiembrie 1979, cînd instalaţiile de detecţie ale NORAD au semnalat că un număr de rachete au fost lansate în direcţia S.U.A. Din fericire, catastrofa nu s-a produs, pentru că eroarea a fost constatată după şase minute. Or, numai arma intercontinentală oferă un asemenea răgaz de reflecţie, căci o rachetă balistică intercontinentală are nevoie de circa jumătate de oră pentru a ajunge la ţintă. În ce le priveşte, rachetele cu rază medie de acţiune parcurg distanţa de la start la ţintă atît de rapid încît marja de timp necesară pentru deciderea corectării unei greşeli se micşorează extrem de mult.

Ce poate face radiotelegrafistul

„Cei mai mulţi experţi cred că un război mondial nuclear este mult mai improbabil să izbucnească prin atacarea unei superputeri de către alta. Un război mondial nuclear este mai probabil că s-ar putea declanşa, consideră ei, în mod neintenţionat. Îndeosebi, în cazul unor perioade de criză internaţională grave. Şi, cu cît controlul asupra sistemelor de arme nucleare se exercită mai slab, cu atît creşte probabilitatea unui război nuclear neintenţionat." Aceste constatări aparţin cercetătorului Frank Barnaby, care a deţinut, mulţi ani, funcţia de director al Institutului internaţional de cercetări asupra păcii de la Stockholm (SIPRI).

Dintre toate sistemele de arme nucleare, remarcă el, submarinele strategice nucleare şi varianta lor, submarinele lansatoare de rachete balistice (SLBM), sînt considerate drept cele mai autonome.

De aici, întrebarea:

Cît de uşor ar putea unul sau cîţiva din membrii echipajului unui asemenea submarin, aparţinînd lui U.S. Navy, să lanseze una din rachetele aflate pe navă, fără ordin din partea preşedintelui? Ar putea oare un individ cu mintea bolnavă sau un scelerat (singur sau în complicitate cu alţii) să declanşeze un holocaust nuclear din proprie iniţiativă? Acestor întrebări, Frank Barnaby s-a gîndit să le dea un răspuns, discutînd cu o persoană avizată în materie: căpitanul James Bush, din marina americană, care, înainte de a se fi retras la pensie, a făcut parte din corpul de comandă al submarinului nuclear strategic Simon Bolivar (SSBN-641).

„Lucrul cel mai important care trebuie înţeles — începe prin a spune căpitanul — este faptul că restricţiile la care este supus un ofiţer de comandă în ce priveşte declanşarea rachetelor aflate sub comanda sa sînt de ordin strict administrativ; nu există restricţii de natură mecanică în ce-l priveşte, adică restricţii care să-l împiedice să declanşeze rachetele aflate sub autoritatea sa".

Odată lansate, rachetele SLBM nu pot fi distruse în zbor şi nici capetele lor nucleare nu mai pot fi dezamorsate.

În caz de război, procedura oficială de lansare a rachetelor este declanşată de un mesaj transmis către submarin din partea autorităţii de comandă naţională. Ordinul sună: „Lansaţi rachetele!" şi este însoţit de un cuvînt-cod. Mesajul de lansare este recepţionat de radiotelegrafist, care lucrează singur într-o cabină izolată. Radiotelegrafistul — şi acest lucru este foarte important — este singura persoană care „vede" mesajul venind. El îl contactează pe ofiţerul de serviciu şi îi spune: „Am primit un mesaj de lansare".

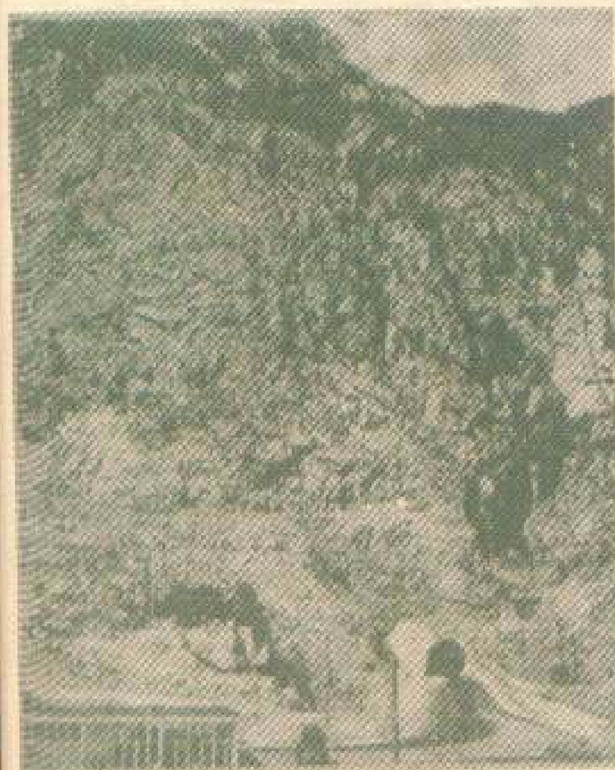
După care, doi ofiţeri sînt trimişi în cabina radio pentru a verifica dacă mesajul a fost recepţionat corect şi pentru a verifica cuvîntul-cod. Procedura oficială nu prevede ca şi căpitanul navei să meargă în cabina radio pentru a verifica mesajul de lansare, dar căpitanul Bush crede că majoritatea comandanţilor de submarine ar face acest lucru.

Fiecare din cei doi ofiţeri are acces la cîte un seif în care se află cartea cu coduri. Cuvîntul-cod pentru verificarea autenticităţii mesajului de lansare a rachetei se schimbă de la o zi la alta. După ce cei doi ofiţeri îl informează pe căpitan că au verificat mesajul, se dă ordin pentru trecerea la efectuarea operaţiunii de lansare a rachetelor. Căpitanul anunţă echipajul că se află în stare de război şi că rachetele de pe submarin urmează a fi lansate. Ofiţerul servant intră în camera de control a rachetelor, unde răsuceşte o „cheie", pentru a avea confirmarea că rachetele sînt pregătite pentru lansare. Alţi trei ofiţeri răsucesc, la rîndul lor, cîte o „cheie": ofiţerul „lansator", ofiţerul navigant şi ofiţerul de serviciu. Aceste operaţiuni, efectuate de cei patru ofiţeri, nu au o acţiune propriu-zisă asupra lansării rachetelor, ci reprezintă doar simple semnale care confirmă că rachetele sînt pregătite pentru lansare. În sfîrşit, după ce aceste patru „chei" sînt răsucite, căpitanul întoarce, la rîndul său, o ultimă „cheie" şi rachetele ţîşnesc spre obiective.

Dacă ar fi să ne luăm după această procedură, spune Frank Barnaby, s-ar părea că procesul de lan-

sare a unei rachete de pe un submarin strategic nuclear este un act judecat şi conceput cu grijă. Lucru care, de altfel, ar fi cît se poate de binevenit. Este suficient să amintim că un singur submarin strategic nuclear american este înzestrat, în general, cu o încărcătură totalizînd 160 de capete nucleare.

Dar oare, se întreabă Barnaby, nu s-ar putea eluda această procedură, care, în aparenţă, pare atît de bine pusă la punct? Şi el face o serie de constatări de-a dreptul stupefiante. Lansarea neautorizată a unei rachete de pe un submarin ar fi posibilă dacă radiotelegrafistul, cei doi ofiţeri însărcinaţi cu verificarea şi căpitanul s-ar înţelege în acest sens. Lansarea ar fi posibilă şi dacă cei doi ofiţeri s-ar înţelege cu căpitanul. Sau dacă radiotelegrafistul îi poate dezinforma pe ofiţerii care urmează să facă verificarea că a primit un mesaj de lansare, iar aceştia îi dau crezare, fără a-şi

Tunelul de intrare la NORAD, amplasat sub muntele Cheyenne, statul Colorado

mai îndeplini misiunea. La rîndul său, căpitanul i-ar putea întoarce din drum pe cei doi ofiţeri, spunîndu-le că merge el însuşi în cabina radio pentru a verifica mesajul de lansare. Şi chiar dacă cei doi ofiţeri nu ar accepta acest lucru (căci se presupune că mulţi ofiţeri ar proceda astfel), căpitanul ar fi, totuşi, în măsură de a ordona executarea operaţiunii de lansare a rachetelor, fără a mai ţine seama de ei.

Teoretic, este posibil ca şi radiotelegrafistul, singur, să poată provoca declanşarea rachetelor. Pentru aceasta, ar fi necesar ca el să-l convingă pe căpitan că a auzit prin radio că a început războiul nuclear, că Statele Unite au fost victima unui atac masiv şi că autoritatea de comandă naţională a fost distrusă înainte de a putea trimite un mesaj de lansare către submarin. În cazul în care căpitanul crede ceea ce i se spune, el poate foarte bine să decidă lansarea rachetelor de pe submarinul pe care-l comandă.

Scenariul cu radiotelegrafistul care poate declanşa, el singur, o lovitură nucleară nu pare, totuşi, prea verosimil. În schimb, mult mai credibilă este versiunea potrivit căreia radiotelegrafistul şi căpitanul se înţeleg să-i convingă pe ceilalţi membri ai echipajului că Statele Unite au fost distruse într-un război nuclear şi că misiunea încredinţată lor este să lanseze rachetele aflate pe navă. După părerea căpitanului Bush, acesta este poate cel mai credibil scenariu. Un asemenea scenariu ar avea şanse mari de a se produce în cazul unor crize internaţionale deosebit de grave.

Există, astăzi, în lume circa 100 de submarine nucleare strategice iar, în fiecare moment, cel puţin 40 dintre ele se află în mările şi oceanele lumii. Gîndul că un radiotelegrafist şi căpitanul de pe unul din aceste submarine ar putea conspira împreună pentru a declanşa un lanţ de evenimente care ar risca să ducă la distrugerea emisferei de nord a planetei nu este, cu siguranţă, deloc reconfortant — conchide Frank Barnaby.

Scenarii şi măsuri

Ar putea să se producă un război nuclear dintr-o întîmplare? Toată lumea convine asupra faptului că „inimaginabilul" s-ar putea produce, mai degrabă, ca urmare a unor incidente de natură umană sau mecanică, decît hotărîrii factorilor de decizie ai statelor posesoare de arme nucleare. Johnathan Schell, de exemplu, a scris că „angrenajul distrugerii este complet, şi el atîrnă de un fir de păr, în aşteptarea apăsării butonului atomic de către fiinţe umane greşit informate sau bolnave, sau de anumite deficienţe ale «chip»-urilor computerelor".

Este oare acest lucru posibil? — se întreabă, într-un articol publicat în ziarul „International Herald Tribune", membrii Grupului de studiu asupra problemelor nucleare de la Universitatea Harvard. În studiul lor, intitulat „A convieţui cu armele nucleare", publicat în vara anului 1983, sînt analizate diversele scenarii posibile de declanşare accidentală a unui război nuclear.

Unul din aceste scenarii se referă la eventualele defecţiuni ce pot interveni în mecanismul unui computer, care valorează multe milioane de dolari. Se apreciază, astfel, că 35 la sută din „chip"-urile sale pot ajunge să funcţioneze defectuos. Şi aşa se face că, la un moment dat, pe ecranele radarului apare o lumină. Adică, o serie de rachete care apar la orizont şi înaintează implacabil. „Dumnezeule! — exclamă operatorul aflat în faţa ecranelor radar — asta este!" La Casa Albă, preşedintele este informat de gravitatea situaţiei. „În 20 de minute, sir, rachetele vor distruge forţele noastre amplasate la sol" — îi încunoştinţează consilierii săi militari. Şi preşedintele părăseşte Casa Albă, la bordul avionului său special amenajat pentru asemenea situaţii, în timp ce ordonă lansarea imediată a tuturor rachetelor aflate la sol. „Nu pot să permit ca rachetele noastre să fie distruse la sol" — spune preşedintele, în timp ce părăseşte Casa Albă, pe calea aerului. „Vom lupta. Şi istoria este aceea care va restabili cum s-au desfăşurat evenimentele".

Un alt scenariu:

Persoane individuale, aflate într-o stare de tensiune maximă, nu pot întotdeauna lua hotărîrea care se impune. Uneori ele clachează. Să ne imaginăm că, de pildă, comandantul unui submarin cu încărcătură atomică intră în camera de control a navei şi apasă pe

butonul care lansează o rachetă balistică intercontinentală cu 12 capete nucleare.

Se pot întîmpla astfel de accidente? — se întreabă autorii raportului. Concluzia lor este că ele sînt, din fericire, greu de presupus, dacă nu chiar imposibile. Oficialitățile — țin să ne asigure autorii studiului — au luat în considerație diferite măsuri de precauție pentru a preveni asemenea accidente. Cu cît sînt mai sofisticate și mai numeroase armele nucleare, repetă mereu persoanele oficiale, cu atît sînt mai sofisticate și mai numeroase și măsurile de precauție.

În general, e vorba de patru categorii de măsuri menite să reducă posibilitățile folosirii neautorizate sau accidentale a armelor nucleare.

Prima dintre ele este ceea ce se cheamă „regula celor doi oameni". Adică, este necesară acțiunea paralelă a doi sau mai mulți oameni în procesul de comunicare și de transmitere a oricărui fel de ordin care se referă la folosirea armelor nucleare. Regulă care se referă, de altfel, așa după cum s-a văzut mai înainte, și la cei însărcinați cu comenzile mecanice de declanșare a unei lovituri nucleare.

A doua este sistemul PALs (Permissive Actions Links), care include un semnal codificat, ce beneficiază de un grad înalt de securitate și e înglobat în armele nucleare, înainte ca acestea să fie folosite.

A treia categorie de măsuri privește dispozitivele interne ale armei, care sînt menite să asigure că orice încercare de a trece peste sistemul PALs va duce la dezamorsarea armei.

În sfîrșit, capetele nucleare însele sînt astfel concepute și construite încît să evite detonarea accidentală, ca rezultat al expunerii la căldură, suflu sau radiații.

Ținînd seama de cele de mai sus, se întreabă, totuși, autorii raportului, cît de credibile sînt scenariile de genul celor mai sus evocate? Este adevărat — țin ei să remarce — că, în sistemul american de alertă privind un atac nuclear, s-au produs multe alarme false. Unele din ele s-au datorat anumitor componente minuscule ale computerelor. Dar nici una din aceste alarme false nu au ajuns să ducă pînă la un război, căci autoritățile au construit o pletoră de sisteme, în ideea ca președintele să nu depindă de un singur computer sau de un singur radar, atunci cînd trebuie să ia o hotărîre atît de importantă. Multe sisteme de alertare, de diferite tipuri — de la sensori cu infraroșii instalați pe sateliți și pînă la radare aflate la sol, — acționează simultan. Și totuși, spun autorii raportului, este posibil ca un ofițer, aflat într-o stare de tensiune, să acționeze necugetat. Dar, se grăbesc ei să adauge, un ofițer din armata americană nu ar putea, el singur, în timp de pace, să lanseze o armă nucleară aflată în dispozitivul de care răspunde. Toate acestea — conchid autorii studiului — nu înseamnă că lumea ar trebui să rămînă liniștită în ce privește declanșarea unui război nuclear accidental. Accidentele mecanice, „defecțiunile" — apreciază ei — pot deveni deosebit de primejdioase în perioade de criză gravă sau în războaie convenționale, cînd centre de comandă sînt amenințate sau distruse.

„Serie neagră"

Studiul elaborat de cercetătorii de la Harvard, care amintește de falsele alerte nucleare, se intitulează, deci, „A conviețui cu armele nucleare". Cum se desfășoară, în mod concret, această conviețuire, bunăoară în clipele amintitelor alerte?

O „serie neagră" pentru Pentagon, dar care ar fi putut să fie pentru însăși existența vieții pe planetă, s-a

„SPACECOM"

În cîmpia ondulată a poligonului de tir din Colorado au apărut instalații din beton destinate activităților de comandă și control ale operațiunilor militare spațiale, care, cu timpul, ar putea deveni un corp spațial separat.

Inaugurarea oficială, la 23 septembrie 1985, a Comandamentului Spațial Multifuncțional — relata, la începutul acestui an, agenția „UPI" — a dus la constituirea unui cartier general pentru controlul operațiunilor militare în spațiu, cu ample implicații pentru viitorul zborurilor spațiale cu echipaj și pentru rolul armatei în afara atmosferei terestre, inclusiv în ceea ce privește conducerea directă a unui sistem antirachetă de tipul „războiului stelelor" (S.D.I.). „Sămînța a fost aruncată și prinde rădăcini", declară contraamiralul William Ramsey, comandant adjunct al noului organism.

În cadrul „Spacecom" — cum este numit — se află centrul combinat de operațiuni spațiale (CSOC). Controlul tuturor sateliților, al zborurilor navetelor și viitoarelor sisteme spațiale destinate unor misiuni militare se va realiza din acest complex de patru clădiri, făcute din beton prefabricat.

Din acest avanpost, de la marginea zonei vestice deșes a SUA, dominat de prezența impunătoare a Munților Stîncoși, se va desfășura controlul încărcăturilor militare lansate în spațiu, la bordul navetelor. Amplasarea îndepărtată a CSOC, pe o suprafață de aproape 2 kmp., într-un loc pustiu, denumit azi stația aeriană „Falcon", are drept scop asigurarea secretului. Ea se află la 14 km de baza aeriană „Peterson".

O cameră pentru operațiuni, dintr-una din cele patru clădiri ale CSOC, este îmbrăcată într-o armătură de oțel cu sudură continuă, groasă de 1/16 cm, menită să împiedice interceptarea, de către sateliți, a comunicațiilor.

Crearea unui comandament militar unificat pentru conducerea operațiunilor sistemelor spațiale ale Pentagonului — extensie a comandamentului spațial al Forțelor aeriene, înființat acum trei ani — este urmarea accentului pus de Administrația Reagan pe dezvoltarea capacității de a purta război din spațiul extraterestru, cum se exprima o directivă secretă a Pentagonului din martie 1982. Această idee se referea la dezvoltarea unei rachete antisatelit — afirmă o oficialitate de la Pentagon. Racheta lansată de un avion „F-15", la 13 septembrie 1982, a demonstrat, pentru prima dată, că se poate distruge o țintă în spațiu. În martie 1983, — reamintește, însă, agenția „UPI" — președintele Reagan a lansat Inițiativa de apărare strategică („războiul stelelor").

înregistrat de-a lungul cîtorva luni, între sfîrșitul anului 1979 și jumătatea anului 1980.

La 9 noiembrie 1979, date false indicau un atac masiv asupra teritoriului S.U.A. În realitate, așa cum avea să se constate înainte de a fi prea tîrziu, în ordinator a fost introdusă, din greșeală, o bandă de exercițiu, cu date simulate, care a fost transmisă, tot din greșeală, și altor cartiere ale apărării nucleare. Și astfel, a fost pus în stare de alertă întregul sistem al NORAD. O zi după incident, NORAD a inițiat o investigație menită să depisteze dacă totul s-a datorat unor erori umane sau uneia comisă de computer. Oricum, după transmiterea benzii neindicate, un număr de 10 avioane de luptă și-au început, simultan, misiunea: două aparate F-1062 s, de la baza Kingsley Field, două F-1062 s, de la Sawyer Air Force Base, și 6 F-101 s, de la Komox British, statul Columbia. Purtătorul de cuvînt al NORAD, Robert Tracy, a precizat că aceste avioane de luptă fac parte din „planul național de ripostă în caz de atac inamic". Nici președintele, nici șeful Pentagonului, nici șeful Comitetului mixt al statelor majore nu ajunseseră încă să fie încunoștințați de starea de alertă; totul s-a petrecut la nivelul persoanelor oficiale „de rang mediu".

La 15 martie 1980, traiectoria unei rachete balistice lansate de pe un submarin, în cadrul unor manevre desfășurate undeva în nordul Pacificului, a fost apreciată că ar urma să aibă drept punct de impact teritoriul Statelor Unite. Din nou, alertă.

La 3 iunie 1980, s-a apreciat iarăși, pînă la un moment dat, că e vorba de un atac nuclear. Drept care s-a declarat starea de „semi-alertă". A fost, de fapt, vorba de o greșeală comisă de o componentă a unui computer. Purtătorul de cuvînt al Pentagonului a făcut cunoscut că un număr neprecizat de bombardiere FB-111 au fost puse în stare de alertă, iar echipajele rachetelor strategice au fost puse în „stare înaltă de alertă".

La 6 iunie 1980, în cursul după-amiezii, datele afișate pe un imens ecran din centrul de calcul de la NORAD au indicat, deodată, că rachete strategice intercontinentale și rachete nucleare lansate de pe un submarin se îndreaptă, în acel moment, spre teritoriul Statelor Unite. S-a declanșat, automat, alarma și au fost pornite motoarele unor avioane aparținînd Comandamentului aviației strategice (SAC), aflate pe diferite aerodromuri. La Pentagon se aștepta, în acel moment, confirmarea informației date de computer și informații noi privind traiectoria rachetelor, pentru a-l anunța pe președintele S.U.A., singurul care poate decide lansarea unei arme nucleare americane. Intrînd concomitent în alertă, specialiștii s-au apucat să verifice, pe un alt sistem, independent, informația recepționată pe display (displayul este un terminal de forma unui ecran de televizor pe care computerul afișează rezultatele calculelor sale). După trei minute, alarma a fost anulată: s-a constatat că, de fapt, fusese o greșeală a computerului. Toată lumea a răsuflat ușurată. Motoarele bombardierelor strategice au fost oprite, echipajele s-au deconectat, viața la bazele cuprinse de alertă a revenit la normal. Un grup de experți a rămas, însă, mobilizat pe loc, pentru a investiga cauzele ce au determinat afișarea eronată. Era vorba doar de un al doilea semnal fals în decurs de numai cîteva zile, și de un al treilea în șapte luni.

În ziua următoare, purtătorul de cuvînt al Pentagonului, Thomas Ross, a ținut să precizeze că ordinatorul defect a fost scos din sistem. Dar el a fost lăsat, totuși, în stare de funcționare, în scopul de a se încerca să se elucideze originea erorii. Asaltat de ziariști, Ross a încercat să liniștească spiritele, arătînd că eroarea a fost comisă de același computer care greșise și anterior de două ori, adică în noiembrie 1979 și la 3 iunie 1980, și că specialiștii au depistat motivele erorii. El a mai spus că nici un avion din cadrul SAC nu și-a luat zborul și nu s-a mișcat de pe sol. Nu a fost mărită nici capacitatea altor forțe strategice și tactice, a adăugat el. După care a precizat: „Am fost preocupați, dar nu alarmați".

Încercările de minimalizare a falsei alarme nu au reușit să liniștească, însă, opinia publică. Membri ai Congresului, Oficiul de supraveghere a fondurilor publice (G.A.O.), alte persoane și instituții care criticaseră și înainte sistemul de control și alertă nucleară și-au reînnoit observațiile critice. Într-o conferință de presă, președintele Jimmy Carter aprecia că „este vorba de o problemă serioasă" și anunța instituirea unei anchete. La Londra, eroarea de la Centrul de calcul al NORAD a fost discutată în parlament, o serie de deputați avertizînd că erorile de computer de la Colorado Springs ar putea antrena Anglia într-un război nuclear. Ministrul apărării, Francis Pym, s-a arătat „preocupat" de incident și a declarat că se ține la curent cu evoluția problemei. În încercarea de a liniști spiritele, el a precizat că, în cele trei minute de alarmă falsă, forțele americane staționate în Anglia nu au fost alertate. Deputatul laburist Bob Cryer a apreciat însă acest răspuns drept insuficient și a cerut o dezbatere de urgență asupra greșelii computerului de la NORAD.

La rîndul ei, în chiar ziua producerii acestei noi false alerte nucleare, Uniunea oamenilor de știință din S.U.A. avertiza, printr-o declarație, că „erorile de computer pot declanșa un război nuclear". Dependența de sistemul de avertizare prin computer constituie cauza unor alarme false inevitabile și ar putea duce la un război nuclear real — se arăta în declarația organizației oamenilor de știință, care preciza: „Se creează o situație primejdioasă". Care a fost răspunsul oficial de la Washington? „Nu spunem că actualul sistem mondial de comandă și de control e rău, dar că el este supus greșelii". Declarația, consemnată de agenția „U.P.I.", era făcută de dr. Paul Walker, directorul Programului pentru controlul armamentelor.

La Moscova, agenția „TASS" aprecia că aceste cazuri repetate de falsă alertă nucleară „evidențiază jocul iresponsabil cu moartea nucleară al generalilor Pentagonului. Asemenea erori — continua «TASS» — nu au justificare. Ele pot prinde într-o capcană se-

proiectul de militarizare a Cosmosului; fundamentat pe un sistem complex cu baza la sol și în spațiu, „Spacecom" va controla arma antisatelit, atunci cînd ea va deveni operațională, obiectiv stabilit pentru 1987. Ei îi va reveni, probabil, răspunderea pentru partea cu baza în spațiu a „războiului stelelor". Dacă ASAT (sistemul antisatelit) va fi desfășurat operațional, el va fi condus de comandamentul spațial al forțelor aeriene, care este o componentă a „Spacecom" și a Comandamentului de apărare Aerospațială Nord-American (NORAD), din vecinătate, adăpostit în apropiere, în Muntele Cheyenne, lîngă piscul Pike.

„Spacecom" este strîns legat de NORAD, ambele recurgînd la datele furnizate de aceiași sateliți.

„Desigur, există vizionari în cadrul Forțelor aeriene și la NASA, care se gîndesc la colonizarea planetei Marte, la mari stații spațiale și capacități militare de durată, care să însoțească un asemenea program", spune David Morrison, expert în arme nucleare și programe spațiale de la Centrul de informații de Apărare — o organizație particulară. „«Spacecom», însă, ar putea duce la o forță spațială separată, devenind, probabil, sîmburele acesteia. Dacă militarii iau inițiativa, programele civile vor pili" — este de părere David Williamson, fost administrator adjunct al NASA și expert spațial la Centrul de Studii Strategice și Internaționale de la Georgetown.

*

rioasă popoarele întregii lumi".

După toate aceste false alarme nucleare — cinci la număr într-un răstimp scurt —, NORAD a decis „să-și îmbunătățească sau să-și schimbe sistemul său computerizat de avertizare. Decizia a fost anunțată prin intermediul unui raport al G.A.O., care a cerut Pentagonului să sprijine eforturile NORAD de a îmbunătăți și, la nevoie, de a înlocui sistemul său computerizat de avertizare, vechi de 15 ani, pînă la sfîrșitul anilor '80.

Oricum însă, indiferent de îmbunătățirea sau înlocuirea sistemului folosit de NORAD, bombardiere B-52 și FB-11, ca și cele peste o mie de rachete balistice intercontinentale existente pe teritoriul S.U.A. sînt menținute, în permanență, în stare de alertă sau de semialertă.

Calmă, liniștită, echilibrată, mai poate fi lumea în care trăim și despre care, în unele privințe, știm atît de puțin!

Ordinatorul, „cal troian"?

Să presupunem, însă, că ordinatoarele n-ar greși. Și totuși, există cel puțin o posibilitate ca ele să acționeze împotriva celor care dispun de ele. Cum? Ele ar putea fi sabotate. Într-un articol semnat în „Proceedings", publicație lunară a Institutului naval din S.U.A., locotenenții Peter Grant și Robert Riche atrag atenția asupra faptului că „ordinatoarele americane folosite în scopuri militare, cărora li se atribuie un rol esențial în cazul unui conflict, sînt departe de a fi la adăpost de eventuale sabotaje". Mijloacele de a pune la adăpost ordinatoarele Departamentului apărării față de orice fel de manipulare din exterior sînt cu totul insuficiente — apreciază cei doi ofițeri de marină. Ei subliniază că ordinatorul îndeplinește un rol mereu mai mare în apărarea americană și, din această cauză, este deosebit de îngrijorător faptul că ar fi posibil ca persoane străine să dobîndească acces la ordinatoarele Pentagonului, sustrăgîndu-le informații sau chiar modificîndu-le programele. Aceste programe sînt numite de autorii articolului „cai troieni".

La începutul anilor '70, Pentagonul a creat cîteva echipe cu misiunea de a studia posibilitățile de „penetrare" a ordinatoarelor sale militare. Și membrii acestor echipe au reușit să-și creeze acces la toate sistemele de ordinatoare pe care și le-au fixat drept obiectiv. Ba chiar, — cum aveau să mărturisească — au fost surprinși de puținele dificultăți pe care le-au avut de întîmpinat.

„O pierdere de timp și de bani"

De obicei, remarcă Christopher Hitchens în publicația britanică „New Statesman", programele privitoare la armele nucleare sînt luate în considerație în mod abstract, nu în detaliile lor concrete. Iată, însă, că o broșură scoasă de autoritățile de la Londra, intitulată „Protect and Survive", își propune să dea sfaturi omului de rînd cum să se apere în fața unui atac nuclear. Ziaristul britanic nu-și menajează deloc epitetele atunci cînd se referă la eficiența sfaturilor cuprinse în respectiva broșură: „În ziua de 12 februarie 1980, William Whithelaw, membru al cabinetului britanic, a pronunțat una din cele mai mari minciuni din istoria modernă în Camera Comunelor. El a spus: «Cele mai multe locuințe oferă o protecție rezonabilă împotriva căderilor radioactive datorate exploziilor nucleare. Protecția poate fi substanțial îmbunătățită printr-o serie de măsuri pe care și le poate lua oricine»". Această afirmație, spune autorul articolului din „New Statesman", stă la baza broșurii „Protect and Survive", care „încearcă să concilieze o serie de elemente contradictorii", ca, de pildă, pe de o parte, credința generală că nu poate exista protecție în fața armelor nucleare, iar, pe de alta, preocuparea autorităților de a asigura adăpost sau de a organiza evacuarea în caz de război. „Nici una din aceste probleme nu este expusă în mod explicit — scrie autorul articolului —, dar ele se regăsesc în broșură".

Încă din 1957, o „Carte Albă", scoasă de Duncan Sandys, recunoștea că nu poate exista apărare împotriva unei lovituri nucleare. Raza de acțiune și precizia capetelor nucleare au sporit considerabil de atunci. În martie 1980, lordul Carver declara în Camera Lorzilor: „Nu există apărare împotriva unui atac cu rachete balistice și ar fi pierdere de timp și de bani să construiești una".

Ce recomandă, însă, broșura „Protect and Survive"? Înainte de toate, „să stai acasă. Dacă pleci de acasă, autoritățile din noul tău loc de reședință nu te vor ajuta cu locuință, cu hrană sau cu alte lucruri". Să stai, așadar, mai bine acasă și să aștepți acolo evenimentele. Cum? Ne-o spune tot broșura cu pricina. „Să te ascunzi sub masă. Dacă locuiești într-o baracă sau în altceva similar, care nu poate asigura prea multă protecție împotriva căderilor radioactive, autoritățile locale vor fi în stare să-ți recomande ce-i de făcut".

Broșura mai conține și fel de fel de sfaturi pentru consolidarea „camerei de protecție împotriva căderilor radioactive". Saci de pămînt, vrafuri de cărți, provizii de hrană și apă pe două săptămîni, vopsirea ferestrelor...

În general, în „Protect and Survive", ca și în toate materialele privitoare la programele de „apărare civilă" din Marea Britanie și din alte țări occidentale, se pornește de la premisa că pregătirile pentru a face față unui atac nuclear ar cam trebui începute cu vreo trei săptămîni înainte de... declanșarea acestuia. Răstimp în care, se presupune, stațiile de alertare ar putea face cunoscut evenimentul tuturor circumscripțiilor de poliție din țară, care, la rîndul lor, vor avertiza populația prin sirene. Dar cine ar putea ști, cu trei săptămîni înainte, că se va declanșa un război nuclear? Probabil că absolut nimeni.

...Așadar, cel mai recomandabil e să rămîi acasă. Pledează în acest sens, cît poate el de convingător, și un film făcut de Central Office of Information, care spune: „Nici un loc nu e, în Marea Britanie, mai sigur decît altele. Nimeni nu ți-ar putea spune care e locul cel mai sigur. De fapt, cel mai bine e să stai acasă, nu de altceva, dar pentru că e locul pe care îl știi".

Sfaturile din broșura „Protect and Survive" — conchide, necruțător, autorul articolului din „New Statesman", „nu au, de fapt, intenția de a asigura supraviețuirea după eveniment, ci liniștirea populației înainte ca acesta să se producă". Falsă, iluzorie și, în cele din urmă, condamnabilă liniștire.

Căci singurul adăpost antiatomic sigur este, pentru semenii noștri de pretutindeni, o lume fără arme nucleare. O lume care poate și trebuie construită.

Corneliu Vlad

CE SE MAI ÎNTÎMPLĂ ÎN LUME

Paznic la oi, lupul!

În colhozul kirchiz „Rossia", un păzitor de mare încredere al oilor s-a dovedit a fi un... lup. A fost prins încă de cînd era pui şi pus într-o cuşcă, pe un islaz unde păşunează turma. Nu şi-a pierdut nimic din comportarea sălbatică a fiarei, încercînd, în repetate rînduri, să sfărîme cuşca. Pentru că de oi nu s-a mai apropiat nici un alt lup, ciobanii au dedus că, prin urletele sale, animalul captiv îşi avertizează semenii că, pe islaz, îi paşte pericolul unei capcane.

Cu ghiuleaua de picior

La o petrecere dată în cinstea evenimentului solemn ce urma să se petreacă a doua zi, respectiv prezentarea în faţa ofiţerului stării civile, viitorul mire a primit un „ultim avertisment" de la prietenii săi burlaci. Aceştia i-au legat de picior, cu ajutorul unui lanţ, o ghiulea de 3,2 kg, cum se proceda cu ocnaşii pe viaţă. Gluma s-a terminat, însă, cu mai puţină veselie. Cînd mirele a vrut să-şi desfacă ghiuleaua, s-a constatat că cel ce deţinea cheia plecase „într-o direcţie necunoscută". A trebuit să intervină pompierii, pentru a împiedica o prezentare la însurătoare cu ghiuleaua de picior. Faptul s-a petrecut în Marea Britanie.

Cel mare şi cel mic...

Personalul medical de la spitalul „Strong Memorial" din New York a fost „strict avertizat" în privinţa prescrierii şi administrării medicamentelor pentru doi pacienţi. Pentru prima dată în istoria acestui spital, aici au fost internate două persoane avînd identice cele trei nume folosite de regulă — nume, prenume şi patronimic. Ele au fost consultate de acelaşi medic, care le-a pus un diagnostic similar. Este vorba de doi Victor John Foti. Din precauţie, ei au fost internaţi în camere aflate în părţi opuse ale spitalului. Cu toate acestea, s-au produs confuzii la înmînarea corespondenţei şi la primirea vizitatorilor. Folosind deosebirile lor fizice, personalul medical al spitalului i-a supranumit, pentru a-i distinge, „Victor cel Mare" şi „Victor cel Mic". Spre norocul lor, au avut nevoie de acelaşi gen de intervenţie chirurgicală...

Premiul întîi

„Femeie cu porumbelul păcii" se numeşte uriaşa sculptură din fotografie. I s-a decernat premiul întîi la festivalul mondial al zăpezii din Grindelwald (Elveţia) şi a fost executată, fireşte, din zăpadă, de patru sculptori din R.P. Chineză. Ei au modelat statuia pe parcursul a trei zile şi jumătate. O efemeră sculptură pentru cel mai durabil simbol.

Vinovată este victima

Un salariat al societăţii americane „Brink's", care trebuia să asigure paza unor fonduri totalizînd 13 000 de dolari, transportate cu un camion blindat, şi-a pierdut viaţa, pe o şosea din California, după ce aproximativ 52 000 de monede de 25 cenţi s-au prăbuşit asupra lui. Acestea se aflau în 26 de cutii — cu o greutate totală de peste 1 200 kg — şi, la o frînă bruscă, pusă pentru evitarea unei coliziuni cu un alt autovehicul, au căzut asupra însoţitorului. Potrivit poliţiei, vinovată este victima. Ea n-ar fi respectat reglementările întreprinderii, potrivit cărora locul său nu era în partea din spate a furgonului, ci alături de şofer.

Cei trei... primari

Nu cei trei muşchetari, ci primarii din trei comune situate pe valea Senei, în apropiere de Paris, au restaurat castelul din fotografie, ameninţat de ruină. Lucrările au durat... 15 ani. Clădirea fusese ridicată pentru Alexandre Dumas, care i-a pus numele eroului unuia din cele mai cunoscute şi îndrăgite romane ale sale — „Monte Cristo". În prezent, edificiul a fost transformat în muzeu al operelor renumitului scriitor.

Astrele în serviciul businessului

Autointitulîndu-se „unicul astrolog expert în plasamentul de capitaluri", vest-germanul Gerhard Lenz a reuşit, în scurtă vreme, să demonstreze că Nostradamus nu a fost, nici pe departe, atît de „clarvăzător" cum se spune.

Într-adevăr, Gerhard Lenz a sesizat „scăpările" maestrului, punînd astrele, pentru prima oară, în serviciul operaţiunilor financiare. El a renunţat, în consecinţă, la analizele astrologice per individ, aplicîndu-le, însă, la firme, monezi, titluri de bursă, acestea — potrivit afirmaţiilor sale — intrînd sub incidenţa evoluţiei corpurilor cereşti, care le-ar determina, chipurile, reuşita sau eşecul. Rezultatul — o afacere mai mult decît înfloritoare.

CE SE MAI ÎNTÎMPLĂ ÎN LUME

nu însă pentru cei ce s-au încrezut în prezicerile „expertului", ci în profitul exclusiv al acestuia.

Biroul „de consultații pentru întreprinderi", Gerhard Lenz îl are în orășelul Watter am Hessen, din centrul R.F. Germania, fiind vizitat de mari industriași ce doresc, spre exemplu, să investească în America Latină, sau să se lanseze în afaceri în Extremul Orient, ca și de diverși cetățeni ce cred că-și vor putea plasa modestele economii în modul cel mai avantajos, dacă vor da curs „indicațiilor" lui Venus, Uranus et comp.

Pentru dl. Lenz, „forța" mărcii vest-germane era previzibilă: se născuse la 18 iunie 1948, ora 20,00 în Frankfurt pe Main, cînd a avut loc conjuncția Soarelui cu Uranus în Casa Gemenilor.

O precizare: pentru exactitatea „augurilor", este indispensabil ca data și ora nașterii firmei să fie cunoscute cu precizie. „Multe din pronosticurile mele — recunoaște, fără sfială, dl. Lenz — s-au vădit eronate, dar cauza o constituie numai informațiile inexacte asupra datei de naștere a întreprinderilor!" În pofida acestor „erori", marii industriași continuă să consulte, contra substanțialului onorariu de 1000 de mărci (circa 338 dolari), „cosmogramele" astrologului. Pentru cetățenii cu venituri modeste, G. Lenz oferă abonamente contra unui preț mai la îndemînă — 360 mărci pe an — la o „listă astro-bursieră" cu apariție lunară.

Astrologul vest-german își exprimă profundul regret că nu poate intra în posesia datelor exacte de naștere ale aurului, argintului și petrolului, indispensabile unor pronosticuri „fiabile" de... îmbogățire. Proprie, desigur. Regretele ar trebui, mai degrabă, să le aibă însă clienții săi, care, umplînd buzunarele șarlatanului, suplinesc, chiar cu mai mult succes, lipsa datelor de naștere respective.

Citea la volan

Polițiștilor din orașul suedez Cristianstad nu le-a venit să-și creadă ochilor cînd au văzut că șoferul unui camion de cursă lungă, care circula în mare viteză, citea, calm, o carte... la volan. Oprit, cu destulă greutate, acesta a explicat că, atunci cînd citește, mai ales o carte cu... suspansuri, nu-l prinde oboseala drumului! O explicație ce nu l-a scutit, pe originalul conducător auto, de o amendă substanțială.

Replica monstrului

Replica suedeză a monstrului bănuit că ar locui în apele lacului Loch Ness, din Scoția, nu are de ce să se mai teamă (spre deosebire de Nessie) că ar putea fi prins. Dihania, despre care se spune că și-ar fi găsit adăpostul, încă din secolul 17, în Storsjö (Lacul Mare), din provincia Jämtland, a fost declarată „monument al naturii" și pusă sub protecția legii. Potrivit mai multor „mărturii" provenite din diverse secole, monstrul din Storsjö ar fi asemănător unui șarpe lung între 3 și... 40 metri, „are cap de cîine și niște ochi mari"!

Tren în întîrziere

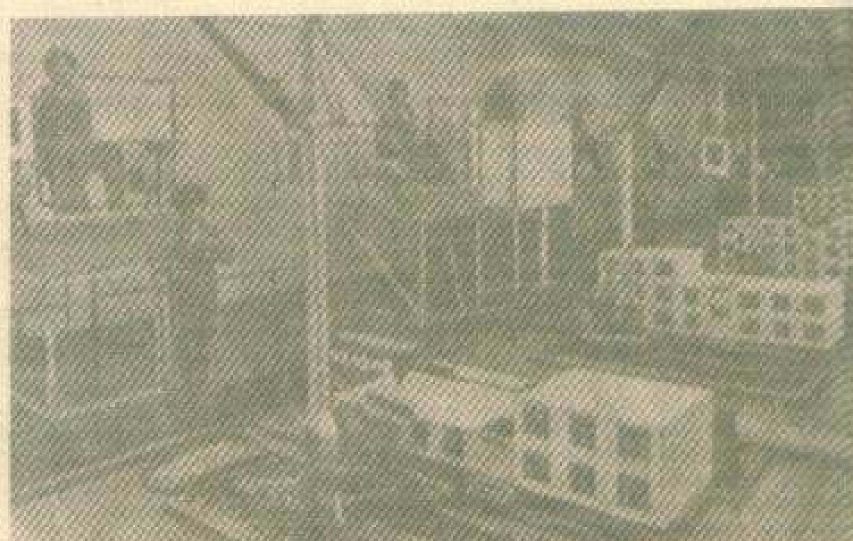
Un grup de tîlhari mascați au constatat, după cercetarea unui tren pe care l-au atacat lîngă Marsillia, că au fost victimele unei confuzii. Garnitura respectivă s-a dovedit a nu fi cea pe care o așteptau. În seara atacului, trenul vizat de tîlhari, și în al cărui vagon poștal se găseau importante valori, avusese întîrziere...

Șiretenie

În drumul lor spre Sud, cîrdurile de păsări călătoare zboară pe deasupra Greciei — după cum s-a constatat — mai ales marțea, singura zi din săptămînă cînd, în această țară, vînătoarea este interzisă. Drept pentru care Asociația vînătorilor s-a adresat Tribunalului Suprem pentru a dispune ridicarea interdicției. Afirmînd că viclenia zburătoarelor le diminuează în modul cel mai drastic... veniturile. Judecătorii au văzut, însă, în reclamație o șiretenie a vînătorilor, respingînd-o ca neîntemeiată.

Pentru meseria de macaragiu

La Leningrad, cei ce învață meseria de macaragiu pentru construcția de locuințe au la dispoziție un original laborator. Într-o sală sînt puse în machetă șantiere unde se ridică blocuri de apartamente, tinerii manevrînd, la un simulator, macarale-turn de proporții reduse la scară, dar aidoma celor folosite în realitate, așa cum se poate vedea, de altfel, și în fotografia noastră. Firește că, în final, cunoștințele sînt consolidate pe macarale adevărate.

Rubrică realizată de Vasile Crișu

MĂRTURII DIN APOCALIPS

Fetele din Hiroshima

*6 august 1945: Inițiul atac atomic a început cu distrugerea unui port japonez. Printre supraviețuitori, cîteva fetițe desfigurate îngrozitor, care vor fi, apoi, operate în Statele Unite. Scriitoarea **Anne Chisholm**, în cartea sa recent apărută **FETELE HIROSHIMEI**,* din care extragem cîteva fragmente, povestește lungul lor coșmar.

Shigeko e micuță și vioaie, veselă și plină de energie. Partea de sus a feței sale e plăcută, cu frumoșii săi ochi căprui și părul negru, mătăsos. Dar mai jos, în zona de sub pomeți și traversînd buza superioară, forma feței e nedecisă, pielea e deopotrivă prea rigidă și prea întinsă. Gura, marcată de rujul de buze maro-rău-roșcat, are o formă ciudată: buzele nu sînt de fapt buze. Pe gît are, de asemenea, cicatrici stranii, iar mîinile ei mici sînt deformate: răsucite la încheieturi și la baza degetelor, îți creează impresia unor gheare. Pielea de pe mîini este cafenie, lucioasă pe alocuri și umflată în mod ciudat. Unghiile sînt îngrijite, dar cîteva sînt răsucite.

„În dimineața de 6 august — aveam atunci 13 ani —, măturam străzile în centrul orașului, la aproximativ un kilometru și jumătate de epicentrul exploziei. Auzind avionul, am ridicat capul: lăsa în urma lui o frumoasă dîră albă. Vremea era minunată, însorită, cu un cer alb și senin. Nu era primul avion pe care îl vedeam, așa că nu îmi era frică. Apoi, am văzut ceva care cădea din avion. Era ceva alb, cred. Și apoi o explozie teribilă m-a aruncat la pămînt.

Nu știu cît timp am rămas în stare de inconștiență. Cînd mi-am revenit nu mai vedeam nimic. Totul în jur era negru și roșu. Am strigat-o pe prietena mea Toshiko. Ceața ce mi se lăsase pe ochi a dispărut, dar pe ea n-am mai găsit-o. N-am mai văzut-o niciodată de atunci. Aerul nu mai era limpede ca înainte, ci aveai impresia că e seară. În jurul meu, toate casele fuseseră distruse. Nu auzeam nimic, aveam urechile înfundate. «A fost o bombă!», mi-am spus.

Am auzit un copilaș țipînd. Asta m-a trezit. Din acea clipă, am început să aud, dar foarte slab. «Să mergem pe dealuri!», am auzit vocea unui bărbat. Oamenii au intrat în panică. O bătrînă zăcea pe jos și toți o călcau în picioare. N-am putut să fac nimic pentru ea. Nu-mi dădeam seama că mîinile și fața îmi erau arse. De atunci mă obsedează ideea că n-am putut să o ajut". (Shigeko începe să plîngă).

„Cineva mi-a dat ulei ca să-mi ung mîinile și fața. Mi-era rău, îmi simțeam toată fața tumefiată și nu puteam să întorc capul. Nu puteam să-mi deschid ochii umflați. Am ajuns în curtea școlii, unde m-am așezat rezemată de un zid și mi-am pierdut din nou cunoștința. Cînd mi-am revenit, era întuneric. «Apă, vă rog! Mă cheamă Shigeko, locuiesc la adresa asta, spuneți-le

părinților mei că sînt aici... Mă cheamă Shigeko...», repetam mereu.

Tatăl meu văzuse și el avionul. Lucra la piața cea veche de pește și a alergat să se adăpostească într-un depozit frigorific din ciment, ceea ce l-a protejat. Toți cei care se mai aflau în piață, în afară de el, au fost arși. Mama era în casă și, cînd aceasta s-a dărîmat, a fost acoperită cu moloz. În fiecare zi, mama pleca în căutarea mea, uitîndu-se și printre cadavre. În a patra zi, tata i-a spus: «Nu mai ieși, o să te îmbolnăvești». Dar mama a plecat din casă pe ascuns.

În seara aceea, un om le-a spus că auzise la școală vocea unei fetițe pronunțînd cu greu numele meu. Mama a plecat din nou de acasă, strigîndu-mă. «Sînt aici mamă!». Mi-era foarte rău și a trebuit să mi se facă o injecție pentru inimă.

Timp de două sau trei luni, au crezut că voi muri. Ca tratament, îmi curățau fața cu puțin ulei de soia. Toată fața mi-era arsă. Mama a trebuit să-mi deschidă ochii. Cînd au încercat să-mi scoată hainele arse, pielea mi s-a dezlipit o dată cu ele. Patru zile mai tîrziu, tata mi-a curățat pielea arsă de pe față, care era neagră. Dedesubt, era numai puroi."

Este uimitor că Shigeko și celelalte „tinere ale Hiroshimei" au scăpat cu viață. Toate se aflau la mai puțin de doi kilometri de epicentru. Pe această rază, toate clădirile au fost fie arse, fie spulberate de explo-

zie. Majoritatea oamenilor care se găseau în această zonă au fost arşi grav, nu de flăcări, ci de radiaţiile termice.

Pe lîngă căldura intensă, populaţia a fost expusă şi puterii distrugătoare şi invizibile a bombei atomice: radiaţiile. La acea vreme, deşi cîţiva fizicieni japonezi ştiau, ca şi confraţii lor americani, că o explozie atomică îşi bombardează victimele cu raze gamma şi neutroni şi că această iradiere masivă putea să distrugă sau să deterioreze structura moleculară a celulelor corpului omenesc, marea majoritate a oamenilor, inclusiv medicii, nu cunoşteau acest lucru. Abia după 10 sau 15 zile, cînd persoane care, în aparenţă, nu avuseseră de suferit s-au îmbolnăvit grav, oamenii şi-au dat seama de existenţa acestui efect de un tip nou şi special al bombei.

„Arsuri de flash"

Într-un sens, deci, „tinerele Hiroshimei" se puteau considera fericite. În zona în care s-au aflat cele mai multe dintre ele, se estimează un număr de 13 332 persoane ucise şi 7 672 grav rănite. Pe o rază de un kilometru de la epicentru, între 90 şi 100 la sută dintre persoanele expuse mor în primele opt zile după căderea bombei. Rănile suferite de supravieţuitorii care, asemeni „tinerelor Hiroshimei", se găseau la mai mult de un kilometru şi jumătate de la epicentru, se numesc, în limbaj medical, „răni termice primare datorate bombei atomice" sau „arsuri de flash", cauzate de acţiunea directă a radiaţiilor termice asupra corpului omenesc.

„Arsura de flash" gravă se manifestă, în principal, prin distrugerea instantanee a epidermei, ca şi cum ai trece cu un fier de călcat încins pe piele. Epiteliul se cojeşte, expunînd imediat cel de-al doilea strat al pielii, derma. După 10 zile, derma devine neagră şi, după încă trei săptămîni, cade în fîşii, lăsînd expusă carnea vie, pe care colcăie larvele muştii de carne. Un puroi cu un miros insuportabil murdăreşte aşternutul bolnavului. După aproximativ două luni, rănile încep să se retragă încetul cu încetul. Abia după 6 luni dispare infecţia şi rănile se închid.

Atunci cînd, după luni întregi, cît durează acest martiriu, arsurile s-au cicatrizat, s-a constatat că şi cicatricile erau diferite, formînd excrescenţe destul de mari. Ele se numesc cicatrici cheloide (în formă de cleşti de crab).

„După 12 operaţii, poate acum să deschidă gura. Şi să scrie pe o bucată de hîrtie: «un hot dog»."

Terue, una din „tinerele Hiroshimei", îşi aminteşte că arsurile sale nu s-au vindecat decît după un an. După cîtva timp, revenindu-i vederea, ca şi-a văzut cicatricile de pe mîini şi de pe picioare şi s-a întrebat, îngrijorată, cum arăta faţa ei. Cînd a vrut, însă, să se privească în oglindă, a constatat că tatăl său îndepărtase din casă toate oglinzile. Îşi putea da seama, pipăindu-se, că faţa sa era schimbată. Toată partea stîngă îi era deformată. Ochiul stîng nu se închidea şi îi lăcrima fără încetare. Gura forma un rictus într-o parte. Dar cel mai rău era faptul că avea cheloide foarte mari pe membre şi pe faţă, care alcătuiau proeminenţe hidoase. La frig, ele deveneau vineţii; la căldură, căpătau o nuanţă roşu închis.

Încă din 1947, doctorul Masao Tsuzuki, cel mai mare specialist japonez în domeniul rănilor atomice, a

Shigeko e micuţă şi vioaie, veselă şi plină de energie. Partea de sus a feţei sale e plăcută. Dar, mai jos, în zona de sub pomeţi şi traversînd buz superioară...

declarat că, după părerea lui, perioada de creştere a cheloidelor atomice trecuse şi că se putea încerc ablaţia lor pe cale chirurgicală. Dar chirurgii erau neîncrezători, îndeosebi în privinţa intervenţiilor fa ciale.

În 1948, un pastor protestant japonez, reverendul Kiyoshi Tanimoto, care trăise şi el bombardamentul atomic de la 6 august 1945, se duce în Statele Unite pentru a ţine un lung şir de conferinţe. Printre cei p care îi face să se simtă vinovaţi se află şi un ziarist, Norman Cousins, redactorul şef de la „Saturday Review", care înfiinţează la Hiroshima un comitet de ajutorare, numărînd printre membrii săi pe John Hersey, autorul unei cărţi despre Hiroshima, prozatoare Pearl Buck şi Tanimoto însuşi. Norman Cousins se duce personal la Hiroshima, de unde lansează Ameri cii un apel în favoarea celor 5 000 sau 6 000 de orfani ai bombei. Numeroşi americani înfiază cîte un orfa

„The Hiroshima maidens"

Între timp, reverendul Tanimoto se ocupă de ace tinere fete desfigurate de cicatrici hidoase, care vor fi, apoi, numite „the Hiroshima maidens" (fecioarele Hiroshimei). El primeşte sprijinul unei romanciere ren

MĂRTURII DIN APOCALIPS

mite, Shizuye Masugi, care adună fonduri pentru intervențiile de chirurgie estetică necesare. În 1952, cu acești bani, 9 fete sînt trimise la Tokyo pentru operație; apoi, în 1953, încă 12 fete, la Osaka. Dar fondurile scad și, curînd, Tanimoto se gîndește să apeleze la prietenii săi din America.

În 1953, ziaristul Norman Cousins se întoarce la Hiroshima, unde face cunoștință cu cîteva dintre „tinerele Hiroshimei". Mai mult decît cicatricile hidoase, el e mișcat de resemnarea lor — cum să speri să te căsătorești? — și de aparenta lipsă de ranchiună față de America și americani. Poate că atitudinea lor era determinată și de filmele americane pe care se duceau să le vadă adesea. În cinematografe era întuneric și nimeni nu putea vedea chipurile lor desfigurate. „Îmi place să le văd pe frumoasele tinere americane", i-a spus una dintre ele lui Cousins. „Cînd Gary Cooper le îmbrățișează, am impresia că pe mine mă ține în brațe".

La 5 mai 1955, aproape 10 ani după ce un avion american lansase asupra Hiroshimei bomba care le omorîse o sută de mii de compatrioți și le desfigurase chipul și corpul, 25 de tinere japoneze s-au îmbarcat, cu mare pompă, la bordul unui alt avion american, oprindu-se, mai întîi, în drum spre aeroport, ca să se roage la monumentul ridicat în memoria victimelor primei bombe A. În ultima clipă — în ciuda celor doi ani, cît durase realizarea controversată a acestui proiect — au fost pe punctul de a nu mai pleca. De la Washington, Departamentul de Stat, care găsea că nu se cuvine să li se amintească oamenilor, în felul acesta, de bomba de la Hiroshima, a trimis o telegramă generalului Hull, comandantul suprem al forțelor aeriene americane staționate în Japonia, ordonîndu-i să anuleze zborul. Generalul se întoarse către aghiotantul său: „E supărător, dar nu știu unde mi-am rătăcit ochelarii", și lăsă avionul să decoleze. Apoi, telegrafie, la Washington: „Primit telegrama. Avionul deja plecat. Ar fi foarte neplăcut pentru țara noastră să îl rechemăm".

„Tinerele" nu știau că, în anumite cercuri oficiale americane, ele nu erau binevenite, dar știau că, în Japonia chiar, nu toată lumea încuviința călătoria lor. În ajunul plecării, „Tchougokou Shimbun", cel mai important cotidian din Hiroshima, le îndemnase pe

Bomba și-a făcut efectul: Hiroshima nu mai este...

„tinere" să rămînă demne și să nu ajungă în centrul atenției.

Deoarece publicitatea le aștepta, bineînțeles, în Statele Unite, emisiunea de televiziune cea mai populară, „This Is Your Life", transmisă de NBC, programase deja o seară senzațională care să le reunească pe micile japoneze, reverendul Tanimoto și, pentru a păstra echilibrul, căpitanul Robert Lewis, copilotul avionului care aruncase bomba la Hiroshima. Era vorba, spuneau organizatorii, să se mobilizeze opinia publică pentru a face apel la generozitatea americană. Dată fiind sensibilitatea japonezilor față de tot ceea ce ar putea trece drept o exploatare a suferințelor lor, această propunere a provocat reacții violente. În cele din urmă, s-a făcut un compromis: la emisiune vor participa numai două fete, așezate în spatele unui ecran, ca în teatrul de umbre, și una din ele va citi o declarație pregătită din vreme.

„Nu sperați în miracole"

După atîta timp, această emisiune din 11 mai 1955 îți lasă un sentiment neplăcut. Animatorul încearcă să fie serios, dar îl prezintă cu prea multă vivacitate pe bărbatul acela înalt și stingher, căpitanul Lewis, cerîndu-i să povestească ce a simțit la 6 august 1945. Lewis dă, atunci, celebra sa declarație: „De acolo de sus, privind Hiroshima, mi-am spus: «Dumnezeule, ce-am făcut»" „Camera de luat vederi arată chipul încordat, aproape îngrozit, al reverendului Tanimoto. Apoi, animatorul explică prezența „tinerelor Hiroshimei" în America, iar camera de luat vederi se mută pe cele două umbre de pe ecran. O tînără voce japoneză spune în engleză: „Sîntem foarte fericite că am sosit în America și sîntem foarte recunoscătoare pentru tot ce ați făcut pentru noi". Toată lumea aplaudă, inclusiv căpitanul Lewis.

În ciuda amestecului neplăcut de „show-business" și de culpabilitate, emisiunea are un succes imens. Se primesc fonduri de peste tot, chiar și copiii își trimit micile economii; în total, 60 000 de dolari, proiectul dispunînd, astfel, de fonduri suficiente. Se pune chiar problema ce s-a întîmplat cu toți acești bani. La 26 mai, 15 zile de la sosire, primele „tinere" sînt operate la Mount Sinai Hospital din Manhattan. Timp de un an și jumătate, ele vor fi, zi de zi, în centrul atenției publice. În total, cele 25 de tinere au suportat un număr de 127 operații. Doctorul Arthur Barsky, șeful secției de chirurgie estetică, le-a prevenit: „Nu sperați în miracole. Va dura mult și va fi greu." Au existat, totuși, în această perioadă, momente de neuitat: Terue, care de 10 ani nu mai putea închide ochiul stîng, acesta lăcrimîndu-i fără întrerupere, a trebuit să suporte trei operații la pleoape. La 8 iunie 1955, dr. Bernard Simon îi grefează pe pleoapa inferioară o bucată de piele de pe braț. La 23 noiembrie, repetă aceeași operație la pleoapa superioară, efectuînd, în același timp, și sutura celor două pleoape. La 16 februarie, tînăra fată scrie în jurnalul său intim: „Astăzi trebuie să mi se deschidă ochiul. Mi-e teamă". Dr. Simon o operează. Terue scrie mai tîrziu în jurnal: „Am deschis ochiul cu teamă, și am putut vedea, pentru prima dată după opt luni. Apoi am închis ochiul. Am cerut o oglindă. După 10 ani puteam, acum, în sfîrșit să închid și să-mi deschid singură ochiul. Am plîns de bucurie și i-am spus doctorului Simon: «Doctore, sînt atît de fericită! N-o să vă uit niciodată! Ce minunat e să trăiești!»"

Altă fată, Hiroko T., după 12 operații poate, acum să își deschidă gura normal și scrie pe o bucată de hîrtie: „un hot dog". I se aduce imediat unul, și reușește să muște o bucată din el; toată lumea plînge de bucurie.

Terue, una din „tinerele Hiroshimei", își amintește că arsurile sale nu s-au vindecat decît după un an

În acest timp, în Japonia, presa comentează favorabil, în cea mai mare parte, tratamentul urmat de primele fete în America. Dar, în septembrie 1955, este publicată o notă critică: eminentul specialist japonez, dr. Masao Tsuzuki, care le-a vizitat pe „tinerele Hiroshimei" la Mount Sinai Hospital, formulează cîteva rezerve. După părerea sa, medicii americani ignoră anumite caracteristici proprii pielii japonezilor, care are tendința să formeze cicatrici foarte mari, și le reproșează că nu posedă suficiente cunoștințe în ce privește cicatricile cheloide și arsurile termice. Și adaugă, încercînd să apere onoarea medicinei japoneze: „După atîta publicitate, ar fi neplăcut pentru relațiile dintre țările noastre ca rezultatele să fie mediocre. Pe de altă parte, nu cred că chirurgia estetică japoneză este atît de în urmă față de cea americană". America răspunde prin Norman Cousins: „Nu le-am adus la noi pe «tinerele Hiroshimei» în speranța că le vom trata mai bine decît japonezii, ci pentru că aceștia nu făceau nimic"

„Hiroshima Maidens Project" a fost prima și ultima încercare de a trata, în Statele Unite, victime ale bombei atomice. Americanii și japonezii au considerat că, în ciuda succesului ce a încununat proiectul, nu era de dorit ca el să fie reluat. Tratamentul acesta special, acordat unui grup simbolic, fusese de ajuns pentru a atrage atenția asupra ororilor războiului nuclear. În 1957, a fost fondată la Tokio prima societate de chirurgie estetică din Japonia și, în anii următori, tineri chirurgi japonezi s-au specializat în acest domeniu la New York. În același an, guvernul japonez a votat prima dintr-o serie de legi acordînd ajutor medical gratuit victimelor bombei atomice.

„...îmi spun că am fost foarte norocoasă"

Între timp, „tinerele Hiroshimei", întoarse acasă, au încercat să învețe din nou să trăiască. Multe dintre ele, în urma îndepărtării teribilelor stigmate ale bombei, pot acum să se căsătorească și să aibă copii. De

MĂRTURII DIN APOCALIPS

un gînd plin de teamă nu le dă pace: dacă se căsătoresc, vor putea ele oare să aibă copii normali, în ciuda marii cantităţi de radiaţii la care au fost supuse? În acei ani, nu se ştia încă nimic în această privinţă, şi teama le era de înţeles. Totuşi, dintre cele 25 de fete operate în America, 13 s-au căsătorit, iar 9 au născut, în total, 19 copii.

Nu s-au observat anomalii semnificative. Specialiştii recunosc că acest fenomen este foarte ciudat, deoarece experienţele pe animale iradiate au avut rezultate contrarii. Există o teorie, care nu este acceptată de toată lumea, conform căreia indivizii care au supravieţuit şi au avut urmaşi, sînt mai puţin sensibili la radiaţii decît ceilalţi: pe scurt, ar fi vorba de o supravieţuire în sens darwinist a subiecţilor cei mai apţi.

— Victimelor care au supravieţuit îngrozitorului moment cînd lumea a intrat în era atomică le-a fost mult timp teamă — şi încă le mai este — că, totuşi, copiii lor, nepoţii sau strănepoţii, deşi se nasc normali, să nu prezinte vreodată tare datorate bombei A. Într-adevăr, cine poate garanta că toate riscurile sînt pe deplin eliminate? Cercetările continuă. Nimic nu m-a impresionat mai mult decît curajul femeilor pe care le-am întîlnit în Japonia, care se căsătoreau cunoscînd bine riscurile pe care şi le asumau. Nimic nu m-a emoţionat mai mult ca aceste femei, ce supravieţuiseră bombei şi care îmi arătau cu plăcere fotografiile copiilor şi nepoţilor lor. Minunată această Hiroko, tînără fată care a plîns cînd, pentru prima dată, a putut să deschidă gura cît să poată muşca dintr-un „hot dog": „Mulţi dintre cei de la Hiroshima au fost tentaţi să se sinucidă. Eu, niciodată. Cînd mă gîndesc la ce a fost viaţa mea pînă acum, îmi spun că am fost foarte norocoasă".

Traducere şi adaptare de Laura Mina

Porţelanul de Meissen

În 1701, un alchimist pe nume Johann Friederich Böttger a sosit în ducatul Saxoniei. Auzind că Böttger putea obţine aur din metalele de bază, prinţul elector al Saxoniei, August cel Puternic, i-a acordat protecţie şi i-a comandat să se apuce de lucru. Cînd Böttger a dat greş, August l-a băgat în temniţă. În cele din urmă, i-a permis să se întoarcă în laboratorul lui, unde în 1708 a descoperit, primul în Europa, secretul chinezesc al fabricării porţelanului. Atunci, Böttger a obţinut iertarea principelui, iar delicatul porţelan de Meissen a început să fie numit „aurul alb". Böttger lucra cu argila în stare pură, care, la început, producea o ceramică brună. Căutînd ceva care s-o facă albă, a folosit caolinul. Un produs de eroziune, o argilă albă, la modă atunci pentru pudrat perucile. Vrînd să păstreze secretul procedeului faţă de rivalii săi, August a ordonat ca atelierele să fie adăpostite, începînd din 1710, în castelul Albrechtsburg din Meissen, unde au rămas pînă în 1865. Dată la care producţia depăşea deja posibilităţile modeste ale castelului. Ele au fost mutate într-o fabrică, aceeaşi în care, astăzi, 1200 de artişti şi aproximativ 200 ucenici continuă o tradiţie de măiestrie, veche de peste 250 ani. O legendă povesteşte că fiul lui August cel Puternic şi succesorul lui August al III-lea era nemulţumit de orchestra sa. „Acesta nu este un concert de curte, ci un concert de maimuţe!", ar fi spus el într-o bună zi. Johann Joachim Kändler, cel mai renumit artist în meşteşugul porţelanului de la curte, a auzit istoria şi s-a pus pe treabă. La următoarea repetiţie a orchestrei, fiecare muzicant a găsit pe pupitru o maimuţă de porţelan care cînta la instrumentul său. Artiştii contemporani din Meissen se străduiesc să rămînă fideli moştenirii lăsate de Kändler şi de colegii săi, punîndu-şi, în acelaşi timp, amprenta de originalitate, stil şi umor pe fiecare piesă. (M.S.)

Bijuterie

Cel mai mic briliant şlefuit din lume este opera a doi bijutieri din Anvers. Are 52 de faţete, un diametru de 0,53 mm şi cîntăreşte 0,0006 carate (la pietrele preţioase, un carat este egal cu 4,2 grame). Pentru realizarea acestei minuscule capodopere, cei doi bijutieri, fraţii Hugo şi Josef Van Den Wouwer, au trebuit să reducă viteza discului abraziv de la 3 000 de turaţii (viteza normală de lucru) la 300 de turaţii pe minut, ţinînd cont de dimensiunile infime ale preţioasei pietre. Odată prelucrat, diamantul a fost fotografiat pentru a i se determina calitatea, imaginea trebuind mărită de 70 de ori. Cei doi fraţi au încrustat, apoi, piatra într-un diamant negru de 3 000 de ori mai greu, plasînd acest ansamblu într-o cavitate de 0,55 mm, săpată cu ajutorul unui laser. Rezultatul acestei munci de înaltă precizie a fost prezentat la diferite expoziţii de profil.

PALMIERUL -o uzină vie

Palmierii pot avea utilizări pe cît de interesante, pe atît de variate

Cînd vorbim despre palmieri și produsele lor, cele mai obișnuite imagini sînt despre palmierii de ulei din plantațiile malayeziene, oazele de curmali din deserturile Orientului Apropiat, șirurile de cocotieri din Filipine. Există, însă, tendința de a nu vedea în ei decît un singur produs, fie că e vorba de uleiul de palmier, de gustoasele curmale sau de uleiul din nucă de cocos. Subestimăm, astfel, importanța palmierului, care numără peste cincizeci de soiuri ce produc numeroase materii prime extrem de utile. Dar, în afara industriei moderne de prelucrare a palmierilor, se cunosc nenumărate metode de utilizare a cocotierului și a curmalului.

Culturile naturale constituie o adevărată mană cerească pentru populațiile locale; palmierul le oferă, într-adevăr, fructe, semințe oleaginoase, seva — din care se obțin băuturi și siropuri —, muguri (care sînt comestibili), ceară, lemn pentru construcții și pentru foc, furaj pentru animale și o întreagă farmacopee; în sfîrșit, ramurile cu frunze de dimensiuni mari sînt folosite ca învelitori de acoperiș, ca material pentru împletituri, iar, din nervura centrală și din teaca frunzelor, se fac fibre și îngrădituri. Circa 20 de specii sălbatice dau tije folosite la împletit, fecula (amidon), fibre și ceară; toate aceste produse au căutare comercială și o valoare ridicată. În Brazilia, comerțul anual cu produse provenite din palmieri indigeni se cifrează la peste 100 milioane de dolari, iar, în Asia de sud-est, comerțul cu rafie (altă specie de palmier) depășește suma de 50 milioane de dolari pe an. În ceea ce-i privește pe micii agricultori, acestora li se oferă posibilitatea unei surse de subzistență, recoltînd și prelucrînd produsele palmierului sălbatic.

Cea mai mare parte din cele 2 700 specii de palmier se găsește în regiunile tropicale. Socotind laolaltă arborii de cultură cu cei sălbatici, palmierul ocupă locul al treilea în cadrul speciilor vegetale, în urma gramineelor și leguminoaselor.

Deși întrebuințat încă din vremuri preistorice, modalitatea de exploatare a palmierului variază, totuși, de la un continent la altul, deoarece nici speciile și nici culturile nu sînt egal distribuite în lungul centurii tropicale. Speciile cele mai numeroase se află în Asia, și tot aici se întîlnesc cele mai vechi și mai elaborate utilizări tradiționale ale palmierului. Zona tropicală din America ocupă locul al doilea în ce privește diversitatea speciilor, dar, deși produsele palmierului își găsesc aici numeroase întrebuințări, tradițiile sînt departe de a fi tot atît de vechi. Africa vine în poziția a treia, cu un număr relativ mic de specii autohtone, dar întinderea culturilor de palmieri de ulei, precum și de rondieri (altă specie de palmier, din care se obține vinul de palmier), compensează această diversitate redusă.

Recoltarea produselor de palmier, efectuată la nivelul subzistenței, nu are aproape nici un efect nociv pentru sănătatea arborilor, cu condiția ca populația să nu fie prea numeroasă. Dar dacă aceștia sînt exploatați sistematic, efectele variază în funcție de produsul recoltat. Pentru a obține mugurele comestibil, fibrele pentru împletituri, fecula sau lemnul de prelucrat, arborele trebuie tăiat. Exploatarea excesivă a plantațiilor de palmieri pentru mugurii lor, în sud-estul Braziliei, și a rafiei, în sud-estul asiatic, a redus simțitor culturile locale. Recoltarea sevei nu afectează arborele, dacă operația aceasta nu se efectuează intens. Făcută cu moderație, tăierea frunzelor, folosite la acoperirea locuințelor și la confecționarea obiectelor împletite, sau utilizate la recoltarea de ceară din cuticulă este inofensivă. În ce privește culesul fructelor, fie pentru consumul propriu sau pentru vînzare, acesta nu afectează cu nimic viața arborelui.

Un loc aparte

Atît cocotierii cît și curmalii au fost cultivați în grădini și pe cîmpuri încă de la începuturile agriculturii; de-a lungul mileniilor, au fost supuși la atîtea modificări genetice, încît nici una din aceste specii nu mai există astăzi în stare sălbatică.

În zonele de cultură itinerantă, palmierul (și alte esențe utile) se bucură de un regim privilegiat. Cînd pădurea este defrișată pentru a face loc culturilor anuale, palmierii sînt adesea ocoliți, datorită, în parte, valorii lor economice, dar și durității lor deosebite (nu pot fi doborîți cu toporul). Palmierii rezistă bine la căldura degajată de focul aprins pentru defrișare. Rezultatul acestei protecții face ca palmierii să fie avantajați față de alte plante lemnoase din acea zonă și, ca urmare, cresc atît densitatea cît și aria lor de răspîndire. Pădurile de palmieri *babassu* din Brazilia par să fi cîștigat teren în urma intervenției cultivatorilor itineranți.

Aceștia plantează uneori specii perene, laolaltă cu alte culturi anuale, pentru a obține fructe și alte produse. Se plantează, astfel, „*bactris gasipaes*" sau „*palmierul-piersic*" în bazinul Amazoniei; cultivatorul, care și-a abandonat cîmpul — mai puțin fertil și năpădit de buruieni — se reîntoarce aici, din timp în timp, pentru a culege roadele. În aceste condiții, plantația de palmieri reprezintă un pas important spre „domesticirea" totală a acestui arbore.

Palmierul posedă caractere botanice unice. El aparține familiei monocotiledonatelor (un singur cotiledon aflat în plantula seminței). Ca urmare, palmierii solitari nu au decît un singur vîrf de creștere. Anumite specii, ca de exemplu *doum*, au ramurile aeriene; altele, cum ar fi curmalul, produc lăstari la baza trunchiului; unele, precum cocotierul sau palmierul de ulei african, sînt deosebit de sensibile la orice atingere a vîrfului lor de creștere, ce poate duce chiar la moartea arborelui. Acest vîrf este un mugure delicat, comestibil, situat în capătul tulpinii.

Pe măsură ce arborele crește, este din ce în ce mai dificilă operația de pulverizare cu produse contra insectelor sau a bolilor, iar recoltarea fructelor sau a frunzelor devine, și ea, din ce în ce mai anevoioasă. Un cocotier pe deplin dezvoltat atinge peste 20 m înălțime. În Malayezia s-a încercat dresarea maimuțelor pentru a culege nucile de cocos cel mai greu accesibile. Dar, în cele din urmă, s-a adoptat o soluție mai practică, constînd în cultivarea de soiuri pitice, care încep să dea fructe atunci cînd arborele n-a atins încă un metru înălțime.

Palmierii cultivați pot fi plantați în rînduri mai dese decît majoritatea arborilor, deoarece au o coroană compactă, și nu ramuri ce se-ntind împrejur. Datorită faptului că aceasta lasă să treacă lumina, se pot cultiva, la umbra frunzelor aflate în vîrful tulpinii, numeroase plante anuale și perene, la un loc, iar animalele se pot hrăni în voie pe pajiștea naturală sau amenajată sub acești arbori.

Înflorirea unică, fenomen rar la plantele lemnoase perene — nu înfloresc decît o dată, pentru a muri apoi — este o altă caracteristică remarcabilă a anumitor palmieri. Palmierul de zahăr, din sud-estul asiatic, este un exemplu în acest sens. Se extrage din el seva dulce, apoi, în majoritatea cazurilor, arborele este tăiat, înainte ca el să apuce să înflorească, extrăgîndu-se din el fecula acumulată în trunchi înainte de înflorire. Necesitatea de a replanta acest palmier solitar la fiecare 10 ani devine, astfel, un inconvenient. Saguierul este supus, și el, înfloririi unice și conține cantități apreciabile de feculă, dar, întrucît produce lăstari, trunchiul mort este înlocuit în mod natural după cîțiva ani.

Un potențial încă neexploatat

Pentru a ne da seama de dimensiunile dezvoltării actuale a cultivării palmierului, este suficient să se citeze exemple luate din continentul american, din Africa, Asia de sud și de sud-est. În fiecare din aceste cazuri, unul sau mai multe produse au fost comercializate într-o anumită măsură. Programele de dezvoltare s-au străduit să îmbunătățească cantitatea și calitatea produselor celor mai importante, dar, în același timp, ele nu ignoră produsele secundare.

Miezul acestor nuci de cocos este expus la soare pentru a fi uscat și transformat în copra

Arborele *babassu* acoperă, aproape în exclusivitate, o suprafață de circa 200 000 km² de culturi în nordul Braziliei. De multă vreme, fructele acestuia sînt exploatate în vederea obținerii de ulei de masă, feculă și combustibil; din frunzele sale se face paiantă, iar tulpina arborelui furnizează lemn și muguri comestibili. Către 1920 s-a început exploatarea industrială a arborelui babassu pentru a se extrage uleiul și pentru a exporta miezul nucilor. Ani de zile s-a încercat, în mod sporadic, modernizarea industriei prin introducerea decorticării mecanice a nucilor extrem de dure, extragerea uleiului și a feculei din fruct, cît și producerea de cărbuni de lemn din coaja nucilor. Circa 2 milioane de persoane trăiesc, în parte, din culesul și decorticarea nucilor de babassu, ca și din prelucrarea cojilor de nucă în cărbuni de lemn. Deoarece producția naturală de nuci nu este pe deplin folosită, modernizarea producției va spori posibilitățile micilor agricultori.

Palmierul *acai* este des întîlnit în bazinul inferior al Amazoniei. Este un palmier ornamental, dar furnizează, de asemenea, muguri comestibili, precum și un fruct, al cărui suc servește la fabricarea unei băuturi foarte apreciate de populație; poate fi, totodată, și o sursă importantă de celuloză. Este nevoie de mînă de lucru considerabilă pentru tăierea palmierilor în pădure, extragerea mugurilor comestibili și transportul la uzine pentru prelucrare și ambalare. Industria de valorificare a mugurilor comestibili — cea mai mare din lume — își are centrul în bazinul inferior al Amazoniei.

O a treia specie americană promițătoare este „*bactris gasipaes*". Neîntîlnit în stare sălbatică, acest palmier este cultivat, de secole, pe terenurile joase și umede din America Centrală și de Sud. Coaptă, pulpa fructului este bogată în hidrați de carbon, în proteine și în vitamina A; uscată, din ea se obține o făină; se poate extrage și ulei din semințe și din pulpa fructului. Acest palmier se cultivă în Costa Rica pentru mugurii comestibili. Există deja două programe, în Costa Rica și Amazonia braziliană, pentru a face din el o sursă de proteine de calitate superioară.

Cultivarea palmierului *doum* din Africa de nord, ce datează din cele mai vechi timpuri, se practică atît pentru curmalele sale cît și pentru o multitudine de

Guineea Bissau: acest vas de argilă permite recoltarea vinului de palmier. Cureaua susținătoare este lucrată din nervurile frunzelor

Un tînăr se pregătește să urce în vîrful palmierului de ulei. Centura de susținere este confecționată din frunze de palmier și poate fi întrebuințată timp de aproximativ o lună

proteine. El este cultivat, astăzi, de-a lungul fluviilor, în nordul Keniei. În Africa de Sud, planificatorii se străduiesc să realizeze tehnici de exploatare a palmierului de fildeș, astfel încît să vină în sprijinul industriei de vin de palmier. Aproape un milion de litri de vin de palma se produc anual și, în majoritate, provin de la palmierul de fildeș. Acest arbore își trage numele din faptul că are semințele destul de dure pentru a putea fi sculptate; ele sînt folosite la confecționarea de nasturi și mici obiecte.

Rondierul din sudul asiatic, frecvent întîlnit în India, este un alt palmier cu multiple întrebuințări, a cărui istorie se pierde în negura timpului. El produce o sevă care, fermentată, dă celebrul „toddy" de palmier, un fel de zahăr. Acesta este distilat și se obține, astfel, alcool. Fructul, mugurele comestibil și primele frunze fragede sînt consumate. Din nervura frunzelor se extrage o fibră dură, căutată pe piața mondială.

Papura de India, din Asia meridională, și *dragonierul* sînt utilizate pe scară largă în industria de construcții, de mobilă sau de împletituri. Se consumă, de asemenea, și mugurii și se extrag din aceștia substanțe folosite în medicina tradițională. Papura de India este, în cea mai mare parte, recoltată în natură, dar a început să se dezvolte, în această regiune, și o mică cultură artizanală.

Sagutierul este ultima din aceste specii, nedezvoltat încă pe deplin; este un arbore de mlaștină din sud-estul asiatic, exploatat comercial pentru fecula sa. Ca și alți palmieri, frunzele sale sînt folosite la acoperișul locuințelor și la împletituri, ramurile și învelișul exterior al trunchiului — pentru construcții și mugurele — pentru consum. Există, se pare, două milioane de hectare de culturi naturale de sagutier, în timp ce plantațiile se întind pe 200 000 ha.

Valorificarea palmierilor va accentua prelucrarea industrială a principalei lor producții, dezvoltînd totodată, în timp, exploatarea produselor obținute la nivelul subzistenței de către micii producători. Această combinație este posibilă deoarece palmierul este un arbore eminamente adaptabil, ale cărui produse se pretează la numeroase utilizări, cu o condiție: valorificarea rațională.

Traducere și adaptare după revista „Cérès" de Anca Grigoriu

„Biografia" îngheţatei

Colorată, parfumată, ademenitoare, ea anunță anotimpul cald. La venerabila ei vîrstă de 3000 de ani, înghețata își păstrează nealterată prospețimea. Se pare că inventatorii „dulciurilor" înghețate sînt orientalii. Totuși, prima „înghețată" a fost remarcată, cu patru secole înaintea erei noastre, la curtea lui Alexandru cel Mare: ea se prezenta sub forma unei salate de fructe, cu garnitură de miere de albine și suc de fructe înghețat. După o incursiune la masa lui Nero, în anul 62 e.n., o găsim în secolul al VIII-lea la Bagdad. Califii se dau în vînt după ea. De aici înainte, ea se va numi „sharbet" pentru intimi, din arabul „sharaba", care înseamnă a bea. Nu tocmai aceeași, dar nici foarte diferită, ea este un sirop înghețat, rafinat. Abia în secolul al XIII-lea, „seducătoarea cea rece" debarcă pentru a doua oară în Italia, odată cu Marco Polo, ca amintire din Orient. Foarte repede, ea devine marea favorită a fabricanților de dulciuri italieni și al tuturor adepților „sorbet"-ului. În secolul al XVI-lea, Caterina de Medicis sosește în Franța pentru a se căsători cu Henric al II-lea; ea este însoțită și de producătorii ei de înghețată. În 1686, se deschide la Paris, în fața Comediei Franceze, cafeneaua „Procope". Sicilianul Procopio del Coltelli servește aici înghețată și cafea. Vechiul „sorbet" se democratizează, încetînd să mai fie un desert al regilor. Se folosesc din ce în ce mai des amestecurile refrigerente pe bază de sare și apă, care permit conservarea înghețatei și consumarea ei în orice anotimp. Exemplul lui Procopio este urmat și de alții. Printre aceștia, italianul Tortoni. De-abia începutul secolului al XX-lea marchează „boom"-ul înghețatei, odată cu descoperirea „frigului" industrial, rezultat al experiențelor lui Michael Faraday, Jacob Perkins, Ferdinand Carré și Charles Tellier. În 1890, o mare fabrică de lapte americană înființează un departament al cremei glasate, Horton Ice-Cream and Co. Este începutul procesului de fabricare a înghețatei pe scară industrială. În același timp, la toate colțurile de stradă, apar negustorii ambulanți de înghețată, cu cărucioarele lor colorate și clopoțeii de aramă. (M.S.)

Obiceiuri de... igienă

Dincolo de aspectul medical, igiena se plasează pe terenul moralei. Ea privește raportul individului cu sine. Răspunzînd unei presiuni sociale, pentru a păstra aparențele, sau unei presiuni interioare, în eterna căutare a purității, a unei integrități personale, oamenii s-au conformat specificului regulilor de igienă de-a lungul timpului. Căci aceste reguli au existat dintotdeauna. Dar conceptele de „curat" și „murdar" n-au avut aceleași înțelesuri ca în veacul nostru.

În secolul Regelui Soare, de exemplu, a fi „curat" înseamnă a respecta canoanele modei. Îmbăiatul nu se practică. Curtenii și regele însuși își spală doar mîinile și își șterg fața. La Versailles există un apartament al băilor pe care Ludovic al XIV-lea îl transformă în locuință pentru contele de Toulouse, fiul, legitimat, al său și al doamnei de Montespan. Propria sa baie de marmură devine bazin de grădină. Apa nu lipsește la palat, dar lumea preferă să o vadă în arteziene și cascadele din parc.

Lucru paradoxal dacă avem în vedere că, în Evul Mediu, baia se practica. Se practica pentru plăcerea pe care o procura, și nu în scopuri bine definite de curățire. Sfaturile igienice de respectat se limitau la spălatul zilnic al mîinilor și al feței. În secolul al XIII-lea, Parisul număra 26 de băi, inclusiv băi de aburi, care, cîteva secole mai tîrziu, dispar aproape în totalitate. Motivul? În secolele XVI și XVII, se crede că apa pătrunde prin piele în organism, îl perturbă și îl slăbește, iar, prin porii deschiși, îl face accesibil epidemiilor. De unde toaleta „uscată" a curtenilor.

Dar fobia lichidului nu afectează preocuparea pentru o lenjerie de corp care să strălucească de curățenie. Ea este schimbată tocmai în intenția de a îndepărta murdăria. Tot o toaletă este și ceremonia solemnă și zilnică a schimbării cămășii regelui la curtea lui Henric al II-lea sau Henric al III-lea. Regulile colectivităților reflectă acest aspect al igienei în toate categoriile sociale, inclusiv la călugări. La sfîrșitul secolului al XVI-lea, un iezuit își schimbă cămașa în fiecare lună, în 1620, în fiecare săptămînă, la sfîrșitul secolului al XVII-lea, de două ori pe săptămînă. Lenjeria începe să se vadă tot mai mult din haine — dantele parfumate se revarsă din abundență la gît și mîneci. O strategie a iluziei: corpul arată curat în straie curate.

Dacă secolul al XVIII-lea acceptă să se reîntoarcă la baie, este pentru că se schimbă concepția despre apă și corp. O serie de monografii medicale tratează despre „virtuțile băilor apoase", cum erau numite. „Enciclopedia" face o apologie a băilor reci, care amplifică „mișcarea progresivă a umorilor". Între cald și rece este granița dintre slăbiciune și vigoare. Oricum, baia rece ține mai mult de dorință decît de practică.

La Paris, statisticile arată că francezii se îmbăiază o dată pe an în timpul monarhiei lui Ludovic al XVIII-lea, și de două ori, în timpul prințului-președinte, în 1850. Cifrele se referă, însă, la băile publice. De fapt, igiena este ierarhizată social. O mică parte a burgheziei, a aristocrației posedă băi în casă. Restul își aduc baia la domiciliu (un atelaj impresionant cu butoaie de apă caldă și hîrdău), sau folosesc băile de lux, cum sînt cele chinezești de pe marile bulevarde. Pentru săraci rămîne baia în Sena — așa cum ne-o înfățișează Daumier în desenele sale.

În 1821, „Consiliul salubrității", din departamentul Senei, afirma că „un popor prieten al curățeniei devine prieten și cu ordinea și disciplina". În spatele subvențiilor de stat pentru băile publice, sau al alocațiilor din „caseta" personală a lui Napoleon al III-lea pentru construirea lor, se află ideea că mizeria începe de la zdrențe. Fiecare nouă criză economică lasă pe drumuri alți săraci. În orașele primei industrializări, burghezia folosește preceptele de igienă ca o pastorală: „curățenia este unul din elementele ordinii; ea garantează contra viciului".

Apa, aerul, lumina devin cuvinte-cheie ale oricăror amenajări urbane. Conductele aduc apa în orașe, canalele de scurgere drenează apele folosite. Cînd, după 1870, Pasteur și epigonii săi popularizează ideea vieții microbiene, igiena modernă își intră în drepturi. Studiile despre populația microbiană stabilesc, științific, spălatul ca profilaxie. Și totuși, mai există temeri puternice la mijlocul secolului. Balzac, care își instalase baie la domiciliu, mărturisea că ezita să o folosească, după ce scrisese „Femeia superioară", într-o lună — fără să se spele! —, de teamă să nu-l „părăsească vigoarea înainte de a începe „César Birotteau"...

Privilegiul de a avea baie în locuință se democratizează. Revistele de arhitectură arată că, spre 1900, nu se mai poate concepe construirea unei vile sau imobil al marii burghezii fără băi. Burghezia de mijloc și celelalte pături sociale dezavantajate vor mai avea, însă, de așteptat. Zonele sărace, păturile marginalizate din umbra marilor metropole occidentale, fără a mai aminti despre starea unor largi mase populare din „lumea a treia", rămîn în continuare departe de binefacerile civilizației moderne (M.S.).

Scenă de baie în secolul al XVI-lea

Ape limpezi, ape tulburate...

Resimțită cu precădere în sfera energetică, penuria de materii prime este un fenomen ale cărui efecte nefaste sînt prezente și în alte domenii, de la asigurarea hranei populației în unele țări, pînă la impactul asupra folosirii celor mai noi cuceriri ale geniului uman. Cu atît mai mult cu cît, după unele aprecieri, în următorii 50 de ani, populația globului va avea nevoie de mai multe resurse decît i-au fost necesare de la începutul istoriei sale pînă acum. Apar, deci, firești eforturile și căutările omului spre a scoate la lumină și a valorifica tot ceea ce planeta noastră poate oferi. În acest sens, de mai mult timp, oceanul planetar constituie una din direcțiile principale spre care se îndreaptă atenția locuitorilor Terrei. Este o orientare ce are la bază rezultatele cercetărilor întreprinse pînă acum, care oferă deja certitudini ce dau mari speranțe umanității. Deși, așa cum afirmă oceanologul francez Henri Lacombe, „în urmă cu 20 000 de ani, oamenii erau, pe Pămînt, în faza de culegători și vînători, iar, în ce privește marea, ei nu au depășit nici astăzi acest stadiu", studiile întreprinse au permis unele estimări ce se constituie în argumente ale concluziei că valorificarea bogățiilor de materii prime conținute în oceanul planetar ar contribui la satisfacerea nevoilor din ce în ce mai mari ale omenirii, în drumul său spre progres.

„Marea noastră speranță" sau 71 la sută din suprafața globului

Oceanul planetar... Adică, așa cum relevă studii recente, 70,8 la sută din totalul suprafeței globului, ceea ce înseamnă că, din 510 100 000 km.p., uscatul măsoară numai 149 100 000 km.p. Apele oceanice au un volum de 1 338 000 000 kilometri cubi, semnificînd 75 procente din volumul întregii hidrosfere. Oceanul planetar... O zonă, un mediu care, înainte de a-și lăsa deslușite enigmele, de a-și descoperi bogățiile și de a oferi omului posibilitatea călătoriilor pe luciul mărilor și oceanelor, a stîrnit curiozitate și teamă. O teamă care nu a dispărut complet, dacă ținem cont că, potrivit unui raport întocmit sub egida Organizației Meteorologice Mondiale, anual, deasupra oceanului planetar se formează 80–100 cicloane tropicale. Bilanțul acestora? În medie, pe an, 20 000 persoane își pierd viața, iar resursele economice ale statelor afectate sînt diminuate cu 6–7 miliarde dolari.

Suprafața oceanului planetar este de 361 000 000 kilometri pătrați. Din această arie, numai a 20-a parte este cartografiată cu precizie. Cu toate acestea, cercetările întreprinse au dovedit că, atît în apă, cît și în subsolul marin, se găsesc importante bogății, între care pește și alte viețuitoare, petrol, gaze naturale, diamante, fier, mangan, sulf, cobalt, uraniu, cositor, fosfați, diferite alte minerale. Beneficiind de cuceririle științei și tehnicii actuale, omul pătrunde în adîncurile marine, explorîndu-le și, mai

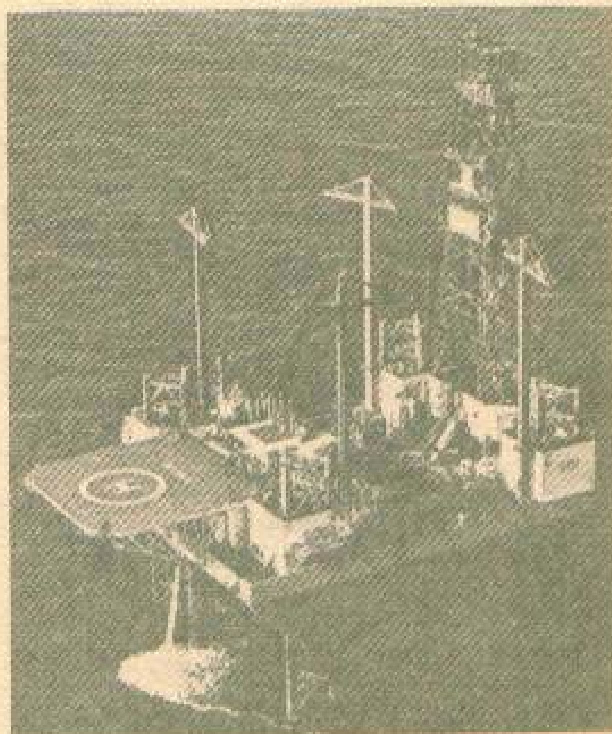
- **8 miliarde tone de aur**
- **4 miliarde tone de uraniu**
- **Rezerve de mangan pentru 4000 de secole**
- **Cobalt pentru 200 de milenii**
- **200 miliarde de barili de țiței**

ales, exploatînd resursele pe care le conțin. Intr-un asemenea context apar pe deplin îndreptățite aprecierile făcute, încă de acum un deceniu, de F.N. Spiess, care ocupa funcția de șef al laboratorului de fizică maritimă al Institutului american de oceanografie: „In următorii 50 de ani, omul se va mișca pe mare și în mare, ocupînd-o și exploatînd-o exact ca pe o parte integrantă a planetei, pentru recreare, pentru extragerea minereurilor, pentru procurarea alimentelor, ca rampă de deșeuri, pentru operațiuni militare și de transport și, pe măsură ce populația globului se va înmulți, ca spațiu de locuit".

Sigur, poate fi pus în discuție termenul „fixat" de profesorul american. Este cert, însă, că investigarea și aducerea la suprafață a resurselor oceanului planetar se înscrie ca una din tendințele științifico-tehnologice ale epocii contemporane, cu importante implicații social-economice asupra dezvoltării în fiecare țară și în lume, în ansamblul ei. Faptul că oceanul a fost supranumit, de unii savanți, „marea noastră speranță" este grăitor prin el însuși, fiind vorba nu de o metaforă, ci de o noțiune cu deplină acoperire materială, desemnînd o sursă pe care unii experți o estimează ca inepuizabilă – de materii prime, de hrană, de energie. O sursă la care se ajunge, însă, deocamdată, greu și a cărei exploatare este condiționată de soluționarea multor probleme de natură tehnologică, economică, politică, juridică. Inainte de a oferi omenirii bogățiile sale, adîncul oceanului planetar a cerut și cere un mare consum de forță creatoare, de inteligență și, mai ales, de luciditate politică în a se crea acel climat necesar manifestării unei adevărate echități în privința repartizării „beneficiilor".

Comoara din adîncuri

„Marele continent albastru" conține resurse biologice capabile, după calculele experților, să asigure hrana necesară pentru cel puțin 30 miliarde de oameni, adică de peste șase ori populația actuală a planetei noastre. In solul de sub mantia de apă se găsesc hidrocarburi evaluate la 400 miliarde barili de petrol și cantități considerabile de gaze naturale. Ghidindu-se după proporția între uscat și întinderea de apă, experții afirmă că este de presupus că, în subsolul mărilor și oceanelor, s-ar afla rezerve de

Una din ipostazele pașnice ale utilizării resurselor submarine...

...și alta elocventă prin ea însăși

Ape limpezi, ape tulburate...

țiței și de gaze de circa două ori mai mari decît cele existente în subsolul uscatului. Specialiștii apreciază că zonele cu formațiuni sedimentare, care ar putea conține zăcăminte de petrol și gaze, ocupă o suprafață de aproximativ 55 milioane kilometri pătrați. Unele statistici situează cantitatea de petrol extrasă din subsolul marin la 20 la sută din producția mondială de țiței. Alte studii – mai optimiste, mai realiste? – relevă că perfecționarea tehnologiilor de explorare și exploatare a hidrocarburilor din zonele marine a creat posibilitatea extragerii a 35-40 procente din producția mondială de petrol. Nu trebuie neglijat nici ceea ce s-a dovedit un adevărat „covor de minerale", ce acoperă o parte importantă a fundului oceanelor. Numai în Pacific se estimează că s-ar afla 15 000 miliarde tone de noduli, în compoziția cărora intră multe metale ce-și găsesc o tot mai mare utilizare în industrie. Cu o asemenea cantitate se consideră că s-ar putea satisface, pe o perioadă îndelungată de timp, necesitățile de materii prime feroase și neferoase ale omenirii. Afirmația este susținută fie și numai prin calculele – verificate la proporții reduse, bineînțeles –, potrivit cărora, prin valorificarea anuală a unui milion de tone de noduli aflați în adîncurile oceanice, s-ar obține, între altele, 280 000 tone mangan, 30 000 tone cobalt. Cercetările întreprinse în Oceanul Indian au dus la identificarea (la adîncimi de 4 000 – 6 000 metri) a unor adevărate depozite de noduli metalici, fiecare dintre aceștia avînd greutatea între cîteva grame și trei kilograme. Estimările, la nivelul cel mai scăzut, pun în lumină concluzia că exploatarea nodulilor, numai din perimetrul respectiv, ar putea asigura jumătate din nevoile de cobalt ale omenirii, circa a cincea parte din cele de nichel, aproape a 10-a parte din cele de mangan. Mai sînt enumerate minerale foarte rare, precum: magnetit, ilmenit, zirconiu, columbit.

Pe fundul Mării Roșii, geologii au descoperit noduli polimetalici conținînd, între altele, zinc, cupru, argint și aur. Potrivit unor declarații, reluate de agenția „France Presse", într-un perimetru de 60 km.p. au fost identificate zăcăminte evaluate la două milioane tone cupru și tot atîtea de zinc, patru mii tone argint și 80 tone de aur; Comisia Mării Roșii a decis – în cadrul lucrărilor găzduite de Arabia Saudită, țară care a și finanțat, de altfel, în mare parte, cercetările geologice amintite – să fie pusă la punct o stație pilot pentru exploatarea nodulilor respectivi. Stație care ar putea să furnizeze, anual, 60 mii tone zinc, 10 mii tone cupru, 100 tone argint și o tonă aur. Hotărîrea a fost luată în 1980, iar intrarea în exploatare urma să aibă loc peste cinci ani. De atunci s-a așternut, însă, tăcerea absolută... Să fie vorba de păstrarea unui secret sau proiectul a fost abandonat? Oricum, să reținem că febra căutărilor în adîncurile marine continuă. Așa cum continuă și cercetările în privința găsirii modalităților de tratare a apei mărilor și oceanelor. Desigur, inclusiv pentru a transforma acest uriaș potențial în apă potabilă, cu toate avantajele ce ar decurge din această reușită, avantaje în rîndul cărora trebuie înscrise și cele peste 20 milioane kilometri cubi de sare. Dar, mirajul are și alte fațete. Afirmație care își are argumentul în susținerile oamenilor de știință, potrivit cărora, în fiecare kilometru cub de apă de mare, se găsesc dizolvate aproximativ 37 milioane tone de minerale, conținind circa 70 de elemente chimice. Să ne amintim că volumul oceanului planetar este de 1,338 miliarde kilometri cubi. O simplă operație de înmulțire oferă explicația căutărilor din ce în ce mai ample și mai intense de la suprafața și din adîncurile mărilor și oceanelor, pe fundul sau în subsolul acestora. Avansăm numai o cifră calculată de experți: dacă ar exista posibilitatea ca aurul dispersat în oceanul planetar să fie „recoltat", ar fi obținute lingouri care, în total, ar cîntări opt miliarde tone... Mai poate surprinde, într-o astfel de perspectivă, că, de la cinci miliarde dolari, la cît se ridica valoarea tuturor materiilor prime extrase din mediul marin în 1970, în cinci ani numai costul petrolului și gazelor naturale extrase din acest mediu ajunsese la 40 miliarde dolari? Cu siguranță, sumele actuale se exprimă în sute de miliarde dolari.

Într-o perioadă cum este cea actuală, în care energia atomică este chemată să contribuie, într-o măsură tot mai mare, prin folosirea ei pașnică, la progresul omenirii, uraniul este unul din materiile prime cu o deosebită căutare. Și în acest domeniu, oceanul planetar se dovedește darnic. S-a constatat că un litru de apă de mare conține 3,34 milionimi de gram de uraniu. O cantitate mai mult decît infimă. Dar, ținînd cont de numărul de... litri de apă din toate mările și oceanele globului, calculele estimative cifrează uraniul din apa de pe Terra la patru miliarde tone. În domeniul energiei, mările și oceanele dețin un important potențial. În afara petrolului și gazelor naturale, în subsolul marin se află mari cantități de cărbune. Și în ceea ce privește punerea în mișcare a turbinelor hidrocentralelor sau a uzinelor ce folosesc forța mareelor, sînt uriașe resurse. Numai prin punerea în valoare a energiei hidroelectrice potențiale, se consideră că s-ar obține curent electric echivalent cu cel produs prin consumarea a 314 miliarde tone metrice de cărbune.

Un domeniu promițător, spre care se îndreaptă tot mai mult atenția, se referă la valorificarea energiei termice a mărilor, mai precis la utilizarea diferenței de temperatură dintre straturile superficiale și cele profunde. În cîteva țări, funcționează instalații experimentale, apreciindu-se că, în viitorii 25 de ani, energia furnizată astfel va atinge valoarea de 170 miliarde dolari.

Cine sînt beneficiarii?

Pentru om, marea și oceanul constituie, așadar, un adevărat izvor de resurse, a cărui punere în valoare ar contribui la lichidarea multor stări de lucruri ce frînează dezvoltarea tuturor popoarelor. Folosirea acestor bogății aflate în adîncuri ar produce, după opinia specialiștilor, profunde mutații în situa-

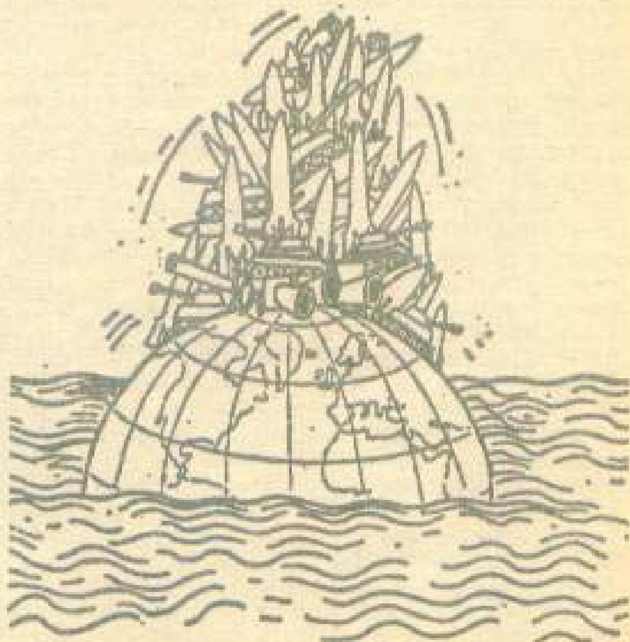
ţia economică a lumii. Sensul acestor mutaţii depinde, însă, de orientarea rezultatelor exploatării zăcămintelor marine. Căci, aşa cum, printr-o utilizare în interesul tuturor, tezaurul mărilor şi oceanelor poate determina accelerarea dezvoltării pe glob, la fel, folosirea în interesul exclusiv al unor ţări sau grupuri de ţări ar avea ca efect mărirea decalajelor economice dintre state. Se ştie că valorificarea tezaurului submarin implică existenţa unei tehnologii avansate, a unor utilaje costisitoare pe care, în prezent, le deţin puţine ţări, în special cele cu economie şi tehnică dezvoltate. În aceste condiţii apare firească şi, mai mult, necesară întrebarea, ce persistă în cercurile politice şi economice din ţările în curs de dezvoltare, referitoare la posibilităţile participării acestor state la exploatarea şi fructificarea resurselor mărilor şi oceanelor. Răspunsul implică, în mod necesar, luarea în considerare a tuturor punctelor de vedere ale statelor, în scopul elaborării şi punerii în aplicare a unor soluţii juste şi echitabile, circumscrise edificării unei noi ordini economice internaţionale. În acest cadru se impune statornicirea şi respectarea – de către toţi şi faţă de toţi – a unor reglementări juridice cu privire la spaţiile marine de sub jurisdicţia statelor, la cercetarea ştiinţifică şi ocrotirea mediului marin, precum şi la zona internaţională a teritoriilor submarine, declarată „patrimoniu comun al umanităţii". Sintetizînd poziţiile tuturor statelor într-o formulă juridică unitară, menită să reglementeze toate domeniile activităţii maritime, normele internaţionale în acest sector trebuie să privească, în principal, delimitarea spaţiilor maritime, în sensul precizării zonelor de sub jurisdicţia statelor – întinderea mării teritoriale, zonei contigue, zonei economice şi platoului continental –, precum şi drepturile şi modalităţile de explorare şi exploatare a resurselor din zona internaţională.

Aşa cum a dovedit la reuniunile internaţionale ce au avut ca obiect dreptul mării, aşa cum acţionează în practică, România consideră că normele juridice maritime trebuie să reflecte tendinţele actuale ale dezvoltării şi perfecţionării dreptului internaţional, menite să asigure realizarea efectivă a drepturilor economice ale tuturor statelor şi popoarelor. În concepţia ţării noastre, numai astfel se poate garanta exercitarea neîngrădită a drepturilor suverane ale tuturor ţărilor în zonele de jurisdicţie naţională, precum şi participarea acestora, pe baze echitabile, democratice, la explorarea şi exploatarea resurselor marine şi submarine în zonele internaţionale ale mărilor şi oceanelor de pe glob.

Rezerve pentru... 200 de milenii

Cum subliniam, documente întocmite în cadrul unor organisme ale O.N.U. pun în evidenţă marele potenţial de resurse aflat în apele mărilor şi oceanelor sau în subsolul acestora. Se relevă, astfel, că rezervele de mangan din mediul marin pot satisface cerinţele omenirii pentru 4 000 de secole, iar cele de cobalt ar ajunge pentru... 200 de milenii. La acestea se adaugă 43 de miliarde tone de aluminiu, 20 miliarde tone nichel, circa 800 milioane tone molibden. Poate că adevărata semnificaţie a valorificării de către om a bogăţiilor marine şi submarine se relevă mai pregnant, adăugind cîteva cifre. Cantitatea de mangan din mări şi oceane este de circa 4 000 de ori mai mare decît cea de pe uscat, iar rezervele marine de cobalt depăşesc de 5 000 de ori pe cele terestre, estimîndu-se că acestea din urmă ar putea fi epuizate în următoarele patru decenii. În plus, aşa cum afirmă savanţii, spre deosebire de bogăţiile minerale terestre, cele aflate în mări şi oceane se refac într-un ritm accelerat, numărul nodulilor polimetalici crescînd mai rapid decît ar putea fi consumaţi. Cît priveşte zăcămintele de hidrocarburi din subsolul marin, numai cele exploatabile imediat sînt evaluate la 200 miliarde barili. Sute de platforme extrag „aurul negru" şi gazele naturale din adîncurile mărilor şi oceanelor.

Unul din preţioasele tezaure ale oceanului planetar constă în imensul potenţial de hrană. Cînd se vorbeşte de găsirea unor noi surse alimentare, menite să ducă la lichidarea subnutriţiei pe glob, să contribuie la acoperirea necesarului de proteine ale omenirii – estimat pentru sfîrşitul acestui secol la 160 milioane tone –, nu întîmplător pe unul din primele locuri se situează bogăţiile mărilor şi oceanelor. Într-un raport întocmit de oceanograful sovietic, P. Moiseev, se subliniază că, în prezent, în numai opt la sută din suprafaţa mărilor şi oceanelor, este concentrată o cantitate de 14 miliarde tone de fitoplancton, zooplancton şi beneton, care poate să asigure hrana pentru 300–330 milioane tone peşte. Dacă, în 1948, în lume s-au scos din mări şi oceane circa 20 milioane tone de peşte, această cantitate a crescut, la mijlocul deceniului trecut, la peste 65 milioane tone pe an. Specialiştii F.A.O. susţin că practicarea raţională a pescuitului, cu mijloace moderne, poate duce la recoltarea anuală a 110 milioane tone, fără a se pune problema periclitării resurselor marine. Unii experţi afirmă chiar că această cantitate poate creşte pînă la 150 milioane tone pe an. De remarcat că, din 1948 pînă acum, producţia de peşte a ţărilor în curs de dezvoltare a crescut de aproximativ patru ori. Unii experţi, pornind de la faptul că totalul produselor de pescuit recoltate pe glob s-a dublat, în medie, la fiecare 10 ani, au exprimat părerea că ramura pescuitului a beneficiat şi beneficiază mai mult şi mai repede decît agricultura de perfecţionarea tehnică. De aici, rolul tot mai mare ce se atribuie acestui sector în asigurarea hranei locuitorilor Terrei.

Ape limpezi, ape tulburate...

Oceanul planetar este, totodată, cum se știe, o importantă sursă energetică. Calculele indică faptul că, prin punerea în valoare a potențialului de energie hidraulică, s-ar obține valori echivalente cu cele furnizate cu 86 miliarde tone metrice cărbune în Africa, cu 57 miliarde în Asia și cu 64 miliarde în America de Sud. Este relevant că, în cauză, se află regiunile din lume în care sînt situate marea majoritate a țărilor în curs de dezvoltare, în care nevoia de energie electrică capătă aspecte acute. Energia mareelor care, în unele țări, a început să fie utilizată este capabilă să înlocuiască, anual, 770 milioane tone echivalent cărbune. Se vorbește tot mai des de folosirea, pentru producerea energiei electrice, a forței curenților submarini. Un proiect american preconizează, în acest sens, construirea unei centrale electrice ale cărei turbine să fie puse în mișcare cu ajutorul Golfstreamului, curent al cărui potențial energetic a fost evaluat la 25 000 MW. În prima fază s-ar putea beneficia de patru procente din această valoare, ceea ce echivalează cu puterea unei centrale electrice atomice.

Delimitări...

Este evident, deci, că, în adîncurile marine, există un fabulos potențial care, prin punerea lui în slujba tuturor popoarelor, ar contribui la dezvoltarea tuturor țărilor, în primul rînd a celor în curs de dezvoltare, la lichidarea marilor decalaje economice. Pentru aceasta este necesar ca, și în domeniul exploatării bogățiilor marine, să existe între state o largă și echitabilă colaborare. Or, acest deziderat implică găsirea și aplicarea unor soluții corespunzătoare problemelor complexe legate de *dreptul mării*. Între chestiunile aflate în discuție, în acest cadru, este și cea a delimitării între *apele teritoriale* – adică acea fîșie de mare de o anumită lățime, care se întinde de-a lungul litoralului unei țări riverane, în care aceasta își exercită atributele suverane – și *marea liberă*, problemă care s-a aflat în atenția mai multor reuniuni asupra dreptului mării, desfășurate în perioada postbelică. Dar încercările de a se defini conținutul acestor noțiuni datează de mai multe secole. Noțiunea de mare teritorială a început să se închege în secolele 13–14, în strînsă legătură cu dezvoltarea navigației maritime. Principalul aspect privea întinderea mării teritoriale. La început, s-a susținut că apele teritoriale se întind pînă la... mijlocul mării. Era o limită imprecisă și, în consecință, a fost abandonată. Către sfîrșitul veacului al 14-lea, limita mării teritoriale a fost stabilită la 60 de mile, apoi la 100. Au fost și propuneri ca apele teritoriale să se întindă pînă la punctul atins de un vapor, după două zile de mers. Trei secole mai tîrziu, apăre alt criteriu: bătaia tunului. Descrisă, inițial, de juristul și diplomatul olandez Hugo Grotius, în lucrarea sa „De jure belli ac pacis" (1625), regula este reluată în secolul următor, stabilindu-se limita de trei mile marine (o milă marină = 1 852 metri), distanța maximă la care ajungeau ghiulelele în acea vreme. Este evident că, în condițiile existenței armamentului modern, a rachetelor intercontinentale, o asemenea teză nu poate rezista. În această situație, cu toate încercările de a se fixa o limită pe care s-o recunoască toate statele, nu s-a ajuns la o soluție unanim recunoscută, astfel că fiecare stat și-a stabilit limitele proprii, existînd ape teritoriale de trei, patru, șase și 12 mile marine. Să ne amintim că, în urmă cu mai mulți ani, agențiile de presă anunțau că pescadoarele britanice, ce au pătruns în perimetrul maritim interzis navelor străine de către autoritățile islandeze, se întorceau acasă fără năvoade, cablurile acestora fiind tăiate de ambarcațiunile de coastă ale Islandei. Din altă zonă a globului, din America Latină, se relata că navele de pescuit străine sînt sechestrate, deoarece nu respectă normele stabilite de guvernele unor țări ca Peru, Ecuador, Uruguay sau Brazilia. În fiecare din cazuri, măsurile luate erau motivate de faptul că navele respective au intrat în apele teritoriale stabilite de statele riverane. Astfel, dincolo de denumirile sub care sînt cunoscute aceste incidente – „războiul codului" sau „conflictul celor 200 de mile" –, ele repuneau în discuție problema stabilirii liniei de demarcație între apele teritoriale și marea liberă, delimitare care să fie precis reglementată de reguli internaționale. Potrivit definiției date în primul articol al Convenției încheiată la Geneva în 1958, apele teritoriale reprezintă acea fîșie de mare sau de ocean, de o anumită lățime, care se întinde de-a lungul litoralului unui stat și este supusă suveranității sale naționale. Convenția menționează, de asemenea, că atributele acestuia se extind și asupra solului, subsolului și spațiului aerian, cuprinse în aria apelor teritoriale. Dacă noțiunea este lămurită și unanim acceptată, legislația internațională n-a precizat, însă – nici anterior, nici ulterior Convenției de la Geneva – întinderea apelor teritoriale. De aceea, în prezent, lățimea respectivei zone este stabilită de fiecare stat în parte.

De la limita mării teritoriale, se întind, din punct de vedere juridic, apele mării libere, care nu mai sînt supuse suveranității statelor riverane. Sînt, însă, anumite zone ale mării libere în care țările riverane pot exercita anumite drepturi, așa-numitele *zone speciale*. În această categorie intră *zona contiguă* și *zona economică*. În zona contiguă, statul riveran își exercită anumite atribuții privind protecția sanitară sau vamală, în timp ce, în zona economică, țara care și-a fixat o asemenea zonă își rezervă dreptul de a folosi exclusiv anumite resurse marine. Iată și cîteva exemplificări. În 1935, în S.U.A. a fost emisă „legea cu privire la reprimarea contrabandei", care conferea președintelui țării dreptul de a stabili o zonă vamală lată de 100 mile marine. Un deceniu mai tîrziu, tot Statele Unite au lansat ideea creării unor zone „de protecție" a pescuitului. În ultimul timp, multe state și-au extins suprafața maritimă asupra căreia să-și exercite suveranitatea sau unele atribute ale acesteia, în scopul

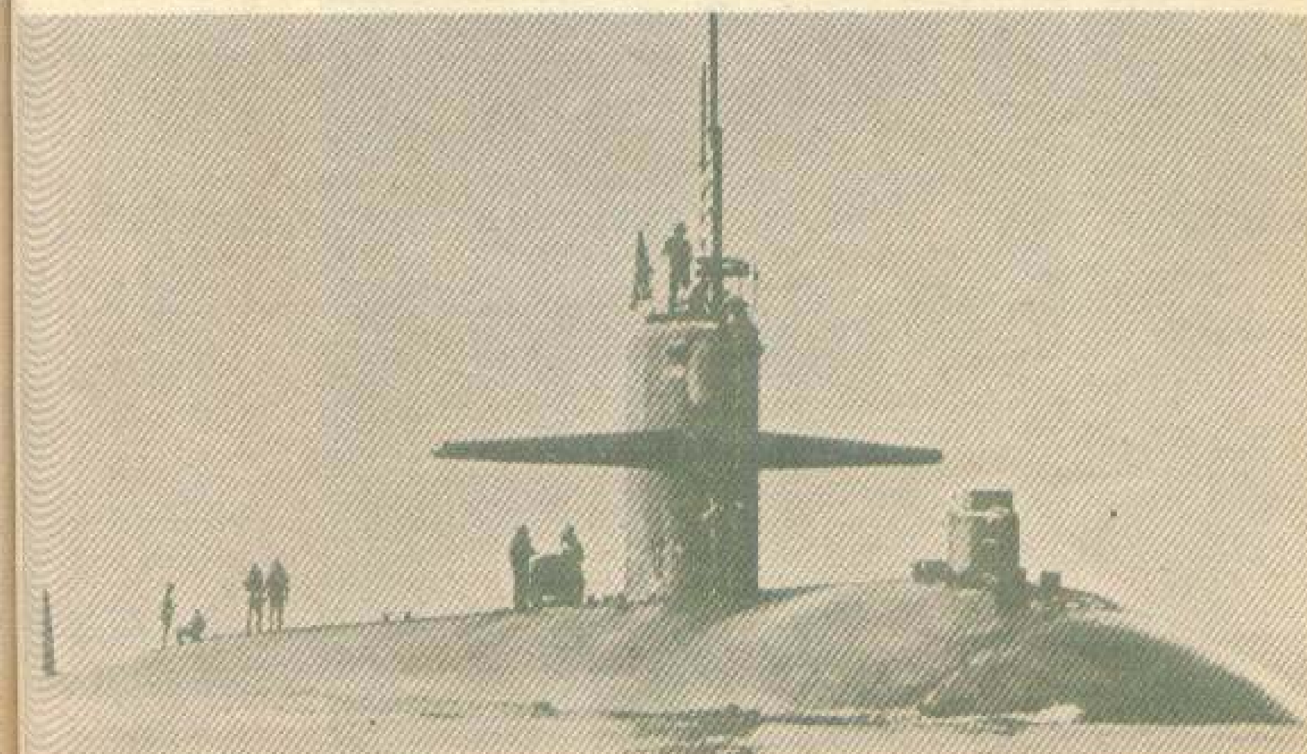
declarat de a-și asigura cele mai propice condiții pentru valorificarea deplină a bogățiilor naționale în propriul interes. Astfel, Islanda a ajuns la 100 mile, Gabonul la 100, în timp ce, în America Latină, s-a creat ceea ce „Le Monde" numea „frontul solidarității pentru 200 mile". Desigur, toate aceste aspecte au suscitat diferite reacții, unele favorabile, altele contrare. Cum s-a dovedit și în alte domenii, important este ca soluțiile cele mai potrivite să fie găsite pe calea tratativelor, în spiritul respectării intereselor vitale ale fiecărei națiuni, ale păcii și cooperării internaționale.

Alături de marea teritorială și zona economică, o altă noțiune a dreptului mării este cea de *platou continental*. Îndeobște, prin acesta se înțelege continuarea sub apă a teritoriului terestru, pînă la o anumită adîncime, teritoriu care poate conține însemnate bogății naturale. Potrivit convenției adoptate în 1958, la Geneva, platoul continental reprezintă fundul mării și subsolul regiunilor submarine adiacente, situate dincolo de marea teritorială, pînă la o adîncime de 200 metri sau dincolo de această limită, pînă la punctul unde adîncimea apei permite exploatarea resurselor naturale ale acestei zone. În același document se stipulează, totodată, că: a) dacă statul riveran nu exploatează bogățiile respective, nimeni altcineva nu are dreptul s-o facă, sub motivul că deține mijloacele necesare; b) resursele naturale ale platoului continental sînt atît cele de origine minerală, cît și organimele vii; c) dreptul statului riveran asupra platoului continental nu aduce atingere regimului juridic al apelor de deasupra și nici spațiului aerian.

Importanța definirii exacte a platoului continental se datorește, în cea mai mare parte, faptului că, în această zonă, relativ mai ușor de explorat, se află însemnate bogății. După unele calcule, suprafața platoului continental din mări și oceane ar fi egală cu cea a continentului asiatic. În cazul unor țări, acesta atinge arii foarte întinse. Documente ale O.N.U. relevă că 19 țări au platoul continental de dimensiuni egale sau superioare suprafeței teritoriului, iar 45 de state au platou continental care reprezintă cel puțin 10 la sută din teritoriul național. Indonezia, de exemplu, are un platou continental cu o mărime asemănătoare cu cea a teritoriului național. Dar, pînă acum, din această întindere, statul indonezian nu a explorat decît o infimă parte. De aici, ca și din alte părți ale zonei geografice respective, cum ar fi platourile continentale ale Malayeziei și Tailandei, se extrage cositorul. Japonia, la rîndul său, extrage, anual, circa 10 milioane tone cărbune din mine submarine. Unele state, care dispun de platforme petroliere marine, aduc la suprafață însemnate cantități de „aur negru" din subsolul mărilor. Circumscrise cadrului mai larg de valorificare a resurselor naționale, aceste acțiuni sînt menite să contribuie la dezvoltarea economică. Se pune, însă, întrebarea: pînă unde poate acționa cel ce deține mijloacele de exploatare a resurselor oceanului planetar? Sau, altfel spus, pînă unde se întinde platoul continental în care posibilitatea – de fapt, dreptul – exploatării bogățiilor submarine aparține exclusiv statului riveran și de unde începe ceea ce s-a definit *„patrimoniu comun al umanității"*, în care poate acționa orice țară și unde se resimte cel mai evident necesitatea unei largi și echitabile cooperări internaționale pentru punerea în folosul tuturor popoarelor a resurselor oceanului planetar?

Pornind de la faptul că oceanul planetar constituie, prin resursele sale, unul din mijloacele importante ce trebuie valorificate și mobilizate pentru realizarea progresului, de-a lungul anilor au existat preocupări pentru stabilirea unui cît mai precis regim juridic al acestuia, în care să fie înscrise drepturile și obligațiile statelor. Amintim cîteva documente ce au fost adoptate: Convenția pentru reglementarea navigației (Paris, 1919), Convenția de codificare a unor prevederi ale dreptului maritim (Haga, 1930), Convențiile în materie adoptate la Chicago, în 1944, și la Geneva, în 1958. Acțiuni deosebite pentru a se ajunge la prevederi precise în domeniul dreptului mării se semnalează, cu precădere, după anul

„Partea vizibilă" a unui submarin dintre cele care au la bord rachete nucleare

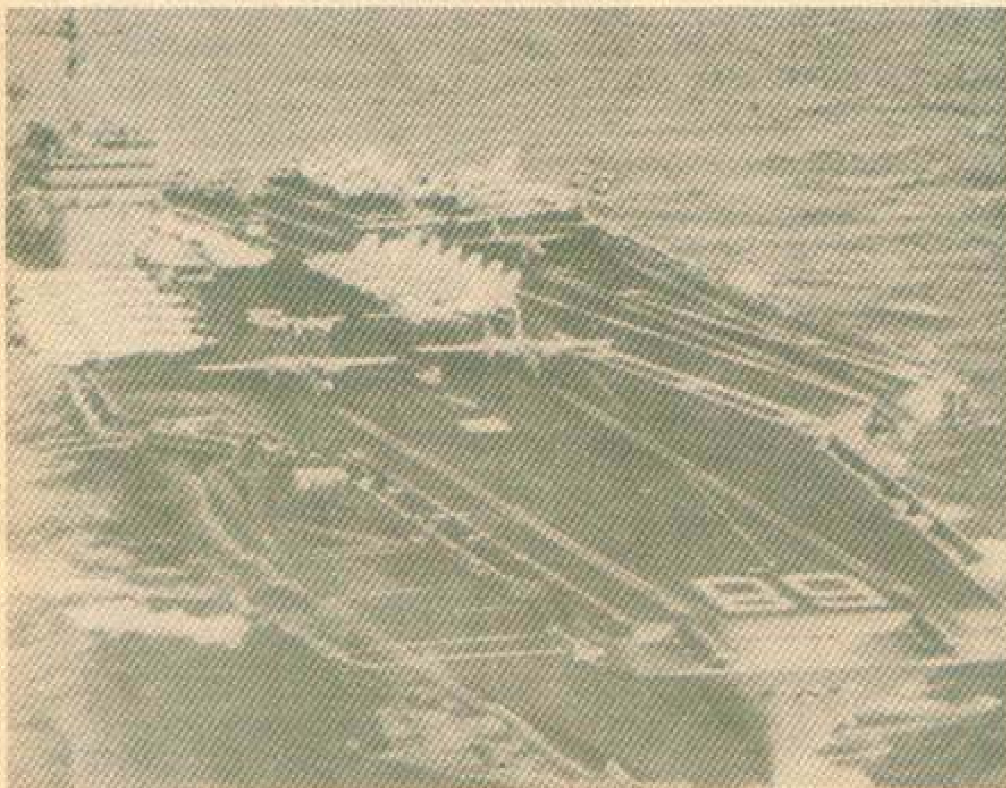

Ape limpezi, ape tulburate...

1960, cînd eforturile sînt îndreptate spre încheierea unui Tratat internațional asupra dreptului mării. În 1970, Adunarea Generală a O.N.U. adoptă o Declarație de principii asupra dreptului mării. Procesul de cristalizare a acestui drept parcurge etape deosebit de importante în anii următori, cînd au loc mai multe Conferințe ale Organizației Națiunilor Unite asupra dreptului mării – la Caracas, Geneva, New York. Reprezentanți din 163 de state au negociat, în această perioadă, textul unei *Convenții*, adoptată la 30 aprilie 1982. La 10 decembrie, același an, 119 țări și-au pus semnătura pe textul respectiv, la Montego-Bay, Jamaica. Javier Perez de Cuellar declara, cu acest prilej, că „semnarea, din prima zi, a Convenției, de către un număr atît de mare de state, este un eveniment fără precedent în viața internațională, avînd o semnificație cu totul deosebită pentru promovarea și statornicirea unei noi ordini maritime". După exact doi ani, cînd s-a încheiat procedura de semnare a documentului, acesta purta semnătura a 159 țări. Din păcate, însă, ulterior, nu toate statele semnatare au respectat obligațiile asumate. Mai mult, unele țări occidentale au semnat, la 3 august 1984, o înțelegere provizorie privind modalitățile de soluționare a diferitelor probleme în legătură cu explorarea unor perimetre din zona internațională a teritoriilor submarine, iar unele corporații din aceste state, în principal din S.U.A., au manifestat intenția, pe care uneori au și concretizat-o, de a trece la explorarea unilaterală a resurselor minerale din aceste perimetre. În anii ce au trecut din 1982 s-au desfășurat trei sesiuni ale comisiei pregătitoare pentru *Autoritatea internațională a teritoriilor* submarine și pentru *Tribunalul dreptului mării*, organism ce a fost constituit în urma adoptării Convenției. La sesiunea ce a avut loc în martie-aprilie 1985, începînd negocierile pentru elaborarea unui *Cod privind explorarea și exploatarea resurselor submarine*. România a depus constant o activitate constructivă la cristalizarea și adoptarea noilor reglementări, activitate fundamentată pe concepția președintelui Nicolae Ceaușescu, în virtutea căreia trebuie să se garanteze participarea efectivă a tuturor statelor, atît la explorarea, cît și la exploatarea, la valorificarea bogățiilor oceanului planetar. Totodată, țara noastră s-a pronunțat în favoarea acelor măsuri care au – sau pot avea – ca obiect combaterea a două fenomene deosebit de dăunătoare: pe de o parte, poluarea mărilor și oceanelor, pe de alta, includerea tot mai evidentă a acestui mediu în aberanta cursă a înarmărilor.

Ce se „aruncă" în mare

„Poluarea mărilor – sublinia un document al UNESCO – constituie una din marile probleme ale epocii noastre. Oceanele au devenit un vast colector

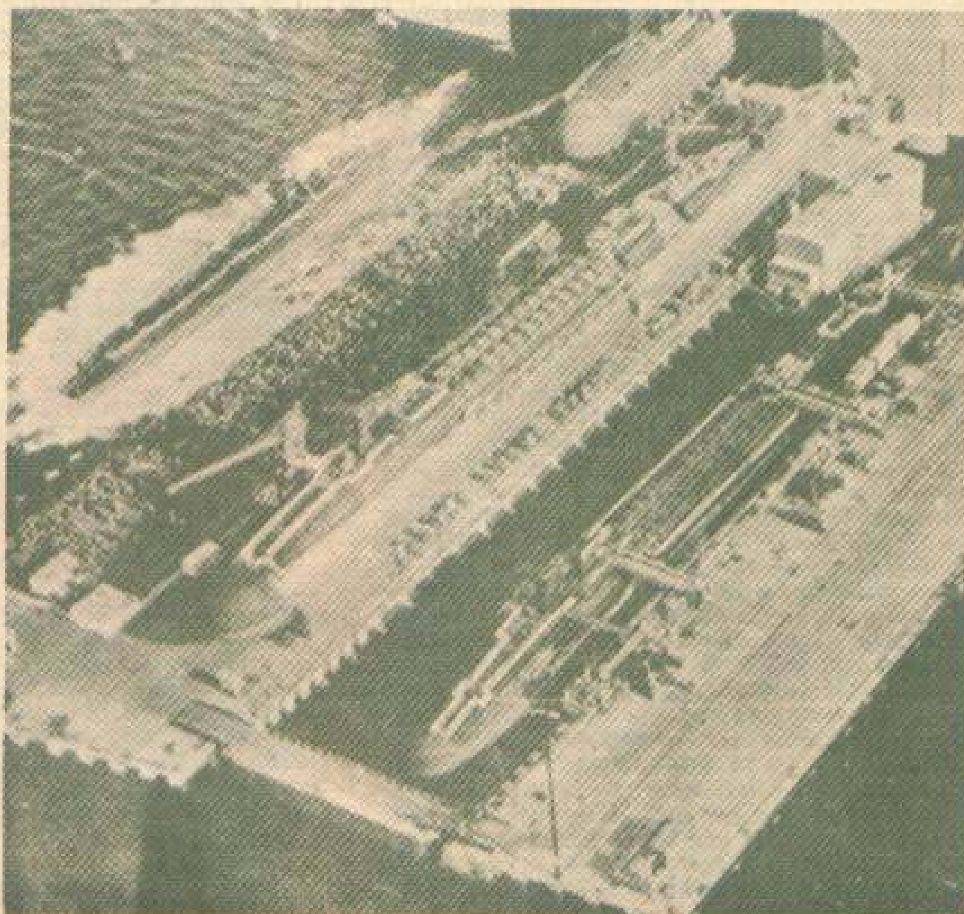
Un astfel de portavion nuclear are un deplasament de peste 91 000 tdw. „Găzduiește" 90 de avioane, dintre care 40 sînt purtătoare de încărcături nucleare

unde se aruncă, fără nici un control, tot felul de elemente poluante: ape uzate, reziduuri petroliere, resturi menajere, deşeuri radioactive. Toate acestea sînt deversate fie direct în mări şi oceane, fie în apele care se varsă în acestea". Din unele statistici reiese că omul „introduce" în oceanul planetar, accidental sau deliberat, în fiecare an, între 4 000 şi 5 000 de tone mercur, un poluant deosebit de toxic, şi circa 500 000 tone de petrol brut. „Declaraţia de la Genova cu privire la Mediterana", adoptată de reuniunea din septembrie 1985 a ţărilor riverane, exprima îngrijorarea faţă de gradul crescînd de poluare a apelor acestei mări. Autorii documentului arătau că, anual, în mare sînt deversate 120 000 tone uleiuri minerale, aproximativ 100 tone compuşi pe bază de mercur, 2 400 tone compuşi de crom, 320 000 tone fosfor, 21 000 tone zinc şi alte substanţe nocive. Menţinerea acestei situaţii – precizează documentul – ar duce, în următoarele patru decenii, la transformarea mării într-un uriaş bazin otrăvit, lipsit de floră şi faună, închis pentru turişti şi pentru locuitorii din zona de litoral.

Exemple, în acest sens, există şi în alte zone ale globului. Evocarea lor n-ar face, însă, decît să pună în lumină aceeaşi concluzie: consecinţele sînt de-a dreptul dezastruoase, mai ales în zonele de coastă, unde se află aşezări umane. Tocmai de aceea se impune ca, atît în fiecare stat implicat, cît şi la nivel regional, continental sau mondial, să se întreprindă acţiuni menite să asigure împiedicarea poluării, cît şi conservarea oceanului planetei. Acţiuni care interesează, în ultimă instanţă, toate ţările, ţinînd cont de influenţa pe care o au mările şi oceanele asupra mediului înconjurător. Dar această obligaţie revine, desigur, în primul rînd, statelor ce dispun de litoral, care, fără a lua în considerare toate insulele, sînt în număr de 113. Dintre acestea, 49 au coaste care depăşesc 1000 kilometri, iar litoralul a şase state trece, în lungime, de 10 000 kilometri.

Periculoasa „panoplie"

Nu mai trebuie motivat de ce, pentru a contribui cu adevărat la progresul şi prosperitatea umanităţii, spaţiul marin trebuie, pe lîngă a fi valorificat echitabil, să fie folosit exclusiv în scopuri paşnice. Or, din păcate, competiţia distrugerii s-a extins şi în acest domeniu. Prin Tratatul privind teritoriile submarine, intrat în vigoare la 18 mai 1972, s-a interzis plasarea armamentului nuclear şi a altor arme de distrugere în apele oceanului planetar. Prevederi care au fost şi sînt, nu în puţine cazuri, încălcate – voalat sau flagrant. Sigur, procesul „pătrunderii" armelor în aria mărilor şi oceanelor îşi are punctul de pornire cu mulţi , mulţi ani în urmă, în virtutea materializării – conştiente sau nu – a concepţiei potrivit căreia cine stăpîneşte marea domină lumea. Trecerea de la vîsle la ambarcaţiuni cu pînze, apoi cu aburi, cu motoare moderne şi, în ultimele decenii, cu propulsie nucleară, a implicat, de fapt, modernizarea şi sporirea puterii armelor amplasate pe nave. Nave clasice, submarine, distrugătoare, port-avioane nucleare, iată numai cîteva „repere" din panoplia întîlnită azi pe sau în oceanul planetar.

Un şantier de construcţie a navelor militare cu propulsie nucleară

Almanah Lumea coala 7, 8

Ape limpezi, ape tulburate...

Referindu-se la acest aspect și dorind să releve, într-un mod personal, cotele la care au ajuns stocurile de arme pe partea terestră, la propriu, a planetei noastre, un savant spunea, la o reuniune internațională, că oamenii au atît de multe arme pe uscat, încît, nemaiavînd loc de ele, le-au transferat în... mare. Unde, din păcate, nu ruginesc, nu au ajuns pe fundul mărilor sau oceanelor, pentru a nu-și mai aminti nimeni de existența lor... Așa se face că au fost transferate, nu aruncate, de pe uscat în mediul marin tunuri, proiectile, bombe – clasice și nucleare –, rachete cu unul sau, cel mai adesea, cu mai multe focoase. Toate acestea, în virtutea concepției că, pentru atingerea iluzoriei și periculoasei supremații militare, nu trebuie ocolit nici un mediu. Astfel, unele mări și oceane au devenit, în fapt, depozite unde se află, ascunse de văzul lumii, unele din cele mai puternice mijloace de distrugere. Se pare că, în unele locuri, densitatea acestora este așa de mare, încît nimeresc pînă și în năvoadele pescarilor...

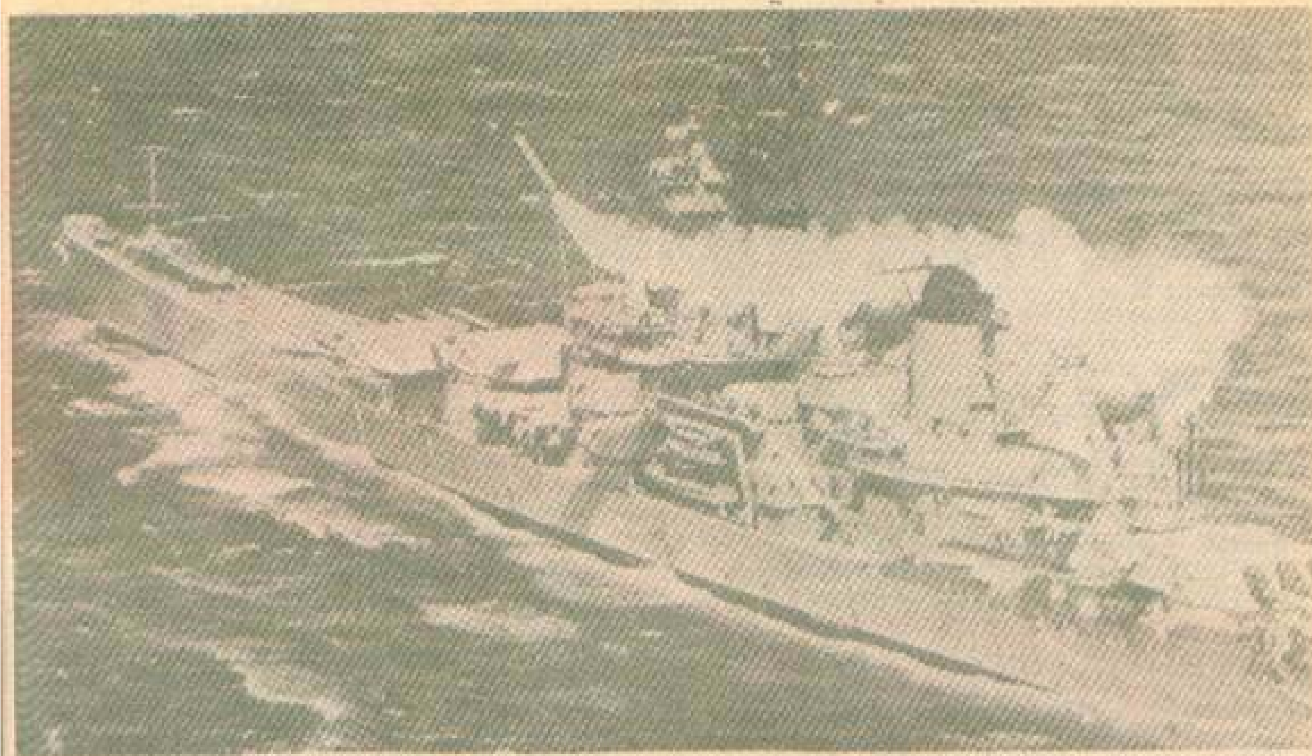
Uneori, astfel de mijloace surprind prin inedit. Se știe că, în căutările sale pentru descoperirea a noi resurse menite să accelereze progresul pe glob, omul și-a îndreptat atenția, în special în ultimele decenii, și spre folosirea unor viețuitoare marine, ca „ajutoare" în efectuarea unor lucrări subacvatice. O specie de pești sînt folosiți, în unele țări, pentru a curăța de alge filtrele din stațiile de pompare. Delfinii au fost dresați să transporte uneltele acvanauților sau să alunge rechinii din zona în care oamenii efectuează unele operații în adîncul apelor. Dar sînt și știri ce se referă la folosirea delfinilor de către marina militară americană, care-i dresează pentru a deveni adevărați soldați, capabili să lupte în adîncul oceanului planetar. O asemenea știre, datînd de acum cîțiva ani, are la bază declarațiile lui Michael Greenwood, directorul programului american de cercetări oceanologice „Sealab", precum și pe cele făcute de James Fitzgerald, funcționar al CIA. Potrivit acestora, sute de astfel de delfini însoțesc navele militare ale SUA la Key West, în Florida, în California sau în Hawaii. Pe corpul delfinului este amplasată o aparatură de detectare a eventualilor „inamici". În momentul descoperirii unui astfel de scufundător, delfinul „soldat" se îndreaptă în direcția acestuia, fiind declanșate armele pe care le poartă, arme ce folosesc gloanțe cu bioxid de carbon, ceea ce face ca persoana atinsă să explodeze pur și simplu. Și, pentru că știrea ar părea unora de domeniul fantasticului, în declarațiile respective se face cunoscut că astfel de delfini au și fost folosiți cu prilejul conflictelor din Indochina. Deci, delfinii – acele viețuitoare marine, cunoscute îndeobște pentru atașamentul față de om, pentru acțiunile lor prin care-i protejează pe oameni împotriva rechinilor sau îi salvează de la înec – au fost puși în situația ca, dresați în mod special, să ucidă oameni, să execute ordine militare. O situație ce amintește de cea descrisă, cu ani în urmă, de Karel Čapek, în romanul său „Războiul salamandrelor", în care omul provoacă distrugerea civilizației prin domesticirea unei specii de salamandre. O situație care conturează noi dimensiuni ale pericolului cursei pentru perfecționarea mijloacelor de distrugere.

Armele de sub oglinda apei

Este interesant, însă, că – în pofida faptului că cei ce hotărăsc prezența armamentului în mediul marin caută zone în care consideră că acțiunile lor vor fi mai puțin vizibile, din cauza „apelor tulburi" – astfel de prezențe sînt semnalate de opinia publică din regiunile respective. Sînt semnalate și respinse, totodată. Pentru că, suprasaturați de stocurile de arme de pe uscat, a căror eliminare din viața planetei o cer cu insistență, oamenii care iubesc viața, care doresc pacea, nu pot accepta compromisul „înecării" armelor la cîțiva metri sau zeci de metri sub oglinda apelor mărilor sau oceanelor. Sînt conștienți că, și de acolo, armele seamănă, în caz de folosire, tot moarte. Se poate spune, recurgînd la un termen propriu mediului acvatic, că s-a format deja un val al protestelor împotriva amplasării de mijloace de distrugere în adîncul apelor. „Val" impulsionat și de atitudinile unor guverne ca, în anumite zone marine, să fie exclusă prezența armelor nucleare. Sînt cunoscute cererile mai multor state ca Oceanul Indian să devină o regiune liberă de astfel de arme. Într-o altă zonă a globului, reprezentanți ai mai multor state au făcut cunoscut că țările lor doresc menținerea zonei Atlanticului de sud „ca un factor de apropiere între popoare, în care să nu existe tensiuni și confruntări internaționale". Cereri de acest fel se fac auzite și în regiuni din apropierea Pacificului, Mediteranei sau Mării Negre, și ele exprimă, în fapt, convingerea că lumea trebuie să-și îndrepte atenția spre mări și oceane pentru a le cunoaște mai bine „secretele", pentru a extrage de aici resursele de care are nevoie,„nu pentru a crea noi „depozite mișcătoare" de arme. Un deziderat valabil în raza tuturor mărilor și oceanelor globului.

Pacea, pentru a exista cu adevărat, are nevoie și de ape... limpezi. Depinde de oameni ca acestea să fie „depoluate" de arme, astfel ca, pe valurile lor, să plutească numai mesageri ai gîndurilor curate și ai dorinței de colaborare. Deocamdată, însă, această poluare, deosebit de primejdioasă, se accentuează, mediul marin constituind una din direcțiile spre care se îndreaptă, insistent, atenția unor strategi militari, cu precădere a adepților sofisticării și multiplicării mijloacelor de distrugere pe baza folosirii forței atomului. În acest mediu s-a produs și una din cele două demonstrații publice ale unei explozii nucleare efectuate de S.U.A. în iulie 1946. Au fost, de altfel, singurele „exerciții" de acest fel. Iată cum le descrie autorul volumului „Complexul atomic", B. Goldschmidt.

„Au fost explodate, experimental, două bombe de puteri comparabile cu cele folosite asupra Japoniei:

Navă militară de escortă din cadrul Flotei a VI-a americană

una la o înălțime de cîteva sute de metri, cealaltă la aproximativ 10 metri sub suprafața mării. Testul aerian din iulie 1946 a fost, comparativ, nespectaculos și, prin urmare, oarecum dezamăgitor, dar explozia submarină declanșată prin radio de la 20 mile a fost cu totul diferită. Ea a produs o imensă coloană de cîteva milioane de tone de apă, care a ridicat și, apoi, a zdrobit, ca pe un pai fragil, o veche navă de război aflată la 400 metri de centrul exploziei. Această coloană gigantică, înaltă de 2,5 km, cu un diametru de vreo 900 de metri, arătînd ca un stejar uriaș, a produs la baza ei un val de peste 100 de metri, care a inundat vasele adunate pentru test, scufundînd cîteva. Întreaga scenă, supranaturală și de neuitat, luminată de razele strălucitoare ale Soarelui, a durat aproape un minut..."

O singură salvă...

Să reținem. Era în iulie 1946. La circa nouă ani, submarinul cu propulsie nucleară, pe care Juliot-Curie îl prevăzuse din 1940, a devenit realitate, intrînd în dotarea armatei americane. Același autor notează: „Această aplicație a fisiunii uraniului, fără îndoială cea mai revoluționară după bombă (nucleară - n.n.), a devenit repede un complement esențial al armamentului atomic al unei mari puteri, în special sub forma unei platforme de lansare mobile și aproape nedetectabile pentru rachetele cu focoase nucleare". Ca și în alte direcții ale cursei înarmărilor, procesul este deosebit de intens. În 1983, „France Presse" nota: Statele Unite urmăresc accelerarea amplasării noilor rachete intercontinentale la bordul submarinelor nucleare. Conducătorii Pentagonului au decis să se acorde cea mai mare prioritate programului vizînd submarinele Trident și rachetele cu aceleași nume, sub motivația vulnerabilității crescînde a rachetelor intercontinentale cu baza la sol. Costul programului este de cel puțin 60 miliarde dolari. Potrivit agenției citate, cu trei ani în urmă flota americană de submarine strategice avea în înzestrare, între altele, 31 submarine tip Poseidon și două de tip Trident. Lansate în anii '60, cele din clasa Poseidon au fost modernizate pentru a fi echipate, fiecare, cu 16 rachete Trident-1, care pot lansa 8-10 încărcături nucleare la 7800 kilometri. Submarinele Trident au la bord cîte 24 rachete. Într-un deceniu, Pentagonul a prevăzutul lansarea a 20 submarine Trident, care, începînd cu 1989, vor fi echipate cu un nou tip de rachetă - Trident-2, capabilă să transporte 10-15 ogive nucleare independente pe o rază de 10 000 kilometri. Forța distructivă a unei astfel de încărcături nucleare este echivalentă cu 475 000 tone trinitrotoluen, față de 100 000 tone, la Trident-1, iar marja erorii în privința atingerii țintei este de 120 metri, față de 450 metri.

Ar fi de adăugat că o salvă simultană a celor 24 rachete de la bordul unui asemenea submarin poate transforma în cenușă o suprafață de trei ori mai mare decît cea a continentului european; sau că statele angajate militar pe continentului nostru dețin șapte din opt submarine nucleare și opt din 12 submarine convenționale. Coroborarea datelor evocate nu mai lasă nici un dubiu în legătură cu ce s-ar întîmpla cu Europa, în cazul unui conflict nuclear în care, fără îndoială, navele militare ale celor două părți ar fi implicate...

Mările și oceanele au avut și au o deosebită însemnătate în acțiunile de dobîndire sau păstrare a sferelor de influență. Ideea reiese pregnant dintr-un articol apărut în publicația „Revolution Africaine", din Algeria. „Dintre toate punctele fierbinți ale globului - scrie autorul - Mediterana este, incontestabil, regiunea în care se manifestă, simultan, natura

profundă a contradicțiilor sistemului internațional, tendințele hegemonice și complexitatea unui joc conflictual și eminamente destabilizator. Mediterana este atît o zonă privilegiată de confruntare între Est și Vest, cît și o miză fundamentală a raporturilor Nord-Sud. În acest context, realitatea mediteraneană – sub impactul tendințelor de hegemonie în detrimentul capacităților riveranilor de a-și promova independența dobîndită – prezintă caracteristicile unei lumi bulversate, fărîmițate, dezarticulate și în permanentă agitație. Marea interioară – deturnată de la vocația ei recunoscută de a fi un loc de răspîndire a civilizației și de apropiere între popoare – este, astfel, supusă avatarurilor politicii de influență și de realizare a echilibrelor strategice, care o condamnă la statutul de «generatoare de conflicte», de vasalitate și dependență. Această situație, marcată de permanența unuia dintre conflictele majore ale vremii noastre și recrudescența altor focare de tensiune, își are manifestările în existența și sporirea numărului bazelor militare, răspîndite în spațiul mediteranean, elaborarea de diferite forme de alianțe și diferite pacte regionale militare și întărirea complexului militar-industrial din regiunea respectivă".

Riscul confruntării

Dar, desigur, Mediterana nu este singura zonă în care „apele sînt tulburi". Să nu uităm că una dintre cele mai mari alianțe militare din lume se numește Pactul Atlanticului de Nord. Denumire care nu demonstrează numai situarea geografică a statelor membre, ci înglobează, din ce în ce mai evident, activitatea și înzestrarea militară la suprafața sau în adîncurile Oceanului Atlantic. Să nu uităm, la fel, alt ocean. Pacific. Un cuvînt care, cum știm, și cum confirmă dicționarele lingvistice, trimite spre pace, bună înțelegere, liniște, spre conlucrare pașnică. Geografic, denumirea desemnează o zonă a globului. Desigur, o denumire care face – sau ar trebui să facă – în primul rînd trimitere la liniștea dintr-o regiune a planetei. Nu liniștea în privința valurilor, furtunilor, curenților marini. Ci acea liniște care să corespundă noțiunilor de pace, înțelegere, colaborare. Deci, o liniște care să aibă la origine acțiunile, dorințele oamenilor, ale statelor din perimetrul respectiv de a se împotrivi încordării și confruntărilor militare, războiului. Deci, și instrumentelor acestuia – armele și, înainte de toate, armele nucleare.

Numai că unele procese și fenomene din ultimii ani, cu efecte nefaste – și, se înțelege că, în cauză, nu sînt procesele și fenomenele de natură meteorologică – n-au ocolit nici zona Oceanului Pacific. Regiune care, după cum se subliniază tot mai insistent, „riscă să devină o zonă de confruntare". Ascensiunea cursei înarmărilor se face simțită și în zona amintită, acest proces datorîndu-se, potrivit celor mai mulți strategi, deplasării, în acest perimetru, a unor centre de gravitație militară. Drept urmare, apele și adîncurile oceanului sînt brăzdate de nave avînd la bord rachete și încărcături nucleare, iar, în diferite puncte de pe uscat, au luat ființă multe baze militare navale. Cum nota „France Presse", numai Statele Unite „aliniază în Pacific, în total, 35 submarine nucleare (strategice și de atac), zece port-avioane, trei port-elicoptere de asalt și 79 de fregate sau distrugătoare".

Într-o lume în care – în unele perioade și pe anumite meridiane – forța se mai manifestă, din păcate, ca modalitate de soluționare a unor diferende, într-o lume în care cursa înarmărilor, cu toate efectele sale, duce la nefirescul unor stări de lucru, inclusiv la răsturnări de valori, Pacificul este, deci, inclus în atmosfera de încordare. Printr-o periculoasă implicare, oceanul, al cărui nume trimite la pace și înțelegere, este amenințat să se transforme în teatrul unor confruntări.

Apelul rațiunii

Mările și oceanele planetei noastre au devenit, deci, contrar intereselor umanității, și locuri de „găzduire" a unor amenințătoare arme. Au devenit terenuri de confruntare militară, punînd în pericol pacea și chiar existența omenirii. Rațiunea, însă, reclamă altceva. În numele acesteia, în multe țări se face din ce în ce mai puternic simțit curentul de opinie favorabil creării, în perimetrul unor mări și oceane, de zone libere de arme nucleare, chiar de arme „clasice". Inițiative privind crearea unor astfel de zone au fost luate de state sau grupuri de state riverane Atlanticului, Pacificului sau Oceanului Indian. În unele cazuri, inițiativele au prins viață, expresia fiind semnarea de documente în acest sens. Tratatul privind denuclearizarea Pacificului de sud, de pildă, a fost semnat de Australia, Noua Zeelandă, Fiji, Insulele Cook, Kiribati, Niue, Papua-Noua Guinee, Tuvalu și Samoa de Vest. Țările semnatare s-au angajat să nu fabrice sau să stocheze arme nucleare, rămînînd la latitudinea fiecărui stat dacă va permite sau nu accesul în porturile sale ale navelor propulsate atomic sau avînd la bord arme nucleare. În legătură cu acest aspect, este cunoscută încordarea relațiilor dintre Noua Zeelandă și S.U.A., în urma refuzului guvernului neozeelandez de a accepta ca asemenea nave să intre în apele teritoriale naționale.

„Infestarea" militară, fără precedent, a mărilor și oceanelor planetei reprezintă, evident, o primejdie gravă la adresa păcii mondiale, favorizînd tendința de recurgere la forță și amenințare cu forța, politica de presiune și dictat. În viziunea României – poziție subliniată cu putere de președintele Nicolae Ceaușescu – este necesar să se pună capăt manevrelor militare de mare anvergură, să fie retrase flotele marilor puteri din apele internaționale, să se ajungă la retragerea lor din Mediterana, din Oceanul Indian și alte oceane și să se ia angajamente ferme de a nu se mai încălca libertatea navigației în apele internaționale pentru toate statele.

Împlinirea dezideratului dezarmării în mediul marin ar duce la eliminarea mijloacelor de distrugere de pe o mare parte a globului. Căci, să nu uităm, oceanul planetar ocupă circa 71 la sută din suprafața acestuia. În numele rațiunii, apele tulburate de nave și arme nucleare, de nave și arme clasice, trebuie să devină limpezi. Ceea ce implică un urgent și total proces de depoluare. Iar începutul nu trebuie să fie altul decît excluderea armelor din sfera oceanului planetei.

Ion Stoica

„Încă din 1931, aveam un spion la Hitler“

Extrase dintr-un interviu realizat de Henri-Christian Giraud pentru săptămînalul francez Le Figaro Magazine, **cu colonelul** PAUL PAILLOLE, **fostul şef al contraspionajului francez.**

— La 40 de ani de la terminarea războiului, ne revelaţi informaţia surprinzătoare că serviciile secrete franceze se aflau în sînul celui de al III-lea Reich. Este aproape de necrezut...

— Este o afacere de necrezut şi, totuşi, adevărată, care a început într-o zi din anul 1931. Un anume Hans Thilo Schmidt se prezintă la ambasada Franţei din Berlin şi îşi oferă serviciile: el afirmă că este în măsură să ne furnizeze documente de cea mai mare importanţă. Pentru a ne convinge de seriozitatea ofertei sale, el ne dezvăluie că lucrează în cadrul ministerului de război al Reichului: la serviciul cifrului. A găsit acest loc datorită fratelui său, locotenent-colonelul Schmidt, el însuşi fost şef al acestui serviciu între 1925—1928, care l-a recomandat succesorului său, maiorul Oschmann.

— Dar cum se face că Hans Thilo Schmidt şi-a trădat, în acelaşi timp, şi fratele şi ţara?

— Şi-a trădat fratele din invidie. Cu toate că avea relaţii excelente cu el, nu admitea — potrivit propriilor sale cuvinte — nedreptatea soartei, care a făcut din fratele lui un strălucit căpitan de stat major, promis celor mai înalte distincţii militare. În timp ce el, fost locotenent, decorat cu crucea de fier, gazat — deci, handicapat —, a rămas, timp de doi ani, unul din cei şase milioane de şomeri, cît avea atunci Germania. Şi-a trădat ţara din dorinţă de cîştig. În pofida titlurilor sale de combatant, a brevetului de tehnician chimist, a situaţiei sale de familie şi a celor doi copii, el nu a scăpat de şomaj decît pentru a găsi (la 43 de ani, deoarece s-a născut la 12 mai 1888) o funcţie mediocră cu un salariu de 500 Reichsmarks pe lună, echivalentul a 6000 de franci actuali.

— După ce a fost recrutat de serviciile dv., ce a adus?

— Pînă la declararea războiului, totul. După începutul ostilităţilor, şi mai mult.

— Ce vreţi să spuneţi?

— Înainte de conflict, el ne-a oferit informaţii cu o rapiditate şi cu o precizie extraordinare asupra organizării interne a Reichului şi pregătirilor de război. Inteligenţa lui, relaţiile de familie, poziţia sa în partid — în care a avut grijă să intre —, ascensiunea fratelui său în ierarhia militară i-au permis să răspundă celor mai exigente întrebări ale noastre: asupra programului de reînarmare a Reichswehrului, asupra doctrinelor de folosire a marilor unităţi blindate, asupra personalităţilor naziste care „urcau" datorită luptelor interne din cadrul partidului. Hans Thilo Schmidt ne-a anunţat despre „noaptea cuţitelor lungi" cu cinci zile înaintea eliminării brutale al lui Roehm. El ne-a dat fotografiile directivelor lui Goering ordonînd realizarea, în doi ani, a 1600 avioane (6 escadre de bombardiere, 2 de vînătoare şi 21 escadrile de recunoaştere). Ne-a prevenit în legătură cu restabilirea serviciului militar obligatoriu, despre ocuparea Renaniei, despre Anschluss-ul cu Austria. Tot el ne-a informat, în cele mai mici detalii, despre organizarea militară, administrativă şi poliţistă a Germaniei. Precum şi despre activităţile de înalt comandament şi despre intenţiile lui Hitler — totul din chiar sursele cancelariei. Şi mai ales ne-a dezvăluit lucrările misterioase ale „Forschungsamt" (Serviciul de investigaţii).

— Despre ce era vorba?

— Era un organism creat de Goering şi însărcinat cu monopolul ascultărilor şi interceptărilor în interiorul şi în exteriorul Reichului. Nimic nu-i scăpa: nici comunicaţiile telefonice, nici mesajele diplomatice schimbate între diferitele ţări din Europa. Numai în 1935, au fost analizate 30 milioane de intercepţii. Au fost reţinute 34 000 comunicaţii interne şi 8 500 externe, exploatate metodic de Afacerile externe, Abwehr, înaltul comandament, sau de Gestapo. Sinteza „foilor brune" era trimisă în fiecare dimineaţă de Goering lui Hitler. Iar acesta ştia, de exemplu, cu prilejul afacerii sudeţilor, că nici francezii, nici englezii nu voiau război şi îl implorau pe preşedintele cehoslovac Benes să cedeze în faţa pretenţiilor germane.

Mai mult decît atît. Goering înregistra, prin sistemul „Forschungsamt", propriile sale convorbiri telefonice cu Hitler, printre care şi cea din 15 martie 1938 asupra Cehoslovaciei, care dezvăluia clar intenţiile celor doi. Ei bine, chiar la 21 martie, Hans Thilo Schmidt ne dezvăluia conţinutul acestei conversaţii. Pentru că, de la 1 decembrie 1933, spionul nostru era însărcinat cu legătura între serviciul cifrului şi „Forschungsamt", înainte de a prelua, în septembrie 1938, conducerea importantului post al „Forschungsamt" din Templin. Tot el ne-a dezăluit faptul că germanii posedau şi codurile marinei noastre...

— Şi noi nu făceam nimic?

— Militarii schimbau codurile. Dar Afacerile externe acceptau cu greu consemnele de securitate preconizate de serviciile speciale...

— Spuneaţi ceva mai înainte că Hans Thilo Schmidt ne comunica intenţiile lui Hitler culese chiar din sursele cancelariei. Cum de era posibil?

— Colonelul — mai tîrziu generalul — Rudolph Schmidt nu se ferea de fratele său Hans. Or, Rudolph Schmidt, director al Kriegsakademie (Şcoala de război) din iulie 1932, specializat în arme blindate, este la originea marilor unităţi de tancuri şi a doctrinei ofensive reclamate de războiul în mişcare. El se bucura de întreaga stimă a lui Hitler, care îl numeşte general, în 1936, şi comandant al primei divizii blindate la 1 octombrie 1937. El este în fruntea celor care organizează mobilizarea forţelor Reichului şi restructurarea Reichswehrului. Şi, plin de încredere, el vorbeşte despre studiile sale — al căror autor este — fratelui său, care le transmite în întregime serviciilor speciale franceze.

Şi mai mult decît atît. La 5 noiembrie 1937, colonelul Hossbach, aghiotant personal al lui Hitler, primeşte de la acesta sarcina de a face procesul verbal al conferinţei secrete din ziua aceea. În cursul acestei conferinţe, Hitler prezintă, în faţa întregului său stat-major, programul de expansiune a Germaniei între 1938—1948. El indică, de asemenea, datele declanşării operaţiunilor: toamna lui 1938, Cehoslovacia; toamna lui 1939, Polonia; primăvara lui 1941, Franţa etc. După două zile, Hans Thilo Schmidt remite serviciilor franceze darea de seamă a acestei reuniuni! Colonelul Hossbach făcuse confidenţe generalului Rudolph Schmidt, iar acesta dezvăluise totul fratelui său, spionul nostru! Acesta ne-a comunicat chiar o hartă (făcută de Hossbach la această conferinţă). Pe această hartă, o linie traversează Franţa şi pare să marcheze o limită a zonelor de influenţă. Mai tîrziu, examinarea clauzelor armistiţiului permite să constatăm că limitele „zonei libere" corespundeau cu cele ale zonei franceze rezervate Italiei prin acest document. Inutil să vă spun că aceste documente au avut la noi efectul unei bombe! Patronul nostru, colonelul Rivet, le-a transmis imediat ministrului de război, Edouard Daladier.

— Şi acesta ce a făcut?

— La 12 noiembrie 1937, Daladier l-a convocat pe Rivet care era nerăbdător să sublinieze gravitatea acestor informaţii. Dar Daladier abia dacă îl ascultă. Ceea ce îl interesează pe ministru este să ştie care era stadiul expulzării franchiştilor aflaţi în Franţa... S-a aşteptat pînă la 8 decembrie pentru a fi evocată „afacerea Berlinului", cu ocazia unei reuniuni a comitetului permanent al Apărării naţionale, din care nu a ieşit nimic...

— Aţi afirmat ceva mai devreme că, după începutul ostilităţilor, Hans Thilo Schmidt a adus şi mai mult. De ce?

— Este vorba de incredibila istorie a maşinii de cifrat electromagnetică „Enigma" a Werhmachtului. Germanii aduseseră, încă din 1926, acestei maşini de cifrat comerciale nişte modificări care multiplicau la infinit posibilităţile combinaţiilor sale. Şi mai mult decît atît, serviciul cifrului — unde lucra Hans Thilo Schmidt — definise regulile de folosire, care variau zilnic, în funcţie de nişte chei secrete lunare. În plus, fiecare mesaj dispunea de o cheie specifică, iar totul nu putea fi decodificat decît cu ajutorul unei maşini reglate în aceleaşi condiţii. Pentru vremea aceea, era un sistem de o fiabilitate aproape absolută, în care decriptorii se dovedeau neputincioşi. În 1939, Schmidt ne-a propus să ne procure mijlocul de a cunoaşte secretele acestei maşini. Datorită informaţiilor sale, tehnicienii aliaţi au reuşit să reconstituie maşina din 1933, făcînd-o operaţională la începutul conflictului mondial. Cu această „Ultra-Enigma", serviciile speciale aliate dispuneau de cel mai sigur şi profund mijloc de informaţii asupra Germaniei.

— Cînd au putut fi exploatate, tactic, informaţiile obţinute?

— Precis, la 6 martie 1940, în condiţiile nemiloase ale secretului. Cadenţa informaţiilor s-a precipitat, atunci, atît de mult, încît, la 28 aprilie 1940, statul-major al marelui nostru cartier general putea să stabilească un tablou al ordinii de bătaie a armatei germane de la frontiera olandeză pînă în Elveţia: 116 divizii de infanterie şi 10 divizii blindate.

Dar, brusc, la 2 mai, tăcere. Wehrmachtul, neîncrezător, a modificat procedura cheilor specifice pentru fiecare mesaj. La 22 mai, centrul de cercetări de la Bletchey, din Marea Britanie, cu tehnicienii săi britanici şi polonezi, va găsi calea de a realiza din nou decriptarea. Între timp, războiul din Franţa începuse, spre marea nefericire a ţării noastre.

Anglia va avea mai mult noroc decît noi, deoarece decriptarea legăturilor radio inamice a redevenit efectivă, rămînînd astfel pînă la terminarea războiului. Mesajele transmise sau primite de armata aerului germană sînt decodificate, în momentul cînd Luftwaffe atacă centrele vitale engleze pentru a pregăti invazia. La 13 august, 5 septembrie, apoi la 15 septembrie 1940, englezii, preveniţi asupra raidurilor, vor lua măsurile necesare, datorită maşinii „Ultra-Enigma" şi datorită, desigur, eroismului aviatorilor din RAF.

Diabolica maşină va juca un rol la fel de determinant în bătălia dintre submarinele din Atlantic, în înfrîngerea lui Rommel în Africa, în bătălia din Normandia din 1944, în bătălia din Alsacia din 1945. Toate acestea (şi încă multe altele, precum succesele repurtate la 4 iunie 1942, în cursul bătăliei aero-navale de la Midway, în Pacific) îşi au rădăcina profundă în activitatea spionajului francez, care începea în 1931, şi în informaţiile excepţionale ale agentului nostru numărul unu: Hans Thilo Schmidt.

— Ce s-a întîmplat cu el?

— Mister total. În pofida cercetărilor din Germania şi din alte părţi, care au durat ani de zile, nu am putut găsi nici un document care să-i menţioneze numele. Se ştie doar că a fost arestat, la 23 martie 1943, de către Abwehr. Din cauza arhivelor secrete franceze, pe care nimeni nu prevăzuse să le distrugă...

— Schmidt, Sorge: doi mari spioni care au jucat un rol esenţial...

— Este adevărat. În 1940, Hitler a pierdut bătălia pentru Anglia, învins fiind de o RAF bine condusă şi orientată în eforturile sale de către „Ultra-Enigma". În 1941, el a pierdut bătălia pentru Moscova, învins de întăririle sovietice sosite din Siberia. Cu cîteva zile înainte, Sorge îi dăduse asigurări lui Stalin asupra comportării Japoniei, eliberînd astfel trupele staţionate în Extremul Orient.

Printre indienii din New Mexico

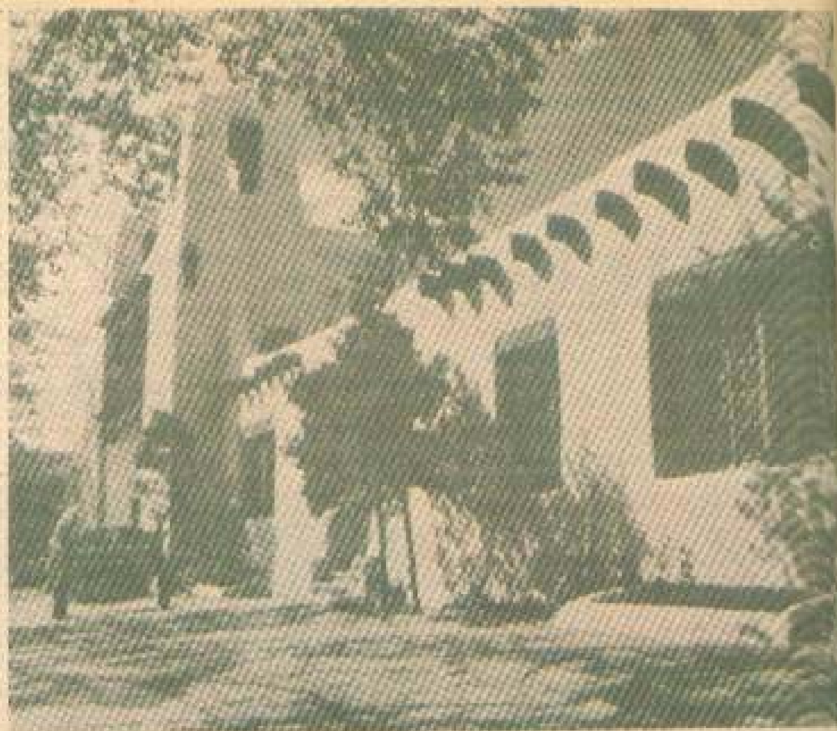
Cea mai veche casă din America

Santa Fe, în Far West

Drumul mă obosise cumplit, deşi nu fusese prea lung, preţ de vreo două ore, în care intra şi rătăcirea în bezna înspăimîntătoare a deşertului. La Albuquerque coborîsem din avion, căutasem biroul lui „Hertz Rent a Car", o vreme cam lungă au durat formalităţile, nenumărate hîrtii de completat şi semnat; mult mai tîrziu, la Los Alamos, am înţeles cît de necesare erau, atunci cînd, stricîndu-se maşina, am dat doar un telefon şi a sosit un mecanic cu cheile unei noi maşini; în sfîrşit, după toate formalităţile, m-am cufundat în fotoliul adînc şi am plecat pe autostrada 25, spre Nord, spre Santa Fe. Se întuneca, şi străjerii de stîncă ce se iveau ici şi colo în deşert, roşiatici, cu vîrfurile retezate, întocmai ca nişte trunchiuri de con, arătau ca nişte fantome sinistre. Îmi ieşise pur şi simplu din cap că, în vîrful unei asemenea munte conic, se află Acoma, „Oraşul Cerului", o aşezare străveche a indienilor pueblos, aproape sfîntă, vizitată mai mult de vulturi şi vînturi, către care m-aş fi căţărat cu încăpăţînare pe potecile pieptişe, dacă nu mi-ar fi fost timpul prea drămuit. Tot ce doream, în clipa aceea de alunecare spre nord, pe o autostradă aproape goală, era să părăsesc pustiul mai degrabă şi să mă odihnesc undeva de tulburarea acelei zile. Nu ştiu care post de radio local transmitea la nesfîrşit cîntece country, e singura bucurie pe care mi-o amintesc din acel drum. Întunericul s-a lăsat aproape brusc, străjerii de stîncă s-au retras vederii, mă simţeam, dintr-o dată, înfiorător de singur într-o imensitate pe care mintea mea continua s-o imagineze, cu răutate, neprimitoare şi plină de primejdii. Pîndeam cu inima în gît farurile vreunui automobil rătăcit în sens contrar sau luminile palide ale vreunei aşezări fantomatice. Sufletul mi s-a liniştit doar cînd au început să crească, într-o zare, salbe de lumini, ca o explozie plată a oraşului. Dar bucuria a fost de scurtă durată. N-am văzut un semn, pentru că nu-mi vine să cred că nu exista, şi îmi continuam drumul pe autostrada 25 transformată pentru o vreme în 85, şi oraşul se încăpăţîna să rămînă mereu într-o latură, apoi şi-a stins lucirea, de parcă ar fi fost o nălucă. Am mai mers un timp, apoi am oprit. Am deschis portiera. Aerul fierbinte al zilei devenise neaşteptat de răcoros. Deasupra mea, cerul cu o aşezare a stelelor ce-mi era străină. Nici o lumină nicăieri. Şi în jur — deşertul cu foşnetele sale, ce mi se păreau homerice, cu ţipetele rare ale unor animale pe care nu le ştiu, dar care, în închipuirea mea, luau proporţii de monştri. Şi nimeni pe care să-l întrebi cum ajungi la Santa Fe. Am întors, după un timp egal a dispărut explozia de lumină, după alt timp am intrat în sfîrşit în oraş, n-am înţeles nimic din el în acea seară. Sosise, o dată cu mine, şi ploaia, şi eram uimit cît se poate. Citisem că, în oraşul acesta, cel puţin 300 de zile pe an sînt însorite, şi nu puteam pricepe cum de am nimerit exact în afara celor 300. Mi s-a părut brusc răcoare, în clipa aceea nici nu mi-am dat seama că sfîrşeam ziua la înălţimea la care o începusem. Santa Fe este clădit la 7000 de picioare înălţime, adică la acelaşi nivel cu Marele Canion, doar că pe alt platou şi în alt stat, iar aici ajunsesem venind de la primul printr-un enorm ocol care mă purtase sute, poate mii de mile prin trei state. Ca bucuria să-mi fie deplină, nici n-am intrat bine în hotel, şi pereţii şi scările s-au cutremurat de urlete, vociferări, cîntece izbucnite din piepturile vînjoase a zeci de tineri veniţi acolo la o convenţie naţională „Joycees", a tinerilor implicaţi, de mici, în afaceri. Gama întreagă de chipuri de cowboys, îmbrăcaţi exact cum se îmbracă un cowboy care se respectă, veniţi din toată ţara înfatuaţi şi naivi, veseli şi gălăgioşi, chefuind pînă la miez de noapte cu voluptatea celui ce ştie

că are în faţă viaţa întreagă. Probabil n-am renunţat la obiceiul meu de a ieşi imediat să-mi fac o impresie asupra oraşului. Dar ce-aş fi putut vedea de sub umbrelă, decît frînturi de imagini iritate şi iritante, încît totul să fie fals?! Ţin însă minte un lucru ce m-a uimit chiar atunci, nemulţumit şi pornit pe critici cum eram: culoarea şi forma zidurilor. Era ca şi cum trebuia să mă conving că sînt la Santa Fe şi nu într-un tipic decor de filme „Far West", cu cowboys blazaţi şi indieni înţelepţi şi cu casele acelea inconfundabile, parcă din lut, poate chiar din lut, cafenii toate, sau aproape toate, cu acoperişurile plate.

Brăţări, inele, cercei

Construcţii cu influenţe indiano-spaniole, în adobe (Muzeul de artă din Santa Fe)

N-am nici o vină. Imaginea aceasta de decor de film o păstrez şi astăzi, chiar dacă ştiu că fac, oarecum, o nedreptate oraşului. Dar în clipa în care am început să-i străbat străzile, mi-am amintit brusc, statornic şi copleşitor de primele filme despre Far West, văzute pe cînd eram un puşti. Şi ca să schimb impresia despre oraş, ar trebui să mă schimb pe mine. Imaginaţi-vă o zi senină, cu o lumină aproape ireală, ceva între sclipirea mierii şi patina fotografiilor în sepia. Apoi, imaginaţi-vă o aşezare lipsită de înălţime, dominată de cafeniu, un oraş ca de ciocolată. Cele mai multe din case sînt joase, parterul, poate şi un etaj, nimic în plus, cu ziduri groase, din pămînt, vechi, pereţii sînt rotunjiţi la îmbucătura cu acoperişul, unde răsare uneori capătul unei bîrne, ferestrele sînt adesea mici, îngropate, înghesuite, la casele foarte bătrîne par ambrazuri de fortificaţie. Ici-colo, cîte un zid e bolnav, tencuiala colorată este jupuită, dar în rana oferită soarelui văd aceeaşi culoare pămîntie. *Adobe*. Cuvînt spaniol, preluat şi la nord de Rio Grande, însemnînd cărămizile de lut arse la soare, din care se înalţă, după tehnici aproape nemodificate de sute de ani, asemenea case. Le mai zărisem în California sau la Tijuana. Aici abundă la tot pasul, e împărăţia lor, le pot atinge, le pot vizita. Cum este Bătrîna Casă devenită azi muzeu, cam prin centrul oraşului, rămasă, surprinzător, în picioare, deşi a fost înălţată înainte de venirea spaniolilor, în 1541. Ziduri neîndurător mîncate de timp; intrare pentru oameni mici de stat; interior înspăimîntător de simplu şi de sărac; în fond, o locuinţă de indieni pueblos, răspîndiţi prin locurile astea înaintea albilor, din vremuri pe care doar mintea le poate închipui. Cea mai veche casă din America.

Majoritatea celorlalte s-au inspirat din stilul acesta, chiar şi clădirile oficiale noi, oraşul a scăpat, aproape incredibil, de molima zgîrie-norilor. Multe din casele acestea vechi sînt încă locuite, chiar şi în cartierul vizibil turistic al celei mai vechi case americane. Uneori, închise între ziduri de înălţimea locuinţei, se bănuiesc prin parfumuri grădinile. Alteori apare un gard de lemn, ca în jurul locuinţelor noastre ţărăneşti, din trunchiuri subţiri de arbori tineri, necioplite, cu nodurile vizibile. Lemn sau sîrmă.

În apropiere, gîlgîie Santa Fe, un pîrîu subţire, nici măcar atît, o biată gîrlă, cu albia mîncată de ierburi mari şi grase. Totuşi, albia aceasta e adîncă, malurile sînt departate, aproape ca ale Dîmboviţei, bănuiesc că, la topirea zăpezilor din munţi, apele se umflă semeţindu-se spre oraş. Nenumărate poduri, cu zecile, pentru că pîrîul curge în lungul oraşului, unele măreţe şi solide, poduri trainice, altele doar cărărui cît să se strecoare un om de pe un mal pe celălalt.

Rătăcesc îndelung pe străzi pînă se apropie seara, şi din nou am senzaţia stranie a decorului de film. După ora şase, nu mai întîlnesc decît rareori cîte un trecător. Santa Fe pare un oraş-fantomă, doar automobilele au viaţa lor, pe care n-o înţeleg. Unele străzi sînt complet pustii, şi continui să înaintez în liniştea îngrozitoare; nu suflă vîntul, nu se aude nici un clopot, dacă n-ar fi fîlfîitul şi ciripitul păsărilor ascunse în arbori, aş crede că e o iluzie totul sau că s-a petrecut o mare catastrofă şi au dispărut locuitorii. Trec pe lîngă un grup de case cu cîte o cutie pentru ziare în faţă. Ziarul de după-amiază e acolo; nu-l fură nimeni? Îmi vine să întreb dacă nu sînt hoţi şi crime; n-am pe cine. Se continuă, poate, cinstea indienilor? Descopăr o firmă, „Adult books", care mă readuce la realitate: cărţi şi jocuri pornografice. E deschis, dar vitrinele au obloane, nu poţi vedea ce-i înăuntru decît dacă intri. Pudoare sau legi locale? Încep să fiu mai atent. Unele ferestre la stradă au gratii; pe altele văd scris *burglar alarm* (sonerie împotriva furturilor). Mă lămuresc, există un chip pe care îl percepi imediat, un altul mai ascuns, poate la fel de viciat ca prin alte părţi. Putea să fie altfel? Brusc, îmi dau seama că mă aflu de 24 de ore în acest oraş, şi încă n-am auzit sirenele poliţiei. E prima oară de cînd sînt în America...

Ajung lîngă State Capitol, Capitoliul statului New Mexico. O clădire circulară, două etaje, cafenie şi ea, cu coloane albe pînă sub etajul al

doilea. Constat cu uimire că nu sînt în stilul clasic grecesc în care se scaldă atîtea clădiri oficiale din această țară ce și-a format singură un trecut după care tînjea; îmi amintesc, mai degrabă, stîlpii indienilor. Patru intrări, între ele cîte șapte coloane pătrate. Ce semnificație să aibă cifra 28? Mai tîrziu, am să aflu că presupunerea mea despre simboluri nu era lipsită de temei: Capitoliul are forma unui zia, vechi simbol indian al Soarelui. Pe două laturi, stema enormă a statului New Mexico. În jur, o liniște de seră și o vegetație abundentă: brazi, pini, tufe de liliac, salcîmi, plopi, o salcie imensă, un zarzăr roșu, stînjenei galbeni, iarbă din belșug, cactuși, plante de deșert...

Dar viața animată e la oarecare distanță de Capitoliu, în apropierea hotelului meu, în partea veche a orașului, zidită în stil colonial spaniol, în jurul unei piețe ca un patrulater în miezul căruia se află un mic parc. Pe una din laturi — fostul Palacio Real, fortăreață și castel construit din ordinul coroanei spaniole în 1610—1612, mai apoi reședință a vreo sută de guvernatori sub trei stăpîniri (spaniolă, mexicană, americană), pînă în 1910. Dacă tot am consemnat cea mai veche casă din America, nu se poate să nu spun că această reședință de guvernatori e cea mai veche clădire publică din America. Astăzi, acolo este deschis un muzeu al statului New Mexico. Iarăși aceeași lipsă de semeție, parter și nimic altceva. Întru în fugă, nu vreau să-mi umplu carnetele cu prea multe detalii, aproape că-mi ajunge cît știu despre orașul acesta unde a ajuns, primul, Francisco Vasquez de Coronado, în căutarea legendarelor „șapte orașe de aur". Iluzii deșarte de conquistadori. Coloniștii au venit peste indienii pueblos după vreo cîteva decenii, au urmat masacre de ambele părți, apoi se așterne calmul deșertului peste amestecul de rase.

Piața din fața palatului va fi fost singurul punct cu o animație ieșită din comun: capătul faimosului „Santa Fe Trail", venind din Missouri și al altui faimos „Camino Real", venind din Mexic; locul unde a fost ținut în lanțuri Billy The Kid; tîrg de tauri. Astăzi, fiestele sînt calme și învăluite în parfumul dulce înțepător de lemn de piñon.

Sub portalul palatului guvernamental, vecin cu piața, indienii ghemuiți în fața obiectelor ivite din mîinile lor bătătorite — ceramică, bijuterii din turcoaze și argint, brățări, inele, cercei, pandantive, broșe, unele neasemuit de frumoase, toate făcute prin satele din apropiere. Doar ca să-mi fac o idee, am să colind și cîteva din șirul de galerii de artă din apropiere — ceramică, tablouri, covoare, haine, icoane, vase din fibre de porumb, tablouri din ceramică. Lipsa competiției arhitectonice pe verticală, calmul, atmosfera provincială, lumina, amurgurile incredibile și încă altele i-au atras aici pe artiști, transformînd Santa Fe într-una din cele mai mari concentrații artistice din lume. Dar gîndul și inima îmi vor rămîne la indienii de lîngă reședința guvernatorului: femei și bărbați, vîrstnici cei mai mulți, stînd pe jos sau chirciți, tăcuți, urmărindu-te cu privirea mijită, rareori îmbiindu-te să cumperi, ca și cum ar fi de la sine înțeles că nu s-ar putea să treci nepăsător pe lîngă splendorile ivite din mîinile lor, sau mai degrabă privirea lor ca pierdută răzbătînd dincolo de cohortele de turiști, dincolo de zidurile de *adobe*, încît sînt tentat tot timpul să mă întorc să văd și eu ce au descoperit ochii lor coborîți — am să înțeleg mult mai tîrziu — într-un trecut de amintiri și legende, într-un cîntec continuu pe care, uneori, îl îngînă cînd smălțuiesc cu flori ceramica, ochii lor coborîți în sinele lor istoric...

Sub porticul palatului guvernamental, indienii își vînd artizanatul

Nuntă la Los Alamos

Îmi imaginam că trebuie să fie ceva sinistru, poate nu chiar saharian, însă arid, sălbatic, stăpînit de fantasme. Tot ce am știut pînă în acea zi despre Los Alamos era că se află într-o regiune deșertică, nu văzusem nici un film, nu citisem nici o carte care să mi-l descrie. Îmi închipuiam că savanții îl aleseseră ca adăpost al cercetărilor lor pentru prima bombă nucleară tocmai pentru asta: departe de civilizație, la adăpost de orice privire indiscretă, un ținut de care, apropiindu-te, să te îngrozești. În mare măsură, închipuirea mea era falsă.

Los Alamos este izolat, doar atît; astăzi, cu țesătura de drumuri asfaltate așternută peste țară, nici măcar nu mai e greu accesibil. Iar izolate sînt, mai mult sau mai puțin, toate așezările statului New Mexico. Plec din Santa Fe către vest, peisajul continuă să mă neliniștească, deși m-am obișnuit cu el: felul acela de pustiu în stare să dea totuși roade, pămînt roșcat, nisipos, spulberat ușor de învîrtejirile vîntului, sub care se află piatra; smocuri de iarbă, arbuști, coline care se adună timid, se semețesc una către cealaltă, se înalță în depărtare, pînă la statura de munți împăduriți. Poate greșesc — și întinderile acestea să fie pămîntul locului, deșertul e undeva mai spre sud și răsărit, am rămas numai eu cu impresia că s-ar întinde pretutindeni. Altfel n-ar apărea casele, așa cum le mai văzusem, aplatizate, din pămînt, cu cîte un ochi abia crăpat în peretele cafeniu, că nici nu pricep cîtă lumină poate pătrunde în interior. Casele indienilor pueblos; trec pe lîngă rezervații îngrădite, pe lîngă sate cu o mînă de oameni, de asemenea îngrădite, nu opresc, am să mă apropii la întoarcere, înainte de a mă surprinde tornada.

Înghițim distanța și locurile se

modifică. Nu mai sînt întinse ca în palmă, abia vălurite, ci săpate de văi adînci pe care le umbresc culmi golașe de piatră sau culmi verzi. Colinele răsar din pămînt pînă în buza orizontului, cele mai multe mari, enorme, cu vîrfurile retezate, asemănătoare piramidelor sau vulcanilor stinși.

Nici nu știu cînd am intrat în platoul Pajarito, probabil după ce voi fi trecut podul de oțel peste o apă de albastrul poveștilor, în acea clipă n-am știut că era Rio Grande. Secole la rînd, n-au umblat prin locurile acestea decît indienii și încă și ei rareori, pe timp de iarnă. E deja munte, nu mai am nevoie de aerul condiționat al mașinii, deschid fereastra să respir. Dar n-am ajuns încă. O bifurcare, și drumul continuă, împrejurimile pustii și-au pierdut blîndețea, peste tot piatră, bolovani imenși, nisip, tufe sălbatice amorțite sub cerul fierbinte. Serpentinele se desfășoară ca sub bagheta unui vrăjitor, nu mai au sfîrșit, urcă în cer, se pierd într-un platou unde se deschide aproape, ca o floare, Los Alamos.

Opt decenii mai în urmă, nu era nimeni pe aici. Șapte decenii — o fermă. Șase decenii — o școală ridicată de un pionier care se încăpățîna să învingă duritatea condițiilor, pentru splendoarea locului. A fost destul ca un fizician (Oppenheimer) să treacă, o singură dată, pe acolo, și să propună locul pentru cercetările lor, în 1942. Atunci a apărut orășelul. Departe de lume. Se trecea prin trei baraje, la intrare și la ieșire. Poliția călare veghea perimetrul, la mare distanță. Cine s-ar fi încumetat să se apropie? Dar, mai ales, cîți știau că, acolo, se concepe cel mai monstruos lucru ivit din mîinile omului? După război, a fost la fel — nimeni nu s-a apropiat de oraș. Los Alamos n-a devenit „deschis" decît în 1957.

Privesc în jur cu înfiorare, cu teamă, nu-mi pot reține teama, chiar dacă n-o mărturisesc. Aici s-a fabricat prima bombă atomică din lume. Calc cu atenție, de parcă mi-ar fi groază să nu mă contaminez. Gînd absurd, prima explozie a avut loc la vreo două sute de kilometri est de Albuquerque, într-un loc numit Trinity, în deșertul Alamogordo, foarte departe de aici. Și totuși... Case cu un etaj, cel mult două, din lemn, colorate, străzi largi, risipă de spațiu tipic americană, reclame, automobile. Cîtă deosebire de Santa Fe și de așezările indienilor! Los Alamos pare o stațiune de munte. Într-un fel, este. În alt fel, ar trebui să se cheme „Atomic City", cercetările nucleare continuă într-un vast laborator în care, bineînțeles, n-am să pot intra. Dar ce credeam?

„El alamo" înseamnă în spaniolă „plop". Emoția m-a împiedicat să văd dacă există, probabil așa este, i-am văzut mai tîrziu în fotografii. Dar nu-mi amintesc decît de jnepeni și brazi țepoși, de un cer curat, sprijinit pe umerii munților înconjurători, de zumzetul avioanelor-libelulă care coborau pe aeroport, urmat de o liniște de sanctuar, de zîmbetul tinerei de la singurul muzeu deschis, de cei care se îmbolnăviseră de „jogging", alergînd cu metodă pînă și pe acest platou ,de oalele și insignele indienilor... Și de o nuntă, singura pe care am văzut-o în America, într-un restaurant, agitată ca orice nuntă, cu mireasa îmbujorată, toasturi și cîntece. Am privit mult. Dacă tot se stricase mașina și a trebuit să aștept o oră cît să se facă formalitățile pentru o alta, trebuia să-mi omor timpul.

Am privit nunta și cerul. Aveam senzația că trebuie să se întîmple ceva, că seninul acela se va preschimba într-o cupolă dogoritoare, după ce voi fi auzit zumzetul libelulelor transformat în uruit de bombardament. Închipuiri datorate lecturilor. Los Alamos e pașnic, chiar dacă nimic în lume nu mai e ca înainte de experiențele de aici. Nu mă puteam desprinde de senzația de teamă, nemărturisită și nemotivată. Convins că, în jurul nostru, neștiute, se petrec lucruri care ne primejduiesc eternitatea. Ar fi trebuit să rețin nunta sau tînărul care a venit pe neașteptate călărind un cal superb, și-mi închipuiam că-l aud pe Johnny Cash cu „Song for the Life" și că e trimisul cowboy-ilor să mă liniștească. Nu puteam. Los Alamos rămîne în mintea mea o

Drumul spre Los Alamos, „locul de naștere" al primei bombe atomice

Locuințe în stîncă ale indienilor pueblos (Parcul Național Bandelier)

izbucnire de lumină, un fruct spre care întind mîna cu teamă, fără să pot stăpîni nici teama, nici înaintarea mîinii...

Tyuonyi în canionul Frijoles

N-aveam nici o intenție să ajung acolo, nici nu-i știam existența. Doar că, abia ieșit din Los Alamos, cu harta în brațe, văd că drumul se bifurcă și o parte coboară într-unul din mulțimea de canioane ce dau măreție fluviului Rio Grande. Mă decid să cobor în canionul Frijoles, spre Parcul Național Bandelier, nume aproape straniu prin aceste locuri în care totul are rezonanțe spaniole, și totuși dat monumentului în onoarea istoricului și antropologului de origine elvețiană, Adolph Bandelier, care a cercetat viața indienilor acum exact un veac.

Coline împădurite, ici și colo se ivește roca roșcată, un drum pustiu, care urcă într-un ghem de serpentine, înainte să apară canionul în care vom coborî fără cruțare. Stînci cu găuri, mari sau mici, surprinzătoare, unele se deschid precum guri de peșteri. Cerul azuriu deasupra, străbătut de plutirea unui vultur peste vîrfuri de conifere, cîte un țipăt straniu într-o căcere sacrală, imposibil să nu mă înfior. Nici măcar nu știu ce voi găsi în Parcul Bandelier. Cu vreo trei mile înainte să ajung, stîncile se ridică de-a dreptul perpendicular în apropierea drumului, găurile se înmulțesc, adevărate guri de peșteri. În sfîrșit, intrarea; cobor din mașină. Parc imens, zonă arheologică și, totodată, rezervație naturală, în care totul e cît mai natural posibil; avertismentele se înmulțesc la tot pasul, mi se atrage atenția, pentru siguranța mea, să nu mă îndepărtez de potecă, dar nici să nu distrug, în vreun fel, urmele cu anevoie aduse la lumină dintr-un vechi trecut. Arbori crescuți din piatră, conuri de piñon cu rășină aromată, n-am să rezist să nu culeg cîțiva, să-i duc cu mine peste Ocean; arbori din coaja cărora se obține un substitut de vanilie. Deschidere superbă spre vale, mai jos curge Rio Grande, nu-l aud, mi-l închipui cum s-a zbătut între pereții aceștia de piatră pe care i-a săpat atît de adînc, cum se încăpățînează să adune toate apele dimprejur, cum o să devină, după vreo sută de mile, grandios.

Liniște de sanctuar. De fapt, sînt într-un sanctuar. Bandelier și cei de după el au săpat pămîntul și au scos la lumină o așezare veche de un mileniu, a indienilor pueblos. Cărarea mă poartă atent printre ruine pînă la *Tyuonyi* (se pronunță aproximativ „ciuonii"), locul de întîlnire, „piața tratatelor", în limbajul „keres", centru al așezării vechi, construit din pămînt și piatră, după un plan aproape straniu pentru un european: circular, trei sau patru inele de încăperi, trei etaje înălțime, 400 încăperi cu totul, în care locuiau vreo sută de oameni. Probabil că încăperile din interior, prea puțin sau deloc aerisite, serveau drept cămări. Și, bineînțeles, în spațiul format de inele, fusese săpată o *kiva*, altă construcție tipic indiană, cu încăperi subterane în care se adunau inițiații, un fel de templu indian de unde s-ar fi putut accede spre centrul legendar al lumii.

Nimeni nu știe de ce unii aleseseră să locuiască în Tyuonyi, iar alții alături... la înălțime. Peretele de stîncă se ridică în apropiere, o scară de lemn mă ajută să urc la peșteră, de fapt un lanț de încăperi mici, cît să dormi, nimic mai mult, unele naturale, altele vizibil scobite de om, în care trăiau indienii acum vreun mileniu. Dintr-o dată îmi explic rațiunea gurilor de peșteri din stînca roșcată.

Sînt surprins, încerc să înțeleg motivele viețuirii alături de cuiburile păsărilor cerului, dar nu pot decît să privesc, atît, canionul împădurit, stînca, ruinele, pinii, yucas și cactușii, o realitate aproape supranaturală, cum va spune Daniel Martin, eroul romanului lui Fowles, cînd își va aduce iubita aici.

Tornadă la San Ildefonso

Acum știam că n-am să rezist și că va trebui să mă opresc într-o așezare de indieni, presărată în lungul drumului meu. Cred că, după Arizona, cele mai numeroase și celebre așezări sau rezervații de indieni se găsesc în New Mexico, unde trăiesc trei seminții mari: pueblos, navajos și apaches. Chiar dacă există mari asemănări structurale, fiecare își are individualitatea sa, în tradiții, în ceremonii, în relația cu natura și lumea supranaturală, chiar în istoria lor. Întîmplarea a făcut ca puținele lucruri pe care le știam despre indienii din New Mexico să-i aibă ca subiect pe cei din seminția pueblos. Acoma, „Orașul Cerului", construit pe o uriașă stîncă, este unul dintre cele mai vechi sate pueblos. Taos, așezare pueblos, a devenit celebră cu ani în urmă, mulțumită... șerifului. Zuñii sînt celebri, ca și așezarea lor, pentru măiestria bijuteriilor lor. Întîmplarea a făcut să ajung tot în sate pueblos, în două din cele 19, nu mai puțin reprezentative, chiar dacă inima mea ofta după Taos.

Indiferent cărei seminții îi aparțin, indienii trăiesc fie în rezervații, mari întinderi protejate, fie în sate, în fond și acestea îngrădite și, cele mai multe, cu legi proprii. În unele locuri, un vizitator străin are nevoie de un permis special, în altele nu poate intra decît în anumite perioade sau îi este interzis fotografiatul. Oricum, toate *kiva*, mormintele sau multe din dansurile ceremoniale nu pot fi fotografiate nicăieri. Contra unei taxe, în unele

locuri se poate pescui sau se pot schița desene. Satele pueblos par cele mai deschise publicului și își oferă cu dărnicie ceramica, împletiturile sau podoabele. Probabil și pentru că, structural, indienii pueblos au fost dintotdeauna cei mai pașnici, mai sociabili și mai potrivnici războaielor. Nu spun că nu s-au luptat, dar doar spre a se apăra. Au trăit și trăiesc în dorința unei armonii cu lumea înconjurătoare. Nu mai sînt demult nomazi. Porumbul a fost mereu fundamentul vieții lor, așa cum dansul porumbului este cel mai cunoscut, dar, pentru a menține precarul echilibru al unei economii agricole într-un teritoriu în care plouă puțin, e nevoie de sedentarism și măiestrie. Ceremoniile lor sînt lipsite de cruzime. Costumele viu și bogat colorate mărturisesc un simț estetic aparte. Casele lor, adeseori suprapuse, ca la Taos, par a fi o etapă evident superioară colibelor circulare, conice sau hemisferice ale altor triburi.

Dar, în rezervații sau în sate, supuși legilor tribului, care sînt mai importante decît legile federale, indienii resimt din plin contactul cu civilizația omului alb, de cu totul alt gen. Au devenit celebre protestele unor triburi diverse, chiar în ultimele decenii, pentru drepturi depline în rezervații, pentru drepturi politice, egalitate a șanselor ș.a.m.d. Dar, indiferent că recunosc sau nu autoritățile justețea acestui protest, că au loc schimbări și că se tinde spre o „integrare" a indianului, buldozerul civilizației albe zdrobește subteran, fără milă: tradiția se tulbură, treptat, obiceiurile se modifică, mentalitatea se adaptează valorilor foarte pragmatice ale Americii de azi. Indianul își va cumpăra mașină, desigur, din rațiuni practice; dar, mergînd la oraș, o va încărca cu ceramica tribului, pe care va încerca să obțină cît mai mulți bani, ce vor fi investiți în vreo afacere, de pildă exploatarea subsolului, copiii vor trăi în alt spirit. Proces firesc sau dominat de tristețea unei lumi care, deși se încăpățînează să reziste, se află la apus?

Multe din lucrurile acestea le-am gîndit privind satul San Ildefonso. Intru fără să întrebe nimeni nimic, doar îndepărtez un fel de poartă de lemn și sîrmă, ca la îngrădíturile livezilor. Casele știute, joase, din adobe și lemn, obosite toate de vreme, așezate oarecum în jurul unei piețe centrale, întinse. Pămînt, nici asfalt, nici pietriș. O biserică catolică și o școală, amîndouă în același stil, aceeași culoare, același fel de adobe. Cîțiva arbori, puțini, animale slobode — cai, vaci, cîțiva cîini chiori și șchiopi. Două cuptoare de pîine, unul în curtea cea mare, unul mai departe. Statisticile spun că satul are aproape 400 de locuitori. Nici un om, nu știu unde au dispărut. Fac cîteva fotografii, aici am voie, dar probabil voi fi gîndit ceva necuviincios și spiritul așezării m-a pedepsit — nu va ieși nici o imagine. Cîteva mașini — mari, uzate și ele, acoperite de praful roșu al deșertului, stîrnit de un vînt puternic pornit din senin. Un praf roșu ce-mi intră în nări, îmi acoperă lentilele ochelarilor. Vreau să intru într-una din casele acelea, n-am curaj, nu știu dacă îmi este permis și nu cumva violez o lege a satului. San Ildefonso e renumit pentru artizanii săi, dar n-am pe cine întreba nimic. Cîndva era celebră pentru oalele ei Maria Martinez, dar a murit, nu știu cine i-a luat locul. Văd, din fericire, o inscripție, ceva de genul unui magazin, intru. O încăpere cum o bănuiam, poate mai îngrijită, întrucît ține loc și de prăvălie. Alfredo Aguilar își stivuiește aici ceramica de vînzare. Îmi bucur ochiul, e altceva decît la muzeu. Deși clopoțelul a sunat la intrarea mea, Aguilar apare tîrziu, de undeva din spate, oarecum indiferent, deși puteam fi un cumpărător și presupun că din vînzările acestea trăiește. Bărbat între două vîrste, subțire, cu ochelari. Spun bună ziua, răspunde, nu întreabă nimic, nu mă îndeamnă să cumpăr, nu-și laudă marfa, obiectele sînt frumoase, dar foarte scumpe, prețurile sînt afișate, semn că nu încape tocmeala, mentalitatea lumii de afaceri s-a insinuat și printre indieni. Tace și privește prin mine, peste mine, prin ferestruica îngustă în curtea mare, nici nu mai știu dacă mă vede. Sau poate asta-i răzbunarea lui, și, în fond, privirea deși indiferentă și rece nu-i decît o imensă tristețe scăldată în înțelepciune seculară?

Nu mai suport, ies la aer. Între timp, cerul a devenit vinețiu. Dintr-o dată. Vîntul suflă puternic, îndoaie cîțiva arbori tineri, ridică în aer hîrtii, frunze, ierburi uscate, crengi rupte, le îndeasă în vîrtejuri puternice care străbat curtea, trec peste case, nu văd unde se pierd, pentru că într-acolo zarea e o perdea de praf. Îmi întorc privirea în partea opusă, de unde se urmează neîntrerupt alte vîrtejuri, mînate vîrtos de undeva de departe de o mare masă de praf pornită aparent de niciunde, dar de fapt din deșert, colorînd totul în nuanțele roșcate ale prafului de cărămidă nearsă, o masă căpătînd un contur ciudat, pe care l-am întîlnit doar în fotografiile înspăimîntătoare cu tornade, ceva ca un pilon, o coloană uriașă, foarte groasă, enormă, pierdută undeva în cer, formată din praful roșcat al deșertului, ușor străvezie pe margini, de o formidabilă densitate spre centru, deplasîndu-se între cer și pămînt cu mare viteză, nici nu mi-o pot închipui, abia am timp să înot contra curentului de aer pînă la mașină, să trîntesc portiera și coloana înspăimîntătoare și oribilă s-a și apropiat, e lîngă mine, trece peste mine, îmi înghite mașina care saltă ca o broscuță pe cele patru roate, scîrțîie, scrîșnește, sînt înghițit într-un întuneric roșcat, mii de alice îmi par că ciuruie capota, simt mirosul prafului, am nările înfundate, tușesc, mă înec, nu știu ce să fac și n-are nici un rost să fac ceva, îmi zic doar că purtarea mea va fi stîrnit mînia vreunei zeități indiene și, pînă să mă dezmeticesc, încep să întrezăresc lumină prin parbriz, dau drumul ștergătoarelor care zgîrie geamul, nisipul e cu greu înlăturat, dar perdeaua se ridică treptat și plouă peste noi des și cu picături uriașe. Trîmba de foc a trecut. Am noroc de două ori: acum știu cum arată o tornadă; dar a fost aproape o glumă față de fantasticele furtuni care smulg stîlpi, case și arbori și modifică peisajul. Să fi simțit venirea furtunii toți oamenii din San Ildefonso și, de aceea, să fi fost satul atît de pustiu?

Altfel va fi în satul pueblo Tesuque, ceva mai departe, unde am ajuns după ce încetase ploaia. Lume, cîtă mi-aș fi putut imagina. Satul are vreo 290 de suflete. Femeile se ocupă cu ceramica, mai puțin decît pe vremuri; bărbații muncesc pămîntul. Altă prăvălie de oale, a unuia Duran, nu mai intru, sînt lecuit. Casele parcă sînt ușor altfel: ferestrele au giurgiuvele colorate în verde și albastru; ușile — la fel. Unele gospodării sînt separate prin garduri de nuiele, mă surprinde; mai tîrziu, aflu că e protecție împotriva coioților, nu a vecinului. Lumină electrică. Automobile station. Teren de sport. Nimic nefiresc, dar parcă puține continuă o tradiție indiană. Alături de sat, o albie uscată de rîu mă face să mă gîndesc, eronat, desigur, la o mentalitate abandonată. Dorisem foarte mult să stau de vorbă cu un indian. M-aș fi fălit pretutindeni. Dar îmi pierise cu totul cheful sau mă înțelepțisem și eu: sînt oameni ca oricare, s-au adaptat și se adaptează, sînt altfel, dar nu ciudați, n-am nici un drept să-i privesc ca pe niște exemplare de muzeu. Pretutindeni trăiesc oameni. Gîndind astfel n-am să mai sufăr că n-am văzut două dansuri celebre — al cerbului, la San Ildefonso, al vulturului, la Tesuque —, dar ele trebuie să rămînă misterul în care voi îmbrăca întotdeauna viața dură de indian.

Stelian Țurlea

Un personaj contradictoriu:

RACHETA

-repere istorice-

Racheta – mijloc de transport ce a permis ieșirea omului, pentru prima dată, dincolo de limita „cerului albastru", în vederea explorării spațiului circumterestru. Vehicul ce promite să ajute civilizația noastră să dobîndească dimensiuni cu adevărat universale, prin investigarea și cucerirea Cosmosului, dar și „vector al morții", cu deosebire a celei nucleare. Domeniu al tehnicilor de vîrf, dar și al viselor și năzuințelor romanticilor acestui atît de pragmatic sfîrșit de secol XX. Sistemul de propulsie a mileniului următor, dar și coșmarul omenirii zilelor noastre.

Iată, schițat din cîteva trăsături grăbite, portretul unui important, dar și extrem de contradictoriu „personaj" contemporan. Care este, însă, „biografia" sa, cum a evoluat cariera sa plină de meandre?

O veche stampă chinezească înfățișează „lansatoare de săgeți de foc", primele proiectile reactive ale istoriei

„Strămoșii"...

... rachetelor moderne au o vîrstă respectabilă. De fapt „certificatul de naștere" al acestui revoluționar vehicul nu poartă o dată precisă. Începuturile rachetei se pierd în negura vremurilor.

Sigur este, însă, faptul că, la fel ca și în alte ocazii în care omul a folosit în mod empiric unul sau altul dintre efectele ale căror principii avea să le cunoască mult mai tîrziu, rachetele au zburat cu mult înainte ca Sir Isaac Newton să formuleze, în secolul al XVII-lea, legea acțiunii și reacțiunii, ce stă la baza propulsiei lor. Aplicații practice, neargumentate teoretic, ale acestui principiu fundamental al mecanicii se întîlnesc încă în secolul IV î.e.n. Astfel, istoricul Aulus Gellius relatează despre acea uimitoare pasăre mecanică ce se deplasa în cerc, suspendată de un fir fixat în tavanul încăperii, prin intermediul evacuării unor jeturi de apă. Ea fusese inventată, în jurul anului 360 î.e.n., de către Archytas din Tarent. Ulterior, asemenea dispozitive, acționate, de data aceasta, de vapori, continuă să-și facă apariția în spațiul civilizației greco-romane, pînă în perioada de început a mileniului I al erei noastre.

Tot cam atunci, în îndepărtata Chină, a fost pusă la punct o „rețetă" revoluționară. Era vorba despre un amestec exploziv, format din praf de cărbune de lemn, sulf și salpetru, ce a fost denumit ulterior, după descoperirea armelor de foc, „praf de pușcă". Utilizată multă vreme pentru confecționarea unor petarde, ca un primitiv amestec incendiar sau chiar pentru focuri de artificii (în timpul dinastiei Tang, în perioada cuprinsă între secolele VII—IX e.n.), pulberea neagră devine, în curînd, „propergolul" primelor rachete militare. Acestea nu erau altceva decît niște să-

geți obișnuite, lansate cu arcul, cărora li se atașa, însă, un tub subțire în care fusese introdus „praful de pușcă"; aprins în prealabil, el conferea săgeții o traiectorie mult mai lungă, prin utilizarea propulsiei reactive. Ulterior, asemenea „săgeți de foc" sînt eliberate concomitent, în număr mare, din „lansatoare" speciale. Mai mult, anul 1232 consemnează prima intervenție a rachetelor ca proiectile independente, în timpul apărării orașului Kai-fung-fu de năvălitorii mongoli.

Nu au lipsit nici încercările de a utiliza forța ascensională a motorului reactiv pentru... transportul pasagerilor. Pe la 1500, chinezul Wan-Hoo construiește un fel de platformă zburătoare, ce urma să fie ridicată în aer cu ajutorul a 47 de rachete cu pulbere. Experiența a sfîrșit, însă, tragic, temerarul inventator, care o luase cu mult înaintea timpului său, găsindu-și sfîrșitul la prima tentativă de lansare.

Prin filiera arabă, secretul pulberii negre ajunge și în Europa. Una dintre primele descrieri ale modului său de preparare o întîlnim, în secolul al XIII-lea, în lucrările învățatului umanist Roger Bacon. Dar europenii mizează, acum, mai puțin, în „arta" militară, pe rachetă. Ei dau prioritate tunurilor (prima lor intervenție pe cîmpul de luptă este consemnată în bătălia de la Crecy, în 1346), precum și, ulterior, armelor de foc de toate calibrele și modelele. Cea mai frecventă utilizare a rachetei în Europa o constituie în epoca Renașterii, ba chiar și după aceea, focurile de artificii. Italienii, iar apoi francezii, duc pînă la un înalt grad de rafinament această tehnică. Serbările de la marile sau mai micile curți regale și princiare ale epocii devin, în curînd, de neconceput fără intervenția pirotehnicii.

Cu toate acestea, în mod paradoxal, acum este înregistrată și o descoperire ce poate fi calificată drept a secolului XX: racheta cu mai multe trepte și stabilizare aerodinamică, realizată cu ajutorul ampenajului cu aripioare. Într-adevăr, pe la jumătatea secolului al XVI-lea, în 1555, un sibian pe nume Conrad Hass, de profesie maistru tunar, imaginează acest ultramodern tip de vehicul spațial. În desenele sale, ea arată ca o săgeată de mari dimensiuni, pe care sînt amplasate cele trei încărcături explozive. Aprinderea lor succesivă avea să asigure rachetei o ascensiune mult mai eficientă, o „bătaie" considerabil sporită.

Aplicațiile practice propriu-zise, efectuate la scară largă, întîrzie, însă, să apară. Abia la începutul secolului al XIX-lea încep să se intereseze și militarii continentului nostru ceva mai serios de „posibilitățile", incomplet explorate, ale proiectului reactiv. În Anglia, colonelul William Congreve — care, în calitate de ofițer în armata Indiilor, avusese prilejul să cunoască efectul mai mult psihologic al rachetelor primitive utilizate de trupele locale, în încercarea lor de a rezista colonizatorilor europeni — construiește și perfecționează asemenea arme pentru a fi folosite împotriva armatei napoleoniene. De pildă, la asediul Copenhagăi, în 1807, sînt lansate, de la bordul vaselor lui Royal Navy, nu mai puțin de 25 000 de rachete asupra orașului. Tot flota britanică experimentează, prin 1826, lansatoare de parîme acționate de către rachete de o construcție foarte simplă.

Bazele teoretice și tehnologice...

... ale realizării rachetelor moderne sînt puse însă de-abia la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea. Cei mai de seamă pionieri ai acestui nou domeniu științifico-tehnic sînt rusul Konstantin Eduardovici Țiolkovschi, americanul Robert Godard și transilvăneanul Herman Oberth.

„Învățătorul din Kaluga" a fost primul fizician care a studiat — în special sub aspectele sale teoretice — problema propulsiei reactive și a enunțat necesitatea utilizării rachetelor cu mai multe trepte, pentru a asigura ieșirea unui vehicul spațial din „capcana" gravitațională a Terrei. El a argumentat științific posibilitatea navigației în spațiul interplanetar, atingerea și explorarea „aștrilor".

Cu un caracter mult mai pragmatic, cercetările profesorului Robert Godard au avut, permanent, drept țintă punerea la punct a unor rachete capabile de zboruri la altitudini tot mai ridicate. Studiile sale îl conduc la concluzia — valabilă și astăzi — că cea mai indicată combinație de combustibil-comburant o constituie hidrogenul lichid ars în oxigen pur, acumulat, și el, în stare lichidă la bordul vehiculului reactiv. Numeroasele sale brevete privind variante tot mai eficiente de camere de combustibil pentru rachete cu propergoli lichizi au fost utilizate ulterior, în mod curent, în construcțiile aero-spațiale.

La rîndul său, Herman Oberth este preocupat, încă din copilărie, de ideea desprinderii de Terra. Singurul mijloc capabil să realizeze o asemenea performanță, conchide el, este vehiculul reactiv, asupra căruia își concentrează atenția. În anul 1920, își face publice, la München, concepțiile cu privire la fazele unui zbor cu o astronavă cu reacție, la posibilitatea plasării unei încărcături utile pe o orbită circumterestră, la modalitățile de funcționare a unei rachete în vidul cosmic etc. În 1930, beneficiind de ocazia unui contract cu casa de filme germană UFA, ce intenționa să turneze o superproducție intitulată „O femeie în Lună", efectuează experiențe practice deosebit de interesante, menite să ducă la realizarea unor motoare-rachetă cît mai eficiente.

Alături de acești mari maeștri ai astronauticii își înscriu numele, la loc de frunte în istoria tehnicii mondiale, ca promotori ai propulsiei reactive, și românii Alexandru Ciurcu și Henri Coandă.

Primul, ziarist și inventator, titular a nu mai puțin de șapte brevete înregistrate în țări cu un înalt grad de dezvoltare industrială la acea epocă — Franța, Germania, Anglia, Belgia, Italia, S.U.A. —, este, împreună cu prietenul și colegul său de breaslă, Just Buisson, corespondentul agenției de presă franceze „Havas" la București, autorul celei dintîi adaptări a propulsiei reactive la o ambarcațiune. Într-adevăr, la 3 august 1886, șalupa lor, dotată cu un motor-rachetă

Trei mari maeştri ai astronauticii: K.E. Ţiolkovski, R.H. Godard şi H. Oberth (de la stînga la dreapta)

cu combustibil lichid, urcă în amonte pe Sena, sub privirile uimite ale parizienilor. Ambii inventatori elaborează, de asemenea, şi un proiect de motor reactiv, destinat navigaţiei aeriene. În sfîrşit, după moartea într-o explozie accidentală a ambarcaţiunii cu reacţie, la 16 decembrie 1886, a prietenului său J. Buisson, Al. Ciurcu realizează, în 1887, prima drezină reactivă, vehicul pe şine propulsat de un motor rachetă, pe care îl experimentează cu succes, în acelaşi an, în apropiere de Paris.

La rîndul său, după studii inginereşti strălucite la Charlottenburg, Liège, Montefiore şi Paris, Henri Coandă construieşte şi prezintă, în cadrul celui de al doilea salon aeronautic de la Paris, la 16 decembrie 1910, prototipul primului avion cu reacţie din lume. Ulterior, el imaginează şi „aripa circulară", mijloc de sustentaţie ce ar putea deveni, sub forma aerodinei lenticulare ce are la bază „efectul Coandă", vehiculul predilect al omului secolului XXI.

Pornind de la studiile teoretice şi practice ale marilor înaintaşi ai propulsiei reactive, în perioada interbelică se iniţiază şi se desfăşoară multiple şi interesante experimente. Ele cuprind domenii deosebit de vaste, de la transmiterea poştei la domiciliu, cu ajutorul rachetei, la fotografiile aeriene şi la propulsia automobilelor.

Cel de-al doilea război mondial reprezintă o tragică ocazie pentru „valorificarea" practică a ideilor şi proiectelor elaborate în primele decenii ale acestui veac. Bomba zburătoare V—1 şi racheta balistică V—2, al cărei realizator a fost Werhner von Braun — iată regretabilele „contribuţii" germane la ascensiunea noilor mijloace de luptă. Preţul lor îl constituie nu numai peste 3 000 000 000 de dolari, sumă colosală pentru acea epocă, investiţi în fabricarea armelor reactive, ci şi uciderea a circa 15 000 de oameni şi rănirea altor 30 000 în Anglia, precum şi distrugerea sau avarierea gravă a 120 000 de clădiri în Londra şi în împrejurimi. Din aceeaşi familie de arme, apărute şi utilizate în marea conflagraţie mondială, fac parte şi grenadele antitanc propulsate reactiv (denumite, în funcţie de tabăra beligerantă, „bazooka" sau „Panzerfaust") şi artileria cu reacţie („Katiuşele") folosită larg de trupele sovietice pe frontul antihitlerist.

Capodoperă tehnică de o tristă perfecţiune pentru acea vreme, racheta V-2 este precursoarea vastei panoplii de „vectori ai morţii" existenţi astăzi în arsenalele lumii. Experimentată în 1942, la 3 octombrie, ea s-a ridicat la altitudinea de 100 km, ieşind, practic, din atmosfera terestră. După parcurgera unei traiectorii balistice, ea revenea pe pămînt, putînd atinge ţinte extrem de îndepărtate, situate la sute de kilometri de locul lansării. Cum primele proiectile au început să lovească Londra abia începînd din septembrie 1944, noua şi redutabila armă produsă într-o cadenţă înfiorătoare, de 900 bucăţi lunar, nu a influenţat, în nici un fel, desfăşurarea ostilităţilor. Ea a servit drept model (specialiştii care au pus-o la punct participînd direct) la realizarea rachetelor balistice intercontinentale din anii următori.

Tragica ascensiune a armei-rachetă

În perioada postbelică se căutau, cu înfrigurare, mijloace cît mai sigure pentru transportul la ţintă a recent realizatelor încărcături explozive nucleare şi termonucleare. Cum aviaţia strategică de bombardament se dovedea prea uşor vulnerabilă, mai ales în condiţiile dezvoltării şi perfecţionării radarului, rachetele s-au impus ca o alternativă mult mai avantajoasă. Capacitatea de a parcurge spaţii mari într-un timp foarte scurt, indiferent de condiţiile atmosferice, ziua sau noaptea, străpungerea apărării adverse cu viteze foarte mari, fapt care le face extrem de greu de reperat şi, mai ales, de distrus în zbor, „pilotarea" spre ţintă cu ajutorul sistemelor inerţiale practic imposibil de influenţat din exterior, posibilitatea echipării lor cu explozibili clasici, cu muniţie chimică sau bacteriologică, dar, în mod deosebit, cu

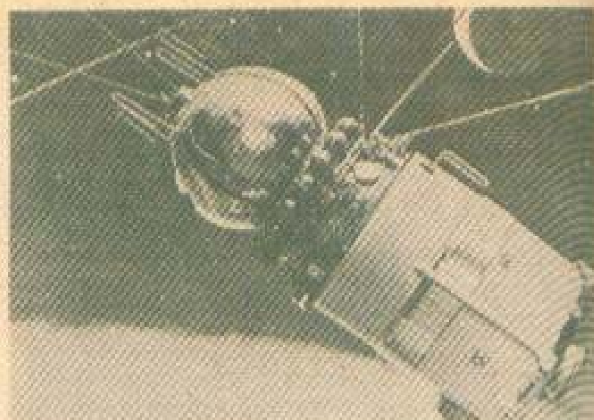
capete nucleare, le-au conferit, în ochii militarilor, prestigiul unei „arme absolute".

Nu este, deci, de mirare că, în anii '50 şi '60, asistăm la o proliferare extraordinară a cercetărilor ştiinţifice şi a „aplicaţiilor practice" în domeniul rachetelor militare. Acum apar rachetele intercontinentale de tipul lui „Titan" sau „Minuteman" cu raze de acţiune de pînă la 15 000 km şi viteze de cca 24 000 km/oră la apropierea de obiectiv, echipate cu încărcături termonucleare cu puteri explozive de ordinul megatonelor sau zecilor de megatone, capabile, deci, să distrugă complet mari metropole urbane cu populaţii de milioane de oameni.

În curînd însă, amplasarea rachetelor în silozuri subterane a început să fie considerată o soluţie prea puţin sigură: o lovitură „preventivă", prin surprindere, a inamicului, executată tot cu rachete intercontinentale nucleare asupra zonelor de dispunere le-ar scoate, în mod sigur, din funcţiune. De aceea, „vectorii morţii nucleare" încep să echipeze submarinele cu propulsie nucleară, practic imposibil de localizat sau urmărit în adîncurile oceanului planetar. Astăzi, o singură salvă de rachete cu încărcătură nucleară, ce se află amplasate pe submarine de tip „Trident" şi cu o rază de acţiune de 11 000 km, poate transforma continentul nostru într-un imens pustiu radioactiv.

Un episod din copilăria rachetei: fotografii aeriene obţinute cu ajutorul vehiculelor reactive

Nava „Vostok" la bordul căreia Iuri Gagarin a efectuat primul zbor în spaţiul cosmic

„Performanţele" acestea, oricît de „spectaculoase" ar fi, nu au fost socotite, însă, mulţumitoare. Toate bune şi frumoase, au spus strategii, dar rachetele balistice pot fi distruse în zbor, înainte de a atinge ţinta spre care au fost trimise. La aceasta servesc doar rachetele antirachetă (sistemele antibalistice). Soluţia pentru „problema" astfel apărută a constituit-o racheta cu capete multiple de tip MRV sau MIRV.

Prima (al cărei nume provine de la iniţialele cuvintelor Multiple Reentry Vehicle) este o rachetă cu trei capete explozive. Ea funcţionează la fel ca una obişnuită, cu un singur cap „activ". Diferenţa constă în aceea că cele trei „sarcini" capătă traiectorii balistice separate, dar foarte apropiate, atingînd, practic, în acelaşi timp obiectivul şi creînd premisa ca încărcătura explozivă a oricăreia dintre ele să-şi îndeplinească misiunea distructivă. Cu alte cuvinte, chiar dacă apărătorii ar localiza şi distruge unul sau chiar două dintre focoasele ce compun racheta atacatoare, tot ar mai rămîne unul capabil să nimicească obiectivul ales. Racheta MIRV (Multiple Independently Targetable Reentry Vehicle) este o rachetă cu capete multiple, ce pot fi dirijate în mod independent. Altfel spus, o singură rachetă purtătoare poate lansa 3—10 capete explozive, dotate, fiecare, cu propulsoare şi sisteme de ghidare proprii, capabile să le conducă fie pe traiectorii diferite şi imprevizibile asupra aceluiaşi obiectiv, fie asupra unor ţinte situate la distanţe mari una de alta, pe direcţii, de asemenea, imprevizibile.

Perfecţionarea tehnologiilor de realizare şi miniaturizare a proiectilelor nucleare, ca şi a mijloacelor de transport la ţintă au condus la apariţia teoriei intervenţiilor nucleare „chirurgicale" de mică anvergură, dar de o precizie deosebită, prin intermediul cărora se preconizează distrugerea punctelor de interes maxim strategico-militar ale adversarului. Din această clasă de „instrumente" de precizie fac parte şi aşa-numitele „eurorachete".

„Pershing II" este o rachetă balistică cu rază medie de acţiune — cca 1800 km —, cu propergoli solizi şi un sistem de ghidare inerţial ce nu se deosebeşte prea mult de o rachetă „clasică". Particularitatea sa constă în prezenţa unui radar cu baleiaj al terenului ce lucrează în banda de 16 gigahertzi. La o altitudine de cca 10 000 m, de sol, aproape de sfîrşitul traiectoriei balistice, capsula protectoare a „ochiului radar" este ejectată, iar aceasta începe să exploreze terenul. Imaginea obţinută este comparată cu imaginea sintetică a obiectivului vizat, realizată prin fotografiere, cu ajutorul sateliţilor de spionaj, codificată şi depusă în memoria magnetică a calculatorului de bord. Operaţia este repetată de patru ori, la patru altitudini prestabilite, din ce în ce mai scăzute şi este urmată de

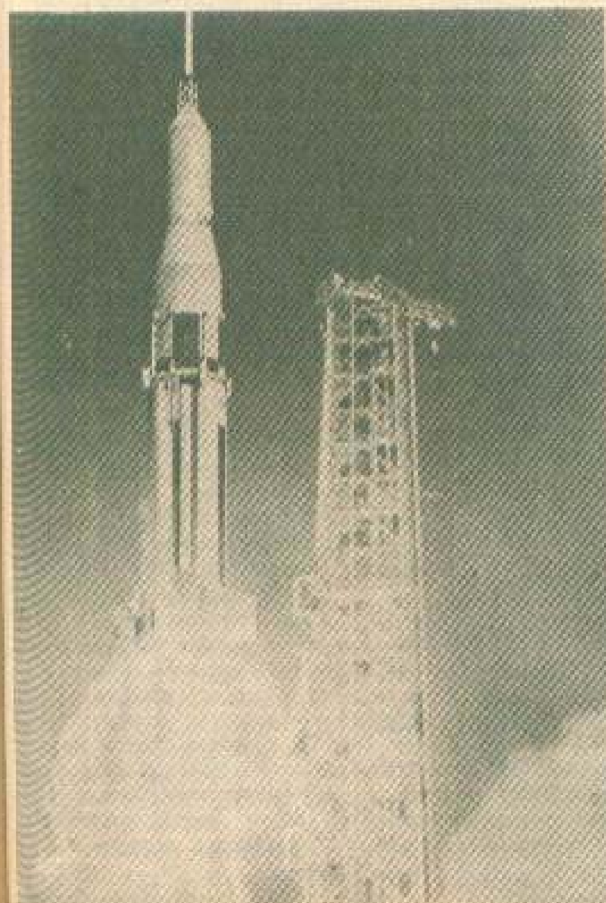
cîte o corecţie — cu ajutorul aripioarelor aerodinamice mobile — a traiectoriei. Eroarea maximă a unui asemenea proiectil nuclear — chiar în cazul lansării sale de pe o instalaţie mobilă, de genul celor care vor străbate şoselele Europei occidentale în lung şi în lat, pentru a preveni depistarea şi eventuala lor anihilare — este de maximum 25 m; în cazul lansării de pe un amplasament fix, ea este de numai 10 m.

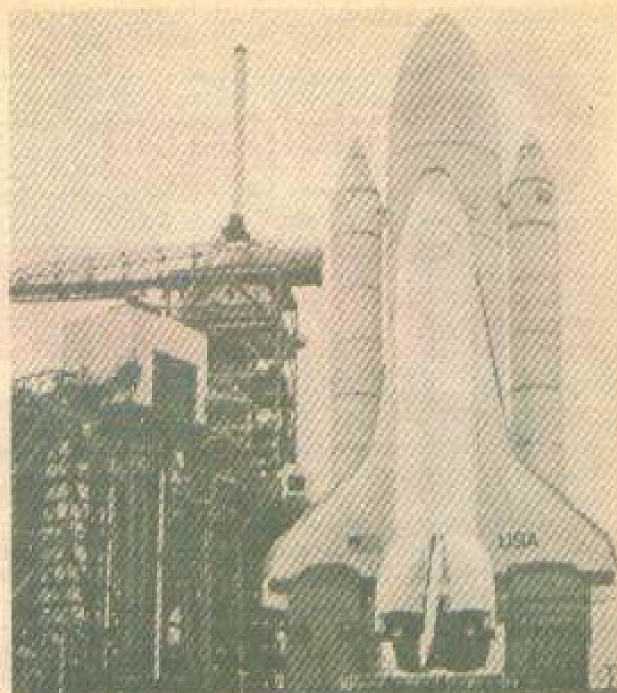
De un rafinament tehnic şi mai pervers sînt, însă, aşa-numitele „rachete de croazieră". Mai apropiate de avionul reactiv fără pilot V—1, decît de un proiectil balistic, ele sînt aerovehicule cu aripi de mici dimensiuni, ce se deplasează cu o viteză de cca 1000 km/oră, apropiată de cea de croazieră a avioanelor obişnuite, de unde şi numele ei.

Secretul „fiabilităţii" distructive extrem de ridicate a rachetei de croazieră îl constituie faptul că ea zboară „la rasul solului", la o altitudine ce nu depăşeşte cu mult înălţimea arborilor. În acest fel, radarele nu o pot descoperi. Mai mult. Racheta îşi modifică permanent traiectoria, zig-zagînd printre munţi, dealuri şi văi, în căutarea ţintei de destinaţie, dar păstrîndu-şi continuu altitudinea foarte joasă de deplasare.

Cum e posibil acest lucru? În compartimentul ce adăposteşte sistemele de ghidare se află un calculator în care sînt depozitate toate informaţiile privitoare la particularităţile terenului inamic pe care îl va străbate racheta. Ele provin din milioanele de fotografii executate în decursul anilor de către sateliţii-spion. Aceste informaţii nu se referă numai la formele de relief, ci şi la amplasarea punctelor de apărare antiaeriană, a staţiilor de observaţie etc. Cum radarul de bord explorează în permanenţă solul, fasciculul reflectat revine cu informaţii complete, referitoare la zona parcursă. Ele sînt comparate cu cele existente în memoria calculatorului, iar acesta decide asupra celui mai favorabil traseu ce trebuie urmat în continuare, ordonînd ocolirea obstacolelor naturale sau a „punctelor periculoase". Radarul asigură, totodată, păstrarea unei înălţimi de zbor foarte reduse deasupra solului. Prin intermediul mijloacelor de comunicaţie radio, „baza" poate comanda reorientarea rachetei, în timpul zborului, spre un alt obiectiv. Acesta — cel ales iniţial sau altul, stabilit ulterior — este „recunoscut" şi lovit cu o precizie deosebită de o încărcătură nucleară de 10 ori mai puternică decît cea care a distrus Hiroshima.

Racheta „Saturn" a permis prima aselenizare a omului

Naveta spaţială inaugurează o nouă generaţie de rachete

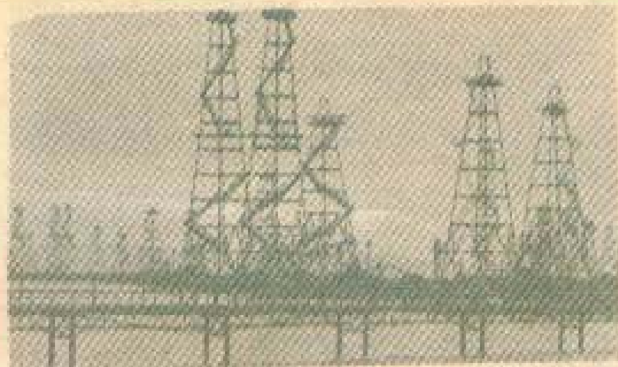
Departe de a mări gradul de „securitate" al ţărilor pe teritoriul cărora ele sînt amplasate, asemenea sofisticate mijloace de distrugere constituie o nouă şi gravă ameninţare pentru pacea lumii. De unde şi reacţia vie a opiniei publice mondiale, protestele vehemente ale milioanelor de oameni de pe continentul nostru.

„Cursa pentru spaţiu" — doar un „subprodus" al cursei înarmărilor?

Ultimele trei decenii au consemnat şi începutul şi dezvoltarea deosebit de rapidă a explorării spaţiului cosmic. Istoria pătrunderii omului în Cosmos este, în general, bine cunoscută. Iată numai cîteva dintre principalele ei momente. La 4 octombrie 1957, în cadrul „Anului Geofizic Internaţional", în U.R.S.S. este lansat primul satelit artificial al Pămîntului, „Sputnik 1", în greutate de 86,3 kg. Patru luni mai tîrziu, la 31 ianuarie 1958, o rachetă „Jupiter C" plasează pe orbită şi primul satelit american, „Explorer 1". Apoi, la 12 aprilie 1961, cosmonautul sovietic Iuri Gagarin efectuează, la bordul navei „Vostok", prima ie-

Caleidoscop

Unde apa musteşte e petrol

Caspica. Estacade şi sonde

Caucazul îmi este întipărit în memorie graţie unei lecturi favorite – nuvela „Bela" de Lermontov. Privindu-i contururile maiestuoase din pitoreasca staţiune Soci, m-am încredinţat că nu ar putea să mă dezamăgească, nici dacă l-aş urca la pas. Dovadă entuziasmul stîrnit unui alt coleg de breaslă, concretizat într-un volum despre civilizaţia Caucazului, care i-a ţinut treaz interesul, timp de două săptămîni, ghidei noastre. Un cu totul alt sentiment am încercat, pe buza Mării Caspice: starea materială evidentă a apei era de nerecunoscut; de o viscozitate care-ţi tăia respiraţia. Apa venea de la zeci de kilometri depărtare să bată malurile îngreţoşate de culoare neagră-albăstruie, ca un blestem de rusalce. Lichidul vîscos şi greu trebuie să se transforme în mărgele de mercur, în timpul furtunilor. Nu am avut parte de o asemenea surpriză. Era soare, marea extrem de liniştită, apele îşi digerau substanţa.

Se spune, în mod obişnuit, că pămîntul musteşte a apă şi, prin extindere, ar putea musti a petrol. Dar proprie devine aici, datorită unui capriciu geologic, şi expresia „apa musteşte a petrol". Pe întinderi de zeci de kilometri. Locul unde petrolul devine apă sau invers? Oricum, despre petrol se poate scrie, acum, fără ranchiună: cu preţuri reduse la o treime, blazoane scăpătate...

Totuşi, petrolul rămîne „aurul negru" de mare preţ. Am încercat sentimente de satisfacţie şi nerăbdare, urmărindu-i pe petroliştii sovietici la lucru. Dialectica extragerii petrolului din platoul continental părea o garanţie a uşurării sarcinii apelor, a purificării lor.

Ai posibilitatea de a te afla în siguranţă, la suprafaţă, de a parcurge, pe un gen de şosea, întinderile acestea, oarecum stranii. Cu autocarul, cu viteză prea puţin reţinută, înaintăm cinci km pe o "estacadă" cu două benzi, înălţată pe piloni trainici. De-o parte şi de alta, se deschid platforme petroliere marine. Admirabile ca simetrie, eficienţă economică, importanţă industrială. Alte camioane trec în sens invers pe estacadă.

Însoţitorii noştri, specialişti, mînuiesc, cu pricepere, microfonul autocarului. Dintre explicaţiile de mare interes, una am ţinut cu toţii să ne fie repetată. Petrolul din Marea Caspică este de o calitate excepţională: în timpul celui de-al doilea război mondial, petrolul de pe malurile mării nu mai era prelucrat, din lipsă de timp, era trimis direct pe front. Sondele petroliere s-au apropiat tot mai mult de bancurile de nisip de pe lîngă coastă. A urmat episodul 7 noiembrie 1949, Neftianîie Kamni, primul petrol subacvatic. Iniţial, forarea puţurilor ducea la descoperirea zăcămintelor petrolifere şi, ulterior, la conturarea platformelor petroliere, numite „şelfuri", adevărate etajere pentru cei care măsoară straturile mergînd pînă la o adîncime de 3 km, nemaivorbind de cele de apă de 150–170 m. Deşi, şi astăzi, se mai întîmplă ca forarea unui puţ de petrol să dea greş, totuşi staţiile orbitale şi sateliţii oferă suficiente date cercetătorilor pentru localizarea zăcămintelor. Se exploatează circa 20 dintre acestea; cele mai cunoscute, „Bahar", „Bullamore" şi „28 aprilie", dispun de platforme de foraj marin cu performanţe deosebite: mobile sau staţionare, acestea au o structură de ţevi cu diametru mare, cu o anvergură de pînă la 120 m înălţime, masa de oţel atingînd, adesea, o greutate de 12 000 tone. Extracţia petrolului marin nu mai prezintă secrete.

Maxim interes stîrnesc misterioasele zăcăminte aluvionare submarine de casiterit şi magnetit, concreţiunile de mangan, cupru, cobalt, nichel. Şi de ce nu, gazul solid. Cu privirile la viitorul tuturor posibilităţilor, mă întreb cum va arăta aşa-numita „Veneţie petrolieră" de astăzi, ce siluete industriale va mai etala? Şi, nu în ultimul rînd, ce stare şi culoare vor avea apele Caspicii?

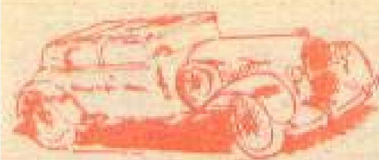
Doina Topor

şire în spaţiul cosmic. Sonde spaţiale automate explorează sistemul nostru solar. Pe suprafaţa unor corpuri cereşti, ca Luna şi Marte, sînt trimise vehicule automate de cercetare. În sfîrşit, la 21 iulie 1969, Neil Armstrong este primul om ce păşeşte pe solul satelitului natural al Terrei — Luna.

Numeroşi comentatori au reproşat, totuşi, competiţiei pentru cucerirea spaţiului faptul că ar fi un „subprodus" al ... cursei înarmărilor. Într-adevăr, exemplele de acest gen abundă în diferite programe spaţiale. Astfel, primul cosmonaut american era propulsat în spaţiu, în anul 1961, de o rachetă „Redstone", proiectată pentru transportul la ţintă al încărcăturilor nucleare. Însăşi naveta spaţială a zilelor noastre îşi are, şi ea, originea în proiectul soţilor Eugen Sanger şi Irne Brendt, referitor la „bombardierul pentru antipozi". El prevedea decolarea, la o altitudine de 160 km, de pe o rachetă balistică lansată în prealabil, a unui bombardier cu reacţie. Acesta urma să planeze deasupra obiectivului ales, lăsîndu-şi încărcătura devastatoare şi să revină, apoi, la bază ca un avion obişnuit. În timpul celui de-al doilea război mondial, s-a avut în vedere bombardarea, pe această cale, a New York-ului. Pe de altă parte, însă, misiunile spaţiale ale aceleiaşi navete, ca şi ale altor programe cosmice, cuprind numeroase aspecte militare.

Totuşi, dacă în locul „cursei pentru spaţiu" se va trece la colaborarea paşnică în spaţiu, dacă amplasarea armelor şi instalaţiilor militare va fi interzisă în Cosmos, dacă se va renunţa la proiecte de genul celui numit „războiul stelelor" — în cadrul căruia rachetei nucleare i se opune, într-un adevărat duel al morţii, laserul — , cercetările spaţiale desfăşurate cu ajutorul vehiculelor reactive, ce au înaripat visele unor generaţii întregi de romantici, se vor dovedi, într-adevăr, utile omului, progresului civilizaţiei noastre.

Petre Junie

Veșnic tînărul automobil

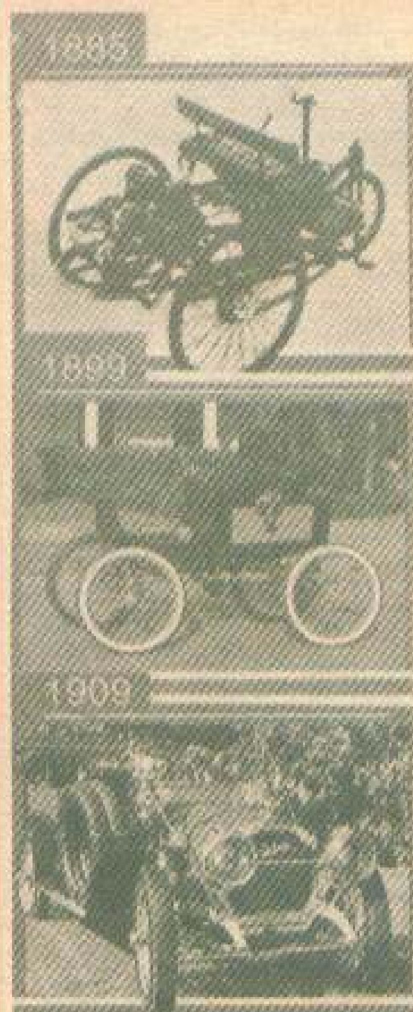

La început a fost o mașinărie ce băga spaima în cai. Acum este un ansamblu de 10 000 de piese din metal și plastic, condus de om. Mîine, probabil, se va conduce singur.

S-au scurs o sută unu ani de cînd Carl Benz și-a pus în mișcare, pentru prima dată, triciclul cu spițe de lemn, acționat de un motor într-un cilindru. Călătoria, desfășurată cu gîfieli și poticneli în curtea casei sale, la fantastica viteză de 6,5 km pe oră, s-a terminat într-un zid de cărămidă. Dar ea a însemnat, practic, nașterea automobilului.

De la asemenea începuturi stîngace, automobilul a devenit un adevărat component al civilizației, la fel ca și lumina electrică ori telefonul, de exemplu. În lume există, în momentul de față, aproximativ 400 milioane de automobile. În mod direct sau indirect, pe plan mondial, automobilul oferă de lucru unui muncitor din nouă. Dar este, totodată, și un instrument aducător de moarte, care ia un tribut, anual, de zeci de mii de vieți.

Ideea unui vehicul autopropulsat i-a încîntat, de-a lungul secolelor, deopotrivă, pe ingineri, artiști și filozofi. Leonardo da Vinci a schițat un asemenea mijloc de transport. În secolul al XIII-lea, Roger Bacon scria: „Într-o bună zi, trăsurile noastre vor putea merge la o viteză incredibilă, fără ajutorul vreunui animal". Și pentru că a gîndit așa ceva, a fost întemnițat ca trimis al diavolului. În anul 1678, preotul Verbiest a construit, pentru împăratul Chinei, o trăsură acționată de abur. Dar Carl Benz a avut cea mai grozavă idee. El nu numai că a construit mașini, dar le-a și vîndut.

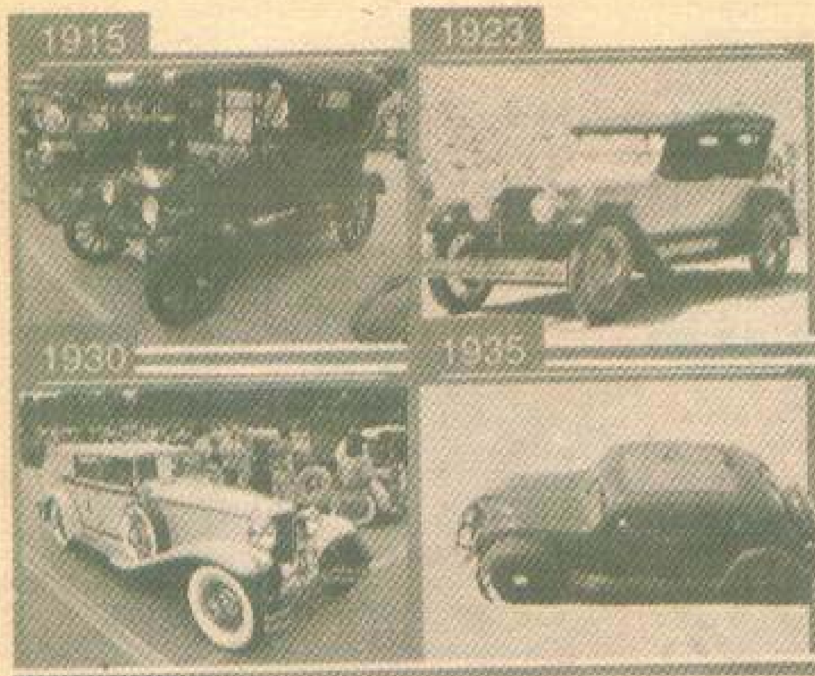

La începutul secolului, automobilele erau atît de rare, încît circul Barnum and Bailey, de exemplu, ținea capul de afiș cu un asemenea „obiect umblător", care era considerat mai senzațional decît uriașul, elefantul și femeia-monstru. Ele erau atît de înspăimîntătoare, încît, în New York, legislația prevedea ca fiecare automobil să fie precedat de un „bărbat matur" care, cu un steguleț roșu, să avertizeze trecătorii.

Cînd automobilele și-au făcut apariția, în Statele Unite nu existau decît vreo cîteva sute de kilometri de drum pavat în afara orașelor. În prezent, șoselele din această țară însumează 6 milioane de kilometri. Ce înseamnă aceasta? Imaginați-vă un teren de parcare cît fluviul Mississippi.

Automobilul a produs schimbări radicale atît pe pămînt, cît și în modul de comportament al oamenilor. În timpul celui de-al doilea război mondial, coloanele mecanizate au constituit suportul material ucigaș al iluziei „blitzkrieg"-ului. Începînd cu anii 1950, automobilul a facilitat considerabil deplasarea spre locul de muncă, a permis citadinilor să-și petreacă lesne vacanța, departe de tumultul și problemele ambianței urbane.

Pentru a satisface cererea de automobile, Henry Ford a inventat linia de asamblare. Pentru a stimula cererea, firma Chevrolet a conceput „învechirea planificată", oferind o reducere de 5 dolari cumpărătorilor

care renunţau la vechile maşini.

Automobilele au devenit „icoane" ale culturii occidentale. Ele sînt elemente de bază în literatură, în filme etc. De altfel, istoria civilizaţiei este marcată de imagini ale automobilelor: 1928 — Al Capone bîntuind prin Chicago în Cadillac-ul său blindat; 1950 — idolul adolescenţilor, James Dean, gonind spre o stîncă într-un automobil furat, în filmul „Rebel fără cauză"; 1963 — John F. Kennedy prăbuşit în limuzina sa, ucis de gloanţe.

Unul din cele mai populare filme în Statele Unite, prezentat în toamna lui 1985, a fost „Înapoi spre viitor". „Personajul" principal era un automobil ce putea călători în timp.

Progresele fantastice făcute de automobil nu pot decît să stimuleze şi mai mult imaginaţia. În prezent, maşinile pot vorbi şi pot să-şi adapteze singure suspensia la caracteristicile drumului. În curînd, vor exista maşini dotate cu aparatură video, ce va înlocui oglinzile retrovizoare, şi maşini folosindu-se de sateliţi, pentru a-şi determina exact poziţia pe harta de la bord.

Dar pe cînd automobilul care să evite deznodămîntul primei călătorii a lui Carl Benz, de acum o sută de ani? Adică, maşina care să ştie să se oprească, înainte de a se lovi de un obstacol. Ar putea părea incredibil, dar un astfel de automobil se află deja pe masa de proiectare, ca o promisiune pentru începutul celui de-al doilea centenar al său.

Automobilele anilor '90: o revoluţie în mişcare

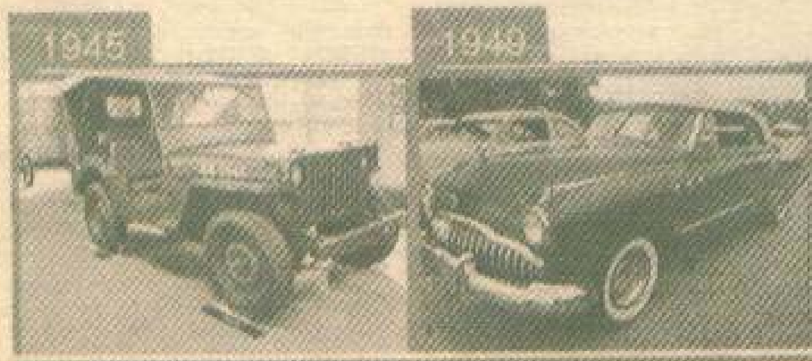
De la începutul secolului, industria automobilelor nu a fost cuprinsă de o mai mare febră a competiţiei şi inovaţiei, cum este cea din prezent. În anul 1908, 241 de firme americane s-au luat la întrecere în a proiecta minuni mecanice şi tehnice: un motor cu combustie internă, roţi dedesubt şi o caroserie deasupra.

În prezent, aproximativ 30 de producători se întrec din nou, pe cont propriu sau în asociaţie, încercînd să stabilească recorduri de viteză în materie de îmbunătăţiri. Sub impactul crizei energetice, dar şi sub imperiul concurenţei din lumea occidentală, în condiţiile noii revoluţii ştiinţifico-tehnice, ei şi-au propus să „reconstruiască" automobilul de la faruri pînă la ţeava de eşapament. În deceniul următor, o adevărată revoluţie va avea loc în proiectarea de automobile, oţelul fiind înlocuit, într-o măsură din ce în ce mai mare, de materiale mai uşoare. Practic, orice sistem mecanic va candida la modificări determinate de computer. Tehnologia aerospaţială va face ca bordul automobilelor să arate, mai degrabă, ca panourile de comandă ale unui avion.

Văzîndu-şi poziţiile uzurpate de automobilele japoneze Honda şi Toyota, sau de mini-autoturismele Sprint, produse, şi acestea, în Japonia, pe care cumpărătorii au ajuns să le prefere greoaielor Oldsmobile şi Ford, firmele americane au renunţat la falsa idee că tot ce realizează ele va fi acceptat cu docilitate pe piaţă, concentrîndu-se acum asupra producerii unei mari diversităţi de modele, care să răspundă variatelor stiluri de viaţă şi dimensiunii ale buzunarelor. Pe de altă parte, noile modele sînt în aşa fel proiectate, încît să se conformeze exigenţelor privind eficienţa consumului de carburant (sub 9 litri la suta de kilometri). Urmărindu-se un consum de carburant cît mai redus, noile modele arată, din ce în ce mai mult, ca nişte nave spaţiale. Dar, pentru a realiza aceste noi maşini alungite, în formă de elipsă, care sînt mai uşoare dar şi mai durabile, sînt necesare materiale noi. Un accent din ce în ce mai mare se va pune, acum, pe plastic, aluminiu şi ceramică; acestea sînt superioare oţelului, avînd, în acelaşi timp, o greutate mai redusă şi o mai mare rezistenţă la coroziune. Unii cercetători sînt de părere că, nu peste mult timp, plasticul va fi utilizat şi la construirea motoarelor — un proces de modelare prin injecţie, care durează 19 secunde, în locul celui clasic de turnare, de 4 ore, pentru fabricarea unui motor din metal.

Elementele de structură ale automobilelor vor fi mai uşoare datorită fibrelor de sticlă întărite cu grafit ce vor intra în componenţa lor. De asemenea, transmisia, ca şi mecanismul de direcţie, făcute din aluminiu, vor reduce şi mai mult greutatea lor. Costul mare al benzinei a orientat cercetările şi spre motoarele din ceramică. În această privinţă, japonezii se află în fruntea cursei, ei urmărind să creeze maşini şi motoare de dimensiuni cît mai reduse şi, în acest fel, să economisească materiile prime.

Şi în construcţia de automobile electronica are un cuvînt greu de spus. La început, ea a folosit pentru a răspunde normelor în vigoare privind limitele de poluare. În prezent,

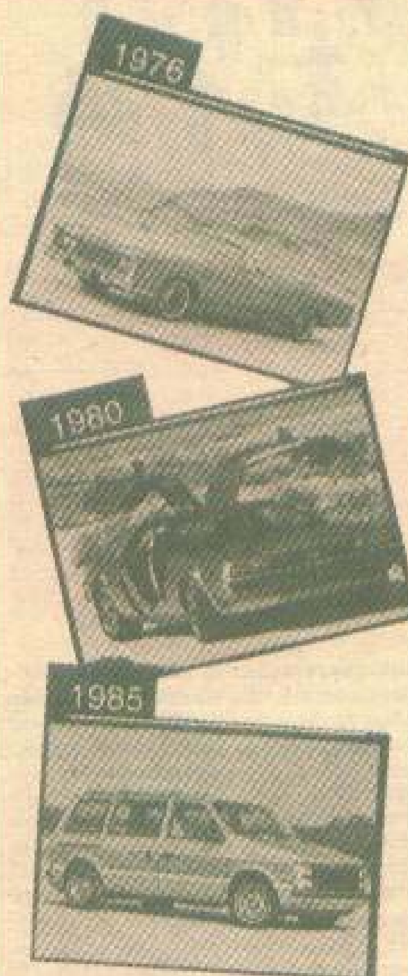

computerele au început să fie implicate în sistemul mecanic ce compune o mașină. Un automobil de complexitate obișnuită poate, astfel, prelucra, în fiecare secundă, 1,5 milioane de informații — înmagazinate în memoria computerului cu care este echipat —, îndeplinind sarcini de rutină, precum controlul emisiei de la motor. Alte automobile, mai sofisticate, folosesc computerul pentru sarcini mai multe și mai complicate. De exemplu, pentru dozarea amestecului de carburant, în funcție de schimbările de altitudine. Următoarea mare realizare o va constitui computerul ce va permite motorului să se adapteze la caracteristicile benzinei cu care va fi alimentat automobilul.

Dar perfecționarea nu se oprește aici. Bordurile și aparatele de radio obișnuite vor face loc microfoanelor celulare, senzorilor ce vor asculta de comenzile șoferilor pentru a alege viteza de croazieră, panourilor luminoase, indicînd consumul de carburant, și sistemelor audio care vor reproduce sunete de calitatea celor din sălile de concert. Ștergătoarel vor ști cînd să curețe parbrizul adaptarea puterii, încălzirea și aerul condiționat vor fi controlate de senzori.

Mașina standard a anului 2000 va

fi cea care va asculta de comenzi. Automobilul experimental al firmei Ford, „Continental Concept 100", permite șoferului să teleghideze descuierea ușilor, claxonul, aprinderea luminilor și deschiderea portbagajului. Specialiștii mai speră să poată conecta frînele și sistemul de direcție la sisteme radar anti-coliziune, care să avertizeze conducătorii asupra unor posibile accidente. Mai aproape de realizare, însă, este ghidarea prin satelit, care folosește hărți computerizate pentru a-i comunica șoferului, pe un ecran video, poziția mașinii la un moment dat.

Se pune, însă, întrebarea: se vor găsi oameni suficient de bine pregătiți care să repare o mașină atît de inteligentă? Este foarte probabil ca mecanicii clasici să nu poată ține pasul. Electronica face diagnosticarea și repararea mult mai dificile. Soluția constă, și de această dată, în computere. Diagnosticul va fi pus de un minicomputer instalat în mașină, care va semnala orice mică defecțiune.

Cu siguranță, însă, că toate aceste îmbunătățiri vor afecta nu numai simțurile, dar și buzunarul cumpărătorilor, iar producătorii se întreabă dacă, într-adevăr, aceștia vor putea face față costurilor ridicate.

Ileana Pantelimon

Dicționar

La Moscova, a apărut lucrarea „Dicționar enciclopedic demografic", conținînd peste 1 600 000 de articole și note despre populația din toate țările globului. Au participat la elaborarea acestui important volum peste 270 de demografi, economiști, geografi, istorici, statisticieni și alți specialiști.

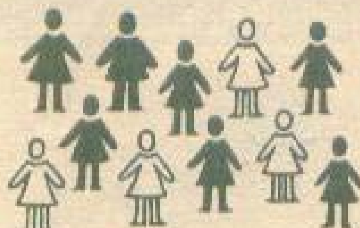
Restaurare

Circa șase milioane de dolari vor fi investiți, în 1986, pentru restaurarea părții vechi a Havanei, declarată de UNESCO „patrimoniu al umanității". Într-un interviu acordat agenției „Prensa Latina", istoricul Eusebio Leal a arătat că, între 1981–1985, lucrările de restaurare, efectuate în această zonă a capitalei cubaneze – incluzînd 32 de edificii complet refăcute și alte clădiri încă în faza de șantier –, au costat peste 17 milioane de dolari. În următorii cinci ani, a spus Eusebio Leal, lucrări similare vor începe și în alte centre istorice din țară, între care orașele Trinidad, Sancti Spiritus, Camaguey și Santiago de Cuba. La aceste lucrări, ce își propun conservarea identității cultural-istorice a centrelor urbane amintite, colaborează peste o mie de specialiști.

Din lumea capitalului

Copii în primejdie

Toate cifrele, inclusiv cele publicate de Ministerul de interne, dovedesc că delincvența este în creștere în Franța. În esență, cauzele acestui flagel sînt identificate.

Impactul mediului social, rigorile economice, sentimentul lipsei de orizont, o puternică erodare a valorilor morale, situații diverse care, toate, duc la o timpurie alienare — sînt fenomene diagnosticate de mult în societatea occidentală actuală, minată de o criză profundă și complexă. Tineretul delincvent este unul din aspectele cele mai frapante. În schimb, delincvenții înșiși sînt prea puțin cunoscuți. Cine sînt ei cu adevărat? La această întrebare încearcă să răspundă un recent studiu publicat de „Le Figaro Magazine".

Cu venirea verii, îi întîlnești cu zecile pe străzi. La oraș, preferă viața de noapte și caută totdeauna compania altora ca el. Educatorii îi numesc „marțieni", pentru că... „sînt făcuți ca toată lumea, dar nu seamănă cu nimeni".

Nu toți sînt delincvenți în sensul juridic al termenului: nu au făcut obiectul unei sancțiuni penale sau al unei măsuri educative hotărîte de un judecător. Toți, sau aproape toți, ar merita, în schimb, denumirea de „minori în primejdie". Cu condiția, bineînțeles, ca cineva să vrea să facă efortul de a-i recenza. „Am încercat să facem această într-o vară, povestește Martin Guizzardi, responsabil pentru educația supravegheată în sud-vest; rezultatele au fost derizorii". În două luni, pe o plajă unde poți întîlni, odată cu lăsarea serii, zeci de tineri fugiți de acasă, tineri vagabonzi și drogați de 15 ani, anchetatorii și polițiștii, care au avut ca sarcină această anchetă, nu au întocmit decît... șapte fișe.

Derizoriu, într-adevăr. „Nimeni nu-și poate imagina cît de mare este numărul de copii aflați, realmente, în primejdie, care scapă de sub supravegherea tuturor circuitelor sociale existente", conchide Martin Guizzardi. Minori care nu fac obiectul nici unei măsuri, al nici unei atenții deosebite. Pînă în ziua cînd o parte dintre ei — în Franța există 15 300 000 de minori, din care 4 300 000 de copii între 13—18 ani — apar în statistici ca „minori puși sub acuzație pentru delict". În 1982, dintr-o populație de minori responsabili din punct de vedere penal (13—18 ani), 104 749 făceau parte din această categorie.

O cifră prea puțin grăitoare. Trebuie să o comparăm cu altele, pentru a avea conștiința ce ascunde ea: 104 749 minori „puși sub acuzație" înseamnă 2,5 tineri de 13—18 ani la 100, 5 la 200. Înseamnă 13 la sută din totalul de delicte comise în cursul anului, 63 la sută din furturile de biciclete, 37 la sută din furturile cu violență comise asupra femeilor pe stradă, 31 la sută din spargeri, 30 la sută din tîlhării. Enorm? Foarte puțin, căci nu este vorba decît de statistici oficiale. Nu toți delincvenții sînt prinși, nu toți sînt deferiți justiției, nu toți fac obiectul unei sancțiuni penale sau al unei măsuri educative. UN INSPECTOR DE POLIȚIE DIN MARSILIA: „Avem consemn să ne facem simțită prezența. Dar să nu intervenim. Să facem cît mai puține arestări. În majoritatea cazurilor, cînd este interpelat un minor, judecătorul îl predă, oricum, familiei în cel mai scurt timp. Cazuri fără cifre, fără dosar, fără statistici. Pot să vă spun că un puști din La Cayolle a fost adus de 39 de ori în fața judecătorului în cursul unui an. Altul, din Panier, a fost adus de vreo sută de ori. Mai mult, despre acesta sîntem siguri că a înjunghiat un turist vara trecută, înainte de a-l arunca în rîu". UN EDUCATOR DIN REGIUNEA BÉZIERS: „Practic, nu se știe cîți copii trec prin comisariate. În mod normal, ele trebuie să telefoneze la procuratură și să întrebe în legătură cu fiecare caz, dacă trebuie eliberat sau prezentat. Dar cînd, în 1983, a sosit un nou procuror, el și-a dat seama că nu exista o permanență la tribunal. Rezultatul? Polițiștii nu aveau cui telefona. Ei scriau pe fișele lor: «A fost anunțată procuratura» și îl eliberau, pur și simplu, pe copil". UN EDUCATOR DIN LANGUEDOC-ROUSSILLON: „Problema statisticilor este crucială pentru noi. Fără o evaluare corectă a fenomenului, nu putem să ne adaptăm mijloacele". UN JUDECĂTOR PENTRU COPII DIN TOULOUSE: „Nu înțeleg de ce îmi sînt prezentați atît de puțini copii minori pentru afaceri de droguri sau de prostituție, în timp ce eu văd atîția pe străzi, numai dacă mă urc în mașină, pentru a merge acasă seara".

Există, deci, undeva o lacună. Dar unde?

La nivelul consemnelor, al polițiștilor, al educatorilor, al judecătorilor, al lucrătorilor pe tărîm social? În orice caz, fiecare verigă a sistemului aruncă răspunderea asupra celuilalt. Există, oricum, și un anume laxism. Aceasta este principala concluzie a acestor mărturii. Căci, oricît de elocvente ar fi concluziile, ele nu permit refacerea sau corectarea statisticilor oficiale.

De altfel, este oare posibil să încadrăm în cifre delincvența? — se întreabă reporterul de la „Le Figaro Magazine". Un minor poate „cădea" de trei ori într-un singur an, apărînd, astfel, de trei ori în statistici. În epoca informaticii, Franța ignoră, de fapt, cîți dintre copiii ei sînt „în primejdie" și cîți sînt primejdioși. Un singur lucru este sigur: astăzi, dacă există minori mai „în primejdie" decît alții (copii defavorizați), nu mai este posibil să considerăm pe alții, apriori, ca fiind „în afară de orice pericol". Căci, în zece ani, două elemente au modificat profund proce-

sul delincvenței: *relațiile copii-părinți și drogurile.*

Astăzi, minorii delincvenți proveniți din medii cu stare nu mai fac excepție: „De la vîrsta de 14 ani, sînt tot mai mulți copii din familii de profesori, de medici, de cadre de conducere, care au devenit delincvenți pentru a-și plăti doza de droguri", afirmă Roland Thuriez, responsabil cu „Educația supravegheată". François Colcombet, director general în aceeași instituție, crede că „nu întotdeauna cel care va acumula cele mai multe dificultăți va cădea și cel mai jos. Tinerii proveniți din mica burghezie franceză, cu grave probleme familiale, rămîn pentru noi cazurile cele mai misterioase, cele mai rebele față de orice act educativ..."

Fie că sînt copii din familii bogate, fie că sînt copii săraci, tinerii care se abat de la morală prind, adesea, gust pentru o asemenea viață viciată. Există, la ei, un mit pentru aventură. Să plece în lume, să mănînce pe sponci, să doarmă cînd apucă, să vorbească cu oricine, să sfideze autoritățile, să devină „șefi" sau să facă parte dintr-o bandă. În general, sînt trecute sub tăcere violurile, bătăile, frigul, foamea, frica: cînd „stressul" este prea greu de suportat, se lasă prinși de poliție sau de către educatori. Cei care „cad" sînt adesea cei mai puțin curajoși, cei mai prăpădiți. „Tinerii vin, aici, într-o stare de totală decădere fizică și morală; stare de prostrație, malnutriție, urme de lovituri", constată Martine Bernon, psiholog într-un cămin din Seine-Saint-Denis.

Ca majoritatea celor 6000 de educatori meniți să „recupereze" acești tineri, Martine Bernon pune accentul, cu prioritate, pe responsabilitatea sau, mai exact, pe iresponsabilitatea părinților: „Mediul ambiant nu este mai prost ca acum

FRANCK: „NU ȘTIU DE CE AM FĂCUT ASTA"

Nimeni nu se naște delincvent. Condamnat la doi ani închisoare pentru atacul contra unui șofer de taxi, Franck, 19 ani, deținut de 13 luni, a scos cuțitul, fără ca, neapărat, trecutul lui, mizeria sau drogurile să fi „explicat" acest gest. A făcut-o fără să se „gîndească la consecințe", pentru că era „ușor". Delincvent banal, Franck este, în primul rînd, un produs al banalizării delincvenței.

„E o prostie, știu. Nici eu nu înțeleg. Toată lumea m-a întrebat de ce am făcut asta... Nu știu. Veneam de la Reims, unde lucram. Am plecat să-mi văd părinții la Rouen. Am adormit în tren și m-am trezit la Sedan, la două dimineața. Am luat un taxi, nu aveam bani, l-am atras pe șofer într-un colț întunecos și am scos cuțitul. Îl aveam întotdeauna la mine, dar nu ca să mă servesc de el. De obicei sînt calm... L-am lovit, el s-a apărat. M-a lovit... Am leșinat. Cînd mi-am revenit, am văzut că eram în fața comisariatului, l-am lovit din nou...

Sigur că îmi pare rău: am pierdut totul! Tatăl meu nu vrea să mă mai vadă. Am luat doi ani, și nu făcusem nici o prostie înainte. Cînd voi ieși, nu voi avea nimic, și, în plus, va trebui să plătesc 62.000 franci despăgubiri... Va trebui să găsesc de lucru, o locuință. Dacă nu găsesc de lucru, voi încerca să nu mai fac prostii".

ERIC: „LA ȘCOALĂ MĂ PLICTISEAM. PE STRADĂ SÎNT LIBER"

Eric și Bruno se află într-un cămin de „Educație supravegheată", la cererea procuraturii. Spre deosebire de alți minori, plasați „din măsuri de protecție", ei au făcut obiectul unei măsuri educative, hotărîte pentru fapte de delincvență.

Eric, 17 ani, este cel care ne povestește. Tatăl lui este gunoier, mama dactilografă. La 15 ani, a părăsit Liceul de învățămînt profesional unde învăța și și-a început „activitatea"...

„La școală mă plictiseam. S-o ștergi de-acasă nu-i chiar așa o scofală, dar, cel puțin, eram liber. Prima mea fugă a durat o lună. Nu am părăsit Sainte-Geneviève-des-Bois, nici banda mea. Trăiam prin pivnițe, șterpeleam cîte ceva de mîncare de prin case, în timp ce lumea era plecată la servici. Intram forțînd ușa...

Lunea, mergeam la mine cu prietenii, să luăm ceva țoale și halea. Rîd nu pentru că mi se pare ceva haios în chestia asta, da sînt cam zăpăcit de drog. Și Bruno, la fel. Tocmai am dat o lovitură mișto, care a mers ca pe roate. Ieri, la 9, am fumat, pe urmă ne-am dus la gară, și acolo un tip care venea din Maroc ne-a dat un «fitil» de hașiș pe degeaba. Ne-am dus la Vigneux, pe urmă la un tip unde erau niște gagici.

M-am învîrtit mult pînă am ajuns la judecător. Am mai șutit ceva, am umblat cîtva timp și, pe urmă, cînd a fost nasol, m-am lăsat prins. Oricum, caralîii mă cunoșteau, și alor mei puțin le pasă. Maică-mea nu a zis nimic, iar bătrînu' nici atît.

Sînt aici, la cămin, de peste un an. Eram mulțumit, cînd m-au adus, pentru că era iarnă, le cam clănțăneam. Și aici, la cămin e bine. Ca într-o colonie, ce mai!... Drogurile? există ceva hașiș, sigur, dar mai mult praf. Bruno și cu mine nu am pus gura de peste trei luni.

E mai bine la cămin decît la internat. Bruno a fost la internat. Bruno a fost judecat pentru 11 furturi de automobile, un furt cu violență și alt delict pe care refuză să-l precizeze. Și eu era să ajung la pușcărie, dar avocata mea m-a apărat.

Frații mei mai mari sînt șomeri. Umblă și ei. Sor-mea are nouă ani, da' și ea... Dacă face vreo prostie, o snopesc".

LYDIE: „DACĂ CINEVA MĂ ADUCE ÎNAPOI, ÎL ZDROBESC"

Mama Lydiei a murit în brațele ei cînd avea 13 ani. La 14 ani, a plecat de acasă, unde avea de îngrijit patru surori mai mici. De două luni, ca „măsură de protecție" și la cererea ei, Lydie trăiește cu fiul ei de trei ani într-un cămin-maternitate din regiunea pariziană. Voluntară, energică, dură și inteligentă, Lydie a împlinit 19 ani.

„Cînd Damien s-a născut, aveam 16 ani. Tatăl lui mă bătea. Nu se ocupa de el, eu nu îndrăzneam să mă întorc acasă. Direcția de acțiune sanitară și socială mi-a luat copilul, mi-am pierdut slujba, au fost cele mai grele luni din viața mea. Beam cu sticla, fumam patru pachete de țigări pe zi. Trăiam din te miri ce, pe unde se nimerea. Am făcut multe prostii, am riscat, cînd frecventam niște localuri...

Am să scap și de astea. Judecătoarea mi-a dat autoritatea parentală cînd am cerut copilul la cămin, și mi-a dat imediat băiatul. Mă ocup bine de băiatul meu. Nu ca fetele de aici. Din opt cîte sîntem, numai trei ne ocupăm de copiii noștri. Mă uit că celelalte umblă cu niște tipi care dau tîrcoale la cămin. Unul dintre ei m-a abordat, știa cum mă cheamă, pe mine și pe băiatul meu. I-am spus că am să-i dau un pumn în ochi dacă îmi mai spune ceva. Vreau să scap de aici cu bine. Poate că am făcut prostii, dar le-am plătit. Dacă nu mă rețin aici să muncesc, găsesc eu altceva. Pentru că, acum, știu ce vreau. Și dacă cineva mă mai aduce înapoi, îl 'zdrobesc"!

Din lumea capitalului

10 ani, chiar dacă ținem seama de criză, spune ea; doar copiii au devenit mai duri, iar părinții — mai fragili; și unii, și alții s-au schimbat. Familiile sînt lipsite de o structură solidă, sînt dezbinate. În regiunea pariziană există tot mai multe cazuri de alcoolism, de debilitate, de incest chiar." Constatările vin și mai severe la Poliția judiciară din Paris, unde comisarul Calude Bart denunță „domnia" nepăsării, a demisiei în fața responsabilității rurale. În 75 la sută din cazuri, cînd i se telefonează tatălui, acesta răspunde: „Sînt divorțat, problema asta o privește pe soția mea".

Dar și mai grav este cînd, dacă nu se mulțumesc să închidă ochii, adulții înțeleg ce profit pot avea din exploatarea acestei mase de copii pierduți..., dar care nu sînt pierduți pentru „toată lumea". În Paris, rețeaua hiper-organizată de copii hoți reprezintă, potrivit Poliției judiciare, „90 la sută din delincvența copiilor mai mici de 13 ani. Sub această vîrstă, copilul nu poate face obiectul nici unei sancțiuni penale".

Pe locul întîi — drogurile

La capitolul de cazuri de delincvență inspirate, manipulate sau provocate de adulți, evident, mediul drogurilor se află în fruntea statisticilor. La secția de delicte flagrante a tribunalului corecțional din Paris este evaluat la 40 la sută numărul de cazuri care pun sub acuzație tineri toxicomani. Spargeri, furturi mărunte, furturi violente și, în general, toate delictele, care tind să procure ușor bani lichizi, cresc în proporții care nu lasă nici un dubiu asupra responsabilității drogurilor.

La ora actuală, se știe că 78,5 la sută din drogații francezi au între 16 și 25 de ani, iar 40,9 la sută între 16 și 20 de ani. Dar aceste cifre exprimă numai traficul de stupefiante, „dealers": 2 317 minori în 1982. Pentru ceilalți, legea din 1970 le permite să se trateze anonim. Ceea ce permite, de asemenea, o disociere a statisticilor de realitate. Pe „planeta copiilor pierduți", această realitate este frapantă: în cartierele-ghetou, în cămine, în baruri, pe străzi, în școli, drogul este peste tot, și statisticienii nicăieri.

„Ceilalți își dau seama, adesea, prea tîrziu", declară Martine Bernon. Prea tîrziu, pentru copilul de 15 ani, plasat de urgență într-o familie „pentru că, la cămin, îi perturba pe ceilalți. La 48 de ore după această «plasare», în fine liber să-și caute drogul, el va muri de o supra-doză". Prea tîrziu pentru micuțul de zece ani pe care educatorii l-au găsit în comă pe caldarimul unei gări. Diagnostic: drogat. Adesea așa încep toți. Mai ales cînd nu au bani, sau cînd sînt foarte tineri (în cel mai rău caz, mor; în cel mai bun caz, plămînii nu li se mai dezvoltă). După aceea, vin solvenții (tricloretilena, amoniacul, eterul), care rod bronhiile pînă la ruptură, hașișul, acidul (LSD), cocaina, heroina, injecția. Un heroinoman „mijlociu" are nevoie de 1000 de franci pe zi la Paris (sau 900 de franci în provincie) pentru un gram de heroină. O categorie care număra „10 la sută din minori acum 10 ani și cel puțin 30 la sută astăzi". Un minor care are nevoie de 1000 de franci pe zi nu și-i poate procura decît în trei feluri: furt, prostituție sau vînzînd, el însuși, drogul. Drogul sfîrșește prin a șterge unul din ultimele metereze care izolează pe tineri de delincvență: frica fizică. Toate celelalte au dispărut: morala desigur. Dar și teama de părinți, de uniformă, de închisoare. „Copiii au nevoie de disciplină. Ea este pentru ei o dovadă de atenție", notează, în legătură cu acest subiect, Françoise de Veyrinas, adjunct pentru probleme sociale la primăria din Toulouse. „Educatorii cei mai severi nu sînt numai cei mai respectați. Ei sînt și cei mai iubiți", conchide ea.

A constrînge sau a nu constrînge. A pune limite sau a nu pune! Disputa este pe cale să devină actuală în rîndul educatorilor, împotmoliți, sub impactul acelui mai 1968 de revoltă spontană, într-un deșert pedagogic aproape total. „Am uitat prea multă vreme că educatorul trebuie să educe, amintește Martin Guizzardi, că sîntem meniți să îi învățăm pe copii noțiunea de interzis; că, la un afiș cu semnificația «interzis», ei trebuie să se oprească!".

Traducere și adaptare
de Liliana Artănescu

Violența de vînzare

Revista americană „U.S.News and World Report" a publicat, într-unul din numerele sale din vara anului trecut, o statistică cutremurătoare: anual, în Statele Unite sînt ucise circa 20 000 persoane în urma unor crime dintre care numai 20 la sută sînt, pînă la urmă, elucidate. Datele publicate de FBI vin să le completeze pe cele înfățișate de cunoscuta publicație newyorkeză, adăugînd că, în Statele Unite, se făptuiesc, anual, de trei ori mai multe crime în masă, decît în toate țările lumii luate la un loc. Potrivit acelorași surse, în ultimii zece ani, deci între anii 1975 și 1985, numărul persoanelor ucise a crescut în Statele Unite cu 60 la sută.

Separate de contextul politic și social în care se produc, aceste crime ar părea de neînțeles pentru multă lume, care se va întreba, probabil, cum este posibil?

Foarte simplu, va răspunde orice om care cunoaște cît de cît problemele legate de comerțul cu arme de foc din S.U.A. De foc, pentru că nu credem să existe cineva care să-și închipuie că măcar unul dintre cei 20 000 de oameni uciși anual în Statele Unite cade victimă... duelurilor cu arme albe! Cei care cunosc, cît de cît, această situație vor socoti poate că cei 20 000 au căzut victimă într-o țară în care există peste 50 000 000 arme de foc?

Da, acesta este numărul armelor de foc aflate la purtător, adică în buzunarul unor persoane particulare din majoritatea statelor care compun Statele Unite ale Americii. Comerțul cu arme este unul dintre cele mai rentabile din această țară de peste ocean, în pofida faptului că autoritățile americane au încercat în repetate rînduri, să introducă o legislație care să interzică producerea și comercializarea fără control a armelor. Cu alte cuvinte, nu ar fi vorba despre interzicerea producerii și vînzării acestor mesageri ai morții, ci despre o vînzare... controlată a lor. Pînă acum, nici acest lucru nu a putut fi realizat, de unde se vede treaba că marile concerne industriale „Colt", „Ruger", „Smith and Wesson", „Remington" și altele de acest calibru sînt mai puternice decît autoritățile.

Armele pe care le pot cumpăra americanii sînt diferite, de la pistoale pînă la mitraliere. În completare, se vînd și amortizoare de zgomot pentru cei care au de gînd să comită crime perfecte. Și se pare că americanii dețin recordul la acest gen de crime, din moment ce

16 000 din cele 20 000 comise, anual, rămîn neelucidate.

Americanii au la dispoziţie o serie întreagă de ziare şi reviste de... specialitate în care găsesc tot ce îi interesează: adrese, preţuri, instrucţiuni de folosire (pentru cei care nu urmează cursurile vreuneia din „şcolile" particulare în care se predau cunoştinţele teoretice şi se exersează manevrele practice pentru a ucide!). Dar, mai presus de toate, ziarele şi revistele acestea, dintre care amintim cîteva titluri: „Handloader", „Americanriflemen", „Shotgun Review", fac o propagandă deşănţată în favoarea violenţei, pentru că, altfel, ce haz ar avea armele, dacă nu ar fi puse în slujba violenţei, dacă nu ar exista violenţa? De pildă, titlurile unor materiale seriale din revista „Gun World" vorbesc de la sine despre scopurile urmărite: „Crima perfectă", „Manualul ucigaşului" etc. Există, pe urmă, o serie de cărţi pe care le vînd editurile americane şi care, în esenţă, urmăresc acelaşi scop. Cea mai prolifică dintre ele este editura „Paludin Press", care a publicat, de curînd, volumul intitulat „Antrenamentul trăgătorului pentru luptă", destinat nu militarilor din rîndul forţelor armate americane, cum s-ar putea crede, ci persoanelor particulare. O altă carte, „Trăgătorul german", apărută în aceeaşi editură, face elogiul trăgătorilor germani din primul şi din cel de al doilea război mondial, autorii neascunzîndu-şi admiraţia faţă de nazişti. Cărţile publicate de editura „Geld Eagle Reader Service" întreţin o psihoză isterică în favoarea violenţei, aşa cum fac şi articolele găzduite în paginile revistei „Gun and Ammo". Serialul publicat de această revistă îl are ca erou pe un anume Mack Bolah, care este întruchiparea violenţei. Pe prima pagină a revistei este tipărită reclama: „Mack a învăţat să ucidă în Vietnam, unde şi-a cîştigat porecla de «Călău». Urmăriţi noile aventuri ale lui Mack şi ale escadrilei morţii din Vietnam!" Un alt serial publicat de aceeaşi revistă, sub titlul „Specialistul", îl are ca erou pe Jack Sullivan şi reprezintă o glorificare a acestui asasin. Cităm: „Jack Sullivan este un specialist. Specialitatea lui este asasinatul. Preţul lui este pe măsura riscului pe care şi-l asumă. Daţi-i o puşcă M-21, o mitralieră sau un Browning de calibru 9 şi, apoi, veţi vedea sînge curgînd şi oase frînte..."

În acelaşi timp, în Statele Unite a luat o amploare deosebită comerţul cu reclame în favoarea violenţei, ceea ce, desigur, stimulează menţinerea unei psihoze războinice. Tricourile vîndute de firma „Cloudland Enterprises", pe care le poartă mulţi tineri americani, înfăţişează un tanc pe care tronează un vultur, sub care stă scris: „Regula de aur a istoriei spune că legea o dictează cel care are mai multe arme!"

Un slogan tot mai des şi tot mai insistent fluturat de cercurile industriei americane de arme, ajutate substanţial de mijloacele de influenţare a opiniei publice, este „arme împotriva armelor!" El este adresat, în special, americanilor care nu fac parte din rîndul celor 50 milioane de americani cu arme de foc. Pentru a veni în... ajutorul acestei categorii de cetăţeni, firmele producătoare de arme au pus în vînzare arme pentru autoapărare. Neapăraţi suficient de autorităţi, tot mai mulţi americani simt nevoia să se apere singuri. Strîng cureaua, şi cumpără arme: pistoale, automate, mitraliere. Matematica este aici cît se poate de simplă: la vînzare mare, cîştiguri mari.

A. Nicolae

Rupert Murdoch — un rechin al presei

În anul 1952, cînd se stingea din viaţă, domnul Keith Murdoch era „sărac", de aceea n-a putut să-i lase odraslei sale, Rupert, pe atunci în vîrstă de douăzeci de ani, decît un mănunchi de acţiuni legate de ziarul „Melbourne Herald" şi de cotidianul provincial „Adelaide News". Bătrînul Keith i-a mai lăsat prin testament şi dorinţa lui expresă ca moştenitorul să se dedice, cu totul, muncii în domeniul publicaţiilor.

Au trecut de atunci treizeci şi patru de ani, timp în care Rupert s-a ocupat în exclusivitate de publicaţii, ajungînd să fie astăzi stăpînul unui număr impresionant de cotidiane şi periodice, care se vînd în fiecare săptămînă, în ţări de pe toate continentele, în peste 53 milioane exemplare. Mai exact, lui Rupert Murdoch îi aparţin astăzi peste 30 cotidiane şi periodice editate în S.U.A. Australia — ţara lui de baştină — şi Marea Britanie. Dar aceasta reprezintă doar o mică parte din sursele lui de venit. El deţine 50 la sută din acţiunile Societăţii „20 th Century Fox", are două edituri în Australia şi două în Anglia, precum şi o societate de televiziune în Statele Unite. De curînd, domnia sa a făcut cunoscut, prin gura purtătorului său de cuvînt, că intenţionează să cumpere şase dintre staţiile societăţii de televiziune „Metromedia Inc". Dacă va realiza această tranzacţie, şi nu ne îndoim că aşa se va întîmpla, el va deveni a patra societate americană de televiziune, după CBS, ABC şi NBC. Cunoscutele publicaţii „Le Point", care apare la Paris, şi „Newsweek", care vede lumina tiparului la New York, apreciază că tot al cincilea om de pe planeta noastră citeşte cel puţin unul din ziarele editate de Murdoch.

Avînd bani, bani mulţi, Rupert Murdoch este puternic. Atît de puternic încît poate face — şi face! — tot ce doreşte. I se spune „cuceritorul", un cuceritor de redacţii, dar caracterizarea cea mai exactă ar fi exprimată de cuvîntul „rechin". În prezent, nu există teamă mai mare pentru personalul diferitelor publicaţii occidentale decît aceea de a fi înghiţit de acest rechin al presei. Pe unde devine el stăpîn, ziariştii şi conducătorii redacţiilor respective nu au altă şansă decît să-şi caute alt loc de muncă. Aşa s-a întîmplat peste tot. Şi nu au fost puţine redacţiile prin care el şi-a plimbat... banii. După „The Australian", cel mai mare cotidian din ţara cangurilor, au urmat cotidia-

nul „Sydney Daily" și săptăminalul „Sunday Mirror", dar și săptăminalul de cel mai mare scandal „Truth".

În anul 1968, capitalul concernului de presă Murdoch ajunsese la 50 milioane lire sterline, sumă care îi permitea să-și arunce privirea și spre Fleet Street, strada din Londra pe care sînt concentrate adresele celor mai importante publicații engleze. Acaparează „News of the World", apoi, la mai puțin de patru luni, devine — pentru insignifianta sumă de 50 000 lire sterline — proprietarul cotidianului „Sun", aflat la marginea falimentului.

Roadele „politicii" lui Murdoch nu au întîrziat să se arate. „News of the World", o publicație burgheză, altfel destul de serioasă, a devenit o revistă de scandal. Unii dintre cititorii mai vîrstnici își amintesc de afacerea Profumo, care a dus la căderea ministrului de război britanic din guvern, în urma legăturilor sale amoroase cu Keller. Puțini știu, însă, că scandalul a izbucnit după publicarea acestui caz în paginile lui „News of the World", în primul număr care apărea sub domnia lui Rupert Murdoch.

La 12 februarie 1981, întreaga Anglie a fost șocată la aflarea veștii că Murdoch a cumpărat, pentru suma de 12 milioane lire sterline, firma „Times Newspapers", care edita cotidianul „The Times" și săptăminalul „The Sunday Times". În felul acesta, rechinul australian devenea proprietarul organului de presă semioficial al guvernului britanic!

Murdoch, sprijinit de prieteni influenți, a găsit și motivarea profund umanistă a gestului său: salvarea publicațiilor de la faliment! Pentru liniștirea opiniei publice britanice, el a dat garanții în sensul că publicațiile își vor păstra independența și că vor fi respectate tradițiile.

Harold Evans, noul redactor șef al lui „The Times", provenit de la „The Sunday Times", a luat în serios promisiunile lui Murdoch. Cu toate acestea, tirajul a scăzut la numai 25 000 exemplare, fapt explicabil prin refuzul englezilor de a cumpăra o publicație britanică vîndută unui australian. Nemulțumit, Murdoch l-a invitat, la 10 martie 1981, pe Evans în biroul lui și i-a spus direct: „Aștept demisia dumitale!". „Refuz!", a venit prompt răspunsul lui Evans, dar opoziția lui a durat numai pînă la 15 martie, cînd a fost forțat să demisioneze. În felul acesta, s-a adeverit, încă o dată, valabilitatea principiului lui Murdoch, potrivit căruia „promisiunile nu valorează nici măcar cît hîrtia pe care sînt scrise."

Caricatură din „The Economist" (Londra), înfățișîndu-l pe Murdoch drept „cangurul australian care sare din continent în continent"

Titlurile cîtorva publicații din „Imperiul Murdoch"

Cumpărarea lui „The Times" este, deocamdată, ultima tranzacție a lui Murdoch. În Anglia, bineînțeles, pentru că ofensiva lui continuă în Statele Unite, unde a cumpărat, de curînd, periodicele „Village Voice", „New York Magazine" și revista distractivă „Cue". Toate aceste publicații au fost adjudecate pentru jumătate din suma (32 milioane dolari) cu care, în anul 1978, a cumpărat ziarul de seară „New York Post", aflat în derivă financiară.

„Rechinul" a adăugat imperiului său alte periodice: „San Antonio Post", „Star", „San Antonio Express", „Boston Herald". Apoi, a trecut la Chicago, unde, contra sumei de 100 milioane dolari, a cumpărat publicația „Chicago Sun Times".

Deocamdată, Murdoch s-a oprit cu acapararea ziarelor, el urmărește acum, după cum a spus purtătorul lui de cuvînt, să cumpere șase dintre stațiile de televiziune ale societății „Metromedia Inc", situat în orașele-cheie ale Statelor Unite: New York, Los Angeles, Chicago, Washington, Dallas și Houston. Este dispus să ofere pentru ele suma de 1,5 miliarde dolari, adică ceva mai mult decît a costat construcția nefericitei navete spațiale „Challenger", explodată la lansare, la sfîrșitul lui ianuarie 1986.

Murdoch nu poate trece încă peste legea americană, care interzice ca o persoană particulară să fie, în același timp, proprietar de ziare și de stații de televiziune. Pentru a putea cumpăra stațiile de televiziune mult visate, el va trebui să revîndă ziarele americane pe care le-a cumpărat. În plus, va trebui să renunțe și la cetățenia australiană, întrucît, potrivit legii americane, nici un străin nu are dreptul să dețină mai mult de 20 la sută din acțiunile unor stații de televiziune sau posturi de radio. Dar obținînd cetățenia americană, **australianul** Rupert Murdoch va deveni

după cum spunea un gazetar, „cel mai mare colos al mijloacelor de informare **americane.**"

Este lesne de înțeles pentru oricine cum și pe cine este dispus domnul Murdoch să slujească. Nu este pentru nimeni un secret că mijloacele de informare în masă din țările capitaliste slujesc mai puțin pentru informarea opiniei publice, decît pentru manevrarea acesteia. Își poate imagina cineva că, prin acapararea acestor mijloace de informare, domnul Murdoch urmărește să faciliteze accesul informațiilor spre țările în curs de dezvoltare? Își închipuie cineva că domnul Murdoch urmărește altceva decît cîștigul, cîștigul cît mai mare?

A. Nicolae

Droguri și polițiști corupți

Oricine, pretutindeni în lume, admite adevărul axiomatic că polițistul există pentru a prinde răufăcători, pentru a apăra cetățeanul obișnuit și onest de orice fel de agresiune și, în general, pentru a veghea la bunul mers al vieții cotidiene, așa cum este el stabilit de legile locului. Dar se mai întîmplă ca polițistul să acționeze exact contrar acestor, să le zicem, principii pe care le acceptă toată lumea. Corupție a existat și continuă să existe; uneori, iese la iveală stîrnind adevărate scandaluri. Cum s-a întîmplat în 1985, la Miami. Relatăm după **Washington Post:**

Imaginați-vă un grup de ofițeri de poliție tineri, încrezuți, agresivi, aparent fără pată. Fiecare primise o droaie de laude; unul dintre ei era chiar pe cale să fie numit „ofițerul anului".

Dar, în vara lui 1985, cercetînd o afacere de mită, detectivii au început să-i ancheteze chiar pe acești ofițeri de poliție, descoperind un comportament ciudat pentru un polițist care primește 25 000 dolari pe an. S-a aflat că unul dintre ei obișnuia să bea la un local deocheat; un altul a fost oprit în timp ce conducea o mașină sport „Lotus", care costă 59 000 dolari, și avea asupra lui 4 500 dolari bani gheață; alți doi își cumpăraseră case noi cu banii în mînă – cîte 50 000 de dolari. A început „scuturarea" tuturor ofițerilor, dar ancheta avea să mai descopere surprize: ceea ce anchetatorii numeau „întreprinderea" s-a dovedit a fi o schemă complicată de a-i șantaja pe traficanții de droguri, de a vinde drogurile pentru profit propriu și de a teroriza pe oricine ar fi stat în calea reușitei.

Apoi, a urmat „Marea socoteală". Într-o noapte de la începutul verii trecute, vreo doisprezece polițiști, purtînd insigne și uniforme albastre, au atacat un port de ambarcațiuni la vreo cîteva mile de inima orașului, pe Miami River. Au plecat cu 300-400 kg de cocaină în portbagajele mașinilor lor de poliție. La prețul străzii, cocaina valora cam 25 000 dolari kilogramul.

Potrivit anchetatorilor, la 28 iulie, ofițerii au făcut un raid similar la un debarcader de pe același fluviu. Au luat, din nou, între 300 și 400 kg cocaină, care valora, potrivit spuselor anchetatorilor, între 7,5 și 10 milioane dolari. Dar, de această dată, trei traficanți s-au înecat după ce au sărit în apă, pentru a scăpa de polițiști.

Luni întregi, n-a existat o explicație oficială pentru cele întîmplate. Dar, la sfîrșitul lunii decembrie, Departamentul poliției din Metro Dade a anunțat că a descoperit taina cazurilor. Șase actuali și foști polițiști din Miami au fost arestați pentru gangsterism și trafic cu droguri și au fost acuzați de asasinat.

Întîmplări de felul acesta nu sînt deloc noi pentru poliția din Miami. 11 ofițeri au fost arestați sau destituiți în 1985 și 150 000 de dolari au fost furați dintr-un safe al cartierului general al poliției. Doi foști ofițeri au fost acuzați că au vîndut cocaină în valoare de aproape 2 milioane dolari, care fusese capturată de poliție într-o razie din luna mai. Alți doi ofițeri au fost acuzați că au vîndut insigne, arme și echipament. Despre ultimii polițiști arestați, lt. Larry Martin, un detectiv care a anchetat scandalul, spunea: „Tipii ăștia au cedat, pur și simplu, tentațiilor cărora le fac zilnic față o mulțime de ofițeri".

Puține locuri din S.U.A. oferă atîtea tentații pentru poliție ca sudul Floridei, unde traficul de droguri a sporit, devenind o industrie locală majoră. „Polițiști obișnuiți fac, astăzi, arestări la care nici nu visau în urmă cu cîțiva ani", spune sergentul James Cox, președintele unei asociații a polițiștilor din Miami. „Găsesc kilograme de cocaină, în timp ce arestează oameni pe stradă, și cîte o sută de mii de dolari în automobile pe care le opresc".

Legendă

Gabii, veche așezare în Latium, unde, conform legendei, Romulus și Remus ar fi mers la școală, a fost achiziționată de statul italian. Ministrul italian al culturii, Nino Gulloti, a semnat decretul de exercitare a „dreptului de deținere" – contra sumei de un miliard de lire – a așezării Gabii și a zonei sale arheologice, cu o suprafață de 60 de hectare. Decretul a fost notificat proprietarului, care o pusese în vînzare. „Este o veste foarte bună" – a declarat Lorenzo Quilici, profesor de topografie veche la Universitatea din Roma –, căci Gabii „are o mare valoare istorică și arheologică, fiind destul de bine conservată". Gabii se află la circa 16 kilometri sud de Roma, la jumătatea drumului dintre capitala italiană și localitatea Palestrina. Proprietatea se întinde de-a lungul unui vechi crater vulcanic, care era ocupat, pînă la sfîrșitul secolului trecut, de lacul Castiglione. În epoca bronzului mijlociu, respectiv pe la 1500 î.e.n., ea era o mare așezare locuită, înainte de a deveni una din cele mai importante cetăți ale Latiumului antic. Primatul său cultural era recunoscut și, de aici, precizează prof. L. Quilici, legenda că Gabii ar fi locul unde s-au instruit Romulus și Remus, după ce și-au părăsit turmele și viața de păstori. Locuitorii din Gabii, spun istoricii, erau o populație războinică, foarte temută de către romani, care i-au cucerit datorită lui Tarquinius Superbus, mai ales pentru poziția așezării între Roma și Palestrina. Conform profesorului L. Quilici, Gabii a fost dotat de împăratul Hadrian cu mai multe forumuri și băi publice. Localitatea era cunoscută și pentru carierele de „piatră gabină" folosită din abundență la Roma, datorită rezistenței sale la foc. Aici se află și templul „Junonei gabina", cu o mare bogăție de obiecte votive. El nu are, în prezent, acoperiș și coloane, păstrîndu-se, însă, intact restul construcției. Multe din statuile de marmură ale templului au fost duse de Napoleon la Luvru. Conform specialiștilor, întreaga zonă trebuie încă explorată, în speranța descoperirii unor noi vestigii arheologice.

Din lumea capitalului

Nu-i mai căutaţi pe marţieni: ei locuiesc de mult pe bulevardul Foch

Pentru a locui într-un apartament de pe bulevardul cel mai somptuos din Paris, un muncitor ar avea nevoie de salariul său pe cinci secole.

Anthony Tannoury, misit de profesie, 37 de ani, celibatar, înalt, subţire, elegant, este unul din cei mai bogaţi oameni din lume. La fiecare două luni, dl. Tannoury achită o factură telefonică de 800 000 franci. Dl. Tannoury telefonează mult şi foarte departe. La New York, Dakar, Tokio, San Francisco şi aiurea. El poate cîştiga, în acest fel, într-o singură zi, mai multe milioane de dolari, vinzînd, de exemplu, cantităţi astronomice de unt în ţările în curs de dezvoltare sau echipînd armate din Orientul Mijlociu sau din America Latină. Se întîmplă chiar ca vreun ministru să-i facă o vizită pentru a trata cine ştie ce afacere. Dar toată lumea trebuie să se supună aceloraşi imperative de securitate, ca şi portăreasa care duce corespondenţa la etaj. Dl. Tannoury este singurul care comandă din biroul său toate operaţiunile, datorită unei camere de televiziune care îi permite să identifice, fără greş, pe vizitatorul de pe palier. După cum apasă pe un anumit buton, slujitorii săi ştiu dacă pot deschide sau nu. Chiar dacă un vizitator inoportun ar străpunge acest prim obstacol, dl. Tannoury l-ar închide imediat, prin blocarea automată a uşilor culisante, care izolează încăperile una de alta, precum compartimentele unui submarin.

Dl. Tannoury are circa 12 „angajaţi ai casei", între care doi bucătari-cofetari, trei cameriste, un „maître d'hôtel" care deschide uşa în faţa invitaţilor, un altul pentru a le lua pardesiul, un al treilea pentru a-i servi.

Dl. Tannoury locuieşte la Paris într-o garsonieră de 200 metri pătraţi. Pe bulevardul Foch, evident. Bulevardul cel mai cunoscut din Franţa, cel mai somptuos şi, fără îndoială, cel mai scump din lume. O arteră pe care apartamentele costă atît de mult, încît un muncitor necalificat ar avea nevoie de salariul său pe cinci secole pentru a-l plăti. În unele dintre ele există camere de baie care costă, fiecare, cît o casă mijlocie, în altele — piscine, chiar terenuri de tenis. Elisabeth Chavelet şi Jacques de Danne au făcut o anchetă şi ne dau aceste detalii în cartea publicată la Paris în editura Ballard: *„Avenue Foch"*.

Acum, cînd regiuni întregi din continentul african agonizează într-o foamete cumplită, cînd Europa occidentală este în criză, cei doi autori se întreabă: „Care criză? Pe acest bulevard, ea are o înfăţişare ciudată: pentru a-i împiedica pe numeroşii cerşetori să doarmă pe acolo, au fost înfipţi ţăruşi în grădinile care, de fiecare parte, formează un cordon de verdeaţă. La mansardele palatelor particulare şi ale imobilelor, sînt închiriate camere de serviciu muncitorilor imigranţi, care se înghesuie în ele cîte şase sau opt la un loc..."

Bulevardul Foch a luat naştere sub al doilea Imperiu, fiind botezat succesiv, bulevardul Împărătesei, bulevardul General Ulrich (general francez care a apărat Strasbourgul în faţa prusacilor în 1870), apoi bulevardul Bois de Boulogne, devenind bulevardul Foch la moartea mareşalului francez, în 1929.

Încă din 1855, de îndată ce arborii, abia plantaţi, au început să înmugurească, toţi cei care au parvenit sau vor să parvină la Paris se precipită spre Bulevard. La fel stau lucrurile şi astăzi. „Şi întotdeauna va fi la fel", adaugă autorii acestei cărţi. „Oameni politici, diplomaţi, patroni ai presei, afacerişti, mari croitori, avocaţi, văduve arhibogate..."

Un ambasador la Londra locuieşte aici într-un hotel particular în care, la drept vorbind, nu vine decît din cînd în cînd cu unul din cele 24 Rolls-uri ale sale, dimineaţa devreme. Acest bărbat, care nu suportă publicitatea şi pe care ziarele englezeşti l-au botezat „bărbatul cel mai secret din lume", a conceput un salon pe care îl vrea replica exactă a celui al Ecaterinei a Rusiei, din palatul său din Petersburg. Colonadele, candelabrele, şemineurile, mesele, totul este din piatră de malachit verde. La etajul trei există o grădină de iarnă: oază — vara, seră — iarna, cu fîntîni, hibiscuşi şi plante agăţătoare. În sălile de baie, robinetele sînt din aur (totuşi, mai puţin costisitoare decît cele prin care curge apa în cada de şase locuri, construită în pardoseala din

onys de culoarea şampaniei roz, a croitorului Louis Azzaro, alt locuitor al bulevardului).

Într-o altă încăpere de baie, ceva mai departe pe bulevard, o grecoaică, care nu mai ştie cum să-şi cheltuiască banii, a găsit cu cale să se singularizeze prin bideul său: l-a mulat după dimensiunile sale. (Este drept, ea însăşi spune că este complet nebună). Mai departe, între cadă şi lavabou, trăieşte un boa enorm, iar, într-un bazin rotund cu fîntînă ţîşnitoare, un pui de crocodil. Edvaldo X, un bancher brazilian foarte „distins", a pus să i se fabrice un pat imens, în formă de scoică deschisă; peste tot sînt numeroase grădini suspendate. O franţuzoaică, producătoare de televiziune, cultivă 400 de metri pătraţi cu glicină, caprifoi, trandafiri, dar şi palmieri şi cireşi. La numărul 33 de pe această arteră foarte eclectică — într-un imobil-escală de lux pentru oameni de afaceri foarte bogaţi, sau pentru cei foarte bogaţi, pur şi simplu, care au cumpărat sau au închiriat apartamente sau studiouri — garajul este supravegheat de un dispozitiv electronic dintre cele mai sofisticate, maşinile sînt spălate şi lustruite 24 de ore din 24, iar portarul şef supraveghează o armată de circa o sută de paznici şi diferiţi slujitori.

Pe diversele culoare, te poţi întîlni cu mulţi avocaţi internaţionali, agenţi de schimb americani, italieni, numeroşi producători de cinema, publicitari, personalităţi din show-business etc. Ultimele etaje numără 18 apartamente ocupate, în majoritate, de francezi.

Un apartament, care a fost proprietatea lui Marcel Dassault, celebrul constructor de avioane francez, a fost cumpărat de un nabab care s-a apucat să-l renoveze complet, amenajînd, la al doilea subsol, un teren de tenis şi o piscină cu apa agitată artificial, pentru a se antrena pe scîndura cu pînză. Cu cabine pentru schimbarea hainelor, desigur, sală de gimnastică, saună şi salon de masaj. Deasupra, o bucătărie de talia unui apartament mare, două saloane de 150 metri pătraţi fiecare, un fumoar şi camere echipate, fiecare, cu săli de baie din marmură de Carrara, cu inevitabilele robinete din aur. Pe cînd robinetul din diamant?

Dar să ne oprim aici cu inventarul. Interesul principal al acestei cărţi constă mai puţin în această desfăşurare de indecenţă, cît mai ales în faptul că pune în evidenţă, complet şi definitiv, inutilitatea semnalelor electromagnetice pe care oamenii de ştiinţă le expediază de mai mulţi ani în Cosmos, în speranţa unui răspuns de la nu se ştie ce extratereştri. Mesaje, s-ar părea, inutile, căci, iată, marţienii sînt printre noi...

Traducere şi adaptare după „Jeune Afrique Magazine" de Liliana Artănescu

---

Despre „paturile de aur" sau „dreptul la sănătate"

„Plin de demnitate ca un valet englez, infirmierul se apropie de pat şi notă dorinţele pacientului: «homari, filet mignon şi vin roşu sec». După masă, bolnavul, ce fusese supus unei intervenţii chirurgicale, acţionă prin telecomandă jaluzelele, dădu drumul la combina-stereo şi sună, din nou, boyul, comandînd un pahar de porto. «În spitalul acesta se trăieşte ca într-un hotel de lux», spuse el satisfăcut".

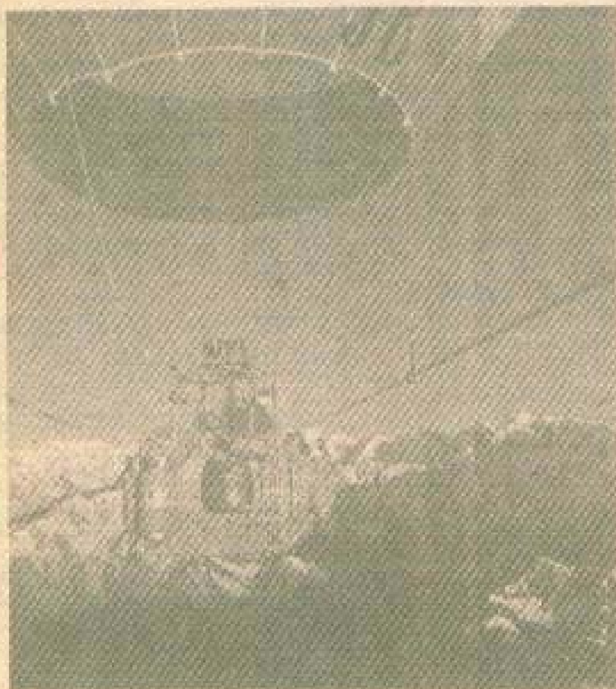
Reproducem această relatare după revista „Der Spiegel", care se ocupă, într-un recent articol, de afacerile cu sănătatea în lumea occidentală, unde nimic nu scapă legilor profitului. Nici măcar lupta nobilă a medicului pentru prelungirea vieţii, pentru alinarea suferinţei. Evident că spitalul cu „paturi de aur", despre care este vorba, nu este destinat celor cu venituri modeste, ci marilor bogătaşi. În ultimii ani, numeroase asemenea clinici cu superconfort au apărut, în special în Statele Unite şi Marea Britanie, dar şi în Australia şi în alte ţări occidentale. „Un boom al unei branşe relativ noi, care face afaceri cu sănătatea, ca şi cum ar face comerţ cu fructe exotice", releva „Der Spiegel".

Pentru a da o imagine asupra profiturilor obţinute, să amintim că aceste clinici de lux, aflate în cea mai mare parte în proprietatea unor societăţi multinaţionale pe acţiuni, au avut, anul trecut, numai în S.U.A., o cifră de afaceri de 40 miliarde de dolari — mai mare, deci, decît cea a firmei de automobile Ford. De fapt, publicaţia de medicină „New England Journal of Medicine" remarca faptul că a luat naştere un „gigant complex medicalo-industrial". Într-o asemenea clinică, numai costul cazării şi mesei este de circa 4 000 de dolari pe săptămînă, costurile îngrijirii medicale ridicîndu-se la cote la fel de înalte.

Însă, în timp ce, pentru cei bogaţi, se găsesc noi formule de confort, noi metode de a uşura suferinţele, o uriaşă masă de săraci şi de oameni cu venituri mai modeste se află, în tot mai mare măsură, în imposibilitatea de a mai găsi o cale de acces spre spitale, spre îngrijirea medicală. Revista „Time" scria nu demult: „Creşterea continuă a costului îngrijirii sănătăţii constituie o problemă atît de gravă, încît a devenit o preocupare la nivel naţional. Din 1965 şi pînă acum, nota de plată pentru cheltuielile medicale a crescut cu 430 la sută". Iar ziarul „Le Monde" observa: „Chiar de la naştere, riscurile mortalităţii în rîndul fiilor de muncitori este de două ori mai mare decît în rîndul copiilor de industriaşi, iar, la vîrsta de 35 de ani, un muncitor este confruntat cu un risc de a muri de patru ori mai mare decît un industriaş. Mai importantă decît vîrsta, apartenenţa socială apare, în zilele noastre, ca un factor determinant al inegalităţii în faţa bolilor şi a morţii". În „societatea tuturor posibilităţilor" dreptul la sănătate a devenit o imposibilitate; pentru că, în S.U.A., date oficiale relevă că o zi de internare a ajuns să coste pînă la 600 de dolari, sumă ce depăşeşte, în unele cazuri, salariul lunar al unui muncitor. Ministerul american al sănătăţii estima că există cel puţin 75 de milioane de americani ce nu beneficiază de o asistenţă medicală corespunzătoare şi 25 de milioane ce sînt lipsiţi de orice posibilitate de a-şi îngriji sănătatea. „În fiecare zi se hotărăşte cine să trăiască şi cine să moară. Şi, desigur, balanţa înclină în favoarea bogaţilor", remarca „Business Week". Situaţia este la fel de critică şi în alte ţări occidentale. Revista „Der Spiegel" informa, de pildă, că „fiecare cetăţean vest-german transferă, în medie, anual, un salariu la casele de asistenţă medicală", această sumă crescînd vertiginos în ultimele luni. Prezentînd situaţia din Italia, revista „Europeo" remarca existenţa a zeci de medici care exploatează dorinţa de sănătate a oamenilor pentru a se îmbogăţi; şi îl cita pe medicul şef al spitalului „Regina Elena" din Roma, Guido Moricca, care declara cu cinism: „În clinica mea, pacientul trebuie să plătească şi aerul pe care-l respiră". O mentalitate obişnuită pentru o societate al cărei scop suprem este banul.

Romeo Nădăşan

Caleidoscop

Cu balonul deasupra Himalayei

Data aleasă – o zi din toamna anului trecut – pentru **Marele Zbor** sosise, în sfîrșit. Valea Kathmandu, din Nepal, era punctul terminus a trei ani și jumătate de pregătiri, planuri și emoții. La ora 4 și jumătate dimineața, la lumina farurilor camioanelor care transportaseră echipamentul expediției, se făceau ultimele pregătiri. Cele două baloane erau ancorate solid de sol. În nacela primului balon, cu însemnele firmei „J and B", urcară Chris Dewhirst, conducătorul expediției, alpinist experimentat și specialist în astfel de aventuri, Aden Wickes, pilot pe Boeing 747, care zburase mai mult de 11 500 ore în condiții apropiate celor în care se desfășura expediția și, în sfîrșit, cel care urma să înregistreze zborul pe peliculă, fotograful Leo Dickinson.

Celălalt balon, însemnat cu „Zanussi", era pilotat de englezul Brian Smith, navigator îl avea pe australianul Phil Kavanagh, specialist în manufacturarea baloanelor, iar fotograful „improvizat" al acestui echipaj era alpinista Jan Reynolds.

Conform planului de zbor, baloanele urmau să se ridice la o înălțime de 9 150 metri, într-o zonă unde curenți de aer puternici trebuiau să le împingă deasupra celor mai înalte creste ale regiunii Everestului din Himalaya. După ce s-ar fi oprit o clipă deasupra „acoperișului lumii", baloanele urmau să zboare de partea cealaltă a lanțului de munți și, apoi, să coboare într-un loc mai adăpostit, care să îi pună în siguranță.

Ultimele buletine obținute de la satelitul meteorologic Noah prevedeau o vreme liniștită și caldă, ideală pentru ascensiune. Cu toate acestea, echipajele își ascundeau cu greu îngrijorarea; la un test efectuat în Australia, un balon se prăbușise de la o altitudine destul de mare, deoarece în buteliile care trebuiau să întrețină flacăra pentru obținerea aerului cald se introdusese alt gaz. De asemenea, se părea că vîntul nu avea tocmai direcția ideală și asta ar fi putut însemna devierea baloanelor față de vîrful Everest. Un eșec ar fi avut consecințe de-a dreptul catastrofale! Trei ani și jumătate de muncă și iluzii spulberate, ca să nu mai punem la socoteală cele 250 000 de lire sterline cheltuite...

În plus, un alt risc amenința expediția; o creștere bruscă a vitezei și intensității vîntului (fenomen foarte probabil într-o zonă meteo capricioasă, cum este Himalaya) ar fi propulsat rapid baloanele la o înălțime prea mare și ar fi cauzat moartea celor neaclimatizați cu treceri bruște de la altitudine joasă la una mare. Cei care urmau să ia parte la această expediție fuseseră selectați dintr-un grup de 22 de zburători.

Elicopterele transportaseră deja buteliile cu gaz, instalațiile de ardere, instrumentele de navigație, alimentele, iar o armată de șerpași (plătiți cu de cinci ori tariful normal) transportase restul echipamentului la baza de pe o înălțime a Everestului unde se efectuau zboruri de aclimatizare și testare. Se făcuse, într-adevăr, prea mult pentru ca cele două echipaje să dea înapoi.

După o scurtă ezitare, conducătorul expediției – Chris Dewhirst – decise plecarea.

Ca un făcut, cerul, care pînă atunci era de un albastru intens și curat, se acoperi, treptat, cu un strat din ce în ce mai gros de nori. Vîntul începu să bată tot mai puternic... Aceasta putea cauza multe probleme zborului și aterizării, amenințînd chiar cu distrugerea baloanelor. Singura consolare o aduse Martin Harris, expert în meteorologie, care transportase, la punctul de decolare, o stație mobilă cu ajutorul căreia recepționa fotografii de la satelitul meteo. Ultima fotografie indica cer lipsit de nori deasupra Everestului!

Pregătirile fiind terminate, semnalul de plecare se dădu la ora șase și un sfert. Cu toate emoțiile, Brian Smith nu uită să-și pună pe cap o cască de protecție din răchită, o replică a celei purtate de profesorul Picard în ziua zborului cu care a stabilit recordul său mondial, iar Leo Dickinson purta, cu mîndrie, o cască de piele asemănătoare celei purtate de piloții din primul război mondial.

La nici 20 de secunde de la desprinderea cablurilor de ancorare, expediția era cît pe ce să se termine în chip tragic; chiar înainte de intrarea în stratul de nori, balonul „Zanussi", fiind mai ușor, se ridică mai repede și lovi nacela lui „J and B". Privind prin baza lui „Zanussi" piloții văzură cu groază cum, în partea superioară a balonului, se contura perfect nacela lui „J and B". Manevra de desprindere începu cu febrilitate; cu un suspin de ușurare, zburătorii văzură cum, încetul cu încetul, baloanele se îndepărtează unul de celălalt.

Plafonul de nori, odată străpuns, oferi o priveliște care li se păru piloților de-a dreptul fantastică. „Aveam sentimentul că am tăiat toate legăturile cu Pămîntul. În fața noastră, născuți parcă din spuma norilor, se înălțau munții. Cel mai apropiat era Langtang, cu o înălțime de 7620 m, pe care-l urcasem cu un an în urmă", spunea Chris Dewhirst. Leo Dickinson avea sentimentul că este „un călător pierdut în spațiu" și

Unul dintre baloane coboară în Valea Kathmandu, după un zbor de testare (sus). Localnici care ajută la recuperarea nacelei după zbor (în centru). Brian Smith, pilotul balonului „Zanussi", se antrenează lîngă Everest pentru a se obișnui cu aerul rarefiat

Leo Dickinson și Chris Dewhirst, doi dintre protagoniștii insolitului zbor

că „părăsiseră deja planeta". Munții se distingeau cu acuratețea unei machete, și el simțea tot timpul nevoia de a se „apleca din nacelă pentru a-i atinge".

Chris Dewhirst recunoscu imediat crestele Everestului și le folosi ca puncte de referință pentru a trasa, cu mare exactitate, pe hartă poziția și cursul balonului, direcția și viteza vînturilor la diferite înălțimi, pentru a putea fi, apoi, capabil să-l aleagă pe cel care urma să-i „salte" peste munți și să-i ducă la punctul de aterizare. La celălalt balon, la „Zanussi", se părea că simțul de orientare îi părăsise cu desăvîrșire pe ocupanții lui. Chiar dacă Jan Reynolds era o alpinistă experimentată și urcase chiar pe Everest, de data aceasta, de la înălțimea balonului, era incapabilă să identifice înălțimile. „Toate păreau atît de mici și de nefamiliare", spunea ea mai tîrziu. Așa că se mulțumiră să mențină legătura prin radio cu celălalt balon și să-l urmeze cu docilitate.

După puțină vreme, se constată că vînturile de 50 sau 60 de noduri, care trebuiau să fie la 7 000 metri, lipseau cu desăvîrșire. Cînd baloanele se apropiară de vîrful Gauri Shankar, de 7 150 metri, punct situat la mijlocul traseului, măsurătorile indicau că două treimi din gazul care încălzea aerul din baloane fusese deja consumat. Singura soluție era o ascensiune cît mai înaltă, pentru a găsi un vînt care să-i ducă cît mai aproape de locul de aterizare. Chris Dewhirst reglă la maximum intensitatea flăcării, încercînd să atingă plafonul de 9 150 de metri. Cînd balonul ajunse la înălțimea de 8 230 metri, zgomotul produs de arzătoare încetă brusc și, dintr-o dată, balonul deveni o parașută imensă și ineficientă. Pe măsură ce aerul se răcea în interiorul său, balonul începu o coborîre rapidă, ajungînd la o viteză care putea fi fatală în cazul unui contact prematur cu solul. Cauza stingerii flăcărilor o constituia oxigenul rarefiat din atmosferă. Dewhirst știa că flacăra s-ar fi putut reaprinde la 4250 metri, unde aerul era mai dens... se punea problema dacă ar mai fi avut suficient timp s-o facă... Leo Dickinson, fotograful, care din fericire pentru el nu știa prea multe despre zborurile cu balonul, considera căderea drept o manevră spectaculoasă care intra în programul zborului, așa că urmărea, fără panică, încercările disperate ale echipajului de a reaprinde flacăra, filmînd totul cu multă conștiinciozitate; i se păru, totuși, ciudat să vadă, prin vizorul aparatului de filmat, cum copacii de pe versanții muntelui își măreau suspect de repede dimensiunile.

În sfîrșit, după o scurtă pîlpîire, flăcările celor trei arzătoare vuiră din nou, propulsînd în balon sute de metri cubi de aer cald. Coborîrea încetă și o privire aruncată pe cadranul altimetrului arătă navigatorilor că se aflau la 300 metri de Pămînt... Căzuseră de la 8 230 metri la 4 250 metri (față de nivelul mării). Era deja timpul să caute un loc de aterizare. Descoperiră

curînd, într-o vale, un luminiș destul de mare ca să permită o coborîre sigură. La cîțiva metri de sol, Dewhirst coborî pe o frînghie și, cu o manevră abilă, ancoră solid balonul de un copac uriaș.

Cei din „Zanussi", care urmăriseră înmărmuriți căderea dramatică a lui „J and B", au putut să-i urmeze la verticală pînă deasupra văii, dar erau prea sus pentru a risca o aterizare. Purtați de un vînt ușor, reușiră să treacă peste creasta și să aterizeze, cu mai puțin noroc, pe o coastă pietroasă și cu panta pronunțată. La contactul cu solul, nacela se răsturnă peste ocupanți, imobilizîndu-i. Adevărata dramă de-abia începuse; din cauza izbiturii, cineva atinsese dispozitivul de declanșare a flăcărilor și, într-o secundă, echipajul fu învăluit în lumina portocalie a focului. „Hainele noastre de protecție începură să se topească", povestește Jan Reynolds. Cu toate că parașutele cu care erau echipați le stînjeneau mișcările, cei trei, cu forțele sporite de viziunea pericolului iminent, reușiră să răstoarne nacela și să iasă afară, în siguranță. Toți cei șase zburători erau, în sfîrșit, pe pămînt. Chiar dacă parcurseseră doar două treimi din traseul propus, entuziasmul lor era de nedescris.

Adrian Dascălu

Inima artificială – pro și contra

La patru ani de la primul implant de inimă artificială, mulți dintre principalii cardiologi ai lumii încep să întoarcă spatele acestui procedeu, în vreme ce inventatorul lui „Jarvik 7" afirmă că, dimpotrivă, este necesară o recurgere și mai mare la invenția sa. Cel puțin acestea erau constatările lui Ralph Wakley, de la „United Press International", în urmă cu cîteva luni. „Avem nevoie de mai multe experimentări controlate pe oameni și de mai multe experimente în alte centre medicale", declara dr. Robert Jarvik la un simpozion desfășurat la Salt Lake City. Cercetători din principalele centre de transplant de cord din S.U.A., (California, Kentucky, Pennsylvania și Texas), Marea Britanie, Suedia, Japonia și R.F. Germania, susțineau că inimile artificiale pot cel mai bine fi folosite ca „punți" pentru a menține un pacient în viață pînă în clipa în care este găsit un donator.

Cinci pacienți primiseră, pînă la acel reportaj al ziaristului american, inima inventată de Jarvik. Dr. Barney Clark a fost primul pacient. A murit după 112 zile. Dintre cei cinci pacienți, unul a fost operat în Suedia; a trăit șapte luni. Altor cinci pacienți li s-a implantat o inimă artificială temporar. Primul pacient de acest fel – Bernadette Chayrez. La 3 februarie a.c., a avut loc prima operație, apoi, la 7 februarie, inima artificială a fost înlocuită cu una umană. Dar transplantul a eșuat și pacienta a fost reconectată la „Jarvik-7".

În decembrie 1985, o echipă de la „Food and Drug Administration" i-a audiat pe dr. William DeVries (singurul medic american căruia i s-a permis să facă asemenea implanturi) și pe alți medici, înainte de a decide dacă să se continue sau nu programul de implantări permanente de inimi artificiale. Echipa a recomandat, iar F.D.A. a acceptat ca unele schimbări să fie avute în vedere. Una dintre ele prevede că dr. DeVries va trebui să primească aprobarea implantului pentru fiecare caz în parte.

Jarvik însuși și-a expus opiniile în fața unui comitet al Congresului. Unii nu sînt de acord cu ele. George Annas, de pildă, profesor la Universitatea din Boston, susține că programul ar trebui oprit, întrucît produce multe suferințe pacienților și familiilor lor și îi transformă pe oameni în animale de experiență. Fiind de acord cu Jarvik că problemele congestiilor cerebrale vor fi, probabil, soluționate prin modificări ale pompei și îmbunătățiri ale tratamentului cu anticoagulante, mulți chirurgi prezenți la simpozionul de la Salt Lake City au dezbătut calitatea vieții oferite pacienților.

Trei dintre cei care au primit o inimă „Jarvik 7" au murit într-un an de la implant, în vreme ce William Schroeder trăiește încă (a fost operat în noiembrie 1984), la Humano Heart Institute din Louisville, Kentucky. Murray Haydon a sărbătorit și el, în februarie a.c., un an de la implant.

Alt pacient, Michael Drummond, a primit o inimă umană la nouă zile după ce îi fusese implantat un „Jarvik 7", la Centrul medical al Universității Arizona, din Tucson.

Loy Clark, al cărei soț a trăit cu o inimă artificială 112 zile, e de părere că aceasta ar trebui să fie la dispoziția cît mai multor pacienți aflați în stare critică, deoarece – spune ea – „trebuie să se permită cercetătorilor să rezolve aceste probleme".

Dr. DeVries recunoaște că „unul dintre cele mai importante lucruri pe care le avem în vedere este calitatea vieții pacientului. Rezultatele de pînă acum sînt departe de ceea ce am sperat noi". Cercetările pentru a rezolva problemele congestiilor cerebrale în cazul inimilor artificiale pot duce la un mai bun tratament pentru mii de oameni care suferă de congestii astăzi, afirma dr. DeVries.

Dr. Mark Levinson, chirurg la Universitatea Arizonei, care a fost prezent la implantul inimii artificiale pacientului Drummond, declara că acest caz „indică" posibilitatea utilizării lui „Jarvik 7" ca „punte". Inimile artificiale, continuă dr. Levinson, ar trebui folosite pentru implant permanent doar cînd pacientul se află aproape de sfîrșit, iar inima unui donator nu are succes.

Dr. John Bunker, profesor de anestezie și membru al echipei de transplant de cord din California, este de părere că, dacă inima artificială este utilizabilă, publicul va insista să se recurgă la ea. Alt chirurg, Bjorne Semb, din Suedia, înclină tot spre utilizarea inimii artificiale ca metodă temporară de prelungire a vieții unui bolnav. „Cred că ne aflăm la prima generație de inimi artificiale", spunea el.

Inimă artificială tip Jarvik-7

Diplomatul sovietic Valentin Berejkov şi-a început activitatea ca prim secretar al Ambasadei Uniunii Sovietice la Berlin. După război a fost consilier al Comisarului poporului pentru afaceri externe al URSS şi a participat, în calitate de translator al lui I.V. Stalin, la multe întîlniri internaţionale. A fost prezent la Conferinţa de la Moscova a miniştrilor de externe ai puterilor aliate, din 1943, la Conferinţa de la Teheran, tot din 1943, precum şi la cea de la Dumberton Oaks, Statele Unite. În anul 1969 a fondat revista „SUA — Economia, politica, ideologia", al cărei redactor şef este şi astăzi.

Publicăm mai jos interviul pe care diplomatul sovietic l-a acordat, la Moscova, corespondenţilor agenţiei „CTK".

Am fost translator la Teheran

— Cum s-au stabilit relaţiile între URSS, SUA şi Marea Britanie în timpul războiului? Cum s-a reuşit să se realizeze o înţelegere reciprocă în privinţa celor mai importante aspecte ale ducerii războiului şi ale situaţiei postbelice?

— Se înţelege că, mai întîi, aici, a jucat un rol important faptul că ţările noastre au avut de făcut faţă, în comun, pericolului german. După căderea Franţei şi bombardamentele barbare asupra oraşelor britanice, după acţiunile încununate de succes ale submarinelor fasciste din Atlantic şi succesele germano-italiene din Africa şi, în sfîrşit, după atacul dur asupra bazei maritime americane de la Pearl Harbour, s-a demonstrat că interesele SUA şi Marii Britanii erau foarte vulnerabile. Din această cauză, cercurile conducătoare ale democraţiilor occidentale — în pofida rezistenţei lor iniţiale de a crea un front comun cu Uniunea Sovietică împotriva agresiunii fasciste — au recunoscut că singurul obstacol care poate dejuca planurile lui Hitler de dominaţie mondială îl reprezintă Uniunea Sovietică, precum şi intrarea lor în coaliţia antihitleristă.

— De bună seamă că un rol important l-au jucat şi relaţiile personale dintre reprezentaţii la cel mai înalt nivel ai celor trei puteri aliate, în special cele dintre I.V. Stalin şi preşedintele SUA, F.D. Roosevelt.

— Aşa este. După război, am fost consilier pe probleme sovieto-americane al lui Veaceslav Molotov, comisarul poporului pentru afaceri externe, şi, în această calitate, am participat şi ca translator al lui I.V. Stalin la convorbirile sale cu reprezentanţi ai SUA.

Îmi amintesc de prima întîlnire dintre Stalin şi Roosevelt din capitala Iranului. Delegaţia noastră la Conferinţa de la Teheran era formată din: I.V. Stalin, V.M. Molotov şi K.E. Voroşilov. Delegaţia s-a deplasat cu trenul pînă la Baku, iar, de acolo, cu avionul pînă la Teheran. Întrucît, atunci, eram ocupat cu alte probleme, nu am reuşit să mă întorc la timp la Moscova şi a trebuit să mă deplasez cu avionul. Am decolat noaptea de la Vnukovo şi am ajuns la Teheran pe la prînz. Din motive de securitate, dar şi din cauză că Roosevelt nu se putea deplasa decît într-un cărucior cu rotile, reşedinţa preşedintelui american a fost stabilită în clădirea centrală a Ambasadei sovietice la Teheran. În salonul principal al clădirii, vecin cu apartamentul preşedintelui, s-au desfăşurat şedinţele plenare ale Conferinţei.

Ajungînd la Ambasadă, am aflat că urmează să aibă loc prima întîlnire dintre Stalin şi Roosevelt. Mi-am luat repede un bloc-notes şi cîteva creioane şi m-am deplasat în clădirea centrală. Stalin, îmbrăcat în uniformă de mareşal, se plimba de voie într-o cămăruţă alăturată şi fuma trabuc. Am cerut iertare pentru întîrziere. „Nu-i nimic, a spus Stalin. Ştiu că abia aţi aterizat, dar sper că nu sînteţi din cale-afară de obosit. Veţi putea traduce? Convorbirea va fi foarte importantă". L-am asigurat că mă simt bine. Stalin s-a oprit lîngă o masă şi mi-a arătat unde va sta el, unde trebuie să stea Roosevelt cu scaunul lui pe rotile şi unde este locul translatorului.

Prin uşa deschisă l-am putut vedea pe servitorul, de origine filipineză, al preşedintelui american, care împingea încet, spre salonul principal, căruciorul cu rotile. Nu vreau să ascund că eram foarte emoţionat. Îmi imaginam în gînd cam cum se va desfăşura întîlnirea dintre cei doi bărbaţi, care reprezentau ideologii total diferite, cu experienţe de viaţă diferite, cu destine diferite.

Căruciorul lui Roosevelt trecu pragul. Stalin, care avea în picioare nişte cizme caucaziene de piele, se îndreptă spre preşedinte. Roosevelt ridică capul şi zîmbi larg. În gură avea un portţigaret de chihlimbar, cu ţigara aprinsă. Preşedintele i-a întins mîna lui Stalin şi a spus:

— **Hallo,** mareşale Stalin, se pare că am întîrziat puţin. Rog să fiu scuzat.

— Nu, aţi venit la timp, răspunse Stalin. Eu am venit puţin mai devreme pentru că aşa cer obligaţiile de gazdă. Doar sînteţi oaspetele meu...

— Protestez, zise Roosevelt, zîmbind. Credeam că ne-am înţeles că ne întîlnim pe teritoriu neutru, că aici este reşedinţa mea şi că dv. sînteţi oaspete...

— N-o să ne certăm din această pricină, mai bine spuneţi-mi, domnule preşedinte, dacă vă simţiţi bine?

În timpul interviului

— Mulțumesc, totul e-n ordine. Mă simt ca acasă.

Așa a început istorica întîlnire. Se părea că erau cunoștințe vechi care nu se văzuseră de multă vreme. Cred că atmosfera de încredere, creată instantaneu, între cei doi oameni de stat, era legată direct de corespondența intensă pe care ei au purtat-o începînd încă din anul 1941, din perioada imediat următoare atacării Uniunii Sovietice de către Germania hitleristă. Am tradus multe mesaje, precum și scrisori ale lui I.V. Stalin adresate lui Roosevelt. Uneori, își scriau la cîteva săptămîni. Scrisorile lor se refereau nu numai la problemele de bază ale ducerii războiului și la evoluția postbelica, nu numai la cele mai importante acorduri, dar și la alte detalii, cum ar fi calitatea a cutare sau cutare categorie de armament sau a altor materiale de luptă. Stalin și Roosevelt se felicitau reciproc pentru cîștigarea vreunei bătălii și eliberarea unor orașe, schimbau între ei fotografii pe care le semnau. Toate acestea au creat o anumită intimitate în relațiile lor, iar cînd s-au întîlnit la Teheran, în anul 1943, aveau sentimentul că se cunoșteau de multă vreme. Se înțelege că o asemenea atmosferă a ajutat la încheierea cu succes a convorbirilor.

— Munca translatorului în cadrul unor convorbiri atît de importante este nu numai interesantă, dar și foarte dificilă. Care a fost lucrul cel mai greu pentru dv.?

— Mai înti, trebuie să rețineți că, pe vremea aceea, nu existau nici magnetofoane, nici instalații pentru traducere simultană. La asemenea întîlniri nu erau admiși stenografii. Translatorul trebuia nu numai să traducă, el trebuia să și „înregistreze" convorbirea pentru că, după aceea, trebuia să facă o scurtă telegramă de informare pentru Ambasadă și pentru Moscova. După aceea, era necesar să se facă o consemnare a întregii convorbiri, consemnare care, acum, după patruzeci de ani, se află în colecția de documente oficiale privind conferințele aliaților din timpul războiului.

Exista cîte un translator pentru fiecare parte. Cel american (în acea perioadă, cel mai des folosit a fost Charls Bohlen) traducea în limba rusă cuvintele șefului său, iar translatorul sovietic — din rusă în engleză. Nu era o traducere simultană, ci succesivă. Demnitarii la cel mai înalt nivel sînt obișnuiți să comunice prin intermediul translatorului și fac pauze după fiecare frază pentru a permite translatorului să traducă. Stalin vorbea încet, cu accent gruzin, de aceea trebuia să mă concentrez la maximum pentru a nu scăpa ceva.

In unele cazuri, cei doi translatori — sovietic și american — se consultau, dar asta se întîmpla numai în situații extreme. La unele conferințe, cum a fost cazul celei de la Dumberton Oaks, din Statele Unite, unde, în anul 1944, a fost pregătită Carta ONU, translatorii îndeplineau și funcția de secretari ai delegațiilor. Delegația sovietică era condusă de ambasadorul de atunci al Uniunii Sovietice în Statele Unite, Andrei Gromiko, dar funcționarii ambasadei nu aveau nici o legătura cu lucrările Conferinței. Informările de la întîlniri, precum și alte documente erau pregătite direct de membrii delegațiilor. După aceea, protocoalele se comparau. Secretarul delegației americane, cel al delegației britanice și eu rămîneam de multe ori în clădirea albă de la Dumberton Oaks pînă noaptea tîrziu. În fiecare dimineață trebuia să prezentăm șefilor delegațiilor textul unic, care, după aprobare, trebuia împărțit tuturor participanților încă înaintea începerii unei noi ședințe.

— Este cunoscut faptul că, și în cadrul coaliției antihitleriste, au existat divergențe de păreri, care uneori au provocat stresuri. Din cînd în cînd avea loc o luptă diplomatică acerbă. Cum se face că, pînă la urmă, se ajungea la un acord?

— De cîte ori mă gîndesc la vremurile acelea, cînd răsfoiesc documente sau revăd acordurile la care s-a ajuns, trag concluzia că principala garanție a succesului o constituia faptul că puterile aliate își clădiseră raporturile pe baza egalității și respectării intereselor fundamentale. Nu este un secret că, în perioada dintre cele două războaie mondiale, elita din țările occidentale considera, în visul ei irealizabil, că Revoluția din Octombrie a fost o „greșeală a istoriei", că Uniunea Sovietică va înceta de la sine să mai existe într-o bună zi, sau că va fi lichidată de Germania hitleristă, care se pregătea în acest sens. Chiar oameni politici — englezi, francezi, americani — au depus, în perioada războiului civil și a intervenției, eforturi mari pentru ca orînduirea socialistă din tînăra republică sovietică să fie desființată. Acum, factorii de conducere din democrațiile occidentale au trebuit să-și revizuiască părerile, pentru că au fost obligați de evenimente să se alăture URSS și sa lupte împreună împotriva dușmanului comun. Neîndoielnic că Roosevelt a tras, din aceasta, anumite concluzii. El a trebuit să recunoască faptul că încercările de a lichida orînduirea socialistă au eșuat, că orînduirea socialistă este capabilă să se apere și să opună o rezistență nemărginită mașinăriei de război hitleriste, care, pe parcursul a doar cîteva săptămîni, a ocupat Polonia, Danemarca, Norvegia, Belgia, Olanda și Franța. Prin eroismul său pe front, poporul sovietic a demonstrat forța și invincibilitatea noii orînduiri. Iar aceasta a surprins. De aceasta și-a dat seama și Roosevelt și cei care gîndeau ca el.

Meritul hotărîtor în ajungerea la finalizarea acordurilor l-a avut diplomația sovietică și lupta guvernului sovietic pentru victoria cît mai rapidă asupra fascismului, pentru o pace durabilă, pentru libertate și democrație. Toate acestea au fost însoțite de succesele remarcabile obținute de Armata Roșie pe front și de munca plină de devotament a oamenilor sovietici în spa-

Delegaţia sovietică la Teheran. În centru, I.V.Stalin, în stînga lui (în spate) V.M.Molotov, în uniformă – K.E.Voroşilov. Primul, în dreapta lui Stalin – V. Berejkov

tele frontului. I.V. Stalin a manifestat calităţi de excepţie, ca om politic şi diplomat în cadrul întîlnirilor celor „trei mari". Acest lucru l-a recunoscut atît Roosevelt, cît şi Churchill şi Truman. Nu o dată, am văzut cum forţa argumentelor reprezentantului sovietic, hotărîrea şi insistenţa sa, cunoaşterea perfectă a amănuntelor, dar mai ales calmul şi încrederea în victorie, chiar şi în lunile cele mai grele ale primei faze a războiului, i-au influenţat vizibil pe reprezentanţii occidentali, i-au obligat să privească cu alţi ochi spre URSS, să creadă că poporul sovietic va rezista şi va învinge.

— Vă amintiţi de vreo întîlnire extraordinar de interesantă din cariera dv. diplomatică?

— În vara lui 1941, după întoarcerea la Moscova, de la Berlin, la o recepţie la Kremlin, în onoarea Comisiei anglo-americane penru problemele ajutorului militar, condusă de lordul Beaverbrook şi Averell Harriman. Toţi cei care aveau o cît de mică tangenţă cu tratativele s-au strîns, cu puţin înainte de ora opt, în sala Ecaterinei din Marele Palat al Kremlinului. Privirile tuturor erau îndreptate spre uşa pe care trebuia să apară Stalin... Şi iată că uşa s-a deschis.

În momentul în care l-am văzut pe Stalin, am avut o tresărire interioară. Era cu totul altul decît mi-l imaginam după fotografii şi statui. Era mai scund, puternic slăbit, cu faţa de cenuşă, pe care se vedeau urmele vărsatului de vînt. Nu avea uniforma de mareşal, nici stele de aur. Bluza militară atîrna, pur şi simplu, pe el. Erau zilele cele mai grele ale războiului, cînd armata hitleristă pătrunsese — după cîte se părea — irezistibil, adînc în patria noastră, şi se apropia de Moscova şi de Leningrad. Răspunderea colosală şi insuccesele au lăsat urme vizibile asupra lui Stalin. Cu toate acestea, a trecut pe lîngă grupurile de oaspeţi, a dat mîna cu fiecare, privindu-i în ochi, iradiind o mare forţă şi enegie lăuntrică.

Ataşatul militar american de atunci, ca de altfel mulţi alţi experţi americani şi englezi, apreciind că Moscova va cădea în zilele următoare, l-au sfătuit pe Harriman să nu zăbovească prea mult în capitala URSS, pentru că ar putea cădea în mîna nemţilor. Multe personalităţi influente de la Washington şi Londra nu au fost de acord să se livreze URSS materiale de război, pentru că acestea vor cădea în mîna hitleriştilor. Misiunea lui Beaverbrook şi Harriman era de a se convinge dacă poporul sovietic va rezista şi dacă are vreun sens să i se pună la dispoziţie arme şi alt gen de ajutor material. Ambii emisari occidentali s-au convins, în cursul discuţiilor cu reprezentanţii sovietici, că Uniunea Sovietică va rezista şi că „războiul fulger" va eşua.

În mod evident, asupra lui Beaverbrook şi Harriman a făcut impresie deosebită calmul lui Stalin şi credinţa sa de neclintit în invincibilitatea socialismului. Ca urmare, ei au recomandat guvernelor lor să urgenteze ajutorul către Uniunea Sovietică.

Mi-amintesc şi de o altă întîmplare. În decembrie 1941, a sosit la Moscova pentru tratative ministrul de externe britanic, Anthony Eden. În timpul unei convorbiri cu Stalin, discuţia a lunecat spre evoluţia frontului sovieto-german. Eden a remarcat că, în pofida faptului că, la începutul lui decembrie, le-a fost administrată nemţilor o lovitură puternică la porţile Moscovei, lupta va fi grea şi de lungă durată.

— Hitler se află în continuare lîngă Moscova, iar Berlinul e departe, a spus el.

— Asta nu înseamnă nimic, a obiectat Stalin calm. Pînă acum ruşii au fost de două ori la Berlin şi vor ajunge şi a treia oară. Se gîndea la intrarea ruşilor în Berlin în anul 1760, în urma războiului de şapte ani, şi în anul 1813, cînd armata ţarului Alexandru I a urmărit armata lui Napoleon care se retrăgea.

Şeful diplomaţiei britanice şi întreaga asistenţă au fost surprinşi. Lucru de înţeles, întrucît duşmanul se afla doar la cîteva zeci de kilometri de Moscova şi toţi credeau că problema principală o constituia apărarea Moscovei şi a Leningradului. Iar Stalin le spunea calm că ruşii vor intra din nou în Berlin. Ceea ce, de fapt, s-a şi întîmplat...

Traducere şi prezentare de A. Nicolae

Impresii etiopiene

Vedere din capitala Etiopiei

Dimineață de vară. În această clădire mirosind încă a var proaspăt, își au sediul două importante organisme: Compania națională revoluționară de dezvoltare și Consiliul suprem de planificare centrală. Sînt de față miniștrii, alte oficialități care ne vor ajuta să înțelegem cum se individualizează prioritățile pe harta unei Etiopii, fără îndoială sărace, cu o necesară și bine înțeleasă nevoie de întoarcere la forțele proprii.

Începutul

Înainte de revoluție, 65 la sută din pămîntul țării aparținea familiei regale și nobilimii; 30 la sută — bisericii. Țăranii aveau 5 la sută. Ni se prezintă dovezi că marea majoritate a acestora din urmă erau supuși la plăți arbitrare, rentele mergînd pînă la 75 la sută. Agricultura, ca ramură de bază în economie, n-avea cum susține un edificiu minat, în întregul său, de neputință și precaritate. Aproape 50 la sută din produsul social total și 90 la sută din valoarea exporturilor provin, totuși, din agricultură. 85 la sută din populație își asigură traiul lucrînd în acest sector.

Standardul de viață, se înțelege, pleacă de aici. O mare majoritate a locuitorilor de la sate trăiește sub condițiile standard. Nivelul coborît al nutriției, apa potabilă accesibilă doar la 10 la sută din populație, răspîndirea bolilor... Serviciile sanitare accesibile la mai puțin de 15 la sută din cetățenii țării. Durata medie de viață — 38 de ani. Rata mortalității copiilor — deosebit de ridicată. Rata analfabetismului — 93 la sută.

Este moștenirea cu care pleca la drum tînăra republică din Cornul Africii, la capătul unei perioade de foamete, care făcuse 200 000 de victime. Este linia de demarcație între regimul feudal și perioada de angajament istoric începută prin actul din septembrie 1974. Începea o perioadă de reforme, un drum al schimbărilor, o zbatere declarată pe frontul schimbărilor.

Programul angajează, în primul rînd, reforma agrară, proclamată în 1975. Pămîntul, în întregul său, este considerat proprietate colectivă a poporului etiopian. El nu poate fi vîndut, schimbat, închiriat ori moștenit. Angajarea de forță de muncă de către particulari este interzisă. Relațiile de dependență sînt abolite și toate datoriile față de proprietarii de pămînt anulate. S-a pus astfel capăt relațiilor feudale din agricultură, impediment larg recunoscut în dezvoltarea agriculturii. Din 1975, băncile, companiile de asigurare, 138 de întreprinderi industriale, ca și marile firme comerciale au fost naționalizate. Unitățile de transport și comunicații au fost trecute sub controlul statului. A fost începutul. Capătul de drum către o altfel de lume.

Ne-au fost prezentate informații edificatoare privind posibilitățile de schimbare a situației economice a țării prin punerea în valoare a resurselor naturale, a potențialului hidroelectric, prin valorificarea superioară a pămîntului arabil. Se pun speranțe în dezvoltarea industriei extractive. Etiopia dispune de rezerve de aur, platină, cobalt, fier. Se fac investiții pentru extragerea și prelucrarea hidrocarburilor.

O țară cu 33 milioane locuitori, din care 45 la sută sub 30 de ani. Un argument, un temei al încrederii.

Vizităm o unitate industrială din Addis Abeba: fabrica textilă Akaki. Ca să ajungem aici, a trebuit străbătut un drum prelungit prin porțile de margine ale orașului, printre case nevoiașe, proptite în pereți nevăzuți, cu acoperișuri de tablă. Curtea de la intrare este străjuită de o fîntînă arteziană, se văd aleile

îmbătate de flori, arbuştii decorativi.

Întreprinderea poate sugera ceea ce poate să facă industria etiopiană la ea acasă. Şase mii de oameni lucrează în halele de producţie, în birouri, în celelalte activităţi de alergătură pe care le presupune fluxul de fabricaţie. Aproape jumătate — femei. O întreprindere în stil clasic, cu utilaje de factură tradiţională. Nimic de ultimă oră, între pereţii secţiilor unde bat fără întrerupere suveicile ameţite de plăcere. Nouă este convingerea autorităţilor că industria înseamnă o pîrghie de viitor a schimbării lucrurilor.

70 de milioane...

Odată deschis, un registru al umilinţelor ar încorpora cu siguranţă, în cazul etiopienilor, cîteva capitole. Îmi vine în minte ideea acelui domnitor Amda-Syon. Pentru a se răzbuna pe locuitorii dintr-o regiune a ţării, revoltaţi împotriva sa, va decide să-i pedepsească într-un fel anume: rebelii au fost puşi sub comanda maimuţelor! Exista un şef, un guvernator ca oricare altul, dar maimuţele lăsate în voie trebuiau respectate ca adevărate stăpîne şi neîngrădite în gesturile lor. Ne amintim de tropăitul cizmei mussoliniene peste corpul neapărat al Abisiniei. Şi, aş pune alături, neputinţa de a face faţă umilinţei la ordinea zilei: foamea.

În ultimul deceniu, situaţia alimentaţiei s-a înrăutăţit în multe ţări africane, mai ales în cele situate în zona subsahariană. În timp ce, în state din Asia şi America Latină, producţia de alimente a crescut mai repede decît populaţia, sporind deci şi cantităţile de alimente disponibile pe locuitor, în Africa tendinţa producţiei pe cap de locuitor este în scădere. Conform aprecierilor FAO, numărul oamenilor care sufereau de foame în Africa, acum 15 ani, era de 70 de milioane. A ajuns, în prezent, la 100 de milioane. Fiecare al treilea copil moare înainte de a atinge vîrsta şcolarizării, ca urmare a foamei şi subnutriţiei, sute de mii suferă de ireversibile tulburări fizice şi psihice, de dezvoltare, ca urmare a subnutriţiei.

Cu toate că cifra absolută a celor afectaţi de foame sau subnutriţie este mai mare în ţările în curs de dezvoltare din Orientul Îndepărtat, numărul relativ al oamenilor care nu au o hrană suficientă este mai ridicat în Africa, şi ameninţă să crească în următorii ani, în cazul în care nu se va realiza o creştere a producţiei agrare şi de alimente. În ultimul deceniu, în ţările în curs de dezvoltare nu a putut creşte nivelul de calorii — din producţie proprie plus comerţul exterior net, plus ajutorul alimentar. În 18 din cele 46 de ţări africane în curs de dezvoltare, a scăzut, în această perioadă, capacitatea de asigurare a necesarului de calorii. Pe lista, care are în faţă Etiopia, mai figurează Uganda, Ciad, Mozambic, Guineea, Mali, Burkina Fasso...

„Casa Africii" din Addis Abeba, sediul secretariatului general al Organizaţiei Unităţii Africane

Ţărani etiopieni în costume naţionale

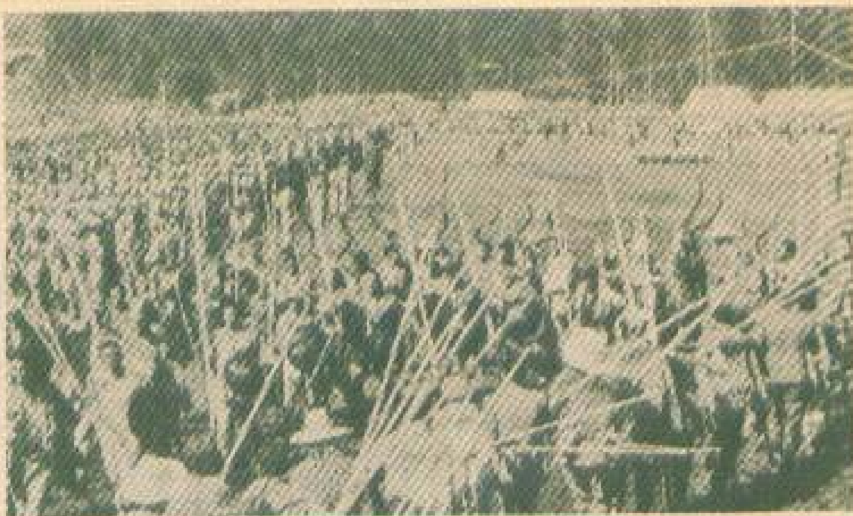
File de istorie

În amhară, Addis Abeba înseamnă „Floare nouă". Nu cunosc semnificaţia numelui ales de împărăteasa-fondator. Ca la orice naştere, se caută ceva care să meargă la suflet. M-aş opri mai puţin la prima parte a numelui. Oricui, copilul său i se înfăţişează în straiele frumosului. Repetiţia mă trimite cu gîndul la conştiinţa florilor de dinainte. La bunicii şi străbunicii oraşului de azi. Sîntem tentaţi să delimităm interesul la ce vedem dincoace de vîrful bocancului, grăbindu-ne să parafăm concluzii definitive. Europenii au ajuns la izvoarele Nilului Albastru tîrziu. Misionarul portughez Pedro Paiz venea în Etiopia, în 1603, şi lui îi datorăm identificarea izvoarelor Nilului. Muito Gentilhomen, al patrulea fiu al lui Vasco da Gama, fu-

sese și mai devreme, în 1541. Cu muscheta la oblînc, nu le-a fost greu să pună ordine în disputele fără număr existente și aici, și în alte locuri, unde mirosul bogățiilor căutate plutea în aer. Ne-au rămas din această expediție date interesante despre „Țara obrazelor arse", atîtea cîte le putea culege un om venit nu să stea cu carnetul deschis pe unde apucă. Vom fi trimiși să aflăm de Solomon și de dragostea lui pentru regina de Saba, din a căror împreunare va apărea, susține legenda, familia domnitoare peste colțul de Africă din sudul Mării Roșii, știută ca „lumea Puntului și a tămîiei". Firul istoriei țării Habasat ne duce în urmă mult, și încercările de a explica continuitatea traiului și existenței în Etiopia dau același răspuns: izolarea. Ajunși, în cele din urmă, să „civilizeze" locurile din Hornul Africii, albii aveau să se oblige la a afla, mai întîi, de civilizațiile prinse în înălțimea platourilor brăzdate de văi adînci și umezite de ploi rapide, apele lor pompînd, apoi, respirația revărsărilor de pe Nil.

De undeva, din străfundul secolelor, clipește insistent, ca o torță în noapte, Aksum. Este primul mare stat cunoscut în Africa de răsărit, mai vechi decît era noastră. Zoskales, primul prinț abisinian stabilit la Aksum, a fost contemporan cu Hristos. După el, un suveran ținea să se semneze „marele rege al regilor aksamiților", într-o epocă în care se vorbea de existența a patru mari împărății — Persia, Roma, Aksum și Egiptul. Mai ales comerțul cu aur, mirodenii, fildeș a adus Aksumului strălucire și durată. Sub împăratul Ezana, contemporan cu Constantin cel Mare, monedele vor purta, în locul inscripțiilor grecești, însemne în limba gheza, strămoșul etiopienei moderne. S-a spus că, asemeni statului Kush, înaintea lui, Aksum a modificat, pentru un timp, echilibrul puterilor lumii. Dar, spre deosebire de acesta, pe care îl și învinsese, va influența extrem de puțin restul Africii.

Ochiul cercetătorului rătăcit în întinderile Etiopiei va găsi cu cale să întîrzie asupra acelor semne particulare din care descinde orgoliul Etiopiei de azi, prea des confundată și ignorată în demnitatea ei. Cultura materială etiopiană a dat la iveală practica teraselor de pe versanții dealurilor. „Toate dealurile din jur au fost transformate în terase pentru agricultură, scria un călător prin mijlocul veacului trecut. Nicăieri, nici în Grecia, nici în Asia Mică, n-am văzut atîția munți terasați, ca în văile Abisiniei." Sute de mii de acri trebuie să se fi cultivat cu cea mai mare grijă, pînă sus, aproape de vîrful munților, dar acum n-a mai rămas nimic, decît zidurile de consolidare. Unele din aceste terase mai există și azi.

Etiopia, patria a peste 80 de naționalități. Aspect din timpul unei serbări populare

Au fost identificate, în Etiopia, construcții în piatră fără mortar. Populația konso o folosește și în prezent. Așa s-au născut forturi și cetăți pe vîrful dealurilor abrupte. Cînd fiul lui Vasco da Gama venea să ajute cu arme familia regală din Etiopia, el găsea pe regina mamă locuind pe culmea plată a unui munte abrupt. Drumul trecea pe o cărare îngustă, povestește el, șerpuitoare, care urca de la poalele muntelui; dar, de la acest loc, aproximativ două treimi dintr-o stîncă înaltă de circa 500 de picioare se îndrepta în afară și forma un acoperiș deasupra porțiunii de dedesubt. Ei putură ajunge sus numai cu ajutorul unui coș, care a fost lăsat în jos printr-o deschizătură făcută în stîncă.

... Platoul colinar pe care și-a găsit locul Addis Abeba — orașul fondat în 1887 de împărăteasa Taitu, soția împăratului Menelik al II-lea, — terenul vălurit ca o tablă ondulată bine strunită, la poalele muntelui Entato, se găsește la peste 2 500 de metri.

Cum s-o fi jucînd fotbal pe terenurile etiopiene? Acum voi ști mai exact ciudățenia organismului unui alergător de cursă lungă numit Bikila Abbebe. Și a plămînilor lui...

Stau pe terasa bine ascunsă de ploaie, și îmi ies alte griji din cap în afara pixului alergînd pe hîrtie, preocupat de timpul care presează și de multele lucruri ce trebuie orînduite în seama colilor în așteptare. Altfel e liniște și nimic nu mă clintește din convingerea că îmi pot vedea în tihnă de treabă.

...Sar în picioare, risipind hîrtiile pînă atunci ordonate, stăpînit de dorința unică de a prinde un culoar de fugă, de a depista orice cale posibilă, fie și gaura cheii, pentru a mă ști cît mai departe de locul acela, cît mai departe și cît mai neștiut, mai în siguranță... Încotro s-o apuc? Fusese mai întîi răgetul, ivit cu siguranță dintr-un piept de vulcan. Am înghețat. Privirea mi-a fost atrasă de locul din care, de sub o coamă zdravănă, doi ochi de leu — leu adevărat! — mă fixau neîncrezători în puterea mea de a scăpa... Sub fereastra Palatului Național, în mijlocul capitalei, regele junglei lansase, a avertisment, un chiot șăgalnic, înainte de a se hotărî să-și destindă mușchii picioarelor în deschizătura saltului către victima care mă știam de cîteva fracțiuni de secundă. A intervenit ezitarea lui, gestul somnolent prin care mi-a întors spatele în clipa următoare, plătindu-mi spaima în polița umilinței prin ignorare. Atunci, am zărit gardul de sîrmă care ne despărțea, atunci am înțeles și restul. Drept care mi-am îngăduit să mă sumet, să mă cred, pentru minutele care urmau, zmeul zmeilor și, apropiindu-mă de împrejmuirea cu pricina, să privesc, cu detașare, ca un ins care toată ziua a avut de-a face cu patrupezi de același calibru în curtea unde a copilărit. Ceea ce nu înseamnă că m-aș fi bucurat de mai multă considerație din partea viețiilor depozitate în lăcașul respectiv, prea hrăniți și prea convinși că, o dată așezați în spatele zăvoarelor, nu merită să mai bage spaima în bieții de noi.

Dacă am reținut bine, a fost o vreme cînd leii se plimbau în voie prin curtea palatului...

Neagu Udroiu

GRIGORE GAFENCU

Ultimele zile ale Europei

O călătorie diplomatică în 1939

Autorul acestei lucrări — din care almanahul revistei „Lumea" pune la dispoziția cititorilor săi, largi extrase, intr-o primă versiune in limba română, — s-a născut la București, la 30 ianuarie 1892. După ce a absolvit liceul in țară, Grigore Gafencu a urmat cursurile facultății de drept din Geneva, obținind, apoi, titlul de doctor in drept al Universității Sorbona. Autorul ia parte, in anii 1916—1918, ca aviator la războiul pentru intregirea neamului. Pentru curajul de care a dat dovadă pe front, a fost decorat cu inalte ordine românești și franceze.

In perioada interbelică, Grigore Gafencu s-a impus ca o personalitate de frunte a jurnalisticii și vieții politice românești, remarcindu-se printr-o atitudine democratică și opoziția față de ideologia fascistă. Ca ziarist, a fost fondatorul și directorul publicației „Revista vremii", al ziarelor „Argus" — ziarul cercurilor de afaceri din România — și al cotidianului de mare tiraj „Timpul". Lui i se datorează, de asemenea, crearea Agenției române de presă „Orient Radio" (Rador). Ca om politic, membru marcant al Partidului Național Țărănesc, Grigore Gafencu a ocupat funcții de subsecretar și secretar de stat la diverse departamente in guvernele național-țărăniste din anii crizei economice, pentru ca, la 22 decembrie 1938, intr-o perioadă internațională deosebit de grea, cind asupra țării noastre plana pericolul nazist și revizionist, să i se incredințeze conducerea politicii externe românești.

Ca ministru al afacerilor străine, Grigore Gafencu a făcut dovada calităților sale incontestabile de om politic și diplomat. El s-a străduit să indrume politica externă a țării noastre pe linia marilor comandamente naționale, lăsate moștenire de iluștrii săi inaintași, in condițiile unei situații internaționale de o dificultate maximă. De numele lui se leagă — printre altele — diverse proiecte privind stringerea legăturilor dintre statele din sud-estul Europei in vederea intăririi capacității lor de rezistență in fața pericolelor ce le amenințau, pentru menținerea lor departe de confruntările dintre marile puteri, din care micile țări aveau numai de pierdut, pentru apărarea inde-

pendenţei şi suveranităţii lor naţionale. Atît timp cît a considerat că evoluţia evenimentelor de pe arena internaţională oferea şanse cît de mici pentru o politică de rezistenţă faţă de Germania nazistă, chiar cu unele concesii de natură economică făcute acesteia, dar păstrînd nealterate atît orientarea tradiţională pro-anglo-franceză, în sprijinul scopurilor fundamentale ale politicii externe româneşti tradiţionale —, Grigore Gafencu s-a aflat în fruntea diplomaţiei româneşti, pe care a condus-o cu competenţă. La sfîrşitul lunii mai 1940, cînd frontul occidental se prăbuşea, iar guvernul român se orienta spre o politică de apropiere de Germania nazistă, G. Gafencu şi-a prezentat demisia, nefiind de acord cu noul curs al politicii externe. Cînd, puţin mai tîrziu, în august 1940, într-o perioadă de mare tensiune, a fost chemat să reprezinte România în calitate de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar pe lîngă guvernul sovietic, dîndu-şi seama de importanţa acestui post, el a răspuns favorabil. „Misiunea mea de aici — avea el să-şi definească programul cu care guvernul român îl însărcinase în capitala sovietică — va avea scopul să înlăture tot ce pare provizoriu, vremelnic, tranzitoriu în raporturile ruso-române... Mă voi sili să însemnez atmosfera şi să dau raporturilor diplomatice, politice şi comerciale dintre cele două ţări... un caracter statornic".

Reintors la Bucureşti, în iulie 1941, după declanşarea atacului celui de-al treilea Reich împotriva U.R.S.S., Grigore Gafencu, după o scurtă şedere în ţară, s-a stabilit, în toamna aceluiaşi an, în Elveţia. În perioada următoare a lucrat la redactarea celor două cărţi ale sale, „Préliminaires de la guerre à l'Est" (1944) şi „Les Dèrniers jours de l'Europe" (1946) — printre primele încercări de analiză ştiinţifică a raporturilor internaţionale în anii 1938—1941, apreciate încă şi astăzi pentru calităţile lor — în care se arată un susţinător al teoriei „echilibrului de forţe" în relaţiile internaţionale. Realităţile existente în lume la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial şi, în special, începutul „erei atomice", marcată de dezastrul de la Hiroşima şi Nagasaki, l-au determinat să-şi schimbe radical concepţia. „În ce mă priveşte — scria el la 26 ianuarie 1946 — nu mă mai împac cu teza echilibrului pe care o apăr în cele două cărţi ale mele. Dacă aş fi avut timp aş fi scris o prefaţă închinată acelei «ordini universale» spre care omenirea este silită să tindă în împrejurările de azi". Se gîndea la o ordine internaţională fără războaie, la organizarea căreia să participe toate naţiunile lumii, indiferent de mărime, la o ordine în care să domnească respectul reciproc şi colaborarea între popoare. Atunci, în perioada de început a „războiului rece", erau anticipări generoase, de a căror valoare lumea de azi devine tot mai conştientă.

În timpul Conferinţei de Pace de la Paris, Grigore Gafencu, împreună cu un grup de foşti oameni politici şi diplomaţi români aflaţi în emigraţie în Occident, a căror activitate era coordonată cu politica dusă în ţară de partidele burgheze de opoziţie, au înaintat Conferinţei cîteva memorii în care expuneau poziţia lor asupra unor probleme ce interesau ţara noastră. Deşi unele puncte de vedere au fost apropiate cu cele ale delegaţiei guvernamentale, în general opiniile exprimate erau alterate de o ostilitate nedisimulată faţă de noul regim, de transformările revoluţionare din România. De aceea, delegaţia română la Conferinţa de la Paris a criticat, sever şi cu deplin temei, acţiunile acestui grup, dar nu a dezavuat acelea dintre problemele mari, ridicate în mod corect,în memorii în special,la începutul Conferinţei de Pace.

Datorită legăturilor sale cu reprezentanţii fostelor partide politice burgheze, faptului că se afla departe de ţară, izolat, Grigore Gafencu nu a înţeles cursul nou luat de istoria poporului român după 23 August 1944. Aceasta nu poate anula, însă, acea importantă parte a activităţii sale patriotice şi democratice, ca om politic şi diplomat, într-una din cele mai teribile crize prin care a trecut ţara noastră şi lumea, în preajma şi în timpul celui de-al doilea război mondial.

A murit la Paris, în 1957, exact în ziua în care împlinea 65 de ani.

În cele ce urmează reproducem fragmente din „Introducere" şi primele două capitole ale lucrării „Ultimele zile ale Europei", apărută la 28 ianuarie 1946. Întîrzierea apariţiei ei a fost determinată de elementele noi pe care i le-a dezvăluit Georges Bonnet, fost ministru francez al afacerilor străine, imediat după eliberarea Franţei, ca şi de rezervele autorului însuşi faţă de concepţia „echilibrului de forţe" pe care şi-o însuşise, dar care — considera el, aşa cum am arătat — nu-şi mai putea păstra valabilitatea în era atomică.

Notele ce aparţin lui Grigore Gafencu poartă, în paranteză, iniţialele G.G.

dr. Ion Calafeteanu

Introducere

Încă de la prima pagină, de fapt, de la primele cuvinte ale cărții, autorul îl introduce pe cititor în plină criză europeană: „Al doilea război mondial trebuia să izbucnească la 1 octombrie 1938". Așa începe cartea lui Grigore Gafencu.

Bruscă, brutală, afirmația aceasta are menirea de a-l avertiza pe cititor că ceea ce urmează nu este jurnalul unor călătorii de agrement, ci o pagină de istorie, scrisă de un participant la istorie. Acest fapt dă lucrării „Les derniers jours de l'Europe" caracterul de document istoric.

Și autorul continuă:

„Hitler alesese într-adevăr această zi pentru ca trupele sale să intre în regiunea locuită de germanii sudeți. Führerul era hotărît să schimbe cu forța statutul european. El declarase la 26 septembrie (1938 – nota I.C.): ...«și acum noi avem în fața noastră ultima problemă care trebuie să fie rezolvată și care va fi rezolvată. Este ultima revendicare teritorială pe care o am de formulat în Europa: dar este o revendicare la care nu voi renunța și pe care o voi realiza cu voia lui Dumnezeu.» Astfel, Hitler a făcut spărtura și Göring s-a grăbit să anunțe deja mobilizarea generală. Armatele germane erau gata să înceapă campania".

Azi, la aproape o jumătate de secol de la evenimentele descrise și după ce documentele secrete ale celui de-al treilea Reich au putut fi consultate, putem spune mai mult. A existat, într-adevăr, o hotărîre fermă în acest sens a Führerului. După ce, la 30 mai 1938, el a aprobat forma definitivă a planului de operații împotriva Cehoslovaciei („Grün Fall"), la 7 iulie Hitler a semnat „Directivele strategice generale" în care se spunea clar: „Reglementarea chestiunii cehe printr-o hotărîre pe care am luat-o personal constituie scopul imediat, care se află pe primul plan al intențiilor mele politice. Sînt hotărît, cu începere de la 1 octombrie 1938, să profit de orice ocazie politică ce se va ivi pentru atingerea acestui scop". Dictatorul nazist își lua, însă, și măsuri de precauție: „Nu mă voi decide să pornesc contra Cehoslovaciei decît dacă sînt ferm convins, la fel cum am fost cu ocazia ocupării zonei demilitarizate și a ocupării Austriei, că Franța nu va întreprinde nimic și, în consecință, nici Marea Britanie nu va interveni".

Știm, însă, astăzi, sigur, că, din păcate, nu avea de ce să se teamă: Franța și, în special, Anglia nu aveau de gînd să se bată pentru „o țară îndepărtată", fie ea și aliată. Astfel că, la München, la 29 septembrie 1938, politica de conciliere, de înțelegere cu Germania, s-a manifestat din plin. Cehoslovacia a fost sacrificată.

În țările occidentale mulți au vorbit atunci de „victorie", de „salvarea păcii".

Eroare! Era, de fapt, „prologul tragediei" (John W. Wheeler-Bennett).

Grigore Gafencu: *„...Aterizînd la Londra, la 1 octombrie, în mijlocul unei mulțimi entuziaste, primul ministru britanic declara că de acum înainte pacea era asigurată pentru o generație. În aceeași zi, armatele germane intrau, așa cum Hitler o dorise, în regiunea sudeților. Dar aceasta nu se mai făcea cu forța, cucerirea se efectua în vederea executării unui angajament încheiat cu garanția celor patru puteri.*

Toată presa sărbători, atît în Germania, cît și în alte părți, acest «acord miraculos», «punct de plecare pentru crearea unei Europe noi, eliberate de prejudecăți și de dușmănii reciproce, dominată de respectarea drepturilor vitale ale fiecărui popor și de orientarea spre o colaborare armonioasă între națiuni».

Totuși, unii observatori mai bine plasați semnalau printre conducătorii germani «pe cei care proclamau că trebuie să se avanseze mai repede pe aceeași cale și să se profite pe cît posibil cu putință de superioritatea militară de care Rei-

Palatul Sturdza – vechiul sediu al Ministerului Afacerilor Străine

chul credea că dispune... În momentul în care armata germană ocupa munții Boemiei, aceștia scrutau orizontul în căutarea formulării unor noi pretenții, a angajării unor noi lupte, a cuceririi unor noi obiective». (Raportul d-lui François-Poncet, ambasadorul Franței la Berlin, din 4 octombrie 1938).

În bucuria care urmase spaimei generale, oamenii nu erau dispuși să ia în seamă prezicerile Casandrelor. Cînd Winston Churchill anunță că înfrîngerea totală suferită de către puterile occidentale la München nu era decît «începutul unei mari răfuieli», afirmația lui nu găsi decît un slab ecou.

Lumea dorea pacea. O dorea cu disperare, căci simțea că, în afară de Hitler, nimeni nu era într-adevăr pregătit să înfrunte încercările și să suporte nenorocirile unui război[1]. Și i se dădea dreptate lui Chamberlain, care, profitînd de acceptarea imediată a dictatorului german, tratase cu el privitor la ultimele revendicări teritoriale ale acestuia și-l constrînsese să menționeze aceste revendicări într-un tratat internațional. Dacă Hitler spunea adevărul, acesta era singurul mod de a salva pacea: trebuia încercat..."

[1] *Guvernul francez se interesase pe lîngă guvernele țărilor prietene în ce stadiu se aflau pregătirile lor militare și care erau dispozițiile lor politice corespunzătoare. Rezultatul acestor cercetări a fost dintre cele mai descurajatoare. Anglia făcuse cunoscut la 17 septembrie 1938 că era hotărîtă să dea Franței tot ajutorul posibil „în cazul în care aceasta va fi ea însăși atacată", dar că-i era „imposibil" să-și ia dinainte angajamente în cazul în care Franța ar intra în război în virtutea tratatului său cu Cehoslovacia. Cu două săptămîni mai înainte (la 2 septembrie), guvernul francez fusese informat că ajutorul Angliei, pe uscat cît și pe calea aerului, putea să constea în două divizii neechipate cu material modern, în timpul primelor șase luni de război și în 100 la 150 de avioane. Guvernul Statelor Unite declarase în mod categoric, încă de la începutul crizei, că nu era în măsură să dea nici un ajutor. În ceea ce privește Rusia Sovietică, întrebată în două rînduri despre această chestiune (în martie și în iunie 1938), ea declarase prin persoana d-lui Litvinov că ea nu refuza să dea ajutor Cehoslovaciei în cazul unei agresiuni din partea Germaniei, dacă Polonia și România s-ar angaja dinainte să lase să treacă armatele sovietice pe teritoriul lor. Cum nici Polonia, nici România nu înțelegeau să ia dinainte un asemenea angajament, nu se putea aștepta la o intervenție din partea Rusiei (notă G.G.).*

„Încercarea" s-a dovedit a fi, în realitate, una dintre cele mai grave greșeli din istoria contemporană a umanității. Unii istorici au încercat chiar să vorbească de „avantajele" Münchenului. Și pentru Gafencu „acordul părea să aibă unele avantaje" (cîștigarea unui timp pentru înarmare, angajarea mai decisă a Angliei de partea Franței etc.). Azi istoricii sînt cvasiunanimi în a considera că acordul de la München a adus avantaje numai regimului hitlerist. Dacă comparăm condițiile în care a izbucnit războiul în septembrie 1939 cu situația din septembrie 1938, raportul de forțe în septembrie 1938 era net avantajos, chiar și din punct de vedere militar, fără a mai vorbi de avantajele economice și politice, de partea frontului democratic — Anglia, Franța, Uniunea Sovietică, Mica Înțelegere, Înțelegerea Balcanică.

Acordul de la München avea lipsuri multe și mari, suficiente pentru a-l compromite definitiv în fața istoriei. Grigore Gafencu relevă în lucrare una dintre marile sale slăbiciuni:

„Dar exista o lipsă și mai mare, mai greu de îndreptat: reaua credință a lui Hitler. Cel de-al III-lea Reich punea doctrina și principiile sale deasupra oricărui limbaj diplomatic; național-socialismul era acela care avea să determine natura și sensul angajamentelor internaționale luate de către conducătorii naziști. Or, cucerirea regiunii sudeților nu era decît o etapă pe calea realizării «programului» național-socialist. Acordul de la München avea să fie interpretat de naziști în sensul unei recunoașteri, de către occidentali, a dreptului Germaniei la spațiul său vital.

Hitler avea să pretindă că, în urma acordului de la München, el își asigurase mînă liberă în Est. Această interpretare în mod vădit falsă va servi propagandei naziste pentru a apăra, cu vehemență și pe un ton din ce în ce mai ridicat, mai întîi «năzuința» poporului german, și apoi «dreptul său sfînt» de a rezolva singur, după cum îi convine lui, soarta Europei orientale.

Astfel, chiar a doua zi după încheierea sa, acordul de la München era obiectul a două interpretări diferite și contradictorii. Statele occidentale sperau că rezolvaseră „ultima revendicare teritorială" a lui Hitler și credeau că asociaseră Germania la o «operă generală de pace»; guvernul german era sigur că obținuse dreptul de a impune Estului pacea care îi convenea.

Aici era fisura care avea să se lărgească în cursul iernii și să provoace încă din primăvara lui 1939 criza cea din urmă și hotărîtoare, înaintea marelui conflict[7].

Conducătorii francezi și englezi aveau să se străduiască să demonstreze că nu era posibilă nici o neînțelegere și că niciodată Franța și Anglia nu renunțaseră, în calitate de mari puteri, să fie pretutindeni prezente în Europa. Nu erau ele cele care acordaseră o garanție noilor frontiere ale Cehoslovaciei? Nu obținuseră ele din partea Germaniei că și ea va da o garanție identică? N-aveau ele oare să insiste pentru ca această promisiune să fie respectată? Franța nu afirmase oare, printre altele, voința ei de a menține legăturile de alianță, de asistență și prietenie care o legau de Polonia, de Uniunea Sovietică și de România?

Reichul hitlerist răspundea prin acte. La cîteva săptămîni după München, el tranșa singur conflictul frontierelor dintre Ungaria și Cehoslovacia. «Aceasta pentru a face un serviciu Europei, declara Hitler d-lui François-Poncet; o conferință lărgită ar fi provocat o nouă criză». Dar statelor din Est Führerul le explica că statele din Occident nu mai aveau nici un cuvînt de spus în Europa centrală; aceste puteri erau străine de spațiu «raumfremd». Epoca Micii Antante trecuse și, în consecință, Germania își reglementa politica față de România, de Iugoslavia și față de Balcani.

Astfel principiul împărțirii pătrundea în politica europeană. Germania hitleristă profita de acordul de la München pentru a impune pe cale interpretativă doctrina sa «europeană»; sistemele de securitate unitare își trăiseră traiul; continentul se împărțea de acum înainte în două zone: în Vest, democrațiile occidentale, în Centru și în Est, puterea tutelară a Marelui Reich. Această împărțire nu era exprimată în nici un document diplomatic; ea rezulta, de fapt, din presiunea lentă și sistematică prin care Reichul respingea statele occidentale în afara «spațiului său vital», din noua situație economică și politică care tindea să se stabilească între Rin și Marea Neagră. Pentru a cîștiga Puterile occidentale de partea politicii sale, Reichul era gata să le asigure, prin toate mijloacele, securitatea frontierelor lor. Tocmai în această intenție Reichul încheiase pactele de consultare cu Anglia (la 30 septembrie) și cu Franța (la 6 decembrie), rezervîndu-și posibilitatea de a le interpreta cum va crede el de cuviință. Lozinca era: statu-quo în Vest, și dinamism în Est. Dar era deajuns să fi citit „Mein Kampf" pentru a ști cît de nesigur era acest statu-quo, propus statelor occidentale; Hitler vroia să fie acoperit dintr-o parte, în timp ce de cealaltă parte căuta cheia imperiului mondial. În spatele teoriei de împărțire se ascundea dorința de hegemonie universală.

De acum înainte putea să pară zadarnic să mai fie apărate textele precise ale noilor tratate. Și, într-adevăr, era vorba numai de niște texte! Voința lui Hitler era lege; ea era singurul «drept» care avea importanță în interiorul imperiului german; oricine vrea să trateze cu acest imperiu se izbea de noul «drept» german și trebuia să cadă la înțelegere cu el.

Cel mai rău era că, pentru a se ajunge la o asemenea înțelegere, Puterile Occidentale fuseseră nevoite să sacrifice tot ceea ce constituia încă o iluzie de organizare colectivă a păcii. /.../ Nu mai rămînea decît o amăgire: un acord determinat de interesul poporului «ales» și prin voința schimbătoare a unui dictator. Terenul fugea de sub picioarele statelor occidentale: nu mai existau angajamente în care ele să poată avea încredere. Europa, împărțită după dorințele naziștilor, oferea zone de interese, dar nici o zonă de drept.

Era normal ca să se vorbească din nou de înarmări. Chamberlain proclamă voința Angliei de a fi puternică, ceea ce îl decepționă pe Hitler. El merse să-și împărtășească necazul d-lui François-Poncet, care îl vizită în cuibul de vulturi de la Berchtesgaden: Anglia îl decepționa – ea nu vroia să înțeleagă; de ce făcea să răsune chemări la arme, cînd spectrul războiului fusese pentru totdeauna îndepărtat?

Aceste chemări aveau să devină din ce în ce mai presante; aceasta era rezultatul politicii de împărțire. Într-o lume în care dreptul nu mai stătea la baza raporturilor între state și în care statele mai mici păreau abandonate la discreția celui mai puternic, o mare putere nu putea rămîne ceea ce era decît făcînd în mod continuu caz de forța sa.

Hitler avea un ultim mijloc de a împiedica reîntoarcerea «spectrului războiului». El putea să calmeze temerile Angliei și Franței, acordînd garanția promisă Cehoslovaciei. Dacă și-ar fi ținut cuvîntul, măcar o dată, Europa ar fi fost liniștită. Dar lui nici prin gînd nu-i trecea acest lucru: sau Cehoslovacia va deveni un instrument docil în mîinile sale, sau o va nimici. Pentru a evita garanția promisă, el avu grijă ca problema minorităților poloneze și maghiare (de care el făcuse să depindă executarea promisiunii făcute) să nu fie niciodată

7 În realitate, nu era vorba de o simplă diferență de interpretare juridică, ci de esență. Fiecare parte semnatară dădea pactului interpretarea conformă politicii pe care înțelegea să o urmeze în viitor. Privit din punct de vedere strict juridic, acordul de la München nu îndreptățește, însă, în nici un fel, interpretarea dată de guvernul german. De aceea, pe bună dreptate, autorul califică această interpretare „în mod vădit falsă" – (nota I.C.).

rezolvată în mod definitiv[3]. Agenţii săi întreţineau animozitatea popoarelor vecine împotriva Cehoslovaciei, pentru ca el să aibă pretextul să rezolve «problema» în felul în care va crede el şi cînd va crede el de cuviinţă.

Şi, într-adevăr, în urma pretinselor agitaţii minoritare, slovace şi maghiare, el avea să intervină din nou în afacerile Boemiei. Felul în care a procedat ilustrează cît se poate de bine caracterul său: deoarece refuzul lui de a garanta frontierele Cehoslovaciei întreţinea o polemică supărătoare şi scotea la iveală reaua sa credinţă, Hitler se agăţă de cauza «neînţelegerii» şi suprimă Cehoslovacia.

Această crimă fu săvîrşită la 15 martie 1939.

Şiretenia cu care crima fusese pregătită, cinismul în executarea ei, violenţa exercitată în timp de o noapte asupra nefericitului Hacha pentru a-l obliga să ceară dispariţia propriei sale ţări, toată această dramă marca una din cele mai întunecate pagini ale istoriei contemporane[4].

„Führerul" se întrecu pe el însuşi cînd pretinse să-şi justifice acţiunea în faţa lumii. Toată argumentaţia lui însemna că Reichul era liber să restabilească ordinea la frontierele sale după voia lui; dar Hitler invoca acordul de la München prin care puterile occidentale i-ar fi recunoscut dreptul de a acţiona după placul său în Europa Centrală. Cum s-ar zice, acordul de la München în privinţa problemelor cehoslovace ar fi dat dinainte lui Hitler libertatea şi dreptul de a viola angajamentele conţinute chiar în acest acord. Voinţa lui Hitler tranşa: după ce mai întîi interpretase tratatele, voinţa lui le dădea la o parte şi apoi li se substituia; ea soluţiona relaţiile între puteri.

Imediat avu loc o violentă controversă. Guvernul francez amintise la 14 martie (în ajunul zilei în care crima se săvîrşea) că acordul de la München «considerat chiar în Germania ca un element capital al păcii în Europa centrală şi ca o etapă hotărîtoare în raporturile de încredere reciprocă între principalele puteri europene, crease, îndeosebi în privinţa Cehoslovaciei, o incontestabilă solidaritate de intenţii».

Hitler răspunse punînd statele occidentale, chiar a doua zi, în faţa faptului împlinit. Apoi invocă «acordul» intervenit între Reich şi preşedintele Hacha. Cehoslovacia n-avea dreptul să dispară dacă asta era dorinţa ei?

Cum Guvernul francez, printr-o notă expres, refuza să recunoască legitimitatea acestui acord ruşinos, i se răspunse că totuşi fusese bine stabilit că Cehoslovacia nu mai trebuia «să constituie obiectul unui schimb de vederi»[5]. Dl Bonnet a demonstrat zadarnic că o asemenea alegaţie era în mod vădit falsă (citînd numeroasele demersuri pe care le făcuse pentru a dovedi interesul pe care Franţa continua să-l poarte problemelor Europei Centrale şi Răsăritene); Hitler nu se lăsă înduplecat. El hotărîse odată pentru totdeauna că avea dreptul să-şi guverneze singur spaţiul vital.[6] El nu ar permite nimănui să conteste temeinicia unei politici pe care avea forţa să o impună.

Dl Coulondre, noul ambasador al Franţei la Berlin, trage singura concluzie logică: «Este clar că este zadarnic să speri să opui cu succes Führerului alte argumente decît pe cel al forţei. Cel de-al III-lea Reich are acelaşi dispreţ pentru tratate şi angajamente ca şi imperiul lui Wilhelm II. Germania rămîne ţara peticelor de hîrtie». Nenorocirea era că ultimul dintre aceste petice de hîrtie – acordul de la München – înlocuise de fapt toate angajamentele anterioare între naţiuni; cînd a fost rupt, n-a mai existat nimic pe ce să se fondeze o rezistenţă «legală». Hitler reuşise să zdruncine dreptul public internaţional în ansamblul său. În martie 1939, Europa se găsea mai dezarmată din punct de vedere juridic decît fusese în septembrie 1938: căci, atunci, perspectiva unei ocupaţii germane a Cehoslovaciei fusese gata să provoace războiul şi numai încheierea în grabă a acordului din 29 septembrie împiedicase ostilităţile; şase luni mai tîrziu, cînd acordul salvator a fost violat, Cehoslovacia ocupată, Europa n-a reacţionat. Nimic nu concretizează mai bine triumful obţinut de politica de împărţire asupra ordinii de drept europene. Lumea veche nu fusese niciodată atît de dezorientată ca în timpul acestei crize, criză atît morală, cît şi politică.

---

[3] *Prin anexa nr. 1 la acordul de la München, Germania şi Italia se angajau să dea curs propunerii anglo-franceze din 19 septembrie 1938 de garantare a graniţelor Cehoslovaciei „imediat ce chestiunea minorităţilor polonă şi ungară din Cehoslovacia va fi reglementată". La 30 septembrie, guvernul polon a înmînat o notă ultimativă guvernului de la Praga prin care cerea evacuarea într-un interval de 24 de ore, începînd cu data de 1 octombrie, ora 12, a oraşului Teschen, restul teritoriului districtelor Teschen şi Friestadt urmînd să fie predat autorităţilor poloneze pînă la 10 octombrie. Constrîns de împrejurări, guvernul cehoslovac acceptă ultimatumul. Între 9–13 octombrie, au avut loc la Komarom tratative cehoslovaco-ungare pentru soluţionarea pretenţiilor teritoriale horthyste faţă de Cehoslovacia. Neajungîndu-se la nici un rezultat, Ribbentrop şi Ciano intervin: la 2 noiembrie are loc primul dictat de la Viena, prin care Ungaria răpea Cehoslovaciei un teritoriu în suprafaţă de 12 000 km.p., cu o populaţie de 1 milion locuitori. Guvernul horthyst nu s-a mulţumit, însă, cu această hotărîre şi, în perioada următoare, va formula noi pretenţii teritoriale faţă de Cehoslovacia (nota I.C.).*

[4] *După München, statul cehoslovac a fost reorganizat pe baze federale: Ceho-Moravia, Slovacia şi Ucraina Subcarpatică. În martie 1939, guvernul german a hotărît să-şi pună în practică planul de lichidare definitivă a Cehoslovaciei, prin încorporarea Cehiei şi Moraviei la Reich, a Ucrainei Subcarpatice la Ungaria şi proclamarea „independenţei" Slovaciei. În acest scop, la 12 martie 1939, guvernul german a comunicat guvernului de la Budapesta că are la dispoziţie 24 de ore să rezolve „problema ruteană". La 13 martie, Josef Tisso, preşedintele guvernului Slovaciei autonome, a fost invitat la Berlin şi informat asupra planului german. Întors acasă, el a proclamat, la 15 martie, „independenţa" Slovaciei. În seara zilei de 14 martie a sosit la Berlin şi preşedintele statului cehoslovac, Hacha. La sosire, chiar în gara Anhalt, ministrul cehoslovac în capitala Reichului i-a şoptit la ureche că deja trupele germane trecuseră frontiera la Ostrava. După o lungă aşteptare, la ora 1 noaptea, preşedintele Hacha şi ministrul de externe, Chvalkovsky, au fost primiţi de Hitler. A urmat un lung monolog al acestuia, care le-a spus celor doi că intrarea trupelor germane în Cehoslovacia nu mai putea fi oprită şi le-a cerut ca trupele cehoslovace să nu li se opună. Tîrziu, la 3,55, după o conversaţie cu Praga, Hacha a trebuit să semneze un act pregătit de guvernul german prin care punea „destinul poporului şi al regiunilor cehe în mîinile Führerului Reichului german". Concomitent, trupele horthyste înaintau în Ucraina Subcarpatică (nota I.C.)*

[5] *Convorbire între Weizsäcker – Coulondre din martie 1939 (nota G.G.).*

[6] *„Acordurile de la München completate prin declaraţia germano-britanică şi prin declaraţia franco-germană însemnau, după concepţia germană, dreptul Reichului de a organiza după placul lui Europa Centrală şi Sud-Orientală cu acordul tacit sau (măcar cu toleranţa marilor puteri occidentale. Această concepţie se etala în fiecare zi, de luni de zile, în marile cotidiene germane, purtătoare de cuvînt ale cercurilor oficiale, şi corespondenţa ambasadei a dezvăluit-o în nenumărate rînduri" (Raportul d-lui Coulondre din 19 martie 1939) – notă G.G.*

Actul de la 15 martie conținea totuși posibilitatea unei reparări: el punea capăt politicii de la München. «Acordurile de la München nu mai există – raporta di Coulondre guvernului său –, bazele psihologice pe care s-ar fi putut dezvolta virtualitățile cuprinse în declarațiile din 30 septembrie și din 6 decembrie sînt distruse... ne găsim în fața unei situații cu totul noi».

Această «situație nouă» era caracterizată prin faptul că Germania hitleristă aruncase masca, dădea frîu liber imperialismului ei, punînd stăpînire pe țări străine; dacă ar fi vrut cineva să combată acest pericol care amenința lumea și să opună rezistență violenței, nu s-ar mai fi putut face din al III-lea Reich un asociat. Trebuia reorganizat fără el, împotriva lui, un nou sistem de drept și de securitate. O ultimă perioadă de eforturi politice și diplomatice începea.[7]"

România se afla printre victimele probabile. Ea era — după caracterizarea atît de inspirată a lui Nicolae Iorga — „o țară pîndită".

Forțele revoluționare, democratice și antifasciste, toți patrioții cinstiți au înțeles pericolul. Comuniștii au dat alarma. Într-un document al Partidului Comunist Român se arăta: „Trupele de asalt ale lui Hitler au invadat Cehoslovacia și se găsesc la granița țării noastre. Întreg poporul să se pună în stare de alarmă... Hitler a făcut declarații solemne că va respecta independența Austriei și Cehoslovaciei. Le-a cotropit... Ridicați-vă la luptă pentru a împiedica orice capitulare. Să fie arestați toți agenții lui Hitler din țara noastră. Să fie alungați din guvern, armată și din întreg aparatul de stat toți fasciștii și capitulanții. P.C.R. declară: comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și aliaților revizioniști".

Ce a făcut guvernul român?

Să-i dăm, din nou, cuvîntul lui Grigore Gafencu:

„În lunile tulburi dintre acordul de la München și ocuparea Pragăi, țările din răsărit înțeleseseră că era în joc soarta lor. Dacă teza împărțirii se impunea, dacă unitatea Europei era sfărîmată, s-ar fi zis cu libertățile și independențele lor.

Prima reacție a României a fost de a protesta împotriva hotărîrilor care lezaseră integritatea Cehoslovaciei[8]. Guvernul român refuză să participe la împărțirea Ruteniei Subcarpatice, la care o îndemna colonelul Beck[9].

A doua reacție a fost aceea de a se solidariza cu ordinea europeană, așa cum fusese menținută pînă atunci, sub egida puterilor occidentale: la o lună după acordul de la München, regele Carol a făcut o vizită oficială la curtea Saint-James. Regele și suita lui s-au bucurat la Londra și, apoi, la Paris, de primirea cea mai cordială. Dar problemele de înarmare și de colaborare economică pe care le-a ridicat n-au reținut destul atenția gazdelor sale. Iluziile provocate de recentul acord al celor patru nu se risipiseră de tot, lumea era prea aproape de o pacificare scump plătită, pentru a mai examina cheltuielile necesare unui viitor război[10]. Cum Europa părea destinată colaborării între Cei Mari, regele se opri la întoarcere la Berchtesgaden. Hitler îi vorbi bucuros despre intențiile sale pașnice față de țările dunărene; Göring îi defăimă pe «bolșevici»[11]. În acest timp „Garda de Fier", formație politică din România, pe care naziștii o considerau ca elementul lor avansat în Răsărit, se deda la exerciții de «revoluție» în mai multe orașe din Transilvania. Hotărîtă să înlocuiască politica tradițională a țării printr-o acțiune afiliată Axei, Garda de Fier aprecia că timpul ei se apropia. Regele era hotărît să se opună mișcării; imediat după întoarcerea sa la București, o represiune violentă făcu numeroase victime; șeful «legionarilor», Corneliu Codreanu, și principalii săi aghiotanți căzură[12].

---

[7] *Actul de la 15 martie 1939 a demonstrat și susținătorilor politicii de conciliere cu cel de-al treilea Reich, din Marea Britanie și Franța, scopurile reale ale politicii hitleriste, care nu mai putea justifica noile cuceriri pe motive „naționale". După această dată, cele două guverne inițiază o acțiune de stopare a înaintării germane spre est și sud-est prin acordarea de garanții țărilor amenințate și începerea de tratative cu guvernul sovietic (nota I.C.).*

[8] *Asupra sprijinului pe care guvernul și poporul român l-a dat popoarelor ceh și slovac în zilele grele din 1938–1939 există o bogată literatură de specialitate în limba română. În zilele „crizei müncheneze", ca și după aceea, numeroși reprezentanți oficiali ai Cehoslovaciei au ținut să sublinieze și să mulțumească guvernului și poporului român pentru poziția plină de loialitate față de țara lor. Peste ani, președintele Eduard Beneš declara: „Numai România ne-a rămas credincioasă pînă la capăt" (nota I.C.).*

[9] *La 18 octombrie 1938, a avut loc la Galați o întrevedere între regele Carol al II-lea și N. Petrescu-Comnen, ministrul afacerilor străine, și Joseph Beck, ministrul de externe al Poloniei, venit să propună guvernului român fie alipirea unei părți din teritoriul Ucrainei Subcarpatice, locuit de români, fie ca guvernul român să permită ocuparea Ucrainei Subcarpatice de către Ungaria. Guvernul român a respins ambele propuneri, subliniind interesul lui pentru menținerea statului cehoslovac și a unei granițe comune româno-cehoslovace. N. Petrescu-Comnen a cerut apoi interlocutorului său ca, în ipoteza unui conflict între Cehoslovacia și Ungaria, Polonia să se declare neutră. Beck a refuzat, însă, să dea un răspuns categoric; tot ceea ce a obținut partea română de la el a fost angajamentul de a nu întreprinde nimic ce ar leza interesele statului român. Comnen a mulțumit pentru acest răspuns și l-a rugat ca „atunci cînd va voi să țină seama de interesele României, să întrebe guvernul acesteia care sînt adevăratele sale interese, nimeni neputînd fi mai bun judecător al acestora decît însuși acest guvern" (Arhiva Ministerului Afacerilor Străine, fond 71/1938, C7b, vol. 310) – nota I.C.*

[10] *În noiembrie 1938, regele Carol al II-lea a vizitat Londra (15–18 noiembrie) și Parisul (19–21 noiembrie). Convorbirile avute în cele două capitale, desfășurate într-o atmosferă foarte prietenească, nu s-au soldat însă cu nici un ajutor concret al celor două guverne pentru România. În special, țara noastră avea nevoie de armament. Or, tocmai în acest domeniu guvernele englez și francez nu și-au luat nici un angajament. În însemnările sale, Constantin Argetoianu redă următoarea discuție avută de rege, la Paris, cu premierul Daladier: „Vorbind de armament cu Daladier, l-a găsit nu numai foarte puțin dispus să aprobe comenzi noi, dar încă plin de reticențe pentru lichiderea celor în curs. Regele i-a spus că, dată fiind situația, va trebui să ne adresăm aiurea... Daladier a ripostat: «Luați de unde vreți, dar armați-vă» «Dar vom fi nevoiți să ne adresăm Germaniei» «De ce nu? Și în 1916 ați avut armament german, ceea ce nu v-a împiedicat să vă bateți alături de noi»" (Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român, fond 104, dosar 8630, filele 4854–4855) – nota I.C.*

[11] *Vizita în Germania (22–26 noiembrie) a avut un caracter particular. În comunicatul publicat cu acest prilej s-a arătat că regele Carol al II-lea a făcut această vizită pentru a-și vedea rudele și, folosindu-se de acest prilej, a avut o convorbire cu cancelarul Hitler. În convorbirea cu Hitler (24 noiembrie), Carol al II-lea s-a interesat de atitudinea Germaniei „față de aspirațiile revizioniste ale Ungariei" și față de Ucraina Subcarpatică. În răspunsul său, Hitler a căutat să nu se angajeze, întrucît diplomația celui de-al treilea Reich considera că „ideea fundamentală" a politicii germane față de România și Ungaria „trebuie să fie menținerea celor două țări încinse și*

Hitler consideră că această represiune, care urma la un timp așa de scurt după vizita regelui la Berchtesgaden, era o sfidare la adresa lui și a național-socialismului. Tremurînd de mînie, el proferă cele mai rele amenințări la adresa României. Reichul pregăti o «expediție de pedepsire» spre Dunărea de jos. Puterile occidentale avertizară guvernul român despre pericol; dar nici Franța, nici Anglia nu erau dispuse, la trei luni după acordul de la München, să intre în război.

În aceste condiții am fost numit Ministru al Afacerilor Externe al României, la 23 decembrie 1938. Aveam de îndeplinit o sarcină urgentă: să domolesc furia care domnea la Berlin și care, într-o perioadă în care nu mai exista solidaritate europeană, putea fi fatală țării mele[13]. Am acceptat să negociez un acord economic: era singurul mijloc de a evita tranzacțiile care ar fi apăsat asupra politicii și legăturilor noastre de prietenie.

Galați, octombrie 1938. De la stînga la dreapta: Richard Franassovici, ambasadorul României la Varșovia, Roger Raczinski, ambasadorul Poloniei la București, N. Petrescu-Comnen, ministrul român al afacerilor străine, și Josef Beck, ministrul afacerilor străine al Poloniei

Negocierile erau în curs cînd armatele germane invadară Boemia. Prietenilor noștri le-a fost teamă atunci pentru soarta României. Am primit mesaje alarmante de la Paris, Belgrad și Varșovia. „Este posibil ca mîine Reichul să recurgă împotriva României și Poloniei la metoda care i-a ser-

---

modelarea lor în interesul Germaniei, în conformitate cu evoluția situației". În convorbirea cu Göring (26 noiembrie) s-a căzut de acord asupra dezvoltării relațiilor economice dintre cele două state (nota I.C.)

[12] În noaptea de 29 spre 30 noiembrie 1938, Corneliu Zelea Codreanu, șeful „Gărzii de Fier", împreună cu alți 13 fruntași legionari, au fost împușcați, din ordinul regelui Carol al II-lea (nota I.C.)

[13] La o lună după venirea sa în fruntea diplomației românești, Grigore Gafencu imagina următorul scenariu privind politica externă a României și evoluția situației ei internaționale: „Putem să punem două ipoteze: 1. Ipoteza cea mai proastă. Germania ar pretexta supărarea de azi pentru a merge pînă la capăt și pentru a impune o «maine mise» a ei asupra României, spre a putea dispune de petrolul nostru și a cucari o poziție sigură la gurile Dunării. Odată stăpînă de fapt la noi, ar avea o poziție de plecare în viitoarea punere în execuție a planurilor spre Ucraina sau a oricăror altor planuri de expansiune. Pentru a ne stăpîni, Germania ar favoriza revizionismul ungar și bulgar. În această ipoteză nu ar fi locul de a negocia, ci numai de a ne apăra cu armele. Bineînțeles, pînă în momentul în care s-ar învedera că Germania are într-adevăr asemenea planuri, putem dezvolta un început de acțiune defensivă și din punct de vedere diplomatic, pe următoarele linii: a) Apropierea de Italia; b) Adîncirea prieteniei cu Polonia care dă anumite semne de independență față de Germania; (ameliorarea relațiilor cu Uniunea Sovietică, încercarea de ameliorare a relațiilor cu Franța; c) Destinderea cu Ungaria, pentru a atrage spre noi acel grup de oameni politici și acea parte a opiniei publice care se opune la o supunere completă a Ungariei față de Germania. 2) Din fericire, mai există o altă ipoteză, mai favorabilă. Se poate crede că Germania așteaptă un semn de la noi pentru a relua acțiunea de apropiere, încercînd însă să profite de această conjunctură pentru a-și asigura anumite avantaje de ordin politic și economic. În asemenea ipoteză trebuie să studiem pozițiunea noastră pentru a fi pregătiți să facem unele concesii Germaniei, dar în același timp să ne menținem pozițiile în toate chestiunile care ar primejdui independența și suveranitatea noastră. Trebuie în această privință să facem o politică de realități. Mai cu seamă în ceea ce privește relațiile economice cu Germania trebuie să ținem seama de situația noastră geopolitică. De exemplu, trebuie să ținem seama că Anglia și Franța își pot procura petrolul de pe întreaga suprafață a pămîntului și nu numai din România, ceea ce nu este cazul Germaniei. Trebuie deci să căutăm care sînt posibilitățile de a ține seama de cerințele economice ale Germaniei și a căuta în același timp a formula, de partea noastră, cererile care pot fi satisfăcute de industria germană. În ceea ce privește garanțiile de ordin politic pe care ni le-ar putea cere Germania, trebuie să studiem bine toate chestiunile care se pot pune și să ne întărim posibilitățile noastre de rezistență. Cererile Germaniei s-ar putea îndrepta în următoarele direcții: 1) Chestiunea evreiasce. Sîntem informați că în fiecare zi se cer permise de intrare în țară pentru tehnicienii germani care iau locul evreilor din întreprinderile minoritare germane. Ne putem aștepta că Germania ne va cere să ne fixăm poziția alături de dînsa în lupta pe care o întreprinde pentru slăbirea rezistenței evreiești, luptă care joacă un rol atît de hotărîtor în ideologia și în politica Reichului nazist. 2) Pactul anticomintern. Aderarea noastră la Pactul anticomintern ar constitui pentru Germania o garanție de dușmănie definitivă împotriva Rusiei Sovietice, pe care nu am mai putea-o întrebuința niciodată ca element de rezistență împotriva Germaniei. În ceea ce ne privește, harta ne arată care trebuie să fie politica noastră. Rezistența noastră se poate desfășura paralel cu a Poloniei și cu a statelor Baltice, care, și ele, refuză să adere la Pactul anticomintern. Am putea arăta Germaniei că sîntem solidari în lupta contra comunismului, dar că nu poate fi vorba să provocăm Rusia pe față. 3) Chestiunea atitudinii noastre față de Societatea Națiunilor. 4) Chestiunea nerecunoașterii guvernului Franco. 5) Tonul presei române față de Germania" (Arhiva M.A.E., fond 71, Germania, vol. 76 bis) - nota I.C.

vit așa de bine împotriva Austriei și Cehoslovaciei", comunica ambasadorul Franței guvernului său la 19 martie 1939[14].

Aceste neliniști nu erau lipsite de temei: în bagajele trupelor de ocupație din Boemia aveau să se găsească mai tîrziu proclamații în limba română. Se pare că era prevăzut într-adevăr ca «expediția» germană să pătrundă mai mult spre răsărit.

Dar acordul economic a dejucat aceste planuri: el fu semnat la 23 martie la București. Favorabil Reichului, el nu era dezavantajos pentru economia românească și nu incomoda cu nimic legăturile economice ale României cu celelalte țări. Principalul merit al acestui acord economic era de a salva România de invazie și de a o face să cîștige un timp care ar fi putut fi prețios, căci Occidentul începea, în sfîrșit, să reacționeze. La cinci zile după ocuparea orașului Praga, la 20 martie 1939, guvernul englez adresa un apel Franței, Uniunii Sovietice și Poloniei, invitînd guvernele acestor țări la o consultare comună. La 31 martie, Anglia dădea o garanție Poloniei. La 13 aprilie, Franța și Anglia, împreună, dădeau asigurări României și Greciei. «Europa» părea că se trezește și-și afirmă din nou unitatea și solidaritatea în fața pericolului" (...)

Sighet, martie 1939. Refugiați din Cehoslovacia, ocupată de naziști, sînt primiți și găzduiți în România

În aceste condiții are loc călătoria ministrului de externe român în mai multe țări europene. Scopul ei? Să descifreze mai bine mersul evenimentelor internaționale, să găsească puncte de sprijin pentru politica de apărare a independenței și suveranității naționale, a integrității hotarelor țării, să întărească frontul păcii. Este — spune Gafencu — *„o călătorie în căutarea Europei"*.

[14] *În același raport din 19 martie, dl Coulondre scria: „Un fapt ar părea să indice că, în momentul în care conducătorii hitleriști pregăteau operațiunea împotriva Boemiei și Moraviei, ei aveau de gînd, la o dată mai mult sau mai puțin apropiată, să pătrundă mai adînc spre răsărit. După informațiile culese pînă acum, se pare că armata germană a încercat să ocupe toată Slovacia și chiar Rusia Subcarpatică... Or, o ocupare completă a acestor regiuni, care ar fi dus armatele germane pînă la frontiera română, nu ar avea sens din punct de vedere politic și militar decît dacă ar fi proiectate alte operațiuni, fie împotriva României, fie împotriva Poloniei. La ora actuală, în cercurile bine informate din Berlin se înclină spre a se aprecia că aceste două țări sînt cei mai imediat amenințate". (nota G.G.)*

[15] *Despre semnificația încheierii tratatului economic cu Germania, primul ministru Armand Călinescu notează la 2 aprilie 1939: „Țin să spun că, dacă am făcut acordul economic cu Germania, a fost pentru a se cîștiga timp și unele avantaje economice, nu pentru a ne apropia politicește de Germania". La 15 aprilie, Grigore Gafencu consemna la rîndul lui: „Acordul economic reprezintă o înțelegere care pune capăt, deocamdată, presiunii germane exercitată asupra noastră. Acest acord... cere, însă, de pe acum, organizarea unei acțiuni interne de rezistență sistematică în toate domeniile economiei noastre împotriva cererilor germane care ar depăși cadrul sau măsura învoielilor noastre. Această rezistență poate fi cu atît mai efectivă dacă se poate întinde și dacă poate fi sprijinită de raporturile noastre cu alte țări" (Arhiva MAE, fond România, vol. 398). Există unele mărturii privind intențiile, în alt sens, ale guvernanților români și că, o perioadă de timp – pînă la începutul anului 1940 –, ei au reușit, într-o oarecare măsură, să și le realizeze. Dar, după agresiunea fascistă militară din vest, acest lucru nu a mai fost posibil, iar acordul economic a început să-și dezvăluie, în practică, întreaga sa semnificație. „Acordul economic româno-german din 1939, urmat de alte tratate oneroase — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — subordonează economia românească intereselor politicii agresive a Germaniei, pun sub controlul acesteia viața economică și politică a României, încalcă grav suveranitatea poporului nostru". (nota I.C.)*

[16] *La 13 aprilie 1939, primii miniștri ai Marii Britanii și Franței au făcut, în parlamentele celor două țări, declarații cu conținut identic. „Guvernul francez – se spunea în declarația premierului francez Daladier – acordă cea mai mare importanță prevenirii oricărei modificări impusă cu forța sau prin amenințări cu forța statu-quo-ului în Mediterană și în Peninsula Balcanică. Luînd în considerare îngrijorările speciale pe care evenimentele din ultimele săptămîni le-au făcut să apară, guvernul francez a dat, în consecință, României și Greciei asigurarea specială că, în cazul cînd o acțiune ar fi întreprinsă împotriva lor, acțiunea care ar amenința clar independența României sau Greciei și împotriva căreia guvernul român sau guvernul grec ar socoti că este interesul său vital să reziste cu forțele sale naționale, guvernul francez s-ar socoti angajat să dea imediat întreaga asistență ce-i stă în putință" (nota I.C.).*

CAPITOLUL I

În vagon cu colonelul Beck

Istoricul relaţiilor germano-poloneze • Acordul de neagresiune din 26 ianuarie 1934 • „Principiile" colonelului Beck • „Asigurările" date de Hitler • Criza (21 ianuarie 1939) • Marea iluzie a conducătorilor polonezi: mesajul lui Beck adresat lui Hitler.

Am părăsit Bucureştiul la 16 aprilie 1939, la prînz. Trenul de Berlin străbătu Moldova pînă la căderea serii; am parcurs teritoriul polonez, trecînd în timpul nopţii prin Lemberg, Cracovia, Katovitze, pentru a ajunge a doua zi dimineaţa la frontiera Sileziei.

Puţin după miezul nopţii, vagonul-salon al ministrului afacerilor externe al Poloniei fu ataşat trenului nostru. Fusesem avertizat că colonelul Beck ţinea să mă vadă înaintea vizitei mele la Berlin. Mă dusei în vagonul său şi călătorirăm împreună pînă în zori. Pătrunsei astfel, dintr-o dată, în plină dramă europeană.

Omul care venea în întîmpinarea mea pentru a-mi încredinţa grijile sale şi să mă însărcineze cu anumite mesaje nu mai era acela al cărui surîs impasibil şi orgolioasă stăpînire de sine le cunoşteam de multă vreme. Fusesem totdeauna intrigat de acest ministru îndrăzneţ, ale cărui idei nu le împărtăşeam, dar pe care îl urmăream cu interes – şi nu fără nelinişte – în evoluţiile sale îndrăzneţe pe drumul sinuos al politicii. El se acoperise de glorie în cursul ultimului război mondial în legiunea poloneză; apoi se dedicase diplomaţiei cu un spirit plin de abilitate şi cu alură nonşalantă de felină. Acest suplu cavaler se credea un înţelept calculator: el explica evenimentele în felul său, nu avea încredere în „flecărelile" guvernelor şi credea că poate să sesizeze „realitatea lucrurilor". Ajuns la putere foarte tînăr, sub aripa protectoare a mareşalului Pilsudski, şi menţinîndu-se mai bine de şapte ani la Ministerul Afacerilor Externe – era decanul guvernelor din Europa –, el considera că urmărise de destul de multă vreme anumite desfăşurări politice pentru a le cunoaşte toate dedesubturile. Ambiţia sa personală crescuse o dată cu ambiţiile sale naţionale, astfel încît era înclinat să supraaprecieze posibilităţile politicii sale şi a forţelor pe care aceasta se sprijinea.

Nu l-am văzut niciodată îndoindu-se de succesul acţiunilor sale. Pentru prima dată, în noaptea aceea, în vagon, am descoperit în el semnele neliniştei.

Privirea sa nesigură în care strălucea o lucire febrilă, mîinile sale lungi şi crispate, tenul său mai palid ca de obicei, totul în el trăda emoţia, pe care vocea sa calmă din totdeauna nu reuşea să o ascundă.

Lovitura, pe care toată lumea o aştepta şi a cărei iminenţă el singur se încăpăţînase să o nege, îi fusese dată. Hitler îşi călcase cuvîntul dat, după ce ocupase Praga şi Memel[16], el îşi descoperise jocul cu privire la Polonia: voia Danzigul[17].

– „Ei bine, nu-l va avea! îmi spuse Beck cu hotărîre. Dacă contează pe mine ca să i-l dau, se înşeală. Eu sînt ultimul care ar putea să abandoneze Danzigul.

După cinci ani de înţelegere perfectă în cursul cărora nu mi-am călcat deloc angajamentele, el a încercat să mă lovească mortal. Am şi parat lovitura aşa cum trebuie. Englezii sînt prietenii mei[18]; Danzigul este în siguranţă şi eu sînt încă în picioare. Dar nu vreau război. Mi-am păstrat postul spre a lupta pentru pace. Doresc ca acest lucru să se ştie la Berlin. Şi doresc să se mai ştie acolo că eu nu mi-am schimbat politica şi nu mi-am abandonat nici unul dintre principii; tocmai pentru a salva pacea, am evitat orice act ireparabil".

Această atitudine, în acelaşi timp combativă şi împăciuitoare, se potrivea cu caracterul de luptător pe care îl avea colonelul Beck. Ea răspundea şi mai bine, prin şansele şi riscurile pe care le comporta, nevoilor sale de jucător. El începuse partida supremă, de care depindea integritatea ţării sale, onoarea sa de ministru şi pacea lumii.

Pentru a avea toate şansele de partea sa, Beck era gata, după ce se legase cu Londra, să discute cu Berlinul. Mai trebuia însă ca Berlinul să-şi plece urechea la explicaţiile sale. Ori, Hitler, înfuriat de intervenţiile Angliei în treburile Poloniei, îşi rechemase ambasadorul de la Varşovia. Cît despre dl Lipski, ambasadorul Poloniei la Berlin, el încerca în zadar, în aceste zile de criză, să ia contact cu cancelarul sau cu ministrul său al afacerilor externe.

Vrînd să lovească acolo unde trebuia, Beck trebuia să folosească toate mijloacele pentru a-şi atinge scopul.

Eu înţelesei că făceam parte din aceste mijloace de care colegul meu polonez vroia să se folosească. Ascultam expunerea pe care el mi-o făcea despre răfuielile sale cu cel de al III-lea Reich; cu atît mai atent, cu cît propriile mele temeri în această privinţă le întrecuseră pe ale sale. De la Baltica la Marea Neagră, nu eram noi toţi expuşi repercusiunilor furiilor lui Hitler şi nu simţeam noi aceeaşi

[16] Ocupat la 22 martie 1939 (nota I.C.)

[17] Oraş la Marea Baltică, azi: Gdansk, în R.P. Polonă (nota I.C.)

[18] Se referă la garanţia britanică din 31 martie 1939, cu un conţinut asemănător garanţiilor acordate României şi Greciei la 13 aprilie 1939 (nota I.C.)

neliniște întrebîndu-ne care dintre noi va fi atacat primul? România încercase în zadar să împace tendințele contrare ale celor două state de care o legau legăturile de alianță și de sinceră prietenie: Polonia și Cehoslovacia. Ea văzuse năruindu-se o politică de securitate în care își pusese încrederea. Cehoslovacia căzuse, Polonia părea să-i urmeze; și pe cînd rîndul României? În acest moment critic, politica guvernului Varșoviei (care trezea suspiciuni vii chiar în Polonia, unde poporul cerea cu și mai mare insistență reîntoarcerea la vechile prietenii și întărirea vechilor alianțe), această politică era urmărită de guvernele prietene cu o curiozitate plină de neliniște. Eram fericit că pot afla chiar de la dl Beck ce gînduri îl călăuziseră și ce speranțe îi mai rămîneau.

■

Iată după notele mele (completate cu extrase din acte oficiale) expunerea pe care mi-o făcuse colonelul Beck în timpul acestei nopți din 16 spre 17 aprilie 1939.

Ministrul începu prin a recapitula evenimentele care precedaseră criza.

Relațiile între Germania lui Hitler și Polonia lui Pilsudski fuseseră perfecte pînă la începutul iernii anului 1938. Aceste relații se dezvoltau în conformitate cu spiritul și litera acordului de neagresiune din 26 ianuarie 1934. Termenii acordului ca și cei ai pactului de neagresiune, pe care Polonia îl semnase cu doi ani mai înainte cu Uniunea Sovietică, erau aceiași. Lui Beck îi plăcea să scoată în evidență grija de simetrie care-i determina politica: „Am primit de la Mareșal – spunea el – un consemn pe care l-am urmat totdeauna cu scrupulozitate. Datorită politicii mele, Polonia a putut să-și asigure securitatea în Est, ca și în Vest, fără să-i fie împiedicată libertatea de acțiune. Pentru a nu trezi suspiciuni nici în Est, nici în Vest, eu am semnat cu marii noștri vecini apropiați pacte de neagresiune, dar am evitat totdeauna tratatele de asistență. Urmăream, astfel, o politică independentă și foarte logică". În realitate, balanța pe care Beck dorea să o țină în perfect echilibru se pleca spre Vest și ministrul nu nega acest lucru /.../ Discipol fidel al mareșalului Pilsudski, fondatorul acestei politici de echilibru, colonelul Beck nega de a fi admis vreodată ca o influență străină să-i altereze sentimentul național, care era la fel de arzător, orgolios și intransigent ca cel al oricăruia dintre compatrioții săi. Dar el recunoștea că exista între el și conducătorii Germaniei național-socialiste anumite afinități de gîndire, care nu puteau să nu dea acordului din 1934 o semnificație deosebită. Ca mulți polonezi, Beck nu avea încredere în ideologia de la Geneva, al cărui caracter himeric îl denunța, și critica fără menajamente proiectele de securitate colectivă, care tindeau, după părerea lui, să creeze o situație iluzorie și periculoasă. Acest sentiment era influențat de resentimente, deja vechi, pe care le provocaseră în Polonia acordurile de la Locarno și politica de apropiere dintre puterile occidentale. Polonia nu primise la Locarno garanțiile pe care ea se credea în drept să le primească; ea își simțise micșorat rolul de mare putere, pe care aspira să-l joace. Resentimentele sale fură ațîțate cînd, politica de la Locarno supraviețuind, puterile occidentale se străduiră la Geneva să extindă sistemul de securitate spre Est și aleseră ca stîlpul oriental al acestei politici să fie nu Polonia d-lui Beck, ci Uniunea Sovietică a d-lui Litvinov. /.../

Dl Beck credea că interpretează fidel dorințele compatrioților săi cînd încerca să se elibereze de pactele multilaterale și colective (sistem care, cînd se oprea pe Rin, cînd căuta un punct de sprijin la Moscova). Ministrul își arăta clar preferința pentru metode pe care el le considera mai simple, mai directe și care permiteau Poloniei să se bucure din plin de prerogativele de mare putere, luîndu-și propria sa securitate în mîini. Era vorba pentru aceasta să se înțeleagă fie direct cu vecinii săi, schimbînd cu unii și cu alții asigurări de neagresiune, fie cu state prietene, mai îndepărtate, încheind alianțe precise și bilaterale; astfel, se ajungea la organizarea unui sistem special de securitate, fondat nu pe considerente umanitare, nici pe preceptele unui drept internațional încă în plină formare, ci pe o apreciere realistă a intereselor comune care trebuiau să-i unească și a unor interese contrare, care trebuiau împăcate. Dl Beck credea că a reușit să creeze un asemenea sistem, prin acordurile sale cu U.R.S.S. și cu Reichul și prin alianțele sale cu Franța și cu România.

„Îndeplinind o asemenea operă, îmi spuse ministrul, eu mi-am dovedit nu numai patriotismul, ci și cea mai perfectă imparțialitate. Este tot atît de nedrept să fiu acuzat de rusofobie ca și de germanofilie. /.../ De aceea nu vom merge niciodată pe un drum în zigzaguri. Fără Pact Anticomintern. Nu eu sînt cel care am să fac cunoscută Internaționala a III-a și nici cel care s-o combată oficial. Eu nu cunosc decît statul sovietic. (...) După criza din septembrie trecut (criza de la München), raporturile noastre cu Rusia erau încordate. Am ținut să restabilesc situația dinainte, adică statu quo-ul din legăturile noastre. Apropierea pe care am făcut-o atunci nu însemna luarea unei noi atitudini față de Germania, ci numai restabilirea acestui echilibru indispensabil independenței noastre. În acest scop precis, eu m-am străduit să ameliorez relațiile noastre economice cu Rusia. Rezultatul acestor eforturi, care nu mă interesează de altfel decît din punct de vedere politic, a fost dintre cele mai satisfăcătoare.

Politica mea față de Germania era bazată pe aceleași principii: evitam orice sentimentalism și nu țineam seamă decît de realități. Dacă mi s-a întîmplat uneori să fiu deosebit de satisfăcut de opera pașnică realizată cu Germania, am făcut-o pentru că credeam că conducătorii de la Berlin erau tot atît de realiști ca și mine, și tot atît de dornici să scape de complicațiile procedurii de la Geneva. De altfel, ei m-au asigurat totdeauna de aceasta".

Nu este lipsit de interes să intercalez aici asigurările și încurajările pe care Hitler și colegii săi le dăduseră din belșug ministrului afacerilor externe al Poloniei, pentru a stimula «realismul» său de om de stat:

„Eu țin seamă de Polonia ca de o realitate pe care nimic n-ar putea să o schimbe, nici să o facă să dispară". Aceasta declarase Hitler în 1933, în momentul în care el își pregătea acordul cu Polonia. /.../ Și el avea să repete acest limbaj cu fiecare ocazie, de-a lungul anilor. /.../ «Prin realitatea și existența eternă a Poloniei», pe de o parte, și prin «deșertăciunea flecărelilor de la Geneva», pe de alta, Hitler exprima, nu fără intenție, fondul gîndirii politice a mareșalului Pilsudski și al discipolilor săi. Pentru a scoate și mai mult în relief această comunitate de gîndire, trebuia să se spună și mai mult despre realitatea» marilor interese comune și să se dea asigurarea solemnă că niciodată Reichul nu va trata altfel decît prin bună înțelegere cele cîteva neînțelegeri care puteau să existe între Berlin și Varșovia. Hitler nu se dădu în lături să o facă. /.../

Evocînd influența pe care guver-

nul german o exercitase la Varşovia, Beck mă făcu să observ cît de mult corespundeau aceste asigurări şi încurajări propriilor sale principii. /.../ De altfel, el nu era jurist, ci soldat – un soldat care se menţinuse mai mult decît oricare alt diplomat în fruntea Ministerului Afacerilor Externe – şi posibilitatea de a duce „o politică independentă şi de mare amploare" i se părea nu numai de invidiat, dar şi mai puţin riscantă decît aceea de a se încrede fără rezervă într-un sistem oarecare de securitate. /.../ ..Münchenul nu-l găsise alături de vechii săi aliaţi; el rămăsese „independent", cerind partea sa din ceea ce rămăsese din Cehoslovacia. El obţinuse Teschenul şi împărtăşise bucuria învingătorilor, lăsîndu-se aclamat în balcon de o mulţime entuziastă.

Dar ecourile acestei bucurii nu se potoliseră încă, şi o veste stranie ajunsese la Varşovia. Dl von Ribbentrop îi propunea dlui Lipski (la 25 octombrie 1938, la cîteva zile după München) o soluţie de ansamblu – „eine Gesamtlösung" („soluţie globală") – pentru „problemele în suspensie": oraşul Danzig trebuia alipit Reichului şi „Căi de comunicaţie exteritorializate" care să lege Reichul de Prusia Orientală.

Beck fusese surprins: „Niciodată asemenea pretenţii nu fuseseră ridicate faţă de mine, îmi spusese el; aveam dreptul să fiu furios. Totuşi, îmi păstrai tot sîngele rece şi trimisei lui Lipski instrucţiuni precise. Eu aminteam ultimele declaraţii ale lui Hitler, mai liniştitoare şi mai puţin echivoce decît oricînd; lăudam virtuţiile acordului din 1934, care arătase tot ce putea în momentul celei mai mari tulburări pe care a cunoscut-o Europa de după război, şi, acceptînd, totodată, ideea de «Gesamtlösung» am refuzat categoric alipirea Danzigului (Gdansk – n.n.) la Germania".

Totuşi, germanii nu împingeau încă discuţiile «à fond». Voiau mai întîi să lichideze Cehoslovacia şi să ia Memelul. Beck mai avea încă timpul să schiţeze un plan de „politică vastă": el propunea vecinilor săi români şi unguri împărţirea în trei a Rusiei Subcarpatice. Pus în gardă de către ambasadorul României că acest plan era sortit unui eşec sigur, el plecă totuşi la Galaţi pentru a propune această afacere regelui Carol. Regele şi miniştrii săi refuzară categoric să se îmbogăţească pe spinarea unei ţări aliate şi prietene. Nemulţumit şi decepţionat, Beck se întorcea la

Ecouri ale garanţiei acordate României şi Greciei în presa românească a timpului (aici, un facsimil din „Universul")

Anglia şi Franţa garantează Grecia şi România împotriva oricărei agres...

Declaraţiile d-lui Daladier.

Garanţii pentru Grecia şi România

Varşovia, unde avea să audă vorbindu-se din ce în ce mai mult despre Danzig.

Cuvintele pe care Hitler i le adresă la Berchtesgaden, la 5 ianuarie 1939, erau încă pline de cordialitate. Chestiunea Danzigului era menţionată „în trecere". Aceste cuvinte nu-l nelinişteau mai puţin pe ministrul polonez, şi el ruga chiar a doua zi pe dl von Ribbentrop să-i facă cunoscut cancelarului „că el fusese totdeauna optimist în urma întrevederilor şi întîlnirilor cu oameni de stat germani, dar că de data aceasta el se simţea năpădit de sentimente pesimiste, îndeosebi, cu privire la problemele Danzigului, aşa cum fuseseră ele puse de către cancelar. El nu vedea posibilitatea unei înţelegeri".

Guvernul Reichului nu vrea să-i înfricoşeze pe polonezi; el se purta încă cu blîndeţe. La 25 ianuarie Ribbentrop era la Varşovia în vizită oficială; el era amabil, făcea risipă de cuvinte politicoase şi nu insista asupra problemei Danzigului. Între prieteni asemenea probleme trebuiau să se rezolve prieteneşte şi fără zgomot. Von Ribbentrop propusese un „gentlemen's agreement". Beck acceptase cu bucurie: cuvîntul îi plăcea. Acestea erau raporturi de încredere, cum nu se puteau stabili decît între popoare puternice. La drept vorbind, „gentlemenii" cu care el avea de-a face se purtaseră foarte cavalereşte faţă de Austria şi de Cehoslovacia, dar aceasta nu-l neliniştea peste măsură pe colonelul Beck. Aceste două state nu erau oare destinate să dispară într-o zi sau alta? Polonia nu risca nimic – ea putea să-i acorde încredere Reichului, căci la nevoie ea va şti să-i ţină piept. Acordul părea, de altfel, inofensiv: se spunea că, „în cazul în care Societatea Naţiunilor s-ar retrage din Danzig, această retragere va fi imediat urmată de o declaraţie germano-poloneză care să constate că statu-quo-ul Danzigului va fi menţinut pînă în momentul în care va interveni o înţelegere între Polonia şi Germania".

Paritatea era astfel menţinută între cele două mari puteri, care erau gata să înlocuiască autoritatea nesigură a Societăţii Naţiunilor cu prestigiul acţiunii lor unite. „Realismul" lui Beck îl făcea să privească cu inima uşoară retragerea Poloniei din Societatea Naţiunilor, a cărei garanţie nu valora, după părerea sa (care era aceeaşi cu a partenerului său, dl von Ribbentrop), cît cuvîntul unui „gentleman" /.../

Totuşi, mişcările provocate în Europa de politica lui Hitler ajunseseră în Polonia: opinia publică era agitată; opoziţia ridica vocea şi studenţii se dedau la manifestaţii zgomotoase pe străzi. Tocmai în această perioadă, Beck a primit două noi vizite oficiale, cea a contelui Ciano şi a mea.

Eu mă dusesem la Varşovia la 2 martie 1939 şi petrecusem trei zile ca oaspete al guvernului polonez. Beck nu manifestase nici un fel de nelinişte în acest început de primăvară. El ţinu să mi-o amintească: „Vă amintiţi cît de liniştit eram încă în luna martie?" Îmi aminteam, într-adevăr! Găsisem la Varşovia o situaţie încordată: cercurile politice îi reproşau ministrului afacerilor externe că s-a lăsat tras pe sfoară de către un partener de

rea credință.[19]. Numai Beck rămăsese nepăsător. El afecta o liniște perfectă. De ce s-ar fi temut, totuși?

El pretindea că ar fi păstrat o încredere totală în cuvîntul cancelarului: **„Eu am vorbit cu el ca de la om la om, ca de la soldat la soldat;** angajamentele pe care el și le-a luat și le-a ținut totdeauna; nu m-a înșelat niciodată pînă astăzi". Și cum eu îi arătasem că și Beneș primise mai multe asigurări înainte de a fi lovit, Beck îmi răspunsese cu un anumit ton: „Nu este același lucru. Cehoslovacia mi s-a părut întotdeauna ca fiind o caricatură a Austriei Habsburgilor, totul în acest stat era impropriu și provizoriu. Eu știam încă din luna ianuarie a anului 1938 că Germania, după ce va ocupa Austria, avea să anexeze regiunea sudeților. Planul german s-ar fi întins poate spre țările baltice, dacă eu nu m-aș fi grăbit să ocup Vilna și să string legăturile între Polonia și Lituania. Țările occidentale nu erau decise să se opună Germaniei; ele trebuiau să meargă pînă la marginea prăpastiei (pînă la München); ele nu erau gata să facă pasul hotărîtor. Iată de ce Polonia a făcut față, așa cum înțelegea s-o facă, situației internaționale. Nu mai rămînea decît o problemă de rezolvat: cea a Cehoslovaciei; ea a fost rezolvată".

Și ministrul adăugase: „Eu consider că, în ceea ce privește Cehoslovacia, criza nu s-a sfîrșit. Nu cunosc adevăratele intenții ale Germaniei cu privire la această țară, dar trebuie să veghem și să ne așteptăm în scurtă vreme la noi surprize".

Ministrul nu credea să fie chiar atît de aproape de adevăr. Dar surpriza care se pregătea trebuia, în afară de prăbușirea Cehoslovaciei, să creeze o nouă problemă în Europa, care-l va atinge mult mai îndeaproape. El nu-și dăduse seama de acest pericol de la început, preocupat de schimbările care se produceau în jurul țării sale și la care el încă mai credea că poate participa într-un mod activ. De aceea nici nu fusese deosebit de sensibil la reproșul făcut de mine, de a fi contribuit la slăbirea unei țări, prietenă cu a mea, a cărei existență constituia un element esențial de securitate pentru Polonia, ca și pentru România. El continua să se creadă în perfectă siguranță. Problema Danzigului nu-l preocupa. „Ultimul meu acord cu Ribbentrop și recentele declarații ale lui Hitler mă pun la adăpost de orice surpriză".

Și cum eu îl întrebasem dacă calmul pe care îl afișa nu se datora faptului că el nu acorda decît o importanță minimă problemelor referitoare la Danzig, el îmi răspunsese cu însuflețire: „Desigur că nu! Danzigul ne este indispensabil. Noi nu vom admite niciodată alipirea lui la Germania. Așezat la gurile Vistulei, acest port absoarbe 7 milioane din exporturile noastre în timp ce 10 milioane de tone trec prin Gdynia. **Dacă cineva se atinge de Danzig, acest lucru înseamnă război.** Dar de ce s-ar atinge, din moment ce soarta acestui oraș va putea totdeauna să fie reglementată prietenește între Germania și noi?"

Eu mă întrebasem atunci dacă Beck era sincer cînd lăsa să se vadă o asemenea încredere în sine și în politica sa, în contrast cu marea neliniște care tulbura Europa? Gravitatea anumitor schimbări nu putea să nu-l fi izbit și lunga sa experiență în asemenea probleme trebuia să-l fi avertizat de schimbările care urmau să se mai întîmple. Totuși, el nu lăsa să se vadă nimic, și cînd eu părăsisem Varșovia, optimismul gazdei mele părea să fie nezdruncinat.

Beck își continua expunerea. El aborda acum perioada cea mai critică a raporturilor germano-poloneze. Zece zile după ce Beck îmi mărturisise la Varșovia încrederea sa absolută în cuvintele lui Hitler, Germania invadase Boemia. Praga era ocupată și Cehoslovacia cădea. Cîteva zile mai tîrziu, Reichul își asuma „protecția independenței politice a Slovaciei" și își atribuia dreptul „de a face instalații militare și de a întreține garnizoane de-a lungul frontierei orientale și occidentale a Slovaciei". El întindea astfel un braț în jurul Republicii Polone. Apoi, la 22 martie, a avut loc o nouă înaintare: armatele germane ocupau orașul Memel. Îmbrățișarea Reichului se strîngea mai mult. În ajun, la 21 martie 1939, dl vom Ribbentrop îl convocase pe dl Lipski la Wilhelmstrasse pentru a discuta despre ansamblul relațiilor polono-germane. Ministrul german schimbase tonul. El fusese mirat că Varșovia nu răspunsese încă în mod precis sugestiilor germane. Această întîrziere îl „indispunea" pe cancelar. Führerul continua să fie gata să mențină relații bune cu Polonia, dar trebuia „să înceteze

---

[19] *În notele personale asupra vizitei sale la Varșovia din 4–6 martie 1939, Grigore Gafencu arăta: „Opoziția, atît cea de dreapta, național totalitară, cît și opoziția de stînga a partizanilor vechiului partid populist (ambele partide sînt azi francofile și anglofile) a ținut să-și manifeste credința că, prin vizita mea, politica externă a Poloniei își va regăsi cumpăna dreaptă, care din pricina dlui ministru Beck se aplecase prea mult, în vremea din urmă, de partea axei Berlin-Roma. Am fost de la început impresionat de îngrijorările pe care cea mai mare parte a opiniei publice o arăta față de o politică prea apropiată cu Axa și îndeosebi cu Germania și care, după părerea nu numai a fruntașilor opoziției, dar chiar și a unor membri ai guvernului de astăzi, se întemeiază exclusiv și fără nici o garanție precisă pe asigurările verbale ale dlui Hitler și ale colaboratorilor săi. Această îngrijorare s-a manifestat zgomotos cîteva zile înainte de sosirea noastră la Varșovia prin tulburările studențești care s-au dezlănțuit pe străzile Varșoviei, cu prilejul căror tulburări s-au spart geamurile de la legația Germaniei. După informațiile pe care le-am căpătat, uneori chiar din izvor direct, cercurile militare se arată și ele doritoare de a strînge din nou legăturile cu Marile Puteri occidentale, care în caz de conflict european ar avea mai multe șanse să păstreze pînă la capăt victoria de partea lor. Această reacție a opiniei publice poloneze nu este atît îndreptată împotriva politicii de independență față de ideologiile vecine și față de toate grupurile europene – politica de cumpănă dreaptă urmată pînă acum de Polonia, drept moștenire a concepțiilor politice ale mareșalului Pilsudski și care rămîne și azi un îndreptar pentru orice acțiune de viitor –, ci se îndreaptă mai mult împotriva metodelor dlui Beck, care este învinuit că se încrede prea mult în asigurările verbale ale conducătorilor Germaniei, de care îl leagă unele afinități de gîndire și de simțăminte și că nu se gîndește îndestul de a lua din vreme contraasigurările necesare în Occident, pentru a putea să se opună cu succes unei eventuale schimbări la față a Germaniei. Am auzit asemenea critici chiar în anturajul ministrului de externe polon. Deoarece pe de altă parte unii prieteni ai dlui Beck mi-au spus că ministrul de externe polon este obosit, că este suferind și că ar avea nevoie de odihnă, nu este exclus ca opoziția ce se manifestă din ce în ce mai vădit împotriva metodelor lui politice să pricinuiască o schimbare în conducerea politicii externe a Republicii vecine în primăvara care vine. Trebuie ținut seama însă că dl Beck are rezerve de energie și de vitalitate neașteptate și că a supraviețuit la toate crizele anunțate de mai înainte și împotriva tuturor proorocirilor care îl dădeau demisionar atît de des. Ceea ce îmi pare sigur este că dl Beck, dacă se menține, va trebui să țină seama atît de îngrijorarea de azi a opiniei publice, cît și de dorința cercurilor militare și politice de a lămuri și de a îmbunătăți raporturile Poloniei cu democrațiile occidentale". (Arhiva MAE, fond Dosare speciale, vol. 386) – nota I.C.*

neînțelegerea adevăratelor intenții ale Reichului". Și dl von Ribbentrop era grăbit. El sugera o întrevedere imediată cu Beck și pretindea un răspuns urgent – astfel încît cancelarul „să nu ajungă la concluzia că Polonia respingea toate propunerile sale".

Dl Lipski înțelesese și îi telegrafiase șefului său: „...Sugestia unei noi întrevederi, a cărei dată este grăbită de dl von Ribbentrop, constituie o dovadă că germanii au hotărît să-și realizeze repede programul în Răsărit".

Este de remarcat că, în timpul acestei discuții ministrul german nu suflase nici un cuvînt cu privire la Memel... „Ca și cum ar fi vrut să ne neutralizeze în momentul în care se punea la cale problema Memelului", observă dl Lipski. El nici nu bănuia că partida avea să fie jucată a doua zi în zori.

Beck presimțise pericolul, dar nu presimțise și catastrofa. El hotărîse să nu se preteze la o discuție directă cu Ribbentrop și se mărginise să dea instrucțiuni precise ambasadorului său la Berlin (27 martie), insistînd asupra dorinței sale de a menține „ca și în trecut" și „pînă în viitorul cel mai îndepărtat" cele mai bune relații cu Reichul. El amintise încă o dată pozițiile pe care Polonia înțelegea să se mențină cu privire la problema Danzigului:

1. Guvernul polonez era gata să studieze cu guvernul german modalitățile unei noi simplificări și a unor noi înlesniri în tranzitul feroviar și automobilistic între Reich și Prusia orientală; dar el înțelegea să acorde aceste înlesniri „în cadrul suveranității poloneze".

2. Guvernul polonez considera că, pentru orașul liber al Danzigului, „se putea găsi o soluție bazată pe o garanție comună polono-germană – garanție care să țină seama de aspirațiile naționale ale populației, ca și de interesele polone".

Printr-o neacceptare fermă, dar politicoasă, pe care el o opunea pretențiilor germane, Beck sperase să îndrepte discuțiile pe calea unei înțelegeri prietenești, în conformitate cu spiritul și conținutul acordului din 1934. Nu respecta el, oare, într-adevăr, principiile care dirijaseră în mod atît de fericit relațiile germano-poloneze în ultimii ani; și nu consimțea el să sustragă spinoasa problemă a Danzigului regulamentului Societății Națiunilor (societate căreia Varșovia, ca și Berlinul, nu-i atribuia nici un viitor) pentru a o încredința unei colaborări polono-germane, destinate să strîngă și mai mult legăturile dintre cele două state?

Dl von Ribbentrop nu s-a lăsat convins. El îi făcea o primire proastă dlui Lipski (26 martie) și nu se declara mulțumit de răspunsul dlui Beck. Ambasadorul nota „răceala sa evidentă" și „nervozitatea sa". Von Ribbentrop constata că „oferta sa plină de înțelegere nu fusese luată în considerație"; el revenea cu insistență asupra tuturor pretențiilor sale. Interlocutorii se despărțiră fără a fi putut să-și apropie punctele de vedere. Era clar, de data aceasta, că Germania se pregătea să-și realizeze întregul program. După Praga, Bratislava, Memel, ea voia Danzigul. Și ea înțelegea să termine repede, căci avea vînt la pupa și succesul îi surîdea. De ce să mai aștepte noi complicații internaționale?

Anglia era pe punctul de a se mișca; Churchill în Camera comunelor se arăta din ce în ce mai îndrăzneț; presa din Londra tuna și fulgera; Chamberlain însuși, furios după luarea Pragăi și simțindu-se jignit personal, părea gata de orice: el tocmai lansase un apel (la 20 martie) prin care propunea Franței, Uniunii Sovietice și Poloniei să ia în comun măsuri de securitate. Reichul n-avea timp de pierdut, dacă vroia să reglementeze singur, între patru ochi, cu guvernul de la Varșovia (între „gentlemeni"), problemele pe care el le pusese Poloniei.

În aceste zile istorice, colonelul Beck simțise pămîntul cutremurîndu-se sub el. Criza de care poporul său se temea, și în care el nu vrusese să creadă, izbucnise; el înțelegea extrema gravitate a acesteia. Căci el nu se lăsa înșelat de faptul că diferența între cele două teze era mică în aparență. La prima vedere dificultățile nu păreau de neînvins. Ce voia Germania? Să alipească Danzigul Reichului, permițîndu-i în același timp să rămînă în spațiul econmic al Poloniei. Și ce dorea Polonia? Să permită populației germane din Danzig să se administreze liber, rămînind totuși sub controlul polono-german. Cum oare putea să ducă la un război o asemenea neînțelegere ivită între două popoare, care-și dovedeau de ani de zile dorința de colaborare? „Nu este de fapt decît o chestiune de nuanțe", declarase dl Franassovici, ambasadorul României, colegului său german, ale cărui intenții voia să le afle. „Vă înșelați", îi răspunsese contele von Moltke, lăsînd deoparte, de astă dată, rezerva sa obișnuită: „Nu este o chestiune de nuanțe, ci de culori. Vedeți această hartă a Europei: Germania este colorată în galben și statul liber al Danzigului în albastru. Ei bine, mica pată albastră trebuie să dispară. Trebuie ca locul acesta să fie colorat în galben; trebuie neapărat – e vorba de prestigiul Führerului. Este o chestiune foarte serioasă."

Dl von Moltke nu înțelegea atunci să facă o aluzie răutăcioasă referitor la gusturile stăpînului său pentru pictură; ci, dimpotrivă, se referea la prestigiul politic al acestuia, la acest element imponderabil, care atunci cînd se leagă de o problemă ori cît de neînsemnată ar părea ea, face din aceasta un motiv de triumf sau de prăbușire. Führerul își propusese să realizeze un program, să îndeplinească o mare misiune. El se afla în plin mers, nu putea să se oprească.

Dar și Polonia avea un consemn de respectat. Ea nu putea să se plece pretențiilor unei politici în continuă mișcare, care, după ce substituise principul de ordin general cu angajamente bilaterale, tindea acum să înlocuiască colaborarea cu hotărîrile arbitrare ale unei singure voințe. Aceste hotărîri puneau în pericol nu numai spațiul care o lega de mare și care era atît de prețios pentru ea, ci chiar ansamblul pozițiilor sale și această independență națională de care ea se arăta geloasă pentru motive sfinte. Exemplul tragic al Cehoslovaciei, sfîșietor chiar în acel moment, scotea în evidență soarta ce o aștepta pe o țară obligată să cedeze, fie numai asupra unui singur punct, exigențelor celui de al III-lea Reich. Dl Lipski înțelesese clar acest lucru; în cursul ultimei sale întrevederi cu Ribbentrop, cum ministrul îl întreba se cam ce ar putea să creadă Polonia pentru a suspecta în asemenea măsură Germania, ambasadorul Poloniei răspunsese că „ultimele evenimente se produseseră atît de repede și modificaseră atîtea acorduri și înțelegeri, încît nu era de mirare dacă opinia era tulburată".

Beck înțelesese, în sfîrșit, și el. El înțelesese cu atît mai bine, cu cît și pentru el problema Danzigului era legată de o chestiune de prestigiu. El era ultimul dintre polonezi care ar fi putut ceda în fața lui Hitler. Era o chestiune „de la om la om", între el și cancelarul german. Căci Beck își luase în fața țării sale angajamentul solemn de a face ca politica sa să evite orice complicație cu privire la Danzig. Pentru a face față miniei care se ridica deja împotriva lui în Polo-

nia, trebuia cu orice preț să salveze Danzigul.

■

Ajuns la acest punct al expunerii sale, ministrul îmi repetă cuvintele pe care mi le spusese la Varșovia: „Dacă se vor atinge de Danzig, acest lucru va însemna război". Și el adăugă: „Dacă am rămas la postul meu, în aceste ore tragice, este tocmai pentru a întruchipa această hotărîre de nezdruncinat. Noi nu vom părăsi Danzigul. S-a pus întrebarea, în timpul crizei, de ce nu demisionez. M-am gîndit la aceasta de mai multe ori. Puteam să urmez tratamentul unei boli pe care multă vreme o neglijasem și să primesc, în sfîrșit, îngrijirile la care medicii mă presau să mă gîndesc. Puteam să dispar, să las locul unui succesor asupra căruia n-ar fi apăsat ipoteca acordului din 1934. Dar dv. mă cunoașteți: eu nu sînt omul care să dea înapoi înaintea furtunii. Cu sănătatea zdruncinată, lovit cu cruzime de evenimente, atacat de presă și hulit pe stradă, eu înțeleg să rămîn la postul meu, căci eu sînt convins că dispariția mea ar agrava încă și mai mult situația. Criza actuală duce în mod fatal la război, dacă nimeni nu îndrăznește să se opună fatalității. Ori, eu sînt singurul, credeți-mă, care mai pot încă să evit catastrofa. Nimeni mai bine ca mine, vă asigur, nu cunoaște Germania și pe nemți".

În aceasta se vedea ce idei își făcuseră loc în mintea sa, în acești ani lungi de discuție cu Berlinul și influența pe care o avusese asupra lui o propagandă subtilă. El era, desigur, forțat să recunoască că Hitler îl trăsese pe sfoară și că prietenia cancelarului nu fusese decît o șiretenie, pentru a reduce mai bine Polonia la discreția sa. El recunoștea, de asemenea, că orice nouă concesie putea să-i fie fatală Poloniei, căci Hitler nu era omul care să se mulțumească cu un prim succes și ar urma pînă la capăt realizarea programului său. Dar Beck nu putea și nu voia să creadă că Germania lui Hitler, după ce rupsese „definitiv" cu Uniunea Sovietică, putea să înfrunte riscurile unui război cu Polonia. „Mărturisesc, îmi declara el, că nu am apreciat cum trebuie valoarea factorului polonez în politica lui Hitler, dar cred că nu m-am înșelat în aprecierea factorului sovietic. Spre deosebire de toți predecesorii săi, Hitler recunoaște realitatea pericolului bolșevic: el l-a combătut totdeauna, prin doctrina sa, prin trecutul său, prin însăși rațiunea existenței sale politice și naționale, el nu poate să se «înțeleagă» cu acesta. Eu știu că aceasta este pentru Germania lui Hitler problema centrală, capitală, decisivă – pe lîngă care toate celelalte probleme sînt secundare[20]. Care ar putea fi deci, în consecință, interesul Germaniei de a se război cu Polonia? Slăbirea Poloniei ar face jocul Rusiei (...) Credeți dv. că Hitler vrea aceasta? Eu știu că nu o vrea! Desigur, el dorește Danzigul, dar niciodată el nu ar consimți să plătească cu un asemenea preț dobîndirea orașului liber".

Beck era deci convins că în problema Danzigului trebuia să se reziste și că aceasta putea să se facă fără a se provoca în mod iremediabil războiul. Dar trebuia să reziste fără nervi, calculîndu-și loviturile și stăpînindu-și resentimentele. Trebuia, mai ales, pentru a nu-și compromite șansele, să lase ușa deschisă spre Germania și să se păzească să facă vreun pas spre Rusia. Un asemenea pas putea să fie fatal. Dacă Polonia se apropia de Uniunea Sovietică, Reichul n-ar mai avea nici un motiv s-o menajeze. Căci prezența Poloniei alături de Rusia ar mări pericolul pe care Hitler își luase sarcina să-l combată. A schimba poziția pe care Polonia o ocupa în sistemul politicii celui de al III-lea Reich însemna a face gestul iremediabil care, automat, ar declanșa războiul[21].

Acesta era raționamentul pe care anumite idei, puternic înrădăcinate, îl inspirau pe Beck și pe care el însuși îl atribuia judecății sale „realiste" și cunoașterii oamenilor. Și acestea erau datele pe care credea că va putea să-și stabilească planul de acțiune.

El va continua să-i țină piept lui Hitler, în felul său, întărind poziția internațională a Poloniei și arătîndu-se mai intransigent ca oricare alt polonez în problema Danzigului. /.../

Hitler își călcase cuvîntul față de el; el va ști să se apere. Tocmai în acel moment Anglia îi întindea mîna. Trecînd pe deasupra multor neînțelegeri, ea se interesa de securitatea Poloniei. Beck va profita de ocazie și va întinde mîna Angliei, dar el înțelegea să rămînă „integru". El nu va face concesii în privința „principiilor", nu se va integra în sistemul politic propus de Chamberlain – acest occidental care nu înțelegea nimic în ceea ce privește Rusia; el va obliga Anglia să facă politica sa, să se adapteze sistemului de securitate al Poloniei, să aleagă Polonia ca prim stîlp și ca stîlp independent al securității în spre Răsărit.

Răspunsul său la nota britanică din 20 martie 1939 (prin care Londra propunea o consfătuire între guvernele englez, francez, polonez și sovietic) era o capodoperă de diplomație în felul său: „Vă rog să-l întrebați pe lordul Halifax (îi comunica el contelui Rakzynski, ambasadorul Poloniei la Londra), dacă, date fiind greutățile, complicațiile inevitabile, pierderea de timp care ar însoți o negociere multilaterală; și, pe de altă parte, cursul rapid al evenimentelor..., dacă guvernul englez n-ar putea să găsească posibilitatea (fără prejudiciu pentru soarta ulterioară a negocierii generale) de a încheia cu noi fără întîrziere o înțelegere bilaterală".

În aceasta consta toată politica lui Beck: el dorea o „înțelegere neîntîrziată", căci era grăbit, și dorea să oprească cît mai repede ofensiva diplomatică a Reichului, ca și agitațiile opiniei publice poloneze. Dar el nu se va lăsa strîns în menghina unui sistem de securitate generală; el va opune Reichului alianța cu englezii, fără a-l provoca pe Hitler printr-o alianță cu rușii; el va fi în același timp rezistent și suplu, și, în timp ce se va lega cu Anglia, el nu va părăsi speranța de a se împăca într-o bună zi cu Germania.

El propuse deci Angliei un pact bilateral și se rezumă la formula sa, chiar dacă, pentru nevoile cauzei, el fu obligat să accepte decla-

---

[20] *O dată cu venirea lui Hitler la putere în Germania, a început o cruntă prigoană împotriva partidelor clasei muncitoare, în primul rînd a partidului comunist, dar și a partidului socialist, căreia i-au căzut victimă mii de fruntași ai mișcării muncitorești germane. Nemulțumindu-se numai cu asta, la 25 noiembrie 1936, Germania lui Hitler și Japonia au semnat la Berlin „Pactul anticomintern", alianță militară cu caracter agresiv, avînd drept scop lupta împotriva comunismului pe plan mondial și a Internaționalei a III-a și care urmărea în același timp să impună dominația mondială a celor două țări. La 6 noiembrie 1937, la Pactul Anticomintern a aderat și Italia, iar după 1939 și alte guverne satelite ale Axei, inclusiv guvernul antonescian (23 noiembrie 1940) – nota I.C.*

[21] *Datorită acestor principii după care se călăuzea politica externă dusă de colonelul Beck, guvernul polonez a refuzat, în timpul tratativelor tripartite anglo-franco-sovietice, din primăvara anului 1939, să permită trecerea prin Polonia a trupelor sovietice împotriva Germaniei, într-un eventual război (nota I.C.).*

Londra, mai 1939. Viorel Tilea, ministrul român la Londra, Winston Churchill, Grigore Gafencu și Anthony Eden, în fața Foreign Office-ului (de la stînga la dreapta)

rația unilaterală în favoarea Poloniei, pe care Chamberlain o făcu în Camera comunelor la 31 martie.

Între 21 martie, ziua începerii ostilităților diplomatice de către von Ribbentrop, și 31 martie, ziua garanției engleze, nu se scurseseră decît 10 zile. Beck era mîndru de a fi înfăptuit atît de repede o redresare decisivă: „După cum vedeți, nu mi-am pierdut vremea; nu mi-au trebuit mai mult decît zece zile pentru a mă redresa. Situația cu Praga nu se va mai repeta. Hitler a găsit cu cine să stea de vorbă!" Dar trebuie ca Hitler să vrea să stea de vorbă. Ori cancelarul întrerupsese discuția, atît la Varșovia, cît și la Berlin. Furios de riposta lui Beck, care îi pusese o piedică prin garanția engleză, Hitler își chemase ambasadorul și pregătea fără îndoială o nouă lovitură.

Beck era hotărît să trateze, după cum era hotărît să și reziste. El credea că va putea să salveze pacea, cum salvase Danzigul. El era sigur că deține argumente decisive; trebuia cu orice preț să le folosească. Acestea erau motivele pentru care el venise în întîmpinarea mea.

■

Urmărisem cu un interes plin de neliniște evocarea acestor evenimente încărcate de amenințări. Era expunerea unei profunde neînțelegeri, care conținea, din păcate, toate elementele care puteau să constituie o mare dramă istorică.

Și nu aveam impresia că această neînțelegere putea să ia sfîrșit, pentru că Beck își expuse argumentele subtile prin care spera să-l poată convinge și liniști pe Hitler: „Prin acordul pe care l-am semnat recent cu Anglia, eu am completat sistemul nostru de securitate, fără a-i fi schimbat sensul. Alianța cu Anglia nu este în fond decît o completare naturală și logică a alianței noastre cu Franța. Ori, această din urmă alianță i-a fost totdeauna cunoscută lui Hitler și cancelarul n-a fost afectat de aceasta cînd a încheiat cu noi, în 1934, pactul amical de neagresiune. El a recunoscut în mod precis caracterul pur defensiv al acestuia. Cu ce alianța engleză poate fi mai supărătoare pentru Reich decît cea franceză? Dacă vreodată Franța ar trebui, datorită angajamentelor sale, să-i dea ajutor Poloniei, nu este oare sigur (date fiind legăturile atît de strînse care unesc Londra cu Parisul) că Anglia, cu sau fără acord, ar fi fost nevoită să intervină și ea? Acceptînd oferta engleză de a încheia un pact de asistență, eu nu am consimțit, în fond, decît să dau o expresie juridică unui sistem de securitate care, de fapt, exista deja. Acest pact nu a modificat cu nimic atitudinea Poloniei față de Germania. El n-a schimbat pozițiile pe care Polonia le apără în problema Danzigului. Guvernul polonez înțelege să recunoască ca și înainte dreptul populației germane din Danzig de a se administra liber; ca și înainte, el refuză să renunțe la drepturile esențiale ale Poloniei. Între atitudinea noastră și pretențiile germane există oarecare „marjă" care permite noi tratative; și nu pactul pe care l-am semnat cu Anglia va fi acela care ne va împiedica de a rezolva prietenește diferendele care separă Germania și Polonia. Căci alianța engleză, ca și cea franceză, nu sînt elemente determinante ale securității poloneze.

Aceste două alianțe nu fac parte decît din sistemul nostru de **reasigurare**: ele nu vor intra în acțiune decît în cazul în care angajamentele directe pe care Polonia le-a încheiat cu vecinii săi imediați ar fi încălcate. Țin să insist asupra acestui argument, deoarece îl consider hotărîtor. Polonia se reasigură la Londra, cum s-a reasigurat la Paris, împotriva riscurilor inerente ale instabilității problemelor europene. Dar securitatea noastră se sprijină în realitate pe angajamentele directe de neagresiune și în primul rînd pe acordul încheiat în 1934 cu Reichul.

Iată ce doresc eu să se știe la Berlin. Nu consider că nu am respectat în vreun fel angajamentele pe care mi le-am luat față de Reich. Ar fi fost cu totul altceva dacă aș fi acceptat întocmai pactul de asistență, așa cum îl propunea Anglia. Acest pact era, într-adevăr, astfel conceput încît el trebuia să lege Polonia de țările occidentale, dar și de Rusia Sovietică. Or, Polonia n-a fost de acord cu acest pact multilateral, dorit de Anglia, căci aceasta ar fi obligat-o să-și părăsească principiile sale și să-și schimbe poziția. Un pact de asistență cu Moscova nu putea decît să altereze sensul profund și eminamente european al acordului germano-polonez din 1934; politica poloneză putea da impresia că și-a schimbat orientarea; ea putea trezi la Berlin alarmări îndreptățite. Iată

de ce noi am respins oferta engleză. Eu sînt gata să dau asigurarea formală că niciodată Polonia nu se va angaja pe o asemenea cale. Ea își va apăra cu hotărîre interesele, dar nu-și va schimba marile linii ale politicii sale. Și țin să-mi afirm convingerea că atîta vreme cît datele esențiale ale ordinii europene vor rămîne neschimbate, va exista întotdeauna un mijloc de înțelegere între vecini".

Acestea erau explicațiile pe care Beck credea că trebuie să i le dea lui Hitler. Prin asigurarea solemnă pe care el o dădea de a nu schimba niciodată „sensul" politicii sale, ele credea că atinge punctul cel mai sensibil al ideologiei hitleriste. Ele era atît de sincer în atitudinea sa, atît de sigur de a putea, datorită ei, să învingă pînă la sfîrșit spectrul amenințător al războiului, încît avea să se înverșuneze pînă la capăt, pînă în ultima zi a tragediei din august 1939, să respingă ofertele și recomandările insistente ale aliaților și să refuze orice participare la un sistem de securitate generală. El era convins că ține astfel pacea în mîinile sale.

În realitate, el se preda legat de mîini și de picioare lui Hitler. El se oferea, închistat în intransigența și izolarea sa, bunului plac al unui adversar implacabil. Hitler nici nu putea să ceară mai mult decît de a-l ști pe Beck fidel „principiilor" sale: această încăpățînare era de natură – Hitler o știa – să compromită nu numai relațiile dintre Polonia și Rusia, ci chiar ansamblul politicii de securitate a aliaților. În ajunul trecerii la acțiune, cancelarul german ținea înainte de toate să fie nestînjenit. Politica de „încercuire" a lui Chamberlain îl indispunea. Dacă Anglia reușea să unească într-un singur sistem de securitate pactul pe care ea îl încheiase cu Polonia și cel pe care ea se pregătea să-l negocieze cu U.R.S.S., libertatea de mișcare a Reichului ar suferi. Descoperindu-și jocul, Beck îi permitea lui Hitler să-și ia toate măsurile la timp; el putea să încerce de acum înainte să separe eforturile aliaților pentru a se înțelege cu Rusia, să paralizeze Occidentul și să reducă Polonia la bunul său plac. Și el nu era omul care să lase să treacă asemenea ocazii favorabile.

Ideea pe care și-o făcea Hitler despre „marile interese europene" – idee despre care el îi vorbise de atîtea ori ministrului polonez, – n-avea, desigur, să-i oprească elanul. Cancelarul german nu se crampona de concepțiile și argumentele de care se folosea. /.../

O problemă ca cea a Danzigului putuse să aibă pentru el o mie de semnificații succesive – și el putuse să dea o mie de explicații diferite. Dar în ziua în care se hotăra să treacă la acțiune, un singur lucru conta pentru el: succesul acțiunii sale. Așa cum o spusese dl von Moltke, mica pată albastră a Danzigului trebuia să dispară de pe hartă; în acel loc trebuia aceeași culoare ca cea care acoperea Germania. Aceasta era absolut necesar, chiar dacă harta Europei trebuia să fie inundată de sînge.

Fiindcă nu înțelesese acest adevăr, ministrul afacerilor externe al Poloniei urmărea o nouă himeră. El o făcea cu hotărîre și curaj, deoarece era un om întreprinzător și curajos. Eu duceam cu mine, despărțindu-mă de el, imaginea tulburătoare a unui om încăpățînat luptînd împotriva destinului. Turbulent în momente calme și liniștit pe timp de furtună, Beck avea un suflet de soldat, violent și orgolios. Patriotismul său era arzător, dar, neîncrezător, el se încredea mai degrabă în cuvîntul unui adversar, decît în asigurările unui prieten. Astfel, era periculos pentru ceilalți (căci nu avea „prejudecata" dreptului terților), dar și mai periculos încă pentru el însuși. El credea că a dovedit o îndemînare supremă eliberîndu-și țara de cursele politicii de la Geneva, pentru a-i încredința apărarea jocului pasiunilor explozive ale celui mai mare distrugător al timpurilor prezente. Avîntul său romantic, pe care el îl lua drept realism, nu era lipsit de măreție; el avea strălucirea ciudată a anumitor personaje, care par destinate să comande evenimentelor cînd, de fapt, sînt deja instrumentele fatalității[22].

---

[22] *În „Jurnalul" său, rămas pînă astăzi inedit, Grigore Gafencu notează la data de 22 iunie 1944 următoarele: „Joseph Beck a murit la București, acum două săptămîni. Cînd îmi aduc aminte de el, despart latura personală a legăturilor care au dăinuit între noi, de latura activității sale politice. Acțiunea lui politică poate fi, cu îndreptățire, supusă celor mai aspre critici și nu va scăpa de osînda istoriei. Trufaș, pătimaș, jucînd – cu o fire pornită de jucător – soarta țării sale pe o singură carte, colonelul Beck a dat... – cît a stat neclintit la cîrma statului său – un sprijin involuntar și cu atît mai însemnat politicii de destrămare a rînduielii continentale, politică practicată de Berlin. Cînd s-a deșteptat din visurile sale de primejdioasă grandomanie, a fost prea tîrziu. Credea că va putea juca, de la egal la egal, cu vecinul Hitler. Cînd vecinul și-a descoperit cărțile, colonelul a încercat să-l țină în loc cu o cacialma... Alianța de ultimă oră cu Chamberlain – trezit și el dintr-un vis înșelător, prin ocuparea orașului Praga de către camaradul său de la München – nu i-a slujit decît să grăbească izbucnirea războiului... În afară însă de înfățișarea lui politică, păstrez de la Beck amintiri personale care mi-au fost și îmi vor rămîne plăcute. Ne împrietenisem din vremea cînd eram, și unul și altul, subsecretari de stat la Externe... Șapte ani mai tîrziu, cînd am ajuns și eu ministru, atunci Beck a ținut să mă primească, printre cei dintîi, la Varșovia, și mi-a pregătit o recepție regală, acoperindu-mă cu laude, cu flori și fel de fel de mărturii de sinceră și caldă prietenie. Cu atît mai greu mi-a fost, cîteva luni mai tîrziu, să-l găzduiesc în țară, cînd, învins și zdrobit, a căutat, cu întreg guvernul polonez, un adăpost la noi... I-am ieșit înainte la Chitila – eram sortiți să ne întîlnim mereu în tren – ca să-i aduc la cunoștință hotărîrile noastre. L-am instalat apoi la Brașov, unde trăia și, vai!, bancheta în fiecare noapte, pe socoteala țării. La sfîrșitul unor orgii nocturne trăgea cu pistolul în sticlele golite de șampanie. Slăbit și tuberculos, fuma și bea fără măsură. La plecarea mea din țară, am simțit o strîngere de inimă, gîndind că nimeni nu va mai avea grijă de el. Și acum, iată-l și pe el în lumea umbrelor, alături de atîți colegi cu care am împărțit, pe vremuri, binefacerile unei întinse și statornice popularități: Titulescu, favoritul zeilor, mort în chinuri și în cea mai cumplită mizerie fizică; Ciano, răsfățatul contesinelor romane, împușcat de tovarășii săi de credință; Metaxas, bătrînul atenian, căzut la datorie, și atîția alții" (notă I.C.)*

CAPITOLUL II

Hitler își pregătește armele

Prima zi în Germania • Un „tur de orizont" cu von Ribbentrop • Conversația cu Göring • Audiența la cancelaria Reichului: „Führerul" își expune politica • Parada militară din 20 aprilie.

Prima mea zi în Germania trebuia s-o petrec la Breslau[23]; gazdele mele fixaseră această etapă pentru a-mi permite să ajung la Berlin a doua zi înainte de amiază, după cum o cerea „programul"[24]. Era un mijloc de a liniști, în pragul celui de al III-lea Reich, cîteva temeri legitime. Înainte de a intra în contact cu oamenii și instituțiile regimului, îmi era permis să fac o incursiune în trecut. Și aceasta pentru că orașul Breslau, al cărui foarte amabil primar mi-a acordat toate onorurile, păstrase, în umbra vechilor sale biserici, parfumul timpurilor de odinioară; aci, în ciuda marei dezvoltări a cartierelor industriale, domnea o atmosferă liniștită de oraș de provincie, plin de amintiri și obsedat de visări. Am vizitat conștiincios monumentele istorice ale orașului, și seara, frînt de oboseală, am adormit satisfăcut în loja de onoare a lui „Stadtstheater", în sunetele familiare și odihnitoare ale unei operete vieneze.

■

A doua zi tabloul s-a schimbat. Dl von Ribbentrop, în uniformă, înconjurat de principalii săi colaboratori, mă aștepta în gara Friedrichstrasse. În sunetele unui marș războinic intonat de fanfară am trecut în revistă superba companie de onoare, care cu drapelul în frunte mă întîmpină la coborîrea mea din tren. Berlinului, în acele zile de febră în care se pregătea o Germanie „tot mai mare", îi plăcea să-și primească în felul acesta oaspeții străini și să le ofere chiar de la sosire un spectacol de forță care să-i încînte, să-i convingă și să-i intimideze. Nu mai era nevoie de altceva pentru a-i pregăti pe acești străini în vederea emoțiilor ce le erau rezervate în capitala germană. Căci Berlinul, care se împodobea pentru a sărbători cu somptuozitate a 50-a aniversare a „Führerului", era continuu zguduit de mari accese de entuziasm și de febră. Fericit că sfărîmase limitele ce-i fuseseră impuse la Versailles (nu atît pentru că ar fi fost nejuste, ci pentru că erau totuși limite), Reichul se îmbăta de succese și de speranțe. Oratori elocvenți înflăcărau imaginația mulțimilor; teoreticieni de toate categoriile, publiciști, istorici, geopoliticieni se amestecau cu conducătorii partidului pentru a justifica și reclama noi inițiative. Eroi legendari, înviați de gîndirea îndrăzneață a apostolilor pangermanismului, luau parte la dezbateri: Siegfried, omorîtorul de balauri, și împărații Hohenstaufen, foști stăpîni ai Europei, arătau calea lui Hitler și-l îndemnau să meargă tot înainte – să-și desăvîrșească programul, să atingă frontierele naturale, să împlinească destinele imperiale ale poporului german. O recunoștință fără margini și o încredere totală se îndreptau către Hitler, întruchiparea supremă a tuturor voințelor germanice. Mulțimea anonimă, convinsă și cucerită, la cheremul unei poliții specializate, se lăsa grupată în sute de mii, cînd în interminabile cortegii, cînd în mase nemișcate și fremătînde în fața tribunei dictatorului.

Toate aceste manifestații populare nu păreau, la prima vedere să aibă tendințe xenofobe. Năzuințele Germaniei erau imense, dar vagi și nu se arătau îndreptate, oricît de paradoxal s-ar părea, împotriva altor națiuni. (...)

Formule binevoitoare adresate statelor străine, cînd Franței, cînd Imperiului britanic, vizînd adesea și statele din Sud-Est, erau lansate de conducători, și ele circulau în rîndul mulțimii. Numai cînd simpatia cotropitoare a germanilor se izbea de rezerva neliniștită sau de rezistența hotărîtă a popoarelor dimprejur, ea se transforma în sentimente ofensate și în mînie. Atunci revendicările prindeau formă și, din vagi cum erau inițial, ele deveneau îngrozitor de precis formulate. Exista în agitația poporului german, savant întreținută de stăpînii săi, ceva infinit mai întins decît proiectele de cucerire a Danzigului și a ținuturilor din răsărit. Reichul se simțea predestinat să creeze lumea din nou. Succesul partidului național-socialist în interiorul Germaniei era un stimulent și un exemplu de ceea ce Germania putea și trebuia să realizeze și în afara ei. Cum a descris-o un excelent observator al fenomenului german[25], „Reichul aprecia că misiunea ce-i revenea în Europa era echivalentul a ceea ce-și asumase în Germania partidul național-socialist. Europa era chemată să conducă lumea, dar pentru asta și ea trebuia condusă. Germania nu ieșise din dezordinea și anarhia în care o aruncase democrația decît prin triumful principiului autoritar. Același lucru trebuia să se întîmple și cu Europa..."

Această pretenție de a conduce o lume stabilită pe baze noi trebuia să fie expusă în amănunt într-o lucrare care a devenit în timpul războiului breviarul gîndirii politice germane[26]. „Datorită capa-

[23] Azi Wroclaw, în Republica Populară Polonă (nota I.C.)

[24] Vizita a avut loc între 18-20 aprilie 1939 (nota I.C.)

[25] Claude Moret, „Germania și reorganizarea Europei" (nota G.G.)

[26] Karl-Richard Gabzer, „Reichul ca putere de ordin european" (nota G.G.)

citaţilor sale politice superioare, nucleul german, în calitate de centru determinant, organizează în jurul lui, într-o comunitate politică, un grup de teritorii de altă rasă care pot din punct de vedere etnic să fie perfect autonome. În această comunitate se aliază într-o ierarhizare organică conducerea germană şi autonomia popoarelor străine".

Acest plan se referea mai puţin la vestul european, pe care Reichul îl considera ca „o zonă care rămînea în afara sferei sale de intervenţie activă", cît la ţările din răsărit, unde Germania înţelegea să acţioneze după bunul său plac. El nu afecta mai puţin ansamblul ordinii continentale, căci el atingea ideile de drept, de morală şi de politică pe baza cărora se ridicase civilizaţia creştină şi europeană.

Ori, aceste idei erau mai profund înrădăcinate în conştiinţa naţiunilor decît fusese democraţia în Germania; bătrîna Europă era în stare să reziste; şi Hitler nu putea nici s-o forţeze prin violenţa cuvîntului său, nici să o înhaţe printr-o lovitură oarecare.

Această bătrînă Europă nu avea, de altfel, nici o dorinţă de a se bate. Ea încerca să evite încurcăturile şi consimţea cîteodată să se supună capriciilor Führerului. Dar ea îşi revenea deîndată. State mari şi mici nu puteau să renunţe nici la atributele puterii lor, nici la virtuţile libertăţii lor. Toţi refuzau regresul, care i-ar fi făcut să găsească în interiorul unui stat medieval (ca cel spre care voia să-i călăuzească admiratorii Hohenstaufenilor) asigurările unui regim autoritar.

Decalajul între nivelul în care trăia marea majoritate a naţiunilor şi nivelul tiraniei hitleriste conţinea din plin toate elementele catastrofei. Cel de al III-lea Reich, care acumula forţe enorme, gata pentru imposibila aventură, simţea din plin rezistenţa surdă din toate părţile. De aici desele sale schimbări de dispoziţie şi puternicele izbucniri de mînie, cînd „poporul german" descoperea că lumea nu voia să gîndească la fel ca el.

Diplomaţii ţărilor mijlocii şi mici, care traversau Berlinul în această perioadă agitată, erau supuşi regimului duşului scoţian; ei treceau fără tranziţie de la cald la rece, de la primirea cea mai măgulitoare la atitudinea cea mai neîncrezătoare, de la manifestaţii de simpatie la avertismente îngrijorătoare, de la discursurile cele mai amabile (chemări, asigurări şi încurajări) la cuvinte pline de ameninţări. Şi oricît de curată ar fi fost conştiinţa lor, oricît de reduse mijloacele lor de acţiune, ei trebuiau tot timpul să-şi pledeze nevinovăţia (după un obicei care s-a generalizat şi tinde să reglementeze raporturile de la mică la mare putere, ca relaţiile dintre lup şi miel). Trebuiau să dovedească că ţara lor nu va întrebuinţa slabele sale forţe pentru a ataca pe puternicul vecin, că ea nu dorea „să încercuiască" pe nimeni şi că se va păzi să tulbure curentul ale cărui ape vijelioase izvorau din vreun imperiu puternic.

În schimbul unor asemenea promisiuni, declaraţiile pacifiste care li se făceau aveau o rezonanţă stranie, în acest Berlin militarist, acoperit de stindarde şi plin de zgomotul cortegiilor.

Acest oraş imens şi primitor dădea, deci, vizitatorilor străini o impresie de nesiguranţă şi de lipsă de confort. Eu o simţeam cu atît mai mult, cu cît amintirea unui eveniment dădea culoare pentru mine acelor locuri: nu oare în aceeaşi gară unde eu avusesem o primire cordială, aceeaşi fanfară cîntase, cu o lună mai devreme, la sosirea dlui Hacha? Primit cu toate onorurile care i se datorau încă, preşedintele improvizat al nefericitei Cehoslovacii fusese condus în mod solemn la Wilhelmstrasse, supus unor manevre care se prelungiseră foarte tîrziu în noapte şi adus în stare să ceară el însuşi suprimarea ţării sale.

Ori, şi eu fusei dus exact în acelaşi loc, la două ore după sosirea mea, de către şeful protocolului. Curtenitor dar grav, dl von Ribbentrop mă primi în biroul său, – şi, în picioare, sub celebrul portret al lui Bismarck pictat de Lembach, ministrul mă invită să fac cu el obişnuitul „tur de orizont". El vorbea, servindu-se bucuros, pentru a-şi exprima mai bine gîndul şi a nu-i permite nici o deviere, de formule stereotipe, care îi mai serviseră deja. Expunerea sa, cum era obiceiul în acele zile în care conducătorii nazişti se străduiau să supună evenimentele doctrinei lor, lua repede întorsătura unei pledoarii. El avea drept sarcină de a repara nedreptăţile care se comiseseră la Versailles împotriva Reichului: în asta consta toată politica sa. Cu capul dat pe spate, cu buzele strînse şi subţiri, cu privirea sa albastră plină de ură, îi plăcea să enumere acuzaţiile pe care se sprijinea procesul pe care Reichul îl făcea lumii. El amintea politica reparaţiilor şi aceea a dezarmării, „răpirea" coloniilor, izolarea Austriei, crearea Cehoslovaciei – acest stat duşman în sînul comunităţii germane –, „absurdul" coridor polonez şi „imposibila" situaţie a Danzigului. Trebuia să fii atent: sentimentul nedreptăţii era o pîrghie capabilă să ridice lumea şi să o răstoarne. Reparînd unul cîte unul, fără vărsare de sînge, nedreptăţile făcute ţării sale, Führerul respectase dreptul internaţional[27]. Dar forţele sale creşteau şi nu era deloc înţelept să opui voinţei sale de a crea o ordine mai bună o neînţelegere ostilă, încăpăţînată. Führerul voia pacea, nimic decît pacea! Reichul îşi atinsese de acum frontierele sale naturale; el îşi realizase spaţiul vital; el nu avea altă dorinţă decît aceea de a-şi consolida poziţiile şi de a-şi dezvolta paşnic imperiul...

Dînd aceste ultime asigurări, care contrastau într-un mod izbitor cu starea de spirit care domnea la Berlin, dl von Ribbentrop redevenea ministrul afacerilor externe. Nu era oare rolul său de a face mai puţin zgomotoase revendicările naţionale, pentru a asigura mai bine, prin etape succesive, întreaga lor realizare? Pentru a asigura Europa, trebuia să aşeze, între temerile mereu mai puternice ale popoarelor vecine şi impetuozitatea dorinţelor germane, asigurările liniştitoare ale unei diplomaţii înţelepte. Dl von Ribbentrop o făcea fără entuziasm şi fără forţă de convingere. Nu-i plăcea să facă plăcere, fie chiar prin afirmaţii false, şi dădea clar impresia, recitind ca pe o lecţie cuvintele destinate să-i asigure pe interlocutorii săi, că, dacă cineva trebuia vreodată să încerce să oprească Reichul în cursa sa fatală, cu siguranţă nu va fi el acela.

Totuşi, niciodată Germania nu avusese mai mare nevoie să asigure lumea ca în acest început de primăvară a anului 1939. Ultimul „succes" al său îi alarmase atît pe partizanii săi, cît şi pe duşmani. Reichul le apăruse tuturor sub o lumină nouă; scuzele pe care el le adusese, pentru a-şi masca intenţiile şi a-şi uşura jocul, căzuseră. Prin ocuparea Boemiei (15 martie) Reichul trecuse de la pretinsa politică de expansiune naţională la politica de agresiune; revendicările bazate pe comunitate de rasă cedaseră pasul imperialismului mili-

---

[27] *În realitate, contrar celor afirmate de Ribbentrop, „succesele" repurtate de regimul nazist pe plan extern în perioada celor 12 ani de existenţă au reprezentat tot atîtea încălcări ale prevederilor Tratatului de pace de la Versailles, ale dreptului internaţional în general (nota I.C.)*

tar[28]. Dintr-o dată, devenise periculos pentru toţi acei dintre vecinii săi, care se străduiseră să creadă că Hitler nu va revendica decît regiuni germane.

Schelăria ridicată la München se prăbuşise ca un castel de cărţi de joc. Toţi semnatarii efemerului compromis, occidentalii, ca şi germanii, fuseseră obligaţi să ia act de lamentabilul eşec al eforturilor lor de conciliere. Guvernul francez se grăbise să comunice la Berlin (la 17 martie) că guvernul francez considera acţiunea îndreptată împotriva Cehoslovaciei, „drept o violare flagrantă a literei şi spiritului acordurilor de la München" şi că el nu putea să recunoască legitimitatea situaţiei noi. Anglia luase o atitudine asemănătoare. Ea refuzase să recunoască cucerirea şi se pregătise să reacţioneze încă şi mai violent împotriva noilor excese ale Reichului[29]. La 20 martie dl Chamberlain propunea guvernelor de la Paris, Moscova şi Varşovia „să se alăture guvernului Majestăţii Sale şi să se consulte imediat între ele în scopul de a opune o rezistenţă comună oricărei provocări germane". Această propunere a avut ca prim efect încheierea unui acord anglo-polonez[30]. Ea provocase, de asemenea, negocieri între Londra, Paris şi Moscova. Ameninţarea pe care o prezenta politica lui Hitler pentru pacea generală fusese în felul acesta denunţată. Toţi ochii, chiar şi cei care se încăpăţînaseră atîta vreme să nu vadă nimic, se deschiseseră în sfîrşit. Europa părea să caute un mijloc de a se uni împotriva unui pericol comun.

Această reacţie violentă incurcase anumite calcule germane. Acordurile de la München şi anexele lor (pactul anglo-german din 30 septembrie 1938 şi pactul franco-german din 6 decembrie 1938) nu mai erau decît petice de hîrtie; securitatea Occidentului nu mai putea să fie contrapusă libertăţii de acţiune pe care Reichul pretindea că şi-o rezervase în răsărit. Această faimoasă libertate de acţiune era peste tot atacată violent; Anglia şi Franţa îşi strîngeau legăturile cu Polonia, negociau cu Moscova, garantau România şi Grecia; spaţiul din răsărit era din nou invadat de diplomaţia „acestor străini din Occident".

Nu mai lipsea decît intervenţia unui alt continent pentru a-i demonstra lui Hitler deşertăciunea unui efort care tindea să supună legii sale o parte din Europa. Această intervenţie se produse la 15 aprilie 1939. Într-un mesaj adresat cancelarului german şi lui Mussolini, preşedintele Roosevelt constata că „sute de milioane de fiinţe umane trăiau din nou cu teama permanentă a unui nou război, sau chiar a unei serii de războaie..." Şi preşedintele arăta cauzele acestei profunde nelinişti: „Trei naţiuni în Europa şi una în Africa şi-au văzut încheiată existenţa lor independentă... După zvonuri persistente, s-ar avea în vedere alte acte de agresiune. Pentru a vorbi clar, lumea se apropie de momentul în care această situaţie va trebui să se termine printr-o catastrofă, dacă nu se va găsi un mijloc mai raţional de a conduce evenimentele..." Dl Roosevelt considera că „în aceste condiţii cauza păcii universale ar face un mare pas înainte dacă toate naţiunile ar obţine o declaraţie sinceră în ceea ce priveşte politica actuală şi viitoare a guvernului german şi a celui italian".

Este puţin probabil ca, primind acest mesaj, Hitler să fi ştiut să citească semnul Destinului. El nu descoperi, sub cuvintele atît de puţin folosite în limbajul diplomatic, nici măcar forţa care avea să contribuie puternic pentru a pune capăt nedreptelor sale ambiţii. El a zîmbit, probabil, aşa cum zîmbea dl von Robbentrop cînd îmi vorbea despre straniul mesaj al preşedintelui: „Dl Roosevelt ar vrea să primească asigurarea că noi nu vom ataca şi nu vom ocupa niciodată ţări ca Norvegia, Danemarca, Olanda, Belgia, Franţa, Polonia, Grecia, Rusia... Dar vă întreb: care dintre aceste ţări se simte într-adevăr în pericol? Dacă este vreuna care doreşte o declaraţie din partea noastră să o spună: sîntem gata să i-o dăm, direct – dar nu prin intermediul unui preşedinte american"[31].

Zîmbetul conducătorilor germani nu reuşea să le spulbere supărarea. Lumea se trezise puţin cam prea devreme – căci programul Führerului nu era încă realizat. Eforturile care rămîneau de făcut (şi la care nimeni, în faţa ameninţărilor celor mai grave, nu se gîndea să renunţe) aveau să se lovească de acum înainte de o rezistenţă înverşunată. Conducătorii germani nu erau, desigur, înclinaţi să supraestimeze valoarea acestei rezistenţe; ei cunoşteau lacunele din pregătirea militară a Franţei şi completa lipsă de pregătire a englezilor; ei nu se temeau de Occident. Dezorientarea provocată în ţările din răsărit de către acordurile de la München va acţiona în favoarea Reichului; prestigiul Genevei căzuse şi era greu de reorganizat, în timpul necesar, un nou sistem de securitate colectivă. Cît despre americani şi ruşi, unii erau foarte departe, ceilalţi erau nesiguri şi colaborarea lor nu era asigurată pentru aliaţii europeni[32]. Forţa militară de care dispunea Reichul îi dădea un avantaj net asupra tuturor statelor vecine, şi acest avantaj nu mai putea fi neutralizat dacă Reichul acţiona la timp. Trebuia, în consecinţă, ca diplomaţia Reichului să urmărească un scop dublu: ea trebuia, pe de o parte, să împiedice prin toate mijloacele înţelegerea între marile imperii, capabile să formeze mai multe fronturi de luptă, şi să pregătească, pe de altă parte, o acţiune precisă şi rapidă, care să poată să se înfăptuiască, în timp ce avantajul forţei era încă de partea nemţilor.

---

[28] Autorul are în vedere faptul că toate actele de violenţă săvîrşite pînă la 15 martie 1939 de către cel de-al treilea Reich erau prezentate de guvernul nazist ca „revendicări naţionale germane". Oamenii politici şi o parte a opiniei publice europene, în general adepţii politicii de conciliere, au acceptat aceste explicaţii. Ocuparea Cehoslovaciei a arătat însă şi susţinătorilor acestei politici adevărata faţă a nazismului (nota I.C.)

[29] Ocuparea Cehoslovaciei a determinat, într-adevăr, un reviriment în politica Angliei şi Franţei. Cele două ţări însă, după cum o vor demonstra evenimentele, nu aveau şi forţa militară necesară impunerii acestei politici şi opririi agresiunii (nota I.C.)

[30] Este vorba de garanţia britanică din 31 martie 1939 (nota I.C.)

[31] Pornind de la nota preşedintelui Roosevelt, guvernul german s-a adresat unora din guvernele amintite în nota americană cu solicitarea de a declara dacă ele însele consideră ţara lor ameninţată de vreun pericol din partea celui de-al treilea Reich. Din capitalele întrebate au venit răspunsuri care negau existenţa unui astfel de pericol. De la Bucureşti a venit, însă, un răspuns muşcător, în care se arăta că guvernul german este cel mai în măsură să ştie dacă un astfel de pericol există sau nu. (nota I.C.)

[32] Autorul împărtăşeşte o opinie larg răspîndită în acea perioadă în rîndul cercurilor guvernamentale din ţările din centrul şi sud-estul Europei, dar care nu are acoperire în fapte, deoarece documentele diplomatice publicate pînă azi arată clar că, în primăvara anului 1939, guvernul sovietic a purtat negocieri cu guvernele occidentale animat de cele mai bune intenţii în vederea încheierii unui sistem de alianţe capabil să se opună Germaniei (nota I.C.)

Dl von Ribbentrop, în turul său de orizont, nu-mi destăinui secretul viitoarelor sale intenții. Îi revenea altcuiva, mai mare decît el, să mă facă să pătrund mai adînc în gîndirea politică care conducea Reichul german[33].

■

Între timp, eu îmi executam programul. El comporta o vizită la ministerul aerului, unde mă aștepta mareșalul Göring.

Mareșalul tocmai coborîse din avion. El petrecuse cîteva zile în Tripolitania ca oaspete al colegului său Balbo. Lucrările pe care italienii le efectuau în coloniile lor îl impresionaseră profund și primele cuvinte pe care mi le adresă fură un protest vehement împotriva „smintiților" care lipsiseră o mare putere ca Germania de orice debușeu colonial – „dar noi ne vom lua înapoi coloniile, v-o promit!". Și cum acest ultim cuvînt îi aminti alte necazuri care mă priveau mai direct, el îmi vorbi cu oarecare ciudă despre garanțiile pe care România tocmai le acceptase din partea Franței și Angliei. Mai puțin grijuliu în expresiile sale și cu o curtoazie mai puțin afectată decît cea a dlui von Ribbentrop, mareșalul Göring avea, totuși, în înfățișarea sa solidă de împărat roman din epocile de decadență, o oarecare sinceritate comunicativă care îndemna la conversație[34]. Dat fiind că intervenise în momentul încordării germano-române „pentru a domoli mînia „Führerului" și pentru a sugera un mijloc de împăcare, el se credea în drept să-mi vorbească mai liber decît colegii săi despre garanțiile anglo-franceze[35]. ...Dialogul urmă destul de aprins...

– Ați chemat pe englezi și francezi în ajutor. Vreți ca ei să se lupte pentru dv.?

– Pentru independența și frontierele noastre ne-am hotărît să ne luptăm noi înșine, domnule mareșal.

– De cînd sînteți diplomat, domnule ministru?

– Numai de cîteva luni. Dar sînt douăzeci și cinci de ani de cînd sînt soldat.

Această aluzie la trecutul meu în aviație îl făcu pe Göring să continue pe un ton mai amabil.

– Trebuie să vă dați totuși seama că această garanție nu vă servește la nimic. Cînd Germania promite să acorde sprijin militar, o face, căci este în măsură să o facă (...). Dar Anglia nu vă poate ajuta. Din motive egoiste, ea caută să atragă de partea ei țări care nu o interesează și pe care le lasă apoi baltă cînd pericolul se apropie. Ajutorul promis de Anglia este inoperant. V-ați întrebat, domnule ministru, pe unde v-ar putea parveni ajutorul englez în caz de război? (...)

Apoi se reculese și-mi vorbi cu gravitate de politica de încercuire:

– Această politică condusă de Londra este periculoasă; și ea este periculoasă mai ales pentru dv. Reichul își amintește de 1914; el nu va admite niciodată să se lase încercuit; Reichul nu mai vrea să se lupte cu lumea întreagă. Se va apăra deci cu îndîrjire și va ataca punctele cele mai sensibile și mai slabe ale frontului dușman...

I-am răspuns fără să șovăi:

– Nu există politică de încercuire. Nu există țară mare sau mică care să dorească să atace Germania. Orice încercuire politică sau militară a Reichului, cu tendință agresivă, este absolut exclusă. Nu voi spune același lucru despre o anumită încercuire psihologica care pare că se conturează din ce în ce mai mult. Dar nu-i vorba de o politică dusă de către guverne. Este vorba de un sentiment de teamă și de lipsă de securitate, care tinde să unească, pe deasupra frontierelor, toate popoarele europene. Eu vă las pe dv. să apreciați care este politica ce a provocat un astfel de sentiment. Mă voi limita să vă amintesc supărătoarea impresie pe care a provocat-o în lumea întreagă ocuparea Cehoslovaciei. Și îmi voi mai permite să vă reamintesc anumiți termeni, ca, de exemplu, spațiu vital sau sferă de influență, care întrețin în lume o neliniște profundă și generală. Această neliniște există în țara mea. Există, după cum am putut să-mi dau seama personal și în Iugoslavia, Polonia, Turcia. Există pretutindeni, ea face înconjurul Europei și poate că asta este încercuirea de care vă plîngeți. Dar numai dv. sînteți cei care puteți pune capăt acestei neliniști. O puteți face, încercînd să definiți și să limitați sensul exact al principiilor

[33] *La 19 aprilie, Grigore Gafencu expedia o telegramă cifrată (nr. 39227) către MAS în care prezenta astfel sosirea sa la Berlin și întrevederea cu Ribbentrop: „În ziua sosirii noastre la Berlin toate ziarele erau rezervate, în schimb primirea în gară a fost frumoasă și cordială... În cursul după-amiezii am făcut o vizită domnului von Ribbentrop la Ministerul Afacerilor Străine, care a ținut mai mult de două ore. Am cercetat problemele ce ne interesează de aproape și anume: acordul comercial, garanția franco-engleză, relațiile cu Polonia și cu statele balcanice, raporturile „cu URSS, criza în raporturile româno-ungare, așezînd toate aceste probleme în cadrul larg al frămîntărilor europene de azi. Am lăsat întîi pe ministrul german să facă un tur de orizont cu prilejul căruia a ținut să mă asigure de intențiile pacifice ale Reichului în general și îndeosebi față de sud-estul european, deoarece Germania și-a atins de acum spațiul ei vital și nu mai dorește decît să-și consolideze pozițiile și imperiul". Întrerupem aici textul telegramei pentru a observa tactica folosită de diplomația germană, care în timp ce pregătea un nou atac – care de data asta va declanșa războiul – ținea să dea asigurări privind dorința ei de pace! În continuarea convorbirii, Gafencu a expus politica externă a guvernului român în conformitate „cu politica definită în memoriul meu și care a fost aprobat în ultima consfătuire a consilierilor regali". Este vorba de un document care poartă data de 15 aprilie 1939 (deci cu două zile înainte de plecarea în călătorie) și în care este expusă pe larg politica externă a României, preocupată în ultimele luni cu două probleme: raporturile cu Germania și asistența anglo-franceză (nota I.C.).*

[34] *La două zile după întrevederea cu Göring (18 aprilie) sosea la București o telegramă cifrată (nr. 39233) în care era expus pe larg conținutul convorbirilor. Despre atmosfera discuțiilor, Gafencu raporta: „La ora patru m-a primit mareșalul Göring la Ministerul Aerului. Mareșalul sosise în ajun din Italia și nu văzuse încă nici pe Führer, nici pe dl Ribbentrop. Nu avusese deci timpul să se informeze despre convorbirile pe care le-am avut mai înainte cu șefii răspunzători ai politicii germane. Contrar așteptărilor mele, convorbirea cu mareșalul în prezența secretarului său Körner și a dlui Wohlthat a fost, cel puțin la unele momente, mai grea și mai puțin plăcută decît celelalte convorbiri. Mareșalul a ținut să-mi arate o față serioasă și o privire severă, vorbindu-mi cu stăruință de propunerea anglo-franceză. Mi-a arătat că, în urma acordului încheiat cu Germania, ofensiva engleză, pe care noi am încurajat-o, îngrijorează Reichul" (Arhiva MAE, fond Germania, vol. 77) – (nota I.C.)*

[35] *Autorul se referă la faptul că, la sfîrșitul anului 1938 și începutul anului 1939, într-o perioadă de maximă criză în raporturile româno-germane, guvernul român a căutat să „tempereze" furia lui Hitler prin mijlocirea lui Göring, responsabil cu planul economic de patru ani al Reichului și, prin această funcție, interesat în mod deosebit în raporturile economice cu România. Wohlthat, negociatorul acordului economic din 23 martie 1939, era subordonat direct lui Göring (nota I.C.).*

Întîlnire Grigore Gafencu – G. Bonnet, la Paris (1939)

care conduc politica dv. Și trebuie s-o faceți, căci toată lumea vă cunoaște astăzi forța; forța, ca și onoarea, obligă[36].

Nu am pretenția că l-am convins pe mareșal...

■

A doua zi 19 aprilie, am fost primit de dl Hitler la Cancelaria Imperiului.

Am intrat, însoțit de dl von Ribbentrop și de Radu Crutescu, ministrul României la Berlin, în imensa galerie, care ducea spre apartamentele Führerului. În fruntea cortegiului nostru mergea un uriaș cu părul roșu, baronul Dörnberg, care-i introducea pe ambasadori. Îl cunoscusem la București cînd fusese tînăr diplomat, atașat la legația germană. Îmi aminteam de un spectacol monden în care el jucase într-o povestire de Ferrault cu cele șase fetițe ale prietenului meu Jean de Hautecloque: interpreta rolul căpcăunului –și îl interpreta cu atît talent, încît micul Degețel nu ar fi îndrăznit niciodată să-i scoată cizmele de șapte-poște. Această povestire cu cizmele îmi revenea în minte cînd mergeam în urma căpcăunului care, cu pași mari, ne ducea pînă în pragul ușii capitonate în spatele căreia se afla stăpînul Germaniei. Cînd ușa s-a deschis, cînd ne-am aflat în fața lui Hitler, a trebuit să fac un efort serios pentru a îndepărta falsele imagini cu care mintea mea era populată. Căutam în zadar acele semne de misterioasă atracție cu care îl împodobiseră imaginația mulțimilor: omul era așa cum ni-l arătau în fiecare zi numeroasele sale fotografii. Mult mai mic decît mi-aș fi închipuit și mai firav; aspectul lui la prima vedere era cît se poate de șters. Îmi fusese lăudată strălucirea privirii sale, farmecul irezistibil al vocii. Eu nu simțeam nimic din toate acestea. Nu avea nimic extraordinar. Culoarea ochilor săi, timbrul vocii erau la fel de șterse și nu provocau nici tulburare, nici încurcătură. Șterse erau și culorile (maro și negru) uniformei pe care o purta... Conversația s-a transformat repede într-un lung și vibrant monolog... Cînd, după o formulă sau o idee, se înfierbînta suficient pentru a-și dezvălui lăuntricul... devenea atunci un demagog în înțelesul antic al cuvîntului (...). Inspira celor care îi rezistau un sentiment de izolare. În fața șuvoiului cuvintelor sale nu te simțeai niciodată mic – dar te puteai simți singur...

Hitler mă invită să iau loc pe canapea și se așeză în fața mea pe un fotoliu. Era dispus să asculte. Știam că trebuie folosită cît mai repede o așa de mare ocazie, căci dacă Führerul ar fi început să vorbească, ar fi fost imposibil să-l întrerupi.

Profitînd, i-am vorbit deschis. Mi-am exprimat dorința că noul acord economic între Reich și România va contribui, așa cum se aprecia în partea lui introductivă, la „consolidarea păcii" între cele două țări /.../.

România acceptase în același spirit garanția unilaterală pe care Franța și Marea Britanie i-au dat-o; această garanție îi asigura independența și integritatea teritorială; ea nu era îndreptată împotriva nimănui; și prin faptul că ea întărea securitatea unei țări care deținea o situație cheie pe Dunăre, ea servea interesului general al păcii. România spera că sistemul de garanții, precum și metoda de colaborare economică ar putea fi generalizate[37], pentru a uni an-

---

[36] *În telegrama 39233 despre care am amintit mai sus – care dă multe alte informații despre convorbirea cu Göring, care nu sînt reproduse în volum – Gafencu arată în final: „Răspunsurile mele... le-am rostit pe un ton prietenesc, dar foarte ferm... Mi-a spus că își dă seama că și Germania are unele sarcini de împlinit pentru a liniști spiritele în jurul ei (...). Această convorbire care a fost mai strînsă și mai puțin caldă ca celelalte, nu a dus totuși la nici o cerere neplăcută de angajamente precise pentru viitor, nici la formularea unor condiții care ar fi putut fi supărătoare. În schimb, ea mi-a înlesnit să dezvolt cu precizie unele idei pe care le-am formulat mult mai sumar în expunerile făcute dlui Hitler și chiar dlui Ribbentrop". (nota I.C.).*

[37] *Ministrul de externe român face aluzie la faptul că, în timpul negocierilor economice româno-germane, încheiate prin acordul din 23 martie 1939, guvernul român a ridicat problema unor „garanții politice" din partea celui de-al treilea Reich, în sensul că el nu va sprijini pretențiile revizioniste îndreptate împotriva României. Guvernul român nu a insistat, însă, asupra acestei cereri și datorită faptului că Anglia și Franța și-au exprimat clar și ferm voința de a sprijini politica de rezistență a României iar, la 13 aprilie, au acordat țării noastre cunoscutele garanții. În nota asupra convorbirii cu Hitler (la care a participat ministrul României la Berlin, Radu Crutescu, și ministrul de externe al Reichului, von Ribbentrop) se arată că Gafencu „a stăruit asupra faptului că siguranța noastră e legată de ideea integrității noastre teritoriale /.../, care nu ne opune în nici un fel Imperiului german, cu care nu avem nici un hotar comun. Am rostit între altele următoarele cuvinte, pe tonul cel mai liniștit, dar ferm: «Nu am chemat pe nimeni ca să se bată pentru noi; pentru țara noastră și independența ei ne batem noi înșine. Sîntem mulțumiți însă de orice gest prietenesc, de oriunde ar veni, care, în frămîntările de astăzi, e menit să întărească ideea de statornicie pe care o legăm de hotarele și de situația internațională a țării noastre" (Arhiva MAE, fond Germania, vol. 77) – (nota I.C.).*

samblul țărilor europene în serviciul păcii.

Am trecut apoi în revistă relațiile existente între țara mea și statele vecine și mi-am exprimat puternic convingerea (amintind de conversația pe care am avut-o în tren cu colonelul Beck) că Polonia era sincer animată, față de Reich, de intențiile cele mai pașnice.

Hitler m-a lăsat să vorbesc fără să mă întrerupă pentru a putea, la rîndul lui, cînd îi va veni rîndul, să rămînă stăpîn pe conversație. Nu-i plăcea dialogul; cînd a luat cuvîntul nu și-a mai ascultat decît propria inspirație.

El începu prin a-mi vorbi de țara mea: „Acordul nostru economic este bun, deoarece el este bazat pe interese naturale. El este durabil. S-a spus că noi vi l-am impus[38]. Acest lucru este absurd /.../."

„Principiul național, vedeți dv., trebuie să fie la baza oricărei orînduiri durabile. Acesta este motivul pentru care nu mă voi atinge de România. Și nu voi încuraja nici o revendicare îndreptată împotriva ei – atît timp cît îmi va fi permis să contez pe prietenia ei".

Această ultimă rezervă dădea asigurărilor formale ale Führerului un caracter întîmplător.

...Se scursese doar o lună de cînd interlocutorul meu, acest înflăcărat campion al principiului naționalităților, pusese stăpînire pe Cehoslovacia. În acel moment situația României inspira cea mai vie neliniște prietenilor ei. În raportul său din 19 martie (care îmi fusese comunicat de guvernul francez) ambasadorul Coulondre[39] își exprima teama că Hitler, ocupînd Boemia, să nu-i treacă prin cap „să se înfunde mai mult spre Est". Mi se părea, după ce l-am auzit pe Hitler, că o amenințare imediată nu mai era de temut în cazul României. Era tot ceea ce se putea spera, în acele timpuri de securitate provizorie, în care pentru o țară, obiect al poftelor Reichului, fiecare zi cîștigată putea să ajute puterile pașnice să se reculeagă, să intre în contact, să încerce să ia în comun măsuri de siguranță.

„Garanțiile anglo-franceze, declara cancelarul, nu va vor servi la nimic. Dar nu o să mă formalizez. Vă cunosc slăbiciunile pentru Franța. Cu totul alta ar fi atitudinea mea dacă ar trebui să participați alături de sovietici la acest vast plan de încercuire a Germaniei, pe care-l pregătește guvernul de la Londra. Un astfel de plan pune existența Reichului în pericol; noi sîntem hotărîți să ne apărăm prin toate mijloacele".

Acest avertisment (atît de asemănător cu cele pe care Hitler nu înceta să i le dea lui Beck) își avea desigur importanța lui. Stăpînii naziști, cancelarul ca și Göring, făceau impresia că vor să considere orice acord cu Uniunea Sovietică ca o provocare la adresa Germaniei. Dar nu era deajuns să ții seamă de acest avertisment. Cuvintele pe care avea să mi le spună Hitler în legătură cu Polonia trebuiau să demonstreze cît de puțin „principiul" lui Beck (de a ține Rusia la distanță de combinațiile sale politice) avea priză asupra Führerului.

„Greșeala domnului Beck, îmi zise Hitler, este aceea că s-a dus la Londra. Nu voi înțelege niciodată schimbarea care a intervenit în atitudinea Poloniei. Este o schimbare care poate să-i fie fatală. Argumentele lui Beck n-au nici o valoare; povestea cu reasigurarea nu stă în picioare. Angajamentul anglo-polonez este în contradicție flagrantă cu acordul pe care l-am încheiat altădată cu mareșalul Pilsudski. În cazul unui conflict între Reich și oricare altă putere, conflict la care Anglia ar lua parte, Polonia s-a angajat să ia poziție împotriva Germaniei. Mi se răspunde că am aprobat existența acordului franco-polonez. Acest lucru n-are nici o legătură cu această chestiune. Eu am luat act în 1934 de angajamentele poloneze existente la acea dată; dar nu admit o extindere ulterioară a acestor angajamente. În condițiile acestor angajamente noi, eu nu aș fi semnat niciodată acordul meu! Iată de ce nu mai dau nici un fel de importanță acestui acord.

...Am oferit Poloniei o înțelegere în privința orașului german Danzig. Acest oraș, conform dorinței sale vii, trebuie să fie alipit Reichului. Nimic, absolut nimic nu ar putea împiedica acest lucru. ... Dl Beck s-a alăturat puterilor occidentale. El și-a hotărît singur soarta. Nu știu ce va urma, dar un lucru este sigur: soluția care se va impune nu va mai ține seamă în același fel de interesele Poloniei. Și în ceea ce privește problema Danzigului, ea trebuie să fie rezolvată cît mai repede – și așa va fi, oricare ar fi combinațiile politice ale d-lui Beck"!

Cancelarul își terminase partea de monolog care era destinată ministrului Afacerilor Străine al României. În continuare, el se adresa călătorului care trebuia, chiar a doua zi, să-și continue drumul spre Londra și Paris. Simțeam că devin un auditor mai important: prin umila mea persoană Führerul vorbea guvernelor occidentale. Vocea lui devenise mai gravă și mai reculeasă. Ghemuit într-un colț al fotoliului său, ca și cum ar fi vrut să ocupe cît mai puțin loc posibil, el avea să apere, împotriva acuzatorilor de rea credință, calitățile esențiale ale politicii sale, care erau, după părerea lui, măsura și modestia.

„Sînt acuzat că nu am limite în dorințele mele. Ce nedreptate! Am știut întotdeauna să-mi limitez în mod precis pretențiile și elanul. Căci nimic nu este mai precis decît scopul pe care îl urmăresc. Eu lupt împotriva tratatului de la Versailles; este lupta vieții mele. Pînă acum am ieșit întotdeauna învingător. Mai am de dat încă cîteva bătălii. Le voi cîștiga și pe acestea. (...) În privința frontului de luptă, pentru ce am face noi din nou aceleași greșeli ca în 1914? Nu avem nici un interes să lărgim acest front, ba chiar dimpotrivă. Noi ne vom concentra toate forțele

---

[38] *Hitler se referea la faptul că, în perioada ocupării Cehoslovaciei, cînd la București aveau loc dificile tratative economice româno-germane, s-a răspîndit știrea că Germania ar fi dat României un „ultimatum". În situația de criză în care se aflau relațiile dintre România și Germania și pe fundalul situației internaționale de criză, vestea a produs o impresie profundă în toate cercurile politice internaționale, precum și în opinia publică, cu toate că guvernul român a dezmințit oficial existența unui ultimatum. În declanșarea întregii acțiuni este implicat ministrul României la Londra, Viorel V. Tilea. Despre „afacerea Tilea" s-a scris foarte mult în istoriografia română și internațională. În arhivele românești nu s-a găsit însă pînă acum un „ultimatum". Există însă și ipoteza că acest „ultimatum" a plecat de la Berlin, el a ajuns la legația Germaniei din București și aici ar fi aflat de existența lui serviciile de spionaj occidentale, iar guvernul englez l-a făcut imediat cunoscut lumii întregi. În această situație, guvernul nazist a trebuit să modifice conținutul notei ce urma să fie înmînată guvernului român – (nota I.C.)*

[39] *Robert Coulondre, ambasadorul Franței la Berlin între noiembrie 1938 – septembrie 1939 (nota I.C.).*

acolo unde trebuie să străpungem. Şi nu există fortificaţii care să reziste împotriva mijloacelor tehnice de care dispunem. Nu linia Maginot este cea care va schimba faţa războiului.

Intenţionez să întind Imperiul german în limitele lui naturale şi nimic mai mult. Dacă am ocupat Boemia, n-am făcut-o de dragul de a face cuceriri, ci pentru a nu păstra în interiorul spaţiului german, înfipt în trupul Reichului, un «cui» străin şi duşmănos".

Aici Führerul înţelese că trebuie să fie mai explicit. Afacerea Cehoslovaciei avea, evident, o presă proastă şi teoria „limitelor" nu ajungea pentru a linişti spiritele. Bunele intenţii erau pînă într-atît contrazise de către fapte, încît era nevoie de un supliment de argumente pentru a păstra „dreptatea" de partea lui. Hitler se strădui să apere adevărul celui mai tare cu subtilitatea unui avocat viclean. Am fost mirat de strădania lui. Probabil că-şi dăduse seama că răspunsul stereotip pe care ambasadorii săi aveau ordin să-l opună reproşurilor repetate ale guvernelor străine – şi anume că Boemia ceruse ea singură, prin gura preşedintelui ei, să fie alipită Reichului –, acest răspuns neadevărat era de natură să agraveze şi mai mult neliniştea provocată în Europa de ocuparea oraşului Praga. Trebuia, cu orice preţ, respinsă ofensiva ziarelor, agenţiilor, a posturilor de radio străine, fie chiar numai pentru a păstra iniţiativa propagandei germane, libertatea ei de acţiune şi libertatea de a se folosi de argumentul „etnic" pe care dorea să-l fructifice în afacerea Danzigului. Căci nu trebuia lăsată supărătoarea reacţie a opiniei publice europene să pună beţe în roate realizării unui program care era departe de a fi epuizat. Dacă Hitler consimţea să se apere şi îşi punea în aceasta tot zelul, o făcea numai pentru a ataca mai bine.

„N-am avut niciodată intenţia, vă asigur, de a-i anexa pe cehi. Singurul meu gînd fusese acela de a-i elibera pe cei patru milioane de germani care se aflau în Boemia într-o situaţie intolerabilă. Dar această problemă a declanşat imediat problema celorlalte naţionalităţi, unguri, polonezi, slovaci, care şi-au reclamat drepturile. Aşa că am fost nevoit să reexaminez, în ansamblul ei, o problemă care nu fusese rezolvată decît în parte la München. Vă amintiţi că Ungaria şi Cehoslovacia au făcut apel la noi pentru a stabili, pe cale de arbitraj, noile lor frontiere. Ţările occidentale n-au fost consultate deoarece nu aveau ce căuta în acest spaţiu, în care rolul de a menţine pacea ne revine în exclusivitate. Reichul şi Italia au dat arbitrajul de la Viena; nici Franţa, nici Anglia n-au protestat împotriva acestei acţiuni, care se îndepărta totuşi, formal, de acordurile de la München. ... Dar arbitrajul de la Viena nu a pus capăt pretenţiilor statelor vecine. Dv., românii, ştiţi mai bine ca oricine încăpăţînarea cu care ungurii şi polonezii voiau să împartă Ucraina subcarpatică pentru a avea o frontieră comună. Dv. v-aţi opus acestui proiect... Dar eu nu vreau să rămîn într-un rol ingrat şi am sfîrşit prin a ceda cererilor insistente ale ungurilor... Cum în momentul acela Slovacia îşi manifesta dorinţa de a-şi cîştiga independenţa, am înţeles că nu putea să mai fie vorba de a menţine un stat care se dezmembra el singur în bucăţi[40]".

Fără să ţină seama de stupefacţia provocată de astfel de explicaţii, Hitler se prefăcea că a fost surprins în buna lui credinţă de incapacitatea adversarilor săi de a înţelege lucrurile: „De ce această soluţie ar fi ea în contradicţie cu acordurile de la München? Ce puteau aceste acorduri împotriva unei descompuneri care era în natura lucrurilor? Şi cu ce drept Anglia avea pretenţia să intervină pentru a împiedica evoluţia firească şi normală a situaţiei în Europa Centrală?"

Deodată, vocea lui Hitler se făcu mai ascuţită, debitul cuvintelor deveni mai nervos, mai sacadat; părăsi fotoliul şi continuă să vorbească stînd în picioare, plimbîndu-se în lung şi în lat. Monologul se transformă în discurs public. Hitler abordase subiectul care îl obseda: rezistenţa engleză.

„Englezii se încăpăţînează să nu înţeleagă. În loc să se înţeleagă cu noi, cum le-am propus de atîtea ori, ei se încăpăţînează să ne bareze drumul şi să ne caute gîlceavă. Ei nu acceptă puterea noastră politică. Ei se opun dezvoltării noastre economice. Ei caută pretutindeni aliaţi împotriva noastră. Ei ne subminează influenţa şi ridică împotriva noastră bariere iluzorii; ei întreţin o campanie de ură şi pregătesc un război general a cărui responsabilitate ar vrea, încă de pe acum, s-o arunce asupra noastră. Ce ne reproşează ei? Noi nu dorim decît ceea ce ni se cuvine. Noi vrem coloniile noastre de care avem nevoie; ele sînt necesare vieţii noastre economice, sentimentului nostru de forţă şi onoare. Vrem ca Anglia, al cărui imperiu noi îl respectăm, să respecte la rîndul ei sfera noastră de interes şi spaţiul care ne este indispensabil pentru a trăi".

Aici oratorul, dus de elocinţa sa, îşi dezvăluia adîncul gîndirii. Germania, sosită prea tîrziu la împărţirea lumii şi nevrînd să se mulţumească cu partea pe care Dumnezeu o rezervă poetului, aspira la o nouă distribuire a bunurilor în univers. Această idee, care conţinea năzuinţele cele mai scumpe ca şi setea sa de putere, Hitler o exprimase britanicilor, punîndu-le aceeaşi întrebare pe care împăratul Wilhelm, la vremea lui, i-o pusese lui Joseph Chamberlain[41] şi regelui Eduard: „Vreţi să împărţiţi lumea cu noi?" Şi din nou englezii au răspuns: „nu".

Acest „nu" încăpăţînat şi implacabil, pe care Hitler credea că îl aude ori de cîte ori el evoca imaginea „perfidului Albion", îl umplea de o turbare „eroică şi sfîntă". Hitler se transformase, se schimbase la faţă: vocea lui tuna ameninţătoare şi o stranie licărire îi strălucea în ochi. Mînia îi eliberase sufletul: acesta scăpase constrîngerii „limitelor" pe care şi le impusese provizoriu şi se arăta, aşa cum era de fapt, violent şi nesupus. Nu nutrea el proiectele cele mai îndrăzneţe, capabile să-i deschidă, prin capriciul combinaţiilor politice care se ofereau, cînd regiunea exotică a fostelor colonii, cînd spaţiul din răsărit pînă la marginile Cubanului şi Caucazului, cînd cele mai fertile teritorii ale Africii? Se părea că Führerul nu ridicase în jurul lui aceste faimoase limite din care modestia lui îşi crease un orgoliu, decît ca să se poată mai bine sprijini pe ele cînd îşi va concentra forţele pentru a lovi într-un singur punct. El nu s-a atins de Austria cînd armatele sale pătrundeau în Renania; dăduse asigurări oraşului Praga în momentul cînd anexa Austria; consimţise să garanteze Boemia cînd îi răpea regiunea Sudeţilor. Apoi, cînd ocupa Cehoslovacia, el abandona zdrenţe din această ţară vecinilor ei, ştiind că rîndul Poloniei şi al Ungariei va

[40] *Această versiune, care atribuia ţărilor vecine şi îndeosebi Ungariei iniţiativa dezmembrării Cehoslovaciei, a fost reluată de Hitler în discursul său din 28 aprilie 1939 (nota G.G.).*

[41] *Joseph Chamberlain (1836–1914), om politic britanic, tatăl lui Austen şi Neville Chamberlain, (nota G.G.).*

veni repede[42]. Dar direcția spre care politica sa, înconjurată de mii de precauții verbale, trebuia să-și îndrepte principalul efort, pentru a provoca străpungerea decisivă spre lumea exterioară rîvnită, era Anglia. Toate gîndurile sale se îndreptau spre acest punct culminant al acțiunii sale cuceritoare. Succesele sale în Germania și în Europa centrală nu ar valora nimic pentru el și nu i-ar fi posibil să fixeze într-un cadru mondial destinele imperiale ale poporului german dacă nu ar ajunge să aibă o confruntare supremă cu Anglia – pentru a-i cîștiga complicitatea sau pentru a-i doborî rezistența.

Astfel, numai simpla evocare a unei ciocniri cu Anglia îi înflăcăra gîndirea: omul de stat se transforma în partizan și imaginația, mult timp comprimată, devenea delirantă. Ea răsturna bornele de frontieră, se răspîndea în zone de influență imense, umplea un spațiu vital, se pierdea în infinit...

„Ei bine, dacă Anglia vrea război, îl va avea. Nu va fi un război ușor cum crede ea, nici un război după moda de altă dată. Anglia nu va mai avea lumea întreagă alături de ea; cel puțin jumătate din lume este cu noi. Și va fi un război de distrugere cum nimeni nu-și închipuie. De altfel, cum ar putea oare Anglia să-și imagineze un război modern, ea care nu este în stare să alinieze două divizii înarmate pe un front oarecare?

În ceea ce ne privește, nenorocirile ne-au folosit la ceva. Noi vom lupta cu alte arme decît în 1914.

Londra, mai 1939. Grigore Gafencu, ministrul român al afacerilor străine, și lordul Halifax, ministrul englez al afacerilor străine

Ne vom lupta fără menajamente și fără nici un fel de considerație: pînă la capăt. Niciodată noi n-am reprezentat o putere mai mare. Forței de neînvins a armatelor noastre i se adaugă geniul tehnicienilor, al inginerilor și chimiștilor noștri. Lumea va fi uimită de mijloacele și invențiile noastre. Pe ce contează ei pentru a ne ține piept? Aviația lor? Vor reuși probabil să bombardeze cîteva orașe, dar cum se vor putea ei măsura cu noi? Aviația noastră este prima din lume și nici un oraș dușman nu va rămîne în picioare!"

Ca și cum ar fi vrut să se elibereze dinainte de o astfel de responsabilitate, Führerul adaugă cu durere: „Și cînd te gîndești că eu, eu sînt acela care sînt acuzat în Germania de a fi un vechi admirator al Imperiului britanic, eu care am încercat de atîtea ori să stabilesc o înțelegere durabilă între Reich și Anglia (înțelegere pe care continui și azi să o socotesc că fiind necesară apărării civilizației europene), cînd te gîndești că tocmai eu sînt acela care sînt obligat să am în vedere un asemenea conflict! Și aceasta numai din cauza lipsei de înțelegere și a încăpățînării oarbe de care dau dovadă conducătorii Marii Britanii!" Cu aceste cuvinte, cancelarul puse capăt lungii audiențe pe care mi-o acordase.

■

Părăsind Cancelaria Imperială mă gîndeam la cuvintele pe care le auzisem. Încercam să fac o selecție între cele pe care trebuia să le uit (oricît de ispititor ar fi fost pentru mine să le iau „ad literam"!) și cele pe care trebuia să le țin minte. Cînd Hitler afirma că nu va ataca niciodată Belgia și Olanda, cînd declara solemn că nu va sprijini în nici un fel revendicările maghiare împotriva României[43], cînd lăsa să se înțeleagă că orice acord cu Moscova însemna un atentat împotriva Europei, ipocrizia lui nu părea să fie îndoielnică. Amenințările pe care le proferase la adresa Poloniei îmi făceau impresia a fi mai adevărate: Hitler era foarte hotărît să nu mai revină asupra ofertei „atît de generoase" pe care o făcuse lui Beck. Îi trebuia Danzigul – poate chiar mai mult. Explicațiile ministrului polo-

[42] *În „Jurnal", Grigore Gafencu continuă această idee, arătînd că României Hitler i-a cerut teritorii cu care „a plătit" polițele pe care le avea. Și comentariul continuă astfel, dovedind patriotismul și antifascismul lui. „Apoi ne-a mai cerut petrolul, pîinea, dreptul de a trece spre răsărit, dreptul de a se așeza în România și de a se întinde în țară; ne-a pretins să-i cedăm dreptul nostru de a fi români și de a fi așa cum am fost. În ziua răfuielii generale, stavilele Führerului nu mai au măsură, cad ca atîtea zăgazuri neputincioase în fața revărsării apelor mari și, astfel, potopul trece peste Belgia, peste Olanda, peste Polonia, peste Iugoslavia, peste Franța, peste Balcani (și la această enumerare ar trebui adăugate Cehoslovacia, Danemarca, Norvegia – nota I.C.), ca și cum Hitler n-ar fi călcat niciodată pragul acestor țări. Elanul lui dezlănțuit își urmărește țelurile tot mai întinse, tot mai depărtate, cu o voință pătimașe de a învinge cele mai uimitoare greutăți și fără a da înapoi, în fața primejdiei intrevăzute și a celor mai catrastrofale prăbușiri" (nota I.C.)*

[43] *Regimul dictatorial horthyst, care a fost instaurat în Ungaria în 1920, cu sprijinul puterilor occidentale, îndeosebi al Marii Britanii, nu s-a împăcat niciodată cu faptul că popoarele subjugate din fostul Imperiu habsburgic au hotărît în 1918, pe baza dreptului lor la autodeterminare, formarea de state naționale proprii, independente (cazul cehilor, polonezilor) sau unirea cu statele lor naționale deja existente (cazul românilor, iugoslavilor). Configurația politică a centrului Europei rezultată în urma destrămării Imperiului austro-ungar a fost recunoscută, internațional, prin tratatele de pace de la Saint-Germaine (cu Austria) și Trianon (cu Ungaria). Prin „revizuirea" tratatului de la Trianon – care a devenit scopul principal al politicii guvernelor horthyste după 1920 – guvernele ungare urmăreau, în fond, să readucă sub stăpînirea claselor și cercurilor conducătoare ungare milioane de români, iugoslavi și cehoslovaci. Prin revendicările maghiare trebuie înțelese revendicările acestor clase și cercuri politice conducătoare din Ungaria horthystă (nota I.C.)*

nez nu-l interesau. Ori Beck îmi spusese că, dacă Reichul se atinge de Danzig, aceasta înseamnă război. După ce am ascultat ambele părți credeam că pot trage concluzia că afacerile Poloniei se prezentau cît se poate de prost. Războiul pentru Danzig era înscris în timp. Acest timp ne va mai lăsa el oare vreun pic de răgaz? Aveam impresia că Hitler nu fixase încă termenul intervenției sale. El căuta mijlocul de a izola Polonia. (...) El se știa din punct de vedere militar mai bine pregătit decît adversarii lui. Tabloul atît de veridic al războiului viitorului pe care el îl schițase nu îl putea face să dea înapoi. Era un avertisment pe care îl dăduse „celorlalți" (...) El nu dorea, totuși, să-și ridice toată lumea împotrivă. Îi trebuia cel puțin jumătate din lume s-o aibă de partea lui. Se pare că păstrase o oarecare speranță (înainte de a căuta în altă parte) să găsească această jumătate chiar în națiunea spre care îl împinsese întotdeauna pretinsa sa simpatie: Anglia. Poate că mai era încă posibil să provoace la Londra o atmosferă de „înțelegere" care i-ar fi permis (în legătură cu Danzigul sau cu oricare altă problemă) o reglementare în stil mare. S-ar fi putut încerca atunci, pe scară mondială, ceea ce nu reușise la München într-un cadru restrîns: o redistribuire a zonelor de influență. Cuvintele, rînd pe rînd amenințătoare și înșelătoare, rostite în fața mea la adresa Angliei, păreau să conțină un astfel de gînd. Ceea ce era limpede era că țara spre care se îndrepta acest gînd interesat, țara de care Hitler avea nevoie pentru a împărți cu ea lumea în părți egale, nu exista în realitate; nu exista decît în închipuirea lui Hitler: Anglia, așa cum era ea în realitate, nu îndreptățea cu nimic asemenea iluzii. Cum ar fi putut Anglia să favorizeze ceea ce avea să răstoarne cu forța ordinea, echilibrul, dreptul națiunilor și să zdruncine temeliile pe care se sprijinea civilizația, măreția și existența poporului englez, cînd ea își fondase politica pe o ordine în care domnea echilibrul și pe o comunitate imperială care rezista prin consimțămîntul comun? De aceea „visul" lui Hitler avea să-l ducă, din ce în ce mai mult, spre catastrofă.

Totuși, nu este lipsit de interes să remarcăm că, atunci cînd totul părea deja stabilit – deoarece Beck hotărîse să apere Danzigul, iar Hitler era hotărît să ia acest oraș –, ministrul afacerilor externe al Poloniei se îndrepta către Germania, iar cancelarul Reichului privea spre Anglia: amîndoi minați de aceeași dorință de a primi un semn salvator de înțelegere.

Și unul și celălalt păreau a-și pune speranța în bunăvoința altcuiva pentru a îndepărta nenorocirea. Dar Germania lui Hitler nu putea să renunțe, pentru un principiu, la un punct din programul său. Ea era angajată într-o mișcare pe care nimeni nu o putea opri: deci, lumea era aceea care trebuia să cedeze. Falsa speranță pusă în schimbarea concepțiilor despre libertate ale englezilor nu era, de altfel, decît concluzia fatală a unei lungi serii de raționamente greșite. Hitler se servea de o dialectică adevărată numai în aparență, pentru a-i înșela pe ceilalți și, fără îndoială, și pe el însuși; cuvintele sale, în mod intenționat moderate, răsunau ca tictacul regulat al mișcării unui ceasornic care reglează o mașină infernală.

El își asumase o sarcină de reformator. El voia să creeze o ordine nouă în care vechile valori să fie golite de conținutul lor: Europa, de sensul său istoric; lumea, de echilibrul său; dreptul, de noțiunea de echitate; morala, de sentimentul de binefacere; religia, de prezența lui Dumnezeu. El credea că va putea realiza un asemenea plan dacă ar proceda „modest" – în etape. Rasa seniorilor ar putea atunci să colonizeze pămîntul și cerul cu oamenii și zeii germani.

Toate acestea, evident, nu puteau sfîrși decît rău. O imposibilă voință de nedreptate obseda mintea lui Hitler și îl îndrepta spre catastrofă. Această catastrofă risca să fie cu atît mai întinsă și mai generală, cu cît forțele care puteau să se opună Răului poporului german erau încă împrăștiate și nepregătite.

Aceasta era impresia capitală pe care mi-o lăsa vizita la „Reichskanzlei"; era cu atît mai de temut că acest personaj, vibrant și încordat, în care orice om cu bun simț presimțea învinsul viitorului, avea să cîștige, în prealabil, o întreagă serie de victorii îngrozitoare, împotriva unei lumi neglijente și luate pe nepregătite.

■

Vizita mea oficială luase sfîrșit în seara zilei de 19 aprilie. Totul se petrecuse fără cel mai mic incident, mă simțeam profund ușurat.

Dar mă mai aștepta încă o încercare.

Îmi fixasem plecarea pentru a doua zi. Ori, a doua zi era 20 aprilie, ziua aniversării lui Hitler. Germania sărbătorea cei 50 de ani ai Führerului său. O mare paradă militară trebuia să aibă loc.

Dl von Ribbentrop dorise ca eu să fiu oaspetele său oficial în această zi de sărbătoare. În felul acesta îmi fusese comunicată invitația la timpul său, la București. Eu refuzasem această parte a invitației, ținînd să dau vizitei mele un caracter strict diplomatic; numai poporul german putea să aibă motive să-l sărbătorească pe Hitler, în anul 1939. Nimeni nu insistase, și în programul fixat se ținuse seama de dorința mea.

Odată ajuns în capitala Reichului, am fost obiectul unor demersuri mai insistente. Dl von Ribbentrop, apoi mareșalul Göring mă îmbiară insistent să asist la parada militară. Răspunsei că puteam face aceasta numai cu titlul privat, misiunea mea oficială încheindu-se în seara de 19 aprilie. Se căzu de acord că mă voi duce la tribuna diplomaților, însoțit numai de ministrul României la Berlin. Dar direcția protocolului îmi rezervă o surpriză de ultimul moment.

În dimineața zilei de 20 aprilie, pe cînd mă pregăteam să ajung la legația României, auzii un zgomot de voci într-o cameră alăturată; era șeful protocolului român, prietenul meu, Gheorghe Crutescu, care se certa cu dl Fabricius, ministrul Germaniei în România, și un reprezentant al lui Wilhelmstrasse[44]. Cei doi nemți păreau că susțin un lucru pe care Gheorghe Crutescu îl respingea cu tărie. Aflai că două mașini decapotabile așteptau la ușa hotelului; trebuia să mă grăbesc ca să figurez alături de alți doi oaspeți de onoare în cortegiul care se îndrepta spre marea tribună a Führerului. Protestai și eu, la rîndul meu, invocînd aranjamentele anterioare; dar niciunul dintre interlocutorii mei nu se lăsă înduplecat, deoarece primiseră ordinul formal să pună mîna pe mine și să mă facă să particip la festivități în grupul „oaspeților de onoare". Întrebai care erau acei oaspeți cu care trebuia să împart onoarea de a fi primit în loja Cancelarului. Mi se răspunse, cu oarecare ezitare, că aceștia erau dl Hacha („Președintele" a ceea ce mai rămînea din Cehoslovacia) și monseniorul Tiso (șeful republicii „independente" a Slovaciei). Văzui roșu în fața ochilor și am declarat că nu țineam cîtuși de puțin la un

---

[44] Sediul Ministerului Afacerilor Străine al celui de-al treilea Reich (nota I.C.)

asemenea exces de onoare. Dar aceasta nu ajuta la nimic; constringerea curtenitoare, dar neiertătoare, se strîngea în jurul meu; timpul trecea, trebuia să cobor. O idee fericită mă salvă. Eu suferearn în acel timp de urmările unei boli de ficat, ceea ce mă obliga să țin un regim, lucru pe care toate gazdele mele îl cunoșteau. Nu exista nici un alt mijloc de a evita scandalul decît să mă prefac că am „o criză de ficat". M-am prefăcut, scoțînd un strigăt bine imitat; apoi, sub ochii înmărmuriți ai celor doi diplomați germani, îmi aruncai haina, gulerul tare, pantofii și restul, și mă aruncai pe patul meu, înconjurat de îngrijirile pline de atenție ale secretarilor mei, care sesizaseră de îndată importanța „crizei".

Protocolul pierduse partida. După o serie de telefoane, dl Fabricius veni să-mi comunice surîzînd că, „dacă cumva criza avea să treacă, puteam să asist la paradă după cum doream". Mă îmbrăcai peste puțin timp și mă dusei însoțit de Gheorghe și Radu Crutescu la tribuna diplomatică. De acolo, am asistat la faimoasa paradă militară care trebuia să dezvăluie lumii forțele încă nebănuite ale formidabilei mașini de război germane.

Timp de șase ore, trupele motorizate ale Reichului defilară într-un șir neîntrerupt de care de asalt, mortiere, obuziere, tunuri uriașe – spectacol măreț, începînd sprinten în sunetele vesele ale fanfarelor, sub un cer albastru de primăvară; se prelungea, apoi, timp de ore întregi, într-un zgomot obsedant de fierărie, eternizîndu-se apoi ca o viziune de infern, ca un coșmar greu care nu voia să se mai sfîrșească, în fața spectatorilor istoviți și cu nervii zdrobiți.

Un coșmar de șase ore, preludiu chinuitor al dramei de șase ani care avea să urmeze...

În văzul tuturor, la picioarele tribunei prezidențiale, într-o loje de onoare, ca într-o colivie aurită, se aflau d-nii Hacha și Tiso, care participau resemnați la triumful „Führerului". Zării alături de ei, nu fără oarecare strîngere de inimă, fotoliul rămas liber, care-mi fusese mai înainte destinat.

■

De la Berlin, ministrul afacerilor străine al României a plecat spre Bruxelles, Londra și Paris. Într-o telegramă cifrată către Ministerul de Externe de la București (nr. 39233 din 20 aprilie), Grigore Gafencu, pe baza impresiilor și informațiilor culese de la Berlin, își definea astfel misiunea ce o avea de îndeplinit în continuare: „Aceste date îmi permit în vizitele pe care le voi face de acum înainte la Londra și Paris să urmez mai departe politica noastră cumpănită și prevăzătoare, arătînd prietenilor noștri occidentali pe față, atît simțămintele prietenești, cît și greutățile deosebite în fața cărora ne aflăm și căutînd să mă feresc de angajamente care, fără a întări situația noastră în mod hotărîtor, ne-ar expune la primejdii directe și urgente.

Voi arăta îndeosebi că socotim prezența anglo-franceză cu desăvîrșire necesară în Europa orientală, fiindcă ar fi o greșeală primejdioasă pentru toți de a lăsa în această parte a Europei mai întîi un singur arbitru și apoi un singur stăpîn, dar că trebuie să ne ferim de combinații care provoacă primejdia în loc de a o înlătura și care, în cel mai bun caz, sînt inutile, fiindcă dacă războiul, care nu e încă cu desăvîrșire inevitabil, ar izbucni totuși, cei care au interese asemănătoare și simțăminte comune se vor găsi oricum laolaltă în momentele hotărîtoare".

Prezentare și note de dr. Ion Calafeteanu

Scrisori

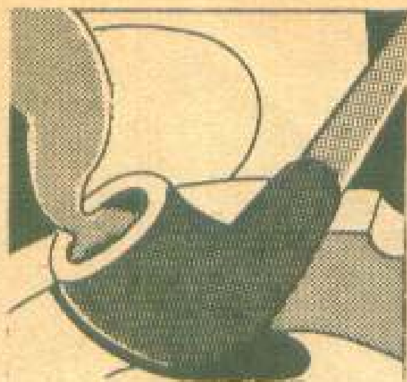
Revista spaniolă „Poesia" a publicat, recent, un număr de scrisori inedite aparținînd lui Federico Garcia Lorca, pe care marele poet spaniol le-a trimis, din New York și Havana, familiei sale, între anii 1929–1930. Numărul special al revistei „Poesia", editată de Ministerul spaniol al culturii, inserează 14 asemenea scrisori, cu reproducerea manuscriselor. În afara valorii autobiografice, scrisorile sînt, în același timp, importante mărturii asupra epocii, a topografiei, din acea vreme, a celor două orașe, asupra vieții locuitorilor lor. Ultimele pagini ale revistei cuprind 25 de fotografii ale marelui poet spaniol.

Arheologie

Un grup de arheologi din Bonn au identificat, datorită simțului olfactiv al unui cîine, trei morminte din epoca merovingiană, de la sfîrșitul secolului VI sau începutul secolului VII e.n., descoperite la Bad-Godesberg. Săpăturile au scos la lumină un sarcofag de piatră, conținînd un schelet complet și resturi de alte oseminte, ca și un coșciug de lemn, practic descompus, care se afla în imediata apropiere a primului. Ambele aparțin epocii merovingiene tîrzii. Merovingienii au format prima dinastie de regi franci, numele lor provenind de la regele Mérovée, cunoscut mai ales pentru participarea sa la victoria repurtată de generalul roman Aetius împotriva hunilor conduși de Attila (anul 451 e.n.). Dinastia merovingiană a domnit în Galia începînd de la sfîrșitul secolului V pînă în anul 751, cînd ultimul ei reprezentant, Childeric al III-lea, a fost înlăturat de la tron de nobilime, începînd, astfel, perioada carolingiană.

Călătorie

Cel mai gras om din lume – austriacul Albert Pernitsch, în vîrstă de 29 de ani, cîntărind 398 kilograme – a dat adevărate bătăi de cap funcționarilor de la compania niponă „Japan Airlines", în momentul îmbarcării sale într-un avion de linie pe ruta Frankfurt-Tokio . Albert Pernitsch, care semnase un contract cu o firmă japoneză privind realizarea la Tokio a unui scurt-metraj de publicitate, a trebuit ridicat la bord cu... o macara, pentru a ocupa, apoi, nu mai puțin de șase locuri la clasa întîi. Costul călătoriei „omului balenă", de 20 000 de dolari, a fost achitat de firma care îl invitase la Tokio.

Studii foarte recente arată că pentru femei fumatul e la fel de nociv, ca și pentru bărbați — sau chiar mai nociv.

În ciuda repetatelor avertismente asupra nocivității țigărilor, aproape 30 la sută din populația feminină adultă continuă să fumeze. Probabil nu e doar o coincidență faptul că, în 1985, pentru prima dată în istorie, cancerul pulmonar a depășit cancerul mamar pe lista principalelor cauze de deces în rîndul femeilor americane. Bărbații au înregistrat mult mai multe succese în renunțarea la acest obicei. Cele mai avide fumătoare — și poate, de aceea, și cele mai vulnerabile — sînt femeile tinere, aflate în primii ani de fertilitate.

Riscurile fumătoarelor

După al doilea război mondial, multe femei s-au apucat de fumat - la acea dată, un obicei predominant bărbătesc. Ceea ce ele nu puteau ști, atunci, era că problemele medicale, asociate în prezent cu fumatul, sînt net mai grave în cazul femeilor. Ca și fumătorii bărbați, femeile fumătoare întîmpină un risc crescut de cancer pulmonar - maladie care, anul trecut, a surclasat cancerul la sîn, trecînd pe locul întîi în lista formelor de cancer care provoacă cele mai multe decese în rîndul femeilor - precum și de emfizem, cardiopatii și atacuri de cord. Dar ele mai riscă, în plus, o serie de complicații specifice ale funcției reproductive, între care infertilitatea sau menopauza prematură. Mai mult, cercetări recente sugerează existența unei legături între fumatul în timpul sarcinii și malformațiile fătului, care pot persista și o bună parte din copilărie.

În 1955, cînd abia începea să se facă o legătură între fumat, incidența crescută a unor boli și rata înaltă a mortalității, în S.U.A., de pildă, 52 la sută din bărbați fumau, față de numai 24 la sută din femei. Astăzi, proporția bărbaților care fumează a înregistrat un recul net, fiind de numai 35 la sută, în timp ce în rîndul femeilor procentul e de circa 30 la sută. Cea mai mare creștere a numărului de fumătoare s-a înregistrat în rîndul femeilor aflate în primii lor ani de fertilitate - deci între 20 și 34 de ani. În ciuda vigorii sporite a „cruciadei anti-fumat", cam 20 la sută din fetele din ultimii ani de școală secundară fumează. „Dacă tendința actuală se menține", declara Donald Shopland, de la Oficiul american pentru fumat și sănătate, „femeile s-ar putea chiar să-i depășească pe bărbați în materie de fumat".

Femeile însărcinate fumează pentru doi

La început, mulți cercetători au crezut că femeile nu sînt supuse efectelor nocive ale fumatului; impresia s-ar fi putut datora faptului că, atît cancerul pulmonar, cît și cardiopatiile se manifestă după scurgerea mai multor decenii. Dr. William Cahan, specialist în chirurgie toracică la Centrul Oncologic Sloan-Kettering Memorial din New York, arată că, acum zece ani, raportul dintre numărul pacienților bărbați bolnavi de cancer pulmonar și cel corespunzător de femei era de 8 la 1. În prezent, el este de 1,5 la 1.

Conform unor cercetări recente, copiii femeilor care fumează în timpul sarcinii sînt afectați, atît înainte cît și după naștere. Copiii născuți din mame fumătoare sînt supuși riscurilor crescute de tulburări respiratorii, iar un studiu elaborat la Colegiul de medicină al Universității din Pennsylvania, în urma analizei a 53 000 de nașteri, a stabilit că, în rîndul copiilor fumătoarelor, riscul sindromului de moarte infantilă subită (SMIS) era cu 50 la sută superior. Alte tulburări se pot manifesta în copilărie. Un studiu britanic, elaborat în urma observării a 13 000 de copii în trei etape - la naștere și, apoi, la vîrsta de 7, respectiv 11 ani - a evidențiat că aceia născuți de mame care fumaseră 10 sau mai

„Protejați copiii nevinovați": un grăitor avertisment pentru mamele fumătoare

multe țigări pe zi în timpul sarcinii erau, în medie, cu trei pînă la cinci luni în urmă, față de copiii nefumătoarelor, atît în ce privește cititul, cît și matematica.

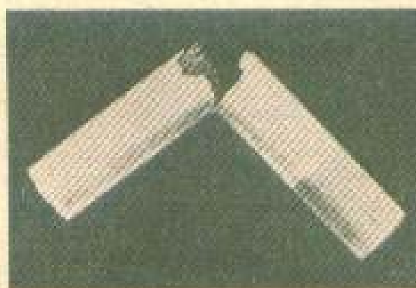
Alegere personală

Șeful Oficiului american pentru sănătate publică, dr. C. Everett Koop, notează că revistele pentru femei, care publică reclame de țigări, conțin prea rar articole informînd cititoarele despre consecințele nefaste ale fumatului asupra sănătății. De pildă, în 13 ani de existență, revista pentru femei „Ms." nu a publicat nici un reportaj dedicat riscurilor fumatului. Editoarea publicației, Gloria Steinem, ea însăși o fumătoare, susține că fumatul este, în esență, o problemă de alegere personală și de răspundere personală.

Există dovezi că difuzarea informațiilor are efect: cu cît o femeie este mai educată, cu atît este mai puțin înclinată să fumeze.

Potrivit Societății Americane de Oncologie, femeile care muncesc în afara căminului sînt mai înclinate să fumeze decît casnicele. Această constatare ar putea furniza explicația faptului că femeilor li se pare mai greu să se lase de fumat decît bărbaților. „Femeile sînt mai susceptibile să fumeze, ca reacție la stress, iar bărbații – din oboseală și plictiseală", afirmă Mary Sexton, profesor de epidemiologie și medicină preventivă la universitatea din Maryland. „Se găsesc mai ușor modalități de a atenua oboseala și plictiseala, decît de a elimina stressul".

Unele interesante studii recente sugerează că femeile metabolizează nicotina altfel decît bărbații, că ele sînt, fiziologic, mai sensibile și, de aceea, pasibile să dezvolte o mai mare dependență față de țigară. Evelyn Roper, în vîrstă de 42 de ani, funcționar de personal la spitalul Crawford W. Long din Atlanta, fumase cîte trei pachete pe zi pe parcursul majorității anilor ei de viață adultă, pînă cu patru ani în urmă, cînd s-a lăsat de fumat. „Noaptea plîngeam. Nu puteam dormi", declară ea. „Renunțarea a fost cumplită. Dar îmi luasem un angajament". Anul trecut, Roper a fost atît de afectată de pierderea slujbei, încît a reînceput să fumeze și a ajuns, curînd, din nou la trei pachete pe zi.

Motivul invocat de marea majoritate a femeilor pentru a explica incapacitatea lor de a se lăsa de fumat sau recidiva după renunțare este teama de a nu se îngrășa. 60 la sută din foștii fumători iau în greutate, și unele cercetări indică faptul că femeile se îngrașă mai mult decît bărbații. Atunci cînd o femeie susține că greutatea suplimentară solicită inima în plus, dr. Cahan, de la spitalul Sloan-Kettering, răspunde că, după părerea sa, ea ar trebui să ia în greutate peste 45 de kilograme, pentru a suferi un prejudiciu egal celui cauzat de fumatul unui pachet de țigări pe zi.

Studiile subliniind riscurile la care sînt supuși fumătorii se adună în teancuri tot mai compacte. Opoziția față de fumat în locurile publice – de la birouri pînă la restaurante și avioane – sporește și se extinde treptat în toate statele. Neîndoios, vor continua să existe atît femei, cît și bărbați care vor continua să fumeze, indiferent de pericolele care-i pasc. Dar, spre deosebire de acum 40 de ani, cînd masele de femei abia își aprindeau prima țigară, acum ele nu mai pot spune că nu sînt în posesia celor mai solide argumente contra.

Olga Gheorghe

Riscul nefumătorilor

Presa din R.F.G. relata, de curînd, hotărîrea Societății germane de cercetare de a considera fumatul pasiv drept o boală profesională care provoacă cancer. Această decizie a fost luată ca urmare a unor cercetări efectuate în R.F.G., fiind impulsionată însă de un caz prezentat în Suedia. Curtea Supremă din Stockholm a confirmat o hotărîre judecătorească, conform căreia îmbolnăvirea unei persoane nefumătoare de cancer pulmonar, care ani de zile a fost obligată să lucreze într-un birou în care se aflau fumători înrăiți, a fost recunoscută drept boală profesională.

Această decizie este pe deplin justificată din punct de vedere științific, deoarece, în urma cercetărilor, s-a constatat că, la cuplurile în care femeile sînt nefumătoare, iar bărbații fumători, cazurile de cancer pulmonar apar mai des la aceste femei decît la cele ale căror soți sînt nefumători.

În R.F.G., în urma cercetărilor făcute de Garfinkel și Auerbach, s-a confirmat această ipoteză, susținută fiind și de faptul că, de curînd, cercetările au dovedit existența în fumul de țigară a peste 40 de substanțe cancerigene, care, în mare parte, nu sînt inhalate de fumători, ci, transportate de curenții de aer, sînt inhalate de nefumătorii prezenți într-un anumit spațiu. Efectul cancerigen al fumatului pasiv a fost dovedit și în cazul experiențelor pe animale. În conformitate cu aceasta, începînd cu anul 1985, Comisia care se ocupă de efectul substanțelor nocive la locul de muncă, din cadrul Societății vest-germane de cercetări, a inclus, cu drepturi depline, pe lista substanțelor nocive de la locul de muncă care provoacă cancer și fumatul pasiv. Cu aceasta se introduce legea pentru protejarea nefumătorilor, în special la locul de muncă.

Recent, tribunalul federal al muncii a introdus o nouă interpretare a legii privind apărarea mediului înconjurător – din această categorie face parte, fără nici o îndoială, și fumatul pasiv – și anume: nu partea vătămată trebuie să dovedească pagubele ce i s-au provocat, ci cel ce vatămă trebuie să dovedească că nu el este cel ce poluează mediul înconjurător. Deoarece fumatul la locul de muncă este considerat o plăcere particulară fără o bază legală, asigurările sociale vor trebui să plătească eventualele daune provocate de fumatul pasiv.

Mari muzee ale lumii

„Orașul interzis"

Situat în centrul Beijing-ului, a fost cel mai mare palat imperial al Chinei, construcțiile sale, magnifice și grandioase, și multitudinea obiectelor de artă, pe care le posedă, făcînd din „Orașul interzis" unul din cele mai importante muzee din lume. În fiecare zi, un număr imens de vizitatori chinezi și străini îi trec pragul.

„Orașul interzis", palat imperial al dinastiilor Ming și Qing, a fost construit în anul 1420 din ordinul împăratului Chengzu (dinastia Ming). El are, deci, mai mult de 560 de ani de istorie. Sub dinastiile Ming și Qing a suferit mai multe incendii și a fost reconstruit de cîteva ori, dar, în ansamblu, el a rămas fidel planului inițial de la începutul dinastiei Ming, păstrînd încă acele construcții ce au fost realizate înaintea dinastiei Qing. Cetatea reprezintă cel mai vast și, în același timp, complet ansamblu de construcții antice nu numai din China, ci și din întreaga lume. Acest palat este expresia concentrată a tradițiilor arhitecturale chineze.

„Orașul interzis" ocupă o suprafață de 720 000 mp, construcțiile, în număr de 9900, întinzîndu-se pe o suprafață totală de 500 000 mp. El se situează pe axa centrală nord-sud a capitalei, mărginit de mai multe porți impozante — dintre care Poarta Duanmen (Poarta Frontală), Poarta Tian'anmen (Poarta Păcii Celeste), Poarta Zhengyangmen (Poarta centrală din Sud) — și profilîndu-se pe fundalul colinei Jingshan (Muntele cu Peisaje Minunate). Urmînd un plan tradițional, întregul spațiu este delimitat, la stînga, de Templul Strămoșilor (astăzi, Palatul de Cultură al oamenilor muncii); la dreapta, de Templul Pămîntului și al Cerealelor (astăzi, Parcul Sun Yat-sen); în fața Porții Frontale, sălile de audiență ale împăratului; iar, în dreptul Porții din Spate, Bazarul.

În „Orașul interzis", construcțiile sînt dispuse simetric față de un ax central, împărțindu-se în două categorii: curtea exterioară (destinată ceremoniilor) și curtea interioară (destinată activităților neoficiale). Ceremoniile se țineau în prima curte, situată între Poarta Wumen (Poarta de la Miazăzi) și Poarta Qianqingmen (Poarta Purității Celeste). Aici, planul arhitectural este caracterizat de ordine, spații vaste și

Balustradele de marmură albă

grandoare. Deasupra Porții de la Miazăzi (Poarta frontală) se găsesc cinci pavilioane, cunoscute sub numele de „Cele cinci păsări Phoenix". Aceasta este construcția cea mai înaltă a Palatului imperial. După ce treci de poartă, pătrunzi într-o curte enormă, străbătută de Rîul cu Apă de Aur, pe care îl poți traversa pășind pe unul din cele cinci poduri de marmură cu pilaștri sculptați. Prin Poarta Taihemen (Poarta Armoniei Supreme) ajungi în cele trei mari săli situate în centrul Palatului imperial: Sala Armoniei Supreme, Sala Armoniei Perfecte și Sala Armoniei Ocrotite. Sala Armoniei Supreme este cea mai mare construcție a Palatului: înaltă de 27 m și cu o suprafață de 2370 mp, are un aspect impunător. În această sală, cunoscută și sub numele de Sala cu Clopote de Aur, avea loc ceremonia încoronării noului împărat. Decorația somptuoasă a sălii, atît în interior cît și în exterior, era menită să reprezinte autoritatea absolută a Fiului Cerului. Mai reduse ca dimensiuni, Sala Armoniei Perfecte și Sala Armoniei Ocrotite slujeau drept încăperi de odihnă ale împăratului, acesta dînd, adesea, aici banchete în onoarea miniștrilor și generalilor săi. Aceste trei săli mari se continuă cu alte săli mai mici: Sala Gloriei Literare și Sala Bravurii Războinice.

Curtea interioară, delimitată de Poarta Purității Celeste și Grădina imperială, este trasată în linii mai pu-

Tronul Palatului Purității Celeste

Vizitarea Palatului imperial din „Orașul interzis"

țin somptuoase. Aici locuia familia imperială, aici rezolva împăratul problemele mai mărunte de administrație. Curtea se compune din șase grupuri de construcții, partea centrală cuprinzînd trei palate, în care se găsesc apartamentele imperiale: Palatul Calmului Terestru, Sala Unirii și Palatul Purității Celeste. În acesta din urmă, în afara dormitoarelor împăratului, se mai află o sală de audiențe și o cameră în care era depus, timp de cîteva zile, trupul neînsuflețit al suveranului. Sub dinastia Qing, începînd cu împăratul Kangxi, numele succesorului la tronul imperial era ținut secret; împăratul pregătea un decret relativ la transmiterea tronului, închizîndu-l într-o cutie aflată în spatele panoului orizontal ce stă agățat în mijlocul Palatului Purității Celeste, purtînd inscripția: „Suflet sincer și inimă dreaptă". Această cutie nu putea fi deschisă pentru a se citi decretul imperial decît după moartea împăratului. De o parte și de alta a acestor trei palate, se află cele șase palate de la răsărit și cele șase palate de la apus, locuite de împărăteasă și de concubinele imperiale. Pe axa răsăriteană — Sala Supremației Imperiale, Palatul Bătrîneții Liniștite, Palatul Cultivării Caracterului, Pavilionul Plăcerii și Longevității și Studioul Armoniei Cultivate. Pe axa apuseană se află Palatul Bunătății și Calmului și Palatul Bătrîneții Calme, în care locuiau împărăteasa mamă și concubinele imperiale. În afara palatelor amplasate pe aceste două axe laterale, mai există și apartamentele prinților, situate în alte cinci palate.

Stilul arhitectonic și arta decorativă a construcțiilor din „Orașul interzis" sînt fidele arhitecturii princiare tradiționale, căreia i se aduc modificări bogate și variate, păstrîndu-se, în același timp, trăsăturile esențiale. Acest lucru este vizibil în construcția acoperișurilor și în numărul mare de picturi multicolore de pe clădiri, din grădini și din teatre; se mențin detalii caracteristice, cum ar fi „dougong"-ul (un fel de consolă situată între vîrful unei coloane și o bîrnă transversală), plafonul cu chesoane, „chiwen"-ul (model antic de decorare a acoperișurilor).

În „Orașul interzis" se păstrează intacte nu numai construcțiile datînd din timpul dinastiilor Ming și Qing, ci și decorațiile interioare, care nu au suferit modificări majore, găzduind numeroase vestigii culturale. În perioada Chinei noi, au fost întreprinse lucrări

de restaurare, în conformitate cu planurile iniţiale ale oraşului imperial şi încercînd să reproducă, cît mai fidel posibil, diferitele aspecte ale vieţii Palatului, aşa cum apar acestea în decoraţiile, ornamentele şi mobilele de interior.

Sala Armoniei Supreme este decorată somptuos. În centrul ei, pe o estradă din lemn, alcătuită din şapte etaje suprapuse, se înalţă tronul imperial, aurit şi înconjurat de paravane şi vase în care se ardeau esenţe parfumate. Această estradă este încadrată de şase coloane aurite, împodobite cu dragoni; acelaşi motiv se repetă şi pe plafonul cu chesoane, reprezentînd un dragon ce înghite o perlă. În faţa sălii se găsesc 18 vase din bronz aurit, iar, la cele două extremităţi ale terasei, două broaşte ţestoase şi doi cocori din acelaşi metal, un cadran solar şi un mic chioşc de piatră în care se punea un vas pentru grîne. Toată această decoraţie simbolizează puterea imperială şi recoltele bogate, creînd o atmosferă grandioasă, solemnă şi, în acelaşi timp, misterioasă. Înainte de a intra aici ca să prezideze ceremoniile, împăratul petrecea cîteva momente în Sala Armoniei Perfecte, în care astăzi pot fi văzute şi două lectici imperiale. În cea de-a treia mare sală, a Armoniei Ocrotite, se ţineau marile banchete şi examenele susţinute de candidaţii la demnităţi imperiale.

Apartamentele împăraţilor din dinastia Ming erau amplasate în Palatul Purităţii Celeste. Începînd cu împăratul Yongzheng (1723—1735), acesta a servit drept sală de primire a înalţilor dregători şi a ambasadorilor străini.

Sala Unirii adăposteşte cele 25 de casete conţinînd peceţile imperiale, iar, mai departe, în Palatul Calmului Pămîntesc, locuinţă a împărăteselor din dinastia Ming, dar slujind şi drept loc de sacrificiu în onoarea zeilor în timpul dinastiei Qing, se pot vedea un cuptor şi un pat circular din cărămizi, încălzit prin podea, amîndouă reconstituite după modelul manciurian. Sala răsăriteană a palatului — camera nupţială — arată astăzi, reamenajată, aşa cum arăta în momentul fastuoasei celebrări a căsătoriei împăratului Guangxu.

Palatul Tinerelor Frumuseţi, unul din cele şase palate de la apus, păstrează decoraţiile realizate cu prilejul celei de-a 50-a aniversări a împărătesei mame Cixi (1835—1908), care obişnuia să asiste, ascunsă în spatele unei draperii în Palatul Hranei Spirituale, la dezbaterea problemelor de stat din ultima perioadă Qing. Camera apuseană a acestui palat este cunoscută sub numele de „Sala celor trei comori rare", împăratul Qianlong păstrîndu-şi, aici, cele trei tezaure. Toate sălile palatului conservă cu fidelitate aspectul şi funcţiile îndeplinite spre sfîrşitul dinastiei Qing. De altfel, o expoziţie cu vestigii din perioada Qing a fost organizată pentru a se putea cunoaşte mai bine viaţa palatului. Printre obiectele expuse se numără şi cîteva peceţi imperiale, instrumente muzicale folosite la curte, coroane şi costume ale împăraţilor şi împărăteselor, diferite arme.

Palatul imperial adăposteşte, de asemenea, peste un milion de obiecte de artă, constituind cel mai mare tezaur oriental. Numeroasele săli de expoziţie se pot împărţi în două categorii, o parte prezentînd obiecte de artă antice, iar cealaltă parte — o serie de tezaure unice în lume.

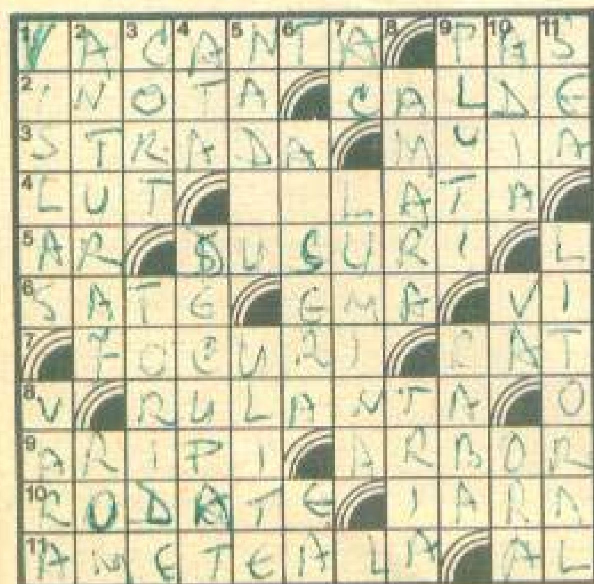
În prima categorie, Muzeul de Artă al Dinastiilor (în care, într-o ordine cronologică, pot fi urmărite dezvoltarea artei chineze pe o perioadă de cîteva mii de ani) cuprinde, la rîndul său, mai multe expoziţii de antichităţi: Expoziţia de produse ceramice şi de porţelanuri, Expoziţia de Bronzuri, Expoziţia obiectelor de artă artizanale din perioada Ming şi Qing (obiecte din jad, din diferite metale, din bambus şi din lemn, obiecte lăcuite, cloisonné-uri, sculpturi în fildeş), Expoziţia de pictură. De curînd, au fost deschise încă două expoziţii, una a Inscripţiilor vechi şi o alta a Celor patru comori ale cabinetului de lucru (hîrtie, pene de scris, cerneluri şi călimări).

În cadrul celei de-a doua categorii, Expoziţia Tezaurelor prezintă costume, servicii de masă din aur şi din argint, peisaje în miniatură şi alte obiecte preţioase folosite de împăraţi şi împărătese. Expoziţia de orologii şi cea de jucării cuprind obiecte fabricate în China sau europene, toate de o mare originalitate şi fineţe.

„Oraşul interzis" (transformat, în urmă cu 60 de ani, în Muzeul Palatului Imperial) se deschide, astfel, privirilor călătorului în întreaga sa splendoare, mărturie a mai multor secole de civilizaţie şi cultură.

M. Laura

Vara...

ORIZONTAL: 1) Repaus estival — Trecătoare... prin munţi. 2) A evolua în bazin — Zile de vară. 3) Refugiu citadin în sezonul estival — A încerca marea cu degetul. 4) Argilă — A se întinde la soare. 5) Începe arşiţa! — Răcoritoare... de sezon. 6) Detaşamentul campaniei de vară — Temă... eliptică! — Iunie...la romani! 7) Baze... de agrement — Nelipsit pe cărările de munte. 8) Scară care scuteşte efortul... la urcuş. 9) Vîslele imaculate ale mării de azur — Generator... de umbră. 10) Pregătite... pentru drum — Repetiţie. 11) Efect nedorit după o expunere prelungită la soare — Sfîrşit de sezon... estival!

VERTICAL: 1) Călător pe drumuri fără pulbere — Sezonul estival. 2) Mediu frecventat... în timpul liber — Esenţă... de ceai. 3) Adăpost mobil în excursiile estivale — Zile inundate de soare. 4) Fir — Încălţăminte de vară (masc.). 5) Alergător pe plajele australiene — Căi de comunicaţie în mediul rural. 6) A se amuza — Parteneră pentru... o ieşire la şosea! 7) Indicator — Podoaba zilelor de vară... dăruită de soare. 8) Perla Bărăganului, căutată în miez de vară — A selecţiona. 9) A aluneca pe ape — Mamaia... la figurat! 10) A bate precum briza mării — Început de vară! — Curs. 11) Stă pe spinarea calului — Solicitat din plin în sezonul estival.

Gh. Murgea

În mai 1910, observatorul din Bordeaux prezenta publicului această imagine a cometei

Biografia unei comete

Vreme de secole — și poate de milenii — era un țipăt de groază. Astăzi, un salut de bun venit abia disimulînd frenetica pregătire a primirii ce trebuia să i se facă.

De fapt, cometa Halley a venit, în acest an, a privit în goană nebună Pămîntul și s-a dus. Spre destinul ei de călător neobosit printre stele. Oamenii o vor revedea peste 76 de ani. Poate cu un an-doi în plus sau în minus. Dar cine nu poate să nu-i admire această mare punctualitate, dacă ținem seama de distanța de la care vine, de factorii care îi pot grăbi sau întîrzia puțin zborul în imensitatea cosmică, de „semafoarele" care s-ar putea să nu funcționeze în spațiul extraterestru la fel de corect ca cele ale unui mare oraș?

Cometa Halley ne-a vizitat, deci, în această primăvară, ignorînd, fără îndoială, faptul că, în momentul acela, Almanahul nostru se afla în plin proces de tipărire. Cititorii ne vor ierta, în consecință, că nu le putem oferi, aici, adunate și sistematizate toate datele noi pe care oamenii de știință au reușit să le obțină în urma acestei întîlniri cu cometa, date care au apărut, în schimb, în ziare și în emisiunile de radio sau televiziune. Dar ce vor oamenii de la cometă, presupunînd că este superfluă întrebarea pusă invers, adică ce ar dori să știe Cometa despre oameni și Pămîntul lor?

Soarele, Luna, diversele planete și constelații care ne privesc zi și noapte, de miliarde de ani, privindu-ne și observîndu-ne, au ajuns, probabil, destul de blazate pentru a mai fi surprinse de ceea ce se întîmplă pe Pămînt. Cu „doamna Halley", cometa, lucrurile stau altfel. Vizitîndu-ne atît de rar, practic o dată la un secol, ea înregistrează, poate, cu surprindere, marile schimbări produse în viața oamenilor, setea lor de a cunoaște, prin știință și tehnică, adevărurile genezei universului. De aici, și modul diferit în care a fost privită, de-a lungul vremii, în cursul circuitului ei infernal. Pe vremuri, apariția ei, neanunțată, semăna teroare. Și dacă perioada vizitelor sale se întîmpla să coincidă cu o epidemie, cu un război sau cu alte calamități, i se aruncau în circă toate relele; era considerată principala cauză a tuturor nenorocirilor. Situație revolută. Astăzi, cometa s-a banalizat. Un bulgăre de zăpadă murdară, un rebut căzut din lada cu gunoi a universului, un naufragiat al sistemului nostru solar și care se supune, ca un robot, legilor gravitației. Nici un pericol din partea ei nu mai pîndește Pămîntul. Și totuși.

Și totuși, este așteptată cu ardoare, este marele „Comet Show", este spectacolul efemer dar unic al aproape opt decenii. Deci, revenirea ei a fost și rămîne un eveniment. De astă dată, i s-a venit în întîmpinare cu sonde spațiale, i s-a fotografiat de aproape coada și nucleul, i s-a adulmecat urma. Vizita ei a costat o groază de parale, dar se spune că merită. Pentru că omul a nutrit mereu speranța, care-l însoțește mai fidel decît propria-i umbră, de a pătrunde în secretele originale și originare ale sistemului nostru planetar. De-a lungul vremii, au fost văzute sute de alte comete, mai frumoase, mai strălucitoare, mai impresionante. Dar cometa Halley este „a noastră", este impregnată de trecutul pămîntenilor, de istoria umanității. Grație savantului englez Sir Edmund Halley, oamenii au ajuns să o cunoască, să-i regăsească urma încă în antichitate, să-i prevadă, cu exactitate, vizitele. Călătorind în spațiu, ea traversează timpul. Și leagă, în același lung fir al procesului cunoașterii, pe Aristotel de Copernic, pe Kepler de Halley, pe toți aceștia de oamenii de știință contemporani.

În antichitate, oamenii s-au arătat descumpăniți de aparițiile bruște ale cometelor. Controversele ajungeau la certuri. Sînt oare cometele planete? Atunci, de ce au coadă? Sau, s-ar putea să nu fie decît simple iluzii, fenomene optice datorate reflexelor razelor luminoase? În secolul al IV-lea înaintea erei noastre, Aristotel considera că lumea este ierarhizată în conformitate cu cele patru elemente: pămîntul și apa de jur împrejur; aerul și focul. Toate acestea constituiau lumea sublunară a omului. Dincolo de ea? Acolo — credea el — există sfere invizibile pe care sînt fixați aștri luminoși. Cometele, în ce le privește, sînt exhalații ale Pămîntului, gaze seci și fierbinți care se aprind în mod firesc, urcînd spre foc. La începutul erei noastre, Seneca dădea o interpretare de geniu: cometele sînt corpuri în mișcare, care revin spre Pămînt la intervale imense, dar o singură viață nu ajunge pentru a putea fi studiate. Dar Seneca nu a fost crezut, astfel că tezele lui Aristotel fac carieră două mii de ani, pînă la Renaștere.

În 1543, Copernic infirmă cosmologia lui Aristotel. Pămîntul nu este centrul universului. Și nu va trece mult timp pînă ce acest adevăr va fi acceptat. În 1577, astronomul danez Tycho Brahe notează diferitele poziții ale unei comete. Și are ideea să le compare cu cele observate de unul din colegii săi de la Praga. Dacă este cometa tot atît de apropiată ca Luna, ar trebui să se observe o diferență între cele două studii. Dar nu. La Copenhaga și la Praga s-au stabilit aceleași coordonate. Ca atare, cometa este mai îndepărtată de Pămînt decît Luna, ea nu este un fenomen terestru. Dar și această idee trebuie să-și aștepte, ani de zile, recunoașterea.

În 1601, Kepler, asistentul lui Copernic, descoperă că planetele descriu elipse. Edmund Halley își pune întrebarea ce se întîmplă în acest caz cu cometele? Halley pornește de la o intuiție: forța care atrage o planetă spre Soare scade în proporție inversă cu pătratul distanței. Rămîne ca lucrul să fie demonstrat. El se duce la Cambridge și pune prietenului său Isaac Newton întrebarea: care ar fi mișcarea urmată de o planetă supusă unei asemenea forțe? O elipsă, răspunde Newton, care a și demonstrat faptul. Forța care face să cadă, de pildă, merele, este aceeași care determină mișcarea planetelor. Halley îl va ajuta, apoi, pe Newton să-și scrie monumentala operă asupra gravitației universale.

Dar să ne întoarcem la comete. În 1680 își face apariția fulgerătoare o cometă superbă. În 1682, o alta. Mai puțin strălucitoare. Dar Halley este intrigat: orbita ei este absolut identică cu aceea a cometelor observate în 1531 și în 1601. Și căutînd în arhive, descoperă aceeași identitate și la cometele semnalate în 1456, 1378 și 1301. Intervalul mediu dintre aceste date, circa 76 de ani. Halley a înțeles — este vorba de aceeași cometă. Intuiția lui Seneca se confirmă, legile gravitației ale lui Newton — la fel. „Pot prezice cu certitudine că reîntoarcerea cometei va avea loc în 1758", anunța Halley. Și lumea așteaptă. Este în joc însăși reputația științei. Dacă Halley a avut dreptate, va fi un triumf al rațiunii. Dacă s-a înșelat...

Și iată că a sosit anul 1758. Trece o lună, două, mai multe, și cometa nu apare. Unii savanți susțin că nu va reveni și pun la îndoială legile gravitației. Alții se oferă să recalculeze pozițiile anterioare ale cometei. După șase luni de calcule istovitoare, se ajunge la concluzia revelatoare: cometa a fost întîrziată de Saturn și Jupiter. Dar va veni.

Și a venit în seara de Crăciun. Frenetică jubilație în lumea științei. Pentru prima oară s-a prezis întoarcerea unei comete. Newton a avut dreptate: lumea ascultă de o forță universală căreia i se supun și astrele. Cu sau fără coadă, în 1835, iat-o din nou, salutată de mari telescoape. În 1910 este pentru prima dată fotografiată. Coada cometei, se arată, este formată din materia sa

Prima fotografie transmisă de sonda spațială „Giotto", pe cînd se afla la o distanță de 750 000 km de nucleul cometei. Culorile nucleului cometei, așa cum apăreau în imaginea recepționată, erau: în centru, galben, apoi inelele următoare - verde, roșu, albastru, verde închis și roșu închis. „Giotto" a realizat peste 3 500 fotografii, de la distanțe din ce în ce mai mici față de nucleul cometei Halley

Misiunile „Vega"

„Vega-1" și „Vega-2" — misiune îndeplinită. Pe măsură ce se apropia, spre cometa Halley au fost trimiși cercetași s-o adulmece, să-i smulgă date noi, necunoscute încă, să înlesnească marea premieră a fotografierii ei din apropiere de către stațiile automate sovietice „Vega-1" și „Vega-2" și sonda spațială vest-europeană „Giotto". Începutul l-au făcut chiar aceste stații sovietice, lansate la 15 și 21 decembrie 1984, urmate, în vara lui '85 de „Giotto", de două aparate lansate de agenția spațială japoneză și de sondele spațiale americane „Pioneer 12" și „ICE". Au fost obținute o serie de date, insuficiente, totuși, pentru elucidarea misterului stelei călătoare.

La începutul lui martie, anul acesta, „Vega-1" și „Vega-2" au trecut la cea mai spectaculoasă misiune a lor. „Halley" venea cu o viteză de 170 000 km pe oră; cele două stații interplanetare zburau spre ea cu 110 000 km pe oră. „Vega-1", prin camerele sale de luat vederi, și-a început emisia în direct la 4 martie, cînd se afla la 14 milioane km de cometă. La 6 martie, distanța s-a micșorat pînă la mai puțin de 10 mii km: fericiții pămînteni care au recepționat atunci transmisia putînd vedea însăși imaginea nucleului cometei. Dimensiunea sa? Un „bulgăre" de 3—5 km, învelit într-un cojoc de gaz prăfos în grosime de 50 mii km și o coadă de plasmă subțire și rectilinie întinsă pe milioane de km. Ce minunat arăta cometa pe ecranele color ale televizoarelor! O simfonie de culori — alb, galben, verde, albastru, violet. Calmați-vă extazul — au spus, însă, oamenii de știință. Ceea ce ați văzut erau imaginile cometei privită de camerele de luat vederi în diversele zone ale spectrului optic. În realitate, „Halley" este monocoloră.

Bun. Și în afară de culoare, ce s-a mai aflat? Deși majoritatea datelor furnizate de stații se află încă în plină descifrare și decodificare, se știe că o serie de informații noi vor aduce lămuriri prețioase referitoare la analiza chimică și izotopică a atomilor, ionilor, moleculelor din învelișul de gaz și de praf, la procesele fizice ce au loc în coama cometei, la cîmpul magnetic de la periferia ei. Datele furnizate de cele două „Vega" arată, apoi, că fluxul de praf cosmic este de zece ori mai mic decît se credea și că particulele mici de materie nu sînt chiar atît de mici. Dar, fără îndoială, vom mai afla multe altele. Pînă atunci, să menționăm, aici, că „Vega-1" și „Vega-2" au considerat o datorie de onoare să ajute și, eventual, să piloteze spre cometă sonda spațială vest-europeană „Giotto".

vaporizată de Soare. S-a terminat cu teama, cu superstițiile. Cezar nu a fost asasinat din pricina unei comete, și nici cucerirea Angliei de către normanzi nu i se datorează ei. Dar — un moment! — să nu ne grăbim. Camille Flammarion anunță, imprudent, că este posibil ca Pămîntul să traverseze cometa. Lipsiți de oxigen, oamenii se vor sufoca. Sau vor pieri otrăviți de gaze naturale. Cei mai naivi și sperioși se închid în pivnițe. Alții înghit pilule pentru a preveni un dezastru. Alții așteaptă în lacuri și riuri pentru a nu fi pîrjoliți. Dar, după cum se știe, nu s-a întîmplat nimic.

Totuși, ce sînt cometele, de unde interesul acesta uriaș pentru acești naufragiați de gheață, care strălucesc în apropierea Soarelui nostru? Astrofizicienii văd, în comete, memoria înghețată a universului. Contemporane cu nașterea sistemului solar, cometele au păstrat în ele materiile originare. A le observa înseamnă a te cufunda în trecutul lumii; a le diseca înseamnă a face arheologie, a dezvălui adevăruri din antichitatea macrocosmosului.

O cometă, vagabond al spațiului, este, departe de Soare, doar un bulgăre de zăpadă murdară, de un diametru ridicul (la scara cosmică): abia cîțiva kilometri. Ea călătorește pe orbită eliptică în interiorul sistemului nostru solar. La intervale regulate, 76 de ani pentru cometa Halley, aceste fantome de gheață se apropie de Soare și de periferia Pămîntului. Este momentul cînd se metamorfozează în astre superbe. Pe măsură ce se apropie, în cursa lor nebună spre Soare, ele devin tot mai strălucitoare. Nucleele cometelor, aceste mingi de zăpadă și rocă, se sublimează: materia care le compune trece de la starea solidă la starea gazoasă. Cometa îmbracă, atunci, haina ei de lumină. Apare, întîi, un balon strălucitor, o coamă ce acoperă nucleul. Apoi, astrul se decorează cu două cozi. Cea mică conține praful scăpat din nucleu; cea mai frumoasă, care poate atinge o lungime de mai multe milioane de kilometri, este un roi de particule ionizate. Acest panaș nu urmează cometei, ci se deplasează în funcție de vîntul solar. Aprinderile survenite și atît de spectaculoase ale cometei epuizează puțin cîte puțin rezervele de materie ale nucleului. La capătul a cîteva mii de asemenea focuri de artificii siderale, cometele mor. Unele se sparg în mai multe bucăți, care se pierd departe, foarte departe, în sistemul solar. Altele se „sinucid", aruncîndu-se în Soare. În ce privește cometa Halley, care este „tînără", nici un pericol deocamdată. Potrivit calculelor experților, ea posedă destule rezerve pentru a-și repeta „show"-ul în vecinătatea Pămîntului, pentru întreg mileniul următor. Și chiar mai mult.

Cometei Halley îi revine, însă, un merit de o adîncă semnificație în zilele noastre. Ea a stimulat colaborarea între oamenii de știință din diferite țări, punînd în valoare importanța unei asemenea conlucrări pentru viitorul științei, pentru viitorul cunoașterii umane, pentru civilizația de mîine. Dacă acest gen de colaborare ar prolifera, extinzîndu-se în domeniile nevralgice ale conviețuirii internaționale, lumea ar avea de cîștigat o nouă lume.

George Serafin

„Giotto" — cu prețul propriei sale existențe

Misiune periculoasă. „Giotto" trebuia să se apropie pînă la 540 km de nucleul cometei, să străpungă norul de praf și particule ce învelesc nucleul și, în tot acest interval, să transmită spre Pămînt fotografii și informații. Misiune importantă. Pentru că, susțin oamenii de știință, studierea vechimii nucleului cometei și a compoziției prafului înconjurător poate confirma sau infirma diferitele ipoteze despre originea sistemului nostru solar. Sonda vest-europeană trebuia, deci, să întocmească certificatul de naștere al sistemului nostru, de acum 4,5 miliarde de ani.

„Giotto" a beneficiat în fantastica sa aventură de cele peste 100 de mii de comenzi electronice pentru a realiza 300 de manevre diferite care să-i înlesnească apropierea de cometă din unghiul cel mai potrivit, comenzi transmise de „Vega-1" și „Vega-2". O serie de stații de recepție repartizate pe cele cinci continente aveau misiunea să urmărească misiunea lui „Giotto". Va supraviețui oare, cînd praful care înconjoară cometa va lovi sonda cu o viteză de 50 de ori mai mare decît cea a unui glonte? La o asemenea viteză, un fir de praf cîntărind doar o zecime dintr-un gram putea străpunge platoșa de aluminiu pe o grosime de aproape 10 cm. Prima mare emoție a survenit cînd „Giotto" a trecut cu bine punctul de coliziune dintre unda de șoc formată de gazele emanînd din cometă și vîntul solar. Aceasta s-a întîmplat cu cinci ore înainte de momentul „marii întîlniri". În succesiune dramatică, cu 55 de minute înaintea punctului maxim al apropierii, s-a produs primul impact cu norul de praf. „Giotto" a rezistat eroic, cu toate că loviturile în carcasa ei se intensificau demențial, sonda ajungînd să primească 120 de lovituri pe secundă. La 14 martie, orele 00,03 GMT, „Giotto" a reușit să ajungă la doar 670 km de nucleul cometei. Și, între timp, transmitea spre Pămînt informații și fotografii, la un ritm de o fotografie la 10—14 minute, în primele ore dinaintea apropierii, și de cîte o fotografie la 4 secunde în ultimele minute și în timpul survolării nucleului. Imagini extraordinar de clare, care au uimit și încîntat pe savanți și specialiști.

Și apoi, s-a produs drama. La 10 minute și 58 de secunde după miezul nopții, cînd „Giotto" se afla la punctul cel mai apropiat de cometă, stația a fost brusc destabilizată, dezechilibrată, scoasă din traiectorie, iar semnalele au încetat. La două stații de urmărire din Australia semnalele au fost receptate, dar fără imagini, la două intervale de 25 de minute. Au fost, probabil, ultimele tresăriri de conștiință ale lui „Giotto" din timpul agoniei.

„Giotto" și-a făcut din plin datoria, reușind să transmită kilometri de înregistrări și 3 500 de imagini. S-a confirmat, potrivit unor savanți, că nucleul cometei ar avea forma unei alune americane sau a unui cartof, teză pusă însă la îndoială de unii oameni de știință australieni. Se pare că o parte a nucleului este însorită, iar cealaltă în umbră, și mai mult, un analist în imagini crede că în nucleu există ceva care ar semăna a munți sau coline și un crater. Multe alte informații valabile s-au aflat în legătură cu compoziția nucleului (gheață, apă, carbon, oxigen, hidrogen, fier, cupru, nichel, cobalt etc.), cu temperatura acestora sau cu norul de praf și unda de șoc.

Acum, momentul este al descifrării integrale a datelor obținute privind cometa „Halley". Și prin ele, despre noi, pămîntenii. În anul 1301, pictorul italian Giotto i-a imortalizat trecerea pe pînză. În 1986, sondele spațiale pămîntene au „prins-o" în imagini fotografice de mare claritate, în color. Ce se va mai întîmpla oare la viitorul rendez-vous al cometei cu Terra, în anul 2061?

În lumea podurilor

Există, desigur, sintagma „podurile lumii", care ne creează imaginea, mai curînd cantitativă, a nenumăratelor poduri construite odinioară sau în zilele noastre, oriunde pe Terra. Există, însă, și ceea ce am putea numi „lumea podurilor", care ne introduce în fascinanta intimitate și diversitate a atmosferei pline de farmec și noblețe a acestor construcții-opere de artă.

Nu ne putem propune, aici, o antologie a podurilor; vrem doar să invocăm cîteva „superlative", ceea ce, sîntem siguri, va acredita ideea că podurile, alături de alte opere de construcție ale omului pe Terra, exprimă, într-un mod specific, vocația creatoare (nu numai de utilitate, ci și de factură estetică) a ființei umane, mesajul umanist al întregului său demers neîntrerupt pe această planetă miraculoasă.

Sînt poduri-miniatură și poduri-gigant, poduri suspendate pe lanțuri sau „agățate" de doi piloni uriași, aflați la distanță de peste 1 000 metri unul de altul; există aceste poduri din fier, din beton (uneori precomprimat, pretensionat) sau poduri alcătuite din grinzi metalice ori din tabliere uriașe puse cap la cap. Nu puține sînt podurile înălțate mult deasupra apei, uneori la sute de metri, în timp ce altele sînt acoperite, aducînd cu un tunel. Unele poduri au o dezarmantă simplitate în suplețe, dar cuceritoare, în timp ce altele sînt adevărate filigrane în fier, marmoră sau piatră. În sfîrșit, sînt poduri fără de care un oraș nu ar mai fi el însuși (Veneția, Leningrad), după cum altele nu au decît valoare strict funcțională.

Cine a văzut Parisul nu i-a scăpat, desigur, ocazia de a urca pe una din platformele Turnului Eiffel pentru a-și asigura, de acolo, o panoramă asupra podurilor Senei. Între acestea, impunătorul Pod al lui Alexandru al III-lea apare ca o bijuterie minusculă. Cine ajunge la Leningrad este, fără îndoială, impresionat de miniaturile aruncate peste canalele interioare (de pildă, podul Bankov), dar rămîne de-a dreptul fascinat de spectacolul insolit, dar măreț oferit de ridicarea mastodonților din beton, construiți peste Neva. „Spectacolul" se petrece la ore fixe, de obicei la două noaptea, cînd, în timpul nopților albe, seara încă nu a luat sfîrșit, iar dimineața încă nu a început; acesta este impus de interese comerciale, de transport, ridicarea podurilor pe verticală avînd rostul de a lăsa vapoarele cu gabarit depășit să-și vadă de drumul lor spre mare. Zeci de mii de vizitatori ai orașului — după ce-și vor fi plimbat pașii prin Ermitaj sau prin catedrala Isakievski — iau noaptea cu asalt cheiurile Nevei, într-o continuă mișcare de la un capăt la altul, pentru a urmări ridicarea, rînd pe rînd, a tuturor podurilor. Insula Manhattan, cu spectacolul nu mai puțin fascinant al „sky-scraper"-ilor, nu ar putea face corp comun cu marele New York, dacă nu ar fi legată de continent prin faimoasele poduri, dintre care Brooklin și Washington pot fi socotite adevărate capodopere ale genului.

Dunărea însăși ar pierde ceva din noblețea și eleganța sa, din subtila și neîntrerupta curgere a apelor, dacă nu ar fi înnobilată de poduri; după cum cele patru orașe-capitale — Viena, Praga, Budapesta și Belgrad —, cărora Danubiul le conferă un plus de tandrețe, ar fi, la rîndu-le, știrbite, în frumusețea lor arhitectonică, în lipsa numeroaselor poduri care le „adună" la un loc, pe fiecare în parte, într-un ansamblu urbanistic-natural, armonios și echilibrat.

Cînd ne îndreptăm în goana trenului sau la volanul mașinii, de-a lungul impunătorului Canal Dunăre—Marea Neagră, pentru a ajunge

mai repede la soarele şi la apa mării, curgerea uşor învăluriță a apei ne odihneşte ochii şi ne umple sufletul de mîndrie; dar atenţia ne este atrasă, din loc în loc, spărgînd parcă monotonia canalului în sine, de splendidele arcuiri ale podurilor care înnobilează, ele însele, nu doar canalul, ci întregul peisaj înconjurător.

Dar Veneţia! Ar putea fi oare imaginată cu canale şi fără poduri? Peste Canal Grande a fost construit, încă în secolul al XVI-lea, Il Ponte Rialto (combinaţie de la cuvintele Rivo Alto), evident, la vremea aceea, din raţiuni pur comerciale şi de transport. Constructorii, probabil, nu şi-au dat seama că vor lăsa posterităţii o capodoperă a podurilor. Astăzi, nu se poate concepe o călătorie la Veneţia (unde, este drept, toate „drumurile" duc la Piaza San Marco!) fără a trece peste acest pod.

„Dispariţia" unui arhipelag!?

Un interesant sistem de poduri se află în construcţie în Japonia; el este menit a uni cea mai mare insulă a arhipelagului nipon, Honshu, de o altă insulă, Shikoku, despărţite prin Marea Interioară Seto. În partea de est, pe şoseaua şi calea ferată legînd oraşele Kobe (în Honshu) şi Naruto (în Shikoku), se construiesc două poduri, fiecare servind atît traficul rutier, cît şi cel pe calea ferată. Unul va uni insula Awajishimo — situată în Marea Interioară Seto — de Shikoku, pe distanţa de 2,6 km, fiind dat în exploatare în anul 1985; al doilea pod va uni partea de nord a insuliţei de Honshu şi va avea cea mai mare deschidere — 1 780 m. Acest pod, al cărui proiect a fost definitivat în anul 1984, va întrece cu 370 m cel mai lung pod suspendat existent astăzi în lume; el se va numi Akashi Kaikio şi va fi terminat abia la sfîrşitul secolului. În partea centrală a ţărmului insulei Shikoku, se construieşte un alt sistem de poduri (tot cu funcţionalitate dublă) pe ruta Kojima—Sakaide. Începute în anul 1978, lucrările la acest complex de poduri se vor termina în anul 1988; sistemul va cuprinde şase poduri de dimensiuni şi tipuri diferite, avînd lungimea totală de 3,4 km. Pentru realizarea lor, proiectanţii au ţinut seama de specificul traseului şi anume — existenţa unor minuscule insule pe care podurile le vor utiliza ca... piloni de susţinere. În sfîrşit, al treilea sistem de poduri se construieşte pe ruta Onimichi—Imabari şi va servi numai traficul rutier. Nu mai puţin de nouă poduri de diferite forme, tipuri şi lungimi vor fi aruncate peste ape, pentru a uni puzderia de insuliţe înşirate una după alta între cele două mari insule. Dintre acestea, unul a fost terminat în anul 1978, iar altul în 1983, cel de-al treilea fiind prevăzut să primească automobilele în anul 1988. Apoi, pînă la sfîrşitul secolului, alte şase poduri vor uni insuliţele întîlnite în cale. Prin construirea acestui complicat sistem de poduri, japonezii îşi vor vedea împlinit un vis mai vechi, şi anume de a uni toate cele patru mari insule prin legături stabile, eficiente sub raportul traficului, sigure în exploatare şi, evident, originale ca formule tehnice şi soluţii constructive. În partea de sud, încă de mai mulţi ani, funcţionează un tunel de peste 18 km, ce leagă insulele Kyu-Shyu de Honshu; în nord, atît de controversatul şi ambiţiosul proiect Seikan s-a încheiat cu bine, abia în 1984, deşi punerea lui în exploatare era prevăzută iniţial pentru 1979.

Leningrad. Pod ridicat pentru înlesnirea traficului naval

Două poduri paralele

Există undeva pe Pămînt un pod de dimensiuni cu totul neobişnuite: el se numeşte Pontchartrain Causeway şi a fost construit peste lacul de la care şi-a împrumutat numele, situat în sudul statului Louisiana, în S.U.A., în imediata apropiere a oraşului New Orleans. Este un pod unicat, depăşind cu mult cele mai lungi poduri existente. Poate fi considerat o adevărată şosea pe care automobilistul şofează o jumătate de oră peste apa liniştită şi monotonă a lacului, pornind de la New Orleans spre numeroasele puncte de atracţie de pe malul sudic al lacului. Cele două poduri — pentru că, în realitate, sînt două construcţii paralele — constituie, în prezent, o entitate armonioasă, iar, din punctul de vedere al utilizării, nu pot fi concepute unul fără celălalt, fiecare fiind destinat circulaţiei într-un singur sens. Cei doi „fraţi gemeni" n-au fost, totuşi, construiţi în aceeaşi perioadă; primul, numit Podul din Sud sau Podul Vechi, are deja o vechime de trei decenii, fiind dat în exploatare în anul 1956; el asigură circulaţia de la nord la sud, pe o lungime de 38,355 km, iar lăţimea totală este de zece metri, din care nouă pentru circulaţia propriu-zisă a autovehiculelor şi cîte o jumătate de metru, de fiecare parte, ca suprafaţă de siguranţă. Podul Vechi este susţinut de 2 243 piloni. Cel de-al doilea, numit Podul din Nord sau Podul Nou, a fost dat în folosinţă 13 ani mai tîrziu, asigurînd circulaţia de la sud spre nord. În afara lungimii (mai redusă cu 76 m) şi a numărului de piloni susţinători, numai 1 500, toate celelalte caracteristici sînt identice cu ale primului; ambele au fost construite din beton precomprimat. Podurile în sine nu uimesc decît prin dimensiuni, dar, tocmai datorită acestora, ele sînt capabile să înlesnească legătura rapidă între zone aflate la mare depărtare în jurul lacului.

Peste lacul Pontchartrain au mai

fost construite şi alte poduri de dimensiuni mai reduse; unul, însă, are 16 km lungime.

Trecătoarea Simplon şi Podul Ganter

Fără să fie cea mai înaltă sau cea mai lungă din lume, trecătoarea Simplon este considerată cea mai veche cale de acces peste Alpi. Astăzi, ea constituie un segment al şoselei ce leagă Italia de Elveţia; are lungimea de aproape 43 km şi este situată, în întregime, pe teritoriul Elveţiei, între oraşele Brig şi Gondo din cantonul Valais. Numele i se trage de la Simplondorf — o localitate situată cam la jumătatea traseului, în punctul cel mai înalt al trecătorii, la 2 005 m altitudine.

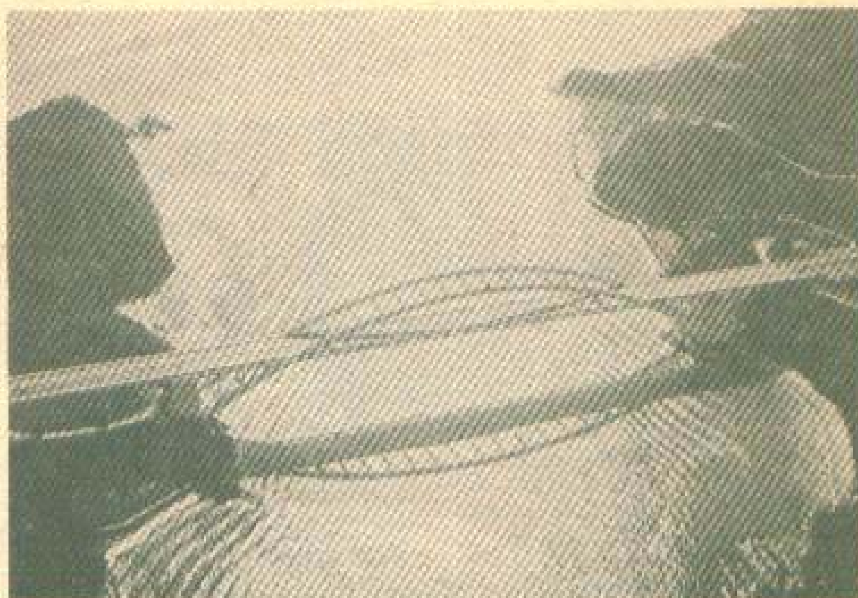
Încă din secolul I î.e.n. romanii au acordat o atenţie deosebită trecătorii, considerînd-o, în special în epoca lor de cuceriri şi expansiune, cea mai lesnicioasă cale de acces peste Alpi spre tărîmurile din nordul Europei. Părăsită de armatele romane, după stingerea puterii imperiului, trecătoarea a rămas, multe secole, în anonimat, degradîndu-se în cea mai mare parte. Mai tîrziu, Simplonul a devenit o componentă importantă a rutei comerciale dintre Franţa şi Bizanţ, constituind secole de-a rîndul cea mai frecventată cale peste Alpi. Puternica dezvoltare economică şi comercială a Europei secolelor al XVII-lea şi al XVIII-lea a determinat utilizarea din ce în ce mai intensă a şoselei.

În deceniul al şaselea al secolului nostru, traficul de călători prin Simplon atinge un volum de o sută de mii anual, iar circulaţia de autovehicule înregistrează aproximativ aceeaşi cifră. Puternica dezvoltare a noilor mijloace de transport, ca şi intensificarea traficului auto au demonstrat necesitatea adaptării şoselei la noile cerinţe de circulaţie şi transport.

Dintre toate lucrările inginereşti presărate de-a lungul întregului traseu al trecătorii, podurile reprezintă adevărate opere de artă. Una dintre lucrările de acest fel, terminată la sfîrşitul anului 1980, este podul peste valea Ganter (Ganterbrücke). Situat la aproape 10 km de Brig, el a fost construit în scopul evitării traseului pe firul văii, expus permanent pericolului de avalanşă. Simplu la prima vedere, podul prezintă o supleţe uimitoare, iar înălţimea la care se află (cel mai înalt pilon te trimite cu gîndul la un bloc de 40 etaje) îi asigură o sobrietate anume, fiind zvelt şi impunător. Sînt greu de bănuit soluţiile tehnice pentru fundaţii, ca şi cele pentru asigurarea unei puternice structuri de rezistenţă, care să-i confere podului, totodată, supleţe şi securitate în exploatare. Datorită dificultăţilor de construcţie, din întreaga sumă investită pentru modernizarea şoselei Simplon în această ultimă perioadă, numai Ganterbrücke a „înghiţit" a zecea parte, ceea ce nu este deloc neglijabil.

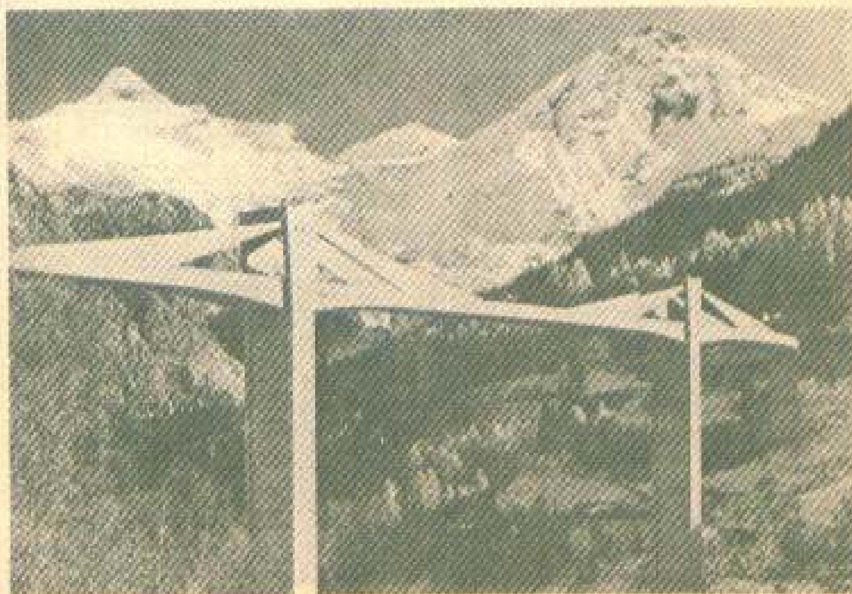
Podul face un „salt" de 678 m peste adînca şi sălbatica vale a rîului Ganter (aproape imperceptibil de acolo de sus) şi are o formă uşor arcuită pe orizontală şi la extremităţi. Lăţimea lui totală a fost proiectată şi realizată la nivelul maxim al întregului Simplon, respectiv 10 m. Pentru siguranţa traficului şi securitatea pietonilor, a fost construită, de ambele părţi, o balustradă înaltă, din beton, ceea ce se poate observa, de altfel, la mai toate podurile construite în zilele noastre. Ganterbrücke se află la o altitudine de 1 500 m şi oferă o frumoasă panoramă, în jurul lui înălţîndu-se munţi de 2 000—3 000 m. În imediata apropiere, nu departe de Monte Leone, înalt de 3 553 m, trece tunelul de cale ferată omonim.

Constantin Chifane-Drăguşani

Pod între două insule japoneze

Podul Ganter (Elveţia)

De la „Un american la Paris" la... mai mulţi americani la Paris

Toată lumea ştie că „Un american la Paris" este o celebră fantezie muzicală, compusă de nu mai puţin celebrul compozitor american Gershwin. Puţini ştiu, însă, că... mai mulţi americani la Paris este o realitate cît se poate de palpabilă.

Despre ce este vorba?

Fostul premier francez Laurent Fabius şi directorul firmei „Disney Productions", după semnarea acordului

Despre faptul că primul Disneyland din Europa, un imens parc de distracţie în stil american, va fi dat în folosinţă în anul 1991 în oraşul Marne-la-Vallée, la est de Paris. Un acord americano-francez a fost semnat la sfîrşitul anului 1985 de fostul şef al guvernului francez, Laurent Fabius, şi de Michael Elener, directorul general al lui „Disney Productions".

Cu toate că amănuntele acestei afaceri „monstruoase", cum o califică „L'Humanité", nu au fost făcute publice, se ştie că fostul guvern francez s-a angajat să pună la dispoziţia Societăţii „Disney Productions" 1600 hectare teren, în special din cel destinat agriculturii. Franţa a fost atrasă spre această afacere de dorinţa de a reîmprospăta acţiunile financiare prin introducerea capitalului american, dar şi de faptul că realizarea acestui grandios parc de distracţii va oferi de lucru, pentru o perioadă de cinci ani, unui număr de aproximativ 25 000 persoane.

În schimbul acestor facilităţi, la porţile Parisului va lua naştere o colonie în stilul culturii americane, aşa cum poate aceasta coborî printre francezi din filmele seriale, din video-casetele, dar şi din infrastructura de beton a unei asemenea societăţi de consum.

Se înţelege că opinia publică franceză, în primul rînd intelectualitatea, este ostilă unei asemenea afaceri, care urmăreşte americanizarea vieţii culturale franceze, cu consecinţe nu greu de prevăzut pentru tînăra generaţie. După inundaţia cu reclame şi seriale de televiziune de pînă acum, în februarie 1986 a intrat în funcţiune primul program de televiziune organizat după modelul televiziunii de peste Atlantic.

„Disneylandul" francez va fi o continuare a operaţiunii începută cu acest program. Pe bună dreptate, ziarul „Le Matin de Paris" se întreabă, cu teamă, dacă „acest Disneyland nu va deforma tînăra generaţie.".

„Chiar n-a găsit statul francez un mod mai bun de a investi?", se întreabă ziarul „Libération". Şi tot el răspunde: „Este vorba despre miliarde de dolari, singura unitate de măsură serioasă a epocii noastre".

A. Nicolae

Elvis Presley din nou în actualitate

Elvis Presley în anii de glorie. A murit de 9 ani. În ianuarie ar fi împlinit 50 de ani.

Se vor împlini, la 16 august 1986, nouă ani de la moartea lui Elvis Presley, celebrul cîntăreţ american de rock. Cu toate acestea, popularitatea lui continuă să cunoască cote dintre cele mai înalte. Numărul admiratorilor muzicii lui este în creştere. La fel ca şi al vizitatorilor care vin zi de zi la Graceland, din Memphis, locul în care Elvis a trăit, unde a murit şi unde este înmormîntat.

Vizitatorii, tineri şi bătrîni, se opresc cîteva clipe în faţa mormîntului lui ascultînd cuvintele ghidului, o fată tînără: „Unii oameni cred că acolo jos, în mormînt, există o încăpere în care Elvis continuă să trăiască. Şi tot ei mai cred că, din cînd în cînd, Elvis ia un periscop şi se uită să vadă care dintre admiratorii lui de odinioară i-au rămas credincioşi..." Mă rog, chestie de reclamă. Fapt este că moartea lui Elvis a fost cît se poate de autentică, pe cît de neaşteptată, pe atît de şocantă. A fost găsit întins pe podeaua uneia din prea multele încăperi ale vilei sale din Graceland. La autopsie, doctorii de la spitalul local au găsit în corpul lui o mare cantitate de sedative, barbiturice şi droguri.

Anul acesta, în ianuarie, Elvis ar fi împlinit cincizeci de ani, prilej de aducere aminte pentru toţi cei care

au cîştigat de pe urma lui şi care mai cîştigă. Au fost editate cîntece încă neştiute de lume, au fost realizate programe speciale pentru televiziune în care a apărut cu mare succes fosta lui soţie, Pryscilla. Au fost vîndute cu sume incredibile — 2 500 dolari — statuete de porţelan, reprezentîndu-l pe Elvis Presley. O noutate de ultimă oră a constituit-o un serial de desene animate, al cărui erou se numeşte Elvis.

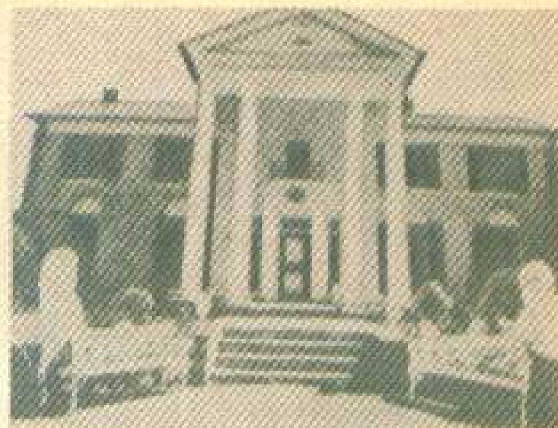
Executorii testamentari ai lui Presley au fost siguri că vor scoate milioane frumuşele din aceste acţiuni. Aşa cum s-a şi întîmplat. Joseph Roscoff, şeful întregii acţiuni, a precizat, însă, pentru cine a vrut să-l creadă, că scopul principal al acestor manifestări a fost de a-l reînvia pe Elvis din epoca lui de glorie şi nu rezolvarea unor probleme de natură financiară.

Cu puţin timp mai înainte, s-a constatat că problemele băneşti ale lui Elvis Presley au fost prost administrate şi că de aceasta se face vinovat Tom Parker, managerul lui Elvis. Avocatul Tual Blanchard din Memphis, care a anunţat acest lucru, a declarat: „În baza contractului din anul 1973 pentru editarea, de către R.C.A., a discurilor cu muzica lui Elvis Presley, colonelul Parker a primit 6,2 milioane dolari, ceea ce reprezintă cu 1,5 milioane dolari mai mult decît a încasat Elvis!"

Procurorul şef al statului Tennessee i-a sfătuit pe moştenitorii lui Presley să-l dea în judecată pe colonelul Parker, dar acesta a reacţionat prompt, chemîndu-i el în judecată pe baza unor acte moştenite de la cîntăreţul decedat. Aflaţi în dificultate, moştenitorii au apelat la serviciile lui Joseph Roscoff, care avea o faimă excelentă în lumea muzicală, el fiind, printre altele, cel care s-a ocupat de problemele financiare ale unor formaţii muzicale ca „The Who" şi „Rolling Stones".

Fosta sa soţie – Pryscilla

Vila Presley, din Graceland, vizitată de milioane de turişti

Pînă la această dată, Roscoff nu mai rezolvase un caz de asemenea dificultate. După zeci de şedinţe la care au luat parte zeci de jurişti, a fost realizat un acord. Parker a fost de acord să-şi retragă toate plîngerile şi să renunţe la toate drepturile, care-i asigurau calitatea lui de manager, iar moştenitorii s-au angajat că nu-l vor urmări pe Parker prin justiţie, în pofida părerii avocaţilor că ar cîştiga un eventual proces.

Întrebarea pe care şi-o pun mulţi americani admiratori ai „regelui rockului" este dacă sumele vor creşte în contul urmaşilor lui Elvis, cu alte cuvinte dacă el va continua să fie la modă şi într-o epocă în care blugii şi adidaşii au pus stăpînire pe tînăra generaţie. Jack Soden, cel care în anul 1983 a aranjat vizitele la Graceland a peste o jumătate milion de admiratori, este de părere că da. Executorii testamentari ai lui Presley l-au angajat, în urmă cu patru ani, pe acest bancher din Kansas City pentru a pune pe picioare un program complex care să facă din Graceland o atracţie turistică permanentă.

Planul lui Soden s-a bucurat şi se bucură în continuare de un mare succes. În prezent, vila lui Elvis este vizitată de un număr mai mare de turişti decît reşedinţa fostului preşedinte al SUA, Thomas Jefferson, pînă acum unul dintre locurile de maxim interes turistic, care deţinea recordul de vizitatori.

Soden a declarat unui corespondent al ziarului „Telegraph Sunday Magazine" din Londra, cu ocazia vizitei acestuia la Graceland: „Cultul lui Elvis este mereu viu, el trăieşte încă în inimile americanilor. A fost o perioadă, după moartea lui, cînd a fost etichetat drept morfinoman, dar astăzi se pare că lumea se interesează mai mult de muzica şi cîntecele sale, decît de viaţa lui particulară... Anul trecut, numărul vizitatorilor a fost atît de mare, încît o bună parte dintre ei nu au ajuns să viziteze vila lui Elvis. Momentan, putem satisface circa 5 000 turişti zilnic. Credem că, în viitor, vom reuşi să creştem acest număr prin prelungirea programului zilnic de vizite..."

Nicolae Nicoară

Traversare

Înotătorul peruan, Daniel Carpio, care a împlinit, în martie trecut, respectabila vîrstă de 76 de ani, a început antrenamentele, la Lima, pentru a încerca să traverseze, pentru a treia oară, Canalul Mînecii. Carpio, care a mai realizat deja de două ori această performanţă şi care a traversat, de asemenea, de trei ori Rio de la Plata, îşi propune să încerce un nou drum peste Canalul Mînecii, la 28 iulie. Antrenamentele sale includ înot, gimnastică, alergare de fond şi, bineînţeles, un permanent control medical. Înotătorul peruan a fost campion al Americii de Sud în 1934, la probele de 100 şi 200 m (spate). A traversat pentru prima dată Canalul Mînecii la 28 iulie 1947, pe cînd avea 37 de ani; a făcut-o a doua oară în 1951, în cadrul unui maraton acvatic. La 67 de ani a traversat Rio de la Plata, înotînd aproape opt ore. Daniel Carpio este, în prezent, profesor de înot la un club sportiv. Dacă, la 28 iulie, va reuşi în noua sa încercare, va fi cel mai în vîrstă „campion al traversărilor acvatice".

În munții Vosgi, din nord-estul Franței, pădurea prezintă deja „sindromul de anxietate"; în cîțiva ani, ea poate să dispară

O, brad frumos...

● Ce ucide pădurile din Europa? Trebuie să fie ceva în aer... ● „Sindromul de anxietate" al arborilor ● Unu plus unu fac trei...

Boala lovește selectiv, dar cu efecte devastatoare. În cazul molidului, ramurile de un verde închis se pleacă, mai întîi, istovite de vlagă. Mai tîrziu, de la cinci săptămîni pînă la trei ani, pe crengi apar pete galbene, apoi maronii. Acele copacului ros de boală cad unul după altul, fără ca, între timp, să mai crească altele noi. Molidul rămîne pleșuv la vîrf, și pare pipernicit, cu crengile superioare atîrnînd în afară, ori înălțîndu-se spre cer, ca un cuib de barză. În lupta sa disperată pentru supraviețuire, copacul poate da naștere unui număr excesiv de conuri și unor așa-numiți „muguri de anxietate" — niște crenguțe minuscule care cresc neregulat în jurul ramurilor. Rădăcini și trunchiuri încep să se strîmbe și să dea înapoi. În cele din urmă, seceta, înghețul, insectele și paraziții îi vin de hac plantei secătuite, care rămîne ca un deget descărnat îndreptat spre cer.

În Europa, locuitorii Republicii Federale Germania vorbesc despre **Waldsterben**, adică sindromul pădurii muribunde. Fenomenul nu se limitează, însă, doar la această țară. Oamenii de știință din RFG au fost primii care, încă din anul 1980, au identificat această boală misterioasă; de atunci, ea s-a răspîndit, secerînd păduri în țări îndepărtate una de alta, cum sînt Suedia și Italia. Boala a avansat și în rîndul diferitelor clase de copaci, atacînd atît coniferele — bradul, molidul și pinul, cît și foioasele — de tipul fagului și stejarului. În concluzie, Europa este amenințată cu una dintre cele mai grave degradări ale mediului înconjurător din timpurile moderne.

În Franța, numai 5 000 de hectare de păduri au fost grav atinse, dar alte 30 000 de hectare dau semne de deteriorare. Cel mai rău loviți au fost Munții Vosgi din partea de nord-est a Franței, unde un copac din cinci este bolnav sau pe moarte, și masivul Jura, spre sud, cu 11 la sută din copaci afectați. În pădurile de la Vallombrosa (Italia), la sud-est de Florența, aproape 8 000 de copaci s-au uscat sau sînt măcinați de boală. „În 1982, — declară Fabio Clauser, administratorul Rezervației naturale Vallombrosa —, fagii au dat semne de boală. Un an mai tîrziu, bradul roșu, iar azi toate speciile dau aceleași semne. Trunchiurile muribunde arată ca un cimitir de război."

Situația cea mai dramatică se înregistrează, însă, în Republica Federală Germania, unde, în 1982, doar 7,7 la sută din cele 7,4 milioane de hectare acoperite cu păduri erau vizibil afectate. Un an mai tîrziu, 34 la sută din copaci suferiseră de pe urma căderii frunzelor sau acelor, or din cauza decolorării. Anul trecut, aproape jumătate din terenurile împădurite acuzau simptome de boală. În partea sud-vestică a acestei țări, în faimoasa Pădure Neagră, 75 la sută din copaci au murit sau sînt bolnavi.

Epidemia copacilor muribunzi a făcut ravagii în Europa, fiind la fel de necruțătoare ca și ciuma neagră din Evul Mediu și venind pe căi tot atît de misterioase ca și aceasta. Noua molimă a lovit tinerele vlăstare, dar și brazi seculari, secerînd chiar păduri întregi. Evoluția bolii a fost greu de stabilit. S-a crezut, mai întîi, că sindromul **Waldsterben** intervine după doi sau trei ani. Recent, s-au observat cazuri în care evoluția a fost fulgerătoare, de numai cinci săptămîni.

Explicațiile date pentru epidemie variază de la o schimbare ciclică a mediului înconjurător, pînă la o formă extrem de ciudată de „cancer" al copacilor. Probele cele mai concludente indică, însă, poluarea atmosferei, mai ales cu bioxid de sulf și oxizi de azot. „Poluarea atmosferică nu este, totuși, singura cauză" — este de părere profesorul Peter Schütt, de la universitatea din München. „Sindromul **Waldsterben** nu este, însă, posibil fără poluarea atmosferică."

De unul singur, bioxidul de carbon poate doar să vlăguiască vitalitatea copacilor; același lucru este vala-

Cu această sugestivă ilustrație a apărut un număr al revistei „Time", care consacră numeroase pagini primejdiilor care amenință pădurile Europei

bil și pentru oxizii de azot. Răul cel mai mare se produce, însă, atunci cînd cele două gaze reacționează unul cu celălalt în atmosferă. Purtate în aer de fumul industriilor, cele două substanțe se combină cu vaporii de apă pentru a forma acizii sulfuric și nitric — ploaia acidă — și, în prezența luminii solare, se transformă în oxidanți de tipul ozonului. Atunci cînd aceste noi combinații chimice cad pe pămînt sub forma zăpezii sau a ploii, sau plutesc prin păduri duse de vînt și ceață, efectul lor poate fi infinit mai nociv decît cel al ingredientelor care le-au compus. „Combinația dintre bioxidul de sulf și oxizii de azot nu este simplă, de tipul unu plus unu fac doi", observă Hans-Heinrich Vangerow, director silvic municipal al orașului Regensburg din R.F.G. „Este o combinație de tipul unu plus unu fac trei."

Ploaia acidă, sub forma unor particule uscate, fulgi de zăpadă și vapori de ceață, atacă copacii pe toate fronturile. Poluarea aeriană se așează, la început, pe coroana celor mai înalți copaci ai pădurii, care acționează ca un paravan natural în calea vîntului. Precipitația acidă se scurge în jos, spre sol, roade sistemul rădăcinilor și, în cele din urmă, neutralizează elementele nutritive de bază, cum ar fi calciul și potasiul, activînd metalele toxice — de pildă, aluminiul. O dată ajunsă pe frunze sau ace, ploaia acidă blochează funcționarea stomatelor, microscopicele deschizături care-i permit copacului să „respire". Procesul de fotosinteză este dezechilibrat și, în urma unor schimbări subtile în chimia internă a copacului, se produce decolorarea și îmbătrînirea prematură. În fine, ploaia acidă îndepărtează elementele nutritive vitale de pe frunze, astfel încît copacul moare încet de foame, fiindu-i paralizate sistemele respirator, circulator și „digestiv".

Nici această teorie nu este, însă, suficientă pentru a explica fiecare caz. Sindromul **Waldsterben** a fost semnalat în zone din Alpi unde solul calcaros ar fi trebuit să neutralizeze acizii. Mai mult decît atît, unii cercetători tind să creadă că nu ploaia acidă, ci oxizii de azot sau ozonul format de lumina solară sînt cei care paralizează funcțiile vitale ale copacilor, făcîndu-i vulnerabili la otrăvire și pierderea elementelor nutritive. „Ploaia acidă este parțial responsabilă", declară Adrian Meyer, de la Biroul Silvic Federal elvețian din Berna. „La mare altitudine însă, acolo unde lumina solară este mai intensă, ozonul este principalul ucigaș al copacilor."

Termenul „ploaie acidă" a fost folosit pentru prima dată de chimistul britanic Robert Angus Smith, în 1872, într-un tratat de 600 de pagini, în care examina corelația dintre cerul îmbîcsit de deasupra Manchesterului, în Anglia, și aciditatea ploilor din regiune. Măsurată pe o scară chimică de la 0 la 14 pH (de la cea mai acidă pînă la cea mai alcalină), ploaia acidă este definită ca o precipitație cu pH-ul sub 5,6. În majoritatea zonelor industrializate ale Europei, precipitațiile sub formă de ploaie acidă au ajuns la un pH între 4,5 și 5,5. În unele regiuni ale Italiei, de pildă, au fost înregistrate cote scăzute, pînă la 2,6, cu o aciditate mai mare decît cea a oțetului comestibil, al cărui pH este de 2,9.

În cea mai mare parte, poluarea se datorează profilului energetic specific Europei, unde combustibilii fosili cu un conținut bogat în sulf (cum este cărbunele) joacă un rol preponderent, ponderea energiei hidro-electrice fiind relativ mică, iar rezervele de petrol cu conținut scăzut de sulf sînt incerte.

Capriciile vîntului fac extrem de dificilă identificarea cauzei otrăvirii toxice. Coșurile fabricilor moderne — depășind 400 m în înălțime — pot să cruțe de poluare zonele înconjurătoare. Ele emit, însă, elemente poluante în straturile superioare ale atmosferei, unde acestea călătoresc pe „șosele cerești" for-

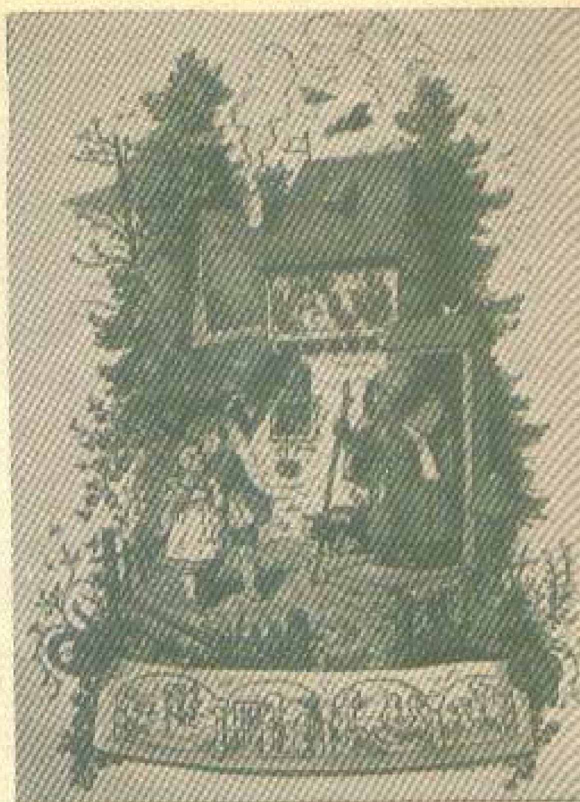
Păduri bavareze atinse grav de maladia poluării industriale. „Copacii mor în picioare"

mate de vînturi, care le poartă la sute şi sute de kilometri depărtare, uneori dincolo de graniţele ţării care le-a produs.

Cel mai dramatic exemplu de „curent poluant" vine din Marea Britanie, căreia nimeni nu-i contestă cumplita „onoare" de a fi cel mai mare producător de bioxid de sulf din Europa occidentală. Un raport emis în 1984 de Comitetul pentru mediul înconjurător al Camerei comunelor estimează că aproximativ 28 la sută din cele 5,1 milioane de tone de bioxid de sulf care se revarsă în fiecare an din coşurile uzinelor britanice sînt purtate de vînt spre alte ţări, mai ales spre cele scandinave. „Prietenii pămîntului" — un grup internaţional pentru protejarea mediului înconjurător — consideră că emisiile poluante din Marea Britanie sînt răspunzătoare, în proporţie de 14 la sută, pentru poluarea Suediei, şi 7 la sută pentru poluarea Norvegiei şi RFG. Oamenii de ştiinţă scandinavi consideră că ploaia acidă rezultată din aceşti curenţi a provocat deja o scădere cu 15 la sută a volumului materiei lemnoase.

Problema poluării „liber plutitoare" ţine atît de domeniul politic, cît şi de cel ştiinţific. Se poate ca o ţară să aibă puţine fabrici care să producă elementele poluante incriminate dar, cu toate acestea, pădurile să-i fie decimate din cauza poluării datorate unei ţări vecine. Copacii din Olanda sînt la fel de atinşi de boală, ca şi cei din RFG. Cu toate acestea, doar 23 la sută din bioxidul de sulf depozitat pe pămîntul olandez este produs înăuntrul ţării, în timp ce 26 la sută vine purtat, „pe aripile vîntului", din RFG unde coşurile fabricilor sînt mult mai înalte. În mod similar, Italia este mai poluată decît poluează ea însăşi. Aproximativ 2 milioane de tone de bioxid de sulf pătrund în această ţară dinspre Elveţia, Austria şi Franţa, în timp ce Italia le trimite înapoi acestor ţări 1,7 milioane tone de poluare pe deasupra Alpilor.

O naţiune poate fi victimă sau vinovată în privinţa poluării, şi acesta este elementul care, îndeobşte, îi influenţează politica în raport cu standardurile de poluare internaţionale. Victimele — mai ales ţările scandinave — fac eforturi de ani de zile pentru a aduce subiectul ploii acide în atenţia opiniei publice mondiale. Pe de altă parte, vinovaţii, cum ar fi Marea Britanie, ezită să adopte reglementări pentru combaterea poluării, deoarece s-ar vedea nevoiţi să facă investiţii fără să se bucure de beneficii deosebite.

Pădurea - cadrul lanţului de întîmplări din frumoasa poveste Hänsel şi Gretel. Şi al atîtor altor basme care ne-au încîntat copilăria

Această situaţie tradiţională a fost, totuşi, de curînd modificată de RFG. Veche oponentă a legilor de control al poluării, această ţară conduce în prezent atacul în campania pentru limite mai stricte ale emisiilor poluante. Motivul schimbării de poziţie: periclitarea propriilor păduri. „Pădurile muribunde îi afec-

Din nou despre deşert

Deşertul este peisajul dominant în sistemul nostru solar. Marte — un pustiu îngheţat; Venus — unul supraîncălzit.

Terra a reuşit să-şi păstreze oceanele şi să întreţină viaţa. Totuşi, o treime din suprafaţa lui este aridă. Pe ea trăiesc, însă, 720 milioane de oameni, adică o şesime din populaţia globului.

Deşertul reclamă azi mai multă atenţie. Omul a început să-şi dea seama de imensa bogăţie minerală pe care o conţine şi de enormul său potenţial de energie solară. Mulţi cercetători văd deşertul ca pe un ultim mare rezervor de spaţiu liber pe care omul l-ar putea face locuibil şi cultivabil cu ajutorul noilor tehnologii.

Mai întîi, însă, avem de luptat cu trecutul şi prezentul. Prea multe greşeli a făcut omul, locuitor al deşertului, mai ales la graniţele lui fragile.

În ultimii 50—100 ani, deşerturile s-au extins alarmant. Fenomenului i s-a dat numele de „deşertificare". Experţii O.N.U. apreciază că acestui proces îi cade victimă, în fiecare an, o suprafaţă egală cu cea a statului Maine (S.U.A.) şi că pămîntul în pericol de deşertificare, pe viitor, echivalează cu suprafaţa U.R.S.S., S.U.A. şi Australia luate împreună.

Se ştie că deşertul a fost creat de climă; mai nou însă a apărut un alt creator de deşert: omul.

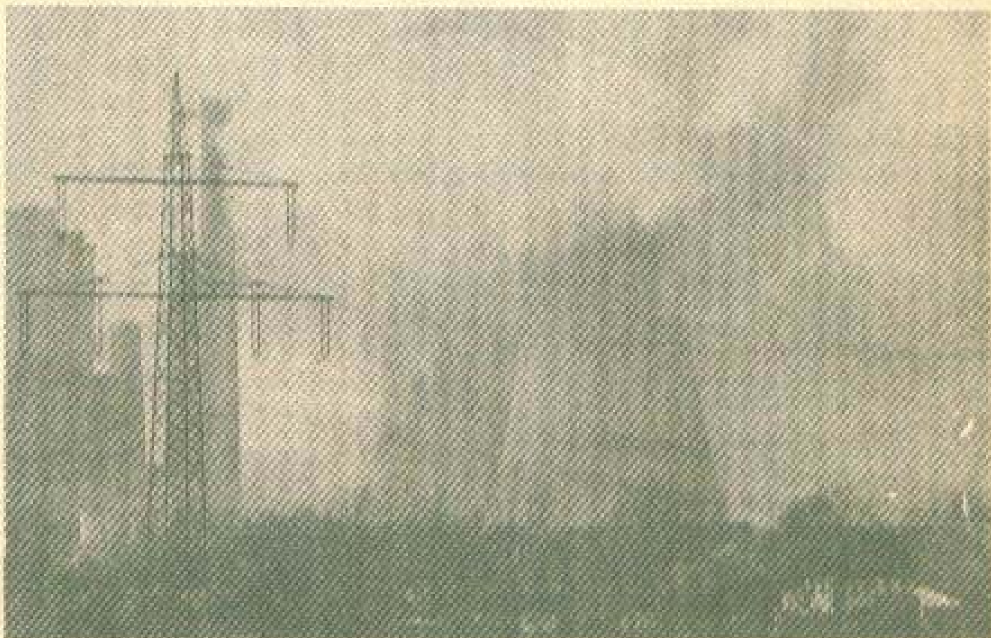
Naţiunile industrializate contribuie la creşterea concentrărilor atmosferice de bioxid de carbon şi compuşi chimici ce distrug ozonul şi pot antrena o supraîncălzire asemănătoare celei de pe Venus.

Terenurile împădurite ale lumii continuă să sufere pierderi semnificative, cererea de combustibil lemnos şi alte

tează pe vest-germani mai mult decît multe alte probleme", constată Peter Menke-Glückert, fostul şef al departamentului vest-german pentru mediul înconjurător. „Ei au sentimentul că pădurile sînt aproape la fel de importante ca propria sănătate."

Legătura intimă dintre locuitorii acestei ţări şi pădurile ei este, incontestabil, adîncă şi aproape de neînţeles pentru un străin. În ciuda predominanţei industriei grele şi a marii densităţi a populaţiei, pădurile din Republica Federală Germania acoperă o suprafaţă de 96 000 de mile pătrate. Aproape fiecare sat îşi are propria sa pădure — spaţiu al excursiilor de sfîrşit de săptămînă şi, deopotrivă, al contemplaţiei. O anchetă efectuată anul trecut în landul Baden-Württemberg, patria Pădurii Negre, arată că 17 la sută din locuitorii regiunii se plimbă în fiecare zi în pădure, 45 la sută în fiecare săptămînă şi 18 la sută în fiecare lună. „Locuitorii acestei ţări au avut dintotdeauna o atitudine ambivalentă faţă de civilizaţia industrială", arată sociologul Erwin Scheuch, directorul institutului de cercetări sociale aplicate din Köln. „Pentru ei, pădurile reprezintă lumea alternativă industriei."

Brazii şi molizii înmiresmaţi sînt amintiri vii ale bogatei tradiţii muzicale şi literare germane. Potrivit unei legende, în secolul al XVI-lea, reformatorul protestant Martin Luther a fost cel care a adus acasă primul brad de Crăciun, care a inspirat mai tîrziu celebrul „O Tannenbaum" (O, brad frumos...). De atunci şi pînă în zilele noastre, pădurile au fost cîntate de generaţii întregi de poeţi şi scriitori, printre care Johann Wolfgang von Goethe, Berthold Brecht, Herman Hesse. Motivul central al capodoperei schilleriene, „Hoţii", este pădurea, la fel ca şi în Siegfried-ul wagnerian şi în multe dintre poveştile nemuritoare ale fraţilor Grimm. „Toţi eroii romantici s-au simţit în siguranţă în codri", arată profesorul Helmut Koop-

Pe valea Ruhr-ului, uzinele îmbolnăvesc, pur şi simplu, mediul ambiant

În Sahara nu e loc de prea mult optimism. În limba arabă „sahra" înseamnă „deşert". Sahara este pluralul. Ea cuprinde, de fapt, jumătate din zona deşertică a lumii.

De 65 milioane de ani încoace, graniţele Saharei s-au extins şi retras de mai multe ori. Odată creşteau stejari şi cedri în ţinuturile sahariene muntoase; picturile rupestre înfăţişează o bogată natură sălbatică în această regiune. În jurul anului 3000 î.e.n., clima s-a schimbat şi, atunci, a început lupta omului — relativ nou venit în Africa de nord — cu deşertificarea...

Grînarele nord-africane, care au hrănit cîndva Imperiul roman, au dispărut.

O bucată de pămînt se pierde aici, o alta moare dincolo. Duşmanul nu mai este doar clima...

produse forestiere, mai ales din partea ţărilor în curs de dezvoltare, creşte an de an.

Ploile acide, cauzate de extinderea fenomenelor de ardere a combustibililor fosili, aduc daune solurilor şi recoltelor.

Imperiul nisipuriior se măreşte şi agricultura mondială înregistrează, anual, pierderi în valoare de 16 miliarde de dolari.

Aproape o treime din populaţia globului, incluzînd 90 la sută din lumea în curs de dezvoltare, se bazează pe lemn pentru încălzit şi prepararea hranei. 20 de hectare de pădure dispar în fiecare minut în lume, ceea ce înseamnă, într-un an, o suprafaţă egală cu cea reunită a Belgiei, Danemarcei şi Olandei.

În zonele aride, un copac — sau orice altă plantă — este o oază. Trunchiul său opreşte vînturile. Frunzele păstrează umiditatea, iar rădăcinile fixează solul şi reciclează elementele nutritive.

Climatologii se întreabă dacă seceta din Sahel este o

mann, specialist în literatură romantică la Universitatea din Augsburg.

O expresie a seriozității cu care RFG consideră problema cauzată de **Waldsterben** o constituie decizia de a echipa automobilele cu convertizoare catalitice anti-poluante și de a determina adoptarea în întreaga Europă occidentală a combustibilului fără plumb necesar acestor mașini. Inițiativa Bonn-ului nu le-a priit, însă, companiilor vest-germane producătoare de automobile. Împreună cu alte concerne industriale, acestea angajează unul din șapte cetățeni ai RFG. Strategia nu le-a convenit nici companiilor petroliere, care ar fi, astfel, obligate să-și restructureze rafinăriile pentru a produce benzină fără plumb și cu un preț mai mare. Tactica a fost de asemenea primită cu răceală și de țările vecine din Piața comună. Acestea au replicat că noile standarduri le-ar afecta industriile constructoare auto, deoarece multe din ele sînt poluante, și, deci, ar obliga la o majorare simțitoare a prețurilor de vînzare în RFG. Ceilalți membri ai Comunității vest-europene au protestat, și ei, cum că planul ar prezenta probleme practice insolubile. Un turist european ar fi obligat să-și lase mașina la frontiera vest-germană, în timp ce un cetățean vest-german, la volanul unui Mercedes cu convertizor catalitic, n-ar avea cum să găsească benzină fără plumb, în afara Austriei și Elveției, care nu sînt, însă, membre ale comunității vest-europene și își propun să interzică vînzarea de combustibil cu conținut de plumb începînd cu octombrie 1985 și, respectiv, iunie 1986. „Noi nu sîntem o insulă ca Anglia sau Japonia" — declara, în consecință, un purtător de cuvînt al industriei auto din RFG. „Trebuie să ne putem procura benzină și dincolo de granițele noastre." În octombrie trecut, presiuni venite din toate direcțiile forțau guvernul Kohl să-și îmblînzească poziția. RFG a împins, astfel, termenul-limită pentru introducerea convertizoarelor catalitice pînă în 1989. Pentru restul țărilor din Piața comună, s-a ajuns la o dată considerată — cel puțin în prezent — ca limită: anul 1992.

Ceea ce ține, însă, în loc bătălia RFG pentru standarde mai stricte față de emisiile poluante este refuzul, de pînă acum, al acestei țări de a impune limite de viteză pe autostrăzi. „Dintre toți europenii, cetățenii RFG suferă cel mai mult din cauza pădurilor muribunde", scria într-un editorial săptămînalul „Die Zeit": „Atîta timp, cît guvernul federal obiectează la limitele de viteză, el nu poate acuza drept neloiale refuzurile partenerilor săi din Comunitatea vest-europeană în această privință." Se pare că, dacă există ceva care să rivalizeze cu pasiunea vest-germanilor pentru păduri, aceasta poate fi numai pasiunea lor pentru mașinile rapide. Iată ce declara un expert în problemele mediului înconjurător din Bundestag: „În fiecare sîmbătă și duminică, neamțului îi place să-și lustruiască mașina și să pornească la drum spre păduri. Ambele pasiuni par legate inseparabil." Aceasta implică un cost social: norii poluanți care omoară copacii. Anul trecut, Biroul federal pentru protecția mediului înconjurător a întocmit un raport care arată că emisiile de oxid de azot ar putea fi reduse cu mai bine de 18 procente, dacă s-ar impune o limită de viteză de aproximativ 60 de mile la oră pe autostrăzi și 50 de mile la oră pe șoselele secundare. Au intrat deja în vigoare, cu titlu experimental, limite de viteză pe două porțiuni de autostradă, între Bremen și Hamburg și la sud de Nürnberg.

Mașinile nu reprezintă, însă, decît o mică parte a problemei. Marii consumatori industriali de cărbune și fabricile sînt responsabile pentru 86 la sută din bioxidul de sulf din atmosferă, rezultat al proceselor tehnologice. Împinse de îngrijorarea față de mediul înconjurător, mai multe țări s-au aliat pentru a-și „curăța" industriile poluante. În martie 1984 la Ottawa, la o întîlnire a miniștrilor pentru mediul înconjurător și sănătății din nouă țări occidentale și Canada, s-a semnat un acord prin care guvernele lor se obligă să reducă emisiile de sulf cu cel puțin 30 la sută înainte de 1993. În aceeași lună, miniștrii pentru mediul înconjurător din Piața comună au făcut prima încercare de combatere concertată a poluării atmosferice industriale, aprobînd o legislație care obligă guvernele membre să adopte limite ale emisiilor poluante valabile pentru întreaga Europă occidentală în ceea ce privește anumiți poluanți atmosferici. Nu au fost, încă, elaborate limite precise, dar se pare că acestea vor fi foarte drastice. Exigențele propuse de miniștrii Comunității vest-europene sînt de două ori mai stricte decît cele adoptate de grupul de la Ottawa: emisiile de bioxid de sulf și oxizi de azot trebuie reduse cu 60 la sută pînă în 1995.

Desigur, o reducere de o asemenea amploare ar

---

anomalie pe termen scurt, sau rezultatul unei schimbări climatice de durată. Mulți sînt de părere că seceta se susține prin ea însăși, că, din cauza vegetației îndepărtate de pe sol, acesta își pierde umezeala și, uscîndu-se, reflectă într-o măsură mai mare căldura soarelui. Ceea ce determină modificarea dinamicii termice a atmosferei în sensul suprimării ploilor. Alții bănuiesc că praful, în cantitate din ce în ce mai mare, precum și o serie de poluanți atmosferici ar putea cauza schimbările de climă favorabile deșertificării.

În fiecare an, deșerturile răpesc circa 70 000 km². Întreaga suprafață amenințată de deșertificare reprezintă 37 600 000 km².

Optimiștii au găsit soluția pentru recuperarea deșerturilor: „rinichi artificiali" uriași care să desalinizeze apa mării pentru a o putea folosi la irigări. O operație, de altfel foarte costisitoare și inabordabilă pentru moment. Oricum, tocmai zonelor care au nevoie disperată de tehnologii, acestea le vor fi cel mai puțin accesibile. O.N.U. apreciază că ar fi necesari 40 ani și 20 miliarde de dolari numai pentru recuperarea pămînturilor pierdute în ultimii 25 de ani.

Unele țări au optat deja pentru o soluție parțială, mai la îndemînă: plantarea unei centuri verzi la marginea deșerturilor pentru a le împiedica înaintarea. Stații experimentale, laboratoare de cercetare analizează posibilitățile de recuperare a pămînturilor aride. Modelele experimentale de ferme în zonele deșertice de coastă sînt un exemplu. Ideea folosirii apei de mare (care acoperă două treimi din glob) n-a fost total abandonată, ci doar reorientată spre un mod de cultură aplicabil în mediul sărat. Astfel, s-au obținut primele rezultate în domeniul plantelor halofite (plante adaptate condițiilor de viață pe solurile sărate) care pot fi folosite ca furaje. Avînd și proprietatea de a absorbi sarea și depozitele minerale care se formează în solul zonelor pe cale de deșertificare, plantele halofite ar putea, în timp, ajuta pămîntului să se refacă. Deși procesul recuperării este lent și dificil, în parte îndoielnic, nu trebuie precupețite nici energii, nici fonduri, în condițiile în care protejarea solului este cea mai rațională investiție de pe pămînt.

Mirela Șetraru

În munții Harz, pădurea e stropită cu substanțe chimice – tratament impus de semnele de îmbolnăvire. Cel mai eficace medicament rămîne, totuși, prevenirea bolii, înlăturarea cauzelor care pot duce la degradarea și moartea pădurii

purifica atmosfera. Dar costurile sînt foarte mari. Un studiu efectuat la inițiativa comunității vest-europene arată că numai controlul emisiilor de bioxid de sulf, la scara propusă, ar putea costa între 4,6 și 6,7 miliarde dolari anual. Cea mai mare parte a acestui cost suplimentar ar deriva din echiparea coșurilor de uzină cu injectoare foarte costisitoare, care să împrăștie oxid de calciu alcalin în gazele de evaporare, pentru a reduce conținutul de sulf. Și, cu cît o țară poluează mai mult, cu atît sarcina sa financiară este mai mare. La o ședință a Comunității vest-europene, William Waldegrave a declarat că obiectivul propus de 60 la sută ar însemna pentru industria țării sale o investiție inițială de aproximativ 3,5 miliarde dolari, urmînd ca, pentru întreținere, să se cheltuiască anual 695 milioane dolari.

Poluarea a devenit o problemă majoră și pentru țările socialiste din Europa, unde i se dă o atenție din ce în ce mai mare, întrucît și aici se resimt efectele inevitabile ale dezvoltării industriale.

Agenția de presă cehoslovacă CTK arată că guvernul intenționează să pună în aplicare planuri de plantare a unor copaci rezistenți la poluare. Pînă în momentul de față, n-au fost, însă, create soiuri de copaci imuni la poluare. Așa cum arăta Henry Gerhold, genetician silvic la Pennsylvania State University, în perspectivă, proiectul este realizabil. Gerhold, care chiar la începutul anilor '60, a lucrat la un astfel de proiect pentru protecția mediului înconjurător, susține că arborii se apără singuri de poluare prin stomatele lor care se închid și se deschid cu viteze diferite, în funcție de compoziția aerului. Prin altoirea a doi puieți de la doi copaci mai rezistenți — de pildă, la ozon —, el a creat un nou copac cu șanse mai mari de rezistență în mediu ozonat. Din păcate, aceste descoperiri au o arie restrînsă de aplicabilitate în Europa, deoarece multe păduri de pe întregul continent au fost plantate doar cu una sau două specii de copaci, cum ar fi bradul argintiu și molidul norvegian, foarte sensibili la poluare. Pentru mulți europeni, plantarea de copaci resistenți la poluare pare inacceptabilă din considerente filozofice, deoarece mulți consideră creșterea copacilor rezistenți la poluare sinonimă cu acceptarea poluării.

În linii mari, acțiunea de salvare de la deteriorare rapidă a pădurilor din Europa necesită o dublă strategie: o campanie ofensivă, care include răspîndirea unor copaci imuni la poluare, și un plan defensiv care impune reducerea emisiilor toxice. Ambele necesită fonduri mai mari decît cele investite în prezent pentru astfel de măsuri, ca și o atitudine hotărîtă în privința protecției mediului înconjurător.

Traducere și adaptare din revista „TIME"
de Roxana Dascălu

Caleidoscop

După nouă decenii, CINEMATOGRAFUL

În urmă cu peste 90 de ani, mai exact la 28 decembrie 1895, locuitorii Parisului erau invitaţi în subsolul unei mari cafenele de pe Bulevardul Capucinilor, în centrul capitalei, la un spectacol straniu: primele proiecţii publice de film.

Într-o sală obscură, un aparat proiecta pe o pînză albă benzi de peliculă care prindeau viaţă: un soi de uzină, un bebeluş care încerca să bage un peştişor roşu într-un borcan, pompieri care stingeau un foc, un grădinar întrerupt în activitatea lui de un glumeţ.

Acest spectacol era organizat de Antoine Lumière, care închiriase, pentru un an, „Salonul indian" al cafenelei contra sumei de 30 franci pe zi. Sala putea primi 120 de persoane. Spectacolul costa un franc şi dura 25 de minute. În prima zi, numărul spectatorilor a fost mic, şi încasările nu au reuşit să acopere cheltuielile. Dar, la sfîrşitul săptămînii, coada în faţa „cinematografului" ajunsese de 300 metri.

Antoine Lumière, pictor devenit fotograf, nu era creatorul acelui aparat surprinzător, care punea imaginea în mişcare. Invenţia aparţinea fiului lui, Louis, un tînăr dotat pentru ştiinţă, dar care nu reuşise să intre la Politehnică din cauza durerilor de cap frecvente de care suferea. Împreună cu fratele său, Auguste, acesta pusese la punct plăcile fotografice, cunoscute de atunci pe plan mondial, iar familia Lumière conducea o uzină prosperă în cartierul lyonez Montplaisir. Ideea de a pune în mişcare imaginea îi tenta, de mulţi ani, pe numeroşi savanţi. Belgianul Joseph Plateau descoperise principiul persistenţei imaginii pe retină. Emile Reynard perfecţionase această idee cu o lanternă magică, denumită „praxiscop", care a permis realizarea primelor desene animate din lume.

La rîndul său, astronomul Janssen înregistrase, pe o placă specială, fazele succesive ale unei eclipse de Soare. În Statele Unite, Edward Muybridge fixase mişcarea unui cal în galop, iar Marey inventase „puşca fotografică". Dar Louis Lumière a reuşit să construiască un aparat care nu cîntărea decît 5 kg şi servea atît pentru luat vederi, cît şi pentru proiecţie.

Louis Lumière a fost, fără îndoială, catalizatorul numeroaselor cercetări, în acest sens, din lume. Datorită familiei Lumière, cinematograful renunţă la caracterul său de demonstraţie ştiinţifică, pentru a cuceri spectatorii din întreaga lume.

La primele şedinţe de proiecţie, a asistat şi un alt geniu al cinematografului, Georges Melies. Organizator de spectacole de prestidigitaţie, el a înţeles imediat ce aduce nou această invenţie şi a cerut să cumpere aparatul. Lumière intenţiona să exploateze singur invenţia familiei. În perioada 1895–1900, cinematograful i-a adus un beneficiu net de 3 milioane franci.

Cum Louis Lumière era nu numai savant, ci şi artist, a început, şi el, să filmeze, abordînd genuri diferite: documentare, scenete comice sau dramatice. Unul dintre celebrele sale filme a fost „Intrarea trenului în gară", în timpul proiectării căruia spectatorii aveau impresia că văd un tren care vine peste ei. Lumière creează, de asemenea, o şcoală de operatori, însărcinaţi să străbată lumea pentru a face demonstraţii şi a turna, totodată, documentare. Perfecţionîndu-şi invenţia, fraţii Lumière şi-au prezentat filmele pe un ecran uriaş – de 15 metri înălţime şi 21 metri lăţime – la Expoziţia Universală din 1900.

Ei au rămas, apoi, în urma cinematografului, care se va orienta tot mai mult spre ficţiune. Louis va face progrese importante în domeniul fotografiei în relief; în timpul primului război mondial, el a pus la punct un reşou cu benzină pentru încălzirea avioanelor.

Louis Lumière a murit în 1948, acoperit de glorie. Dar cu o mică decepţie. La Festivalul internaţional al filmului de la Cannes – iniţiat după al doilea război mondial –, a fost omis dintre invitaţi. „M-au uitat", a spus el cu amărăciune.

„BYE-BYE, Hollywood!"

„Hollywood-ul se întreabă acum, după dispariţia lui Rock Hudson, Orson Welles şi Yul Brynner: ce se va întîmpla? Superstarurile de odinioară, zeii ecranului, au îmbătrînit, a început sfîrşitul unei epoci", scrie, de pildă, revista **„Quick"** (R.F.G.).

Cîţiva mari producători de filme s-au întîlnit la Po-

O stea încă activă a cinematografiei: Bette Davis. La 20 februarie, ea se afla la Paris cu prilejul unui ciclu de filme în care apărea ca protagonistă, filme programate la Cinemateca din capitala Franţei

lo-Bar – loc pe care obişnuiau să-l frecventeze odinioară aproape toate celebrităţile din Hollywood – pentru a-şi aminti de Rock Hudson, Yul Brynner şi Orson Welles. Unul dintre cei prezenţi a remarcat la un moment dat: „Bye-bye, Hollywood, băieţii şi fetele încep să se ducă..."

Băieţii şi fetele sînt vedetele aparent nemuritoare ieri, sînt legendele care au făcut din Hollywood ceea ce este – sau a fost? Bette Davis, o figură mitologică, are 77 de ani, Fred Astaire, minunea dansului, are 86 de ani, invincibilul James Cagney este şi el în vîrstă de 86 de ani, James Stewart, simbolul americanului model, cel ce nu se lăsa înfrînt, cel ce devenea erou

împotriva voinței sale, are și el 77 de ani. Dar lista e mult mai lungă.

Aceștia sînt mai mult decît vedete: sînt simbolurile unei întregi epoci. Sînt de neuitat rolurile lor – dragoste și ură, tentație și regrete, curaj și dulcea victorie în veșnica luptă împotriva răului. Aproape toți s-au retras. Katherine Hepburn, 75 de ani, a refuzat cu indignare propunerea care i-a fost făcută în urmă cu cîteva luni de un producător al serialului „Clanul Denver" și care îi oferea, pentru fiecare episod, 300 000 de mărci. Hepburn a comentat indignată: „Vă imaginați că mi-aș putea încheia cariera interpretînd rolul mamei lui Joan Collins?"

Cîndva, cînd vor fi dispărut marile stele, se va povesti cum a început totul. Hollywood nu era altceva decît o zonă săracă, unde, cu o mînă de dolari, se puteau cumpăra terenuri întinse – pentru ateliere – și unde se putea beneficia, pe gratis, de cea mai bună lumină pentru filmări oferită de neobositul soare californian. Dar James Stewart, de exemplu, nu mai vrea să știe nimic despre aceste controversate fabrici de iluzii; rareori se mai duce la cinematograf. James Stewart trăiește, împreună cu soția sa, într-o locuință relativ modestă; 80 la sută dintre americani îl consideră ca reprezentînd bărbatul ideal.

Cary Grant, 81 de ani, idolul tuturor, a renunțat demonstrativ la cinematografie; joacă teatru chiar și în provincie.

Richard Widmark, 70 de ani, s-a retras împreună cu soția sa – cu care este căsătorit de 43 de ani – într-o casă liniștită din munți. „Nu vreau să irosesc timpul care mi-a mai rămas. Prefer să stau cu Jean".

De fapt, familia a devenit principala preocupare a

Martie 1986. Katherine Hepburn aduce un omagiu – la Academia americană de arte dramatice – celebrului său partener Spencer Tracy

bătrînilor actori. Fred Astaire se joacă cu cei patru nepoți dornici să învețe de la el să danseze.

Bette Davis, mai este încă activă: „Ce-i rămîne unui om singur decît să muncească?"

Hollywoodul se mistuie, dar legendele trăiesc mult, iar stelele, inclusiv cele ale marelui ecran, sînt nemuritoare. Vedetele de azi nu mai întruchipează același tip de erou; stelele de azi sînt actori care interpretează cu totul alte roluri, contradictorii. A trecut epoca vechilor stele. By-bye, Hollywood!

„Prego, una birra!"

Prima școală de limbi romanice, ale cărei cursuri sînt predate în tren, a fost creată în R.F. Germania, în luna noiembrie 1985, grație ingeniozității unei tinere bavareze, Ursula Sabathil, cît și acceptării, de către căile ferate vest-germane, a predării unor asemenea lecții pe ruta München–Landshut.

Ursula Sabathil, în vîrstă de 35 de ani – mamă a doi copii, profesoară de meserie – și-a pus, ani de zile, întrebarea cum și-ar putea folosi cît mai rațional timpul petrecut zilnic în tren, între localitățile München – unde locuiește – și Mainburg (80 km) – unde predă limbile italiană și franceză. „Oare nu ar putea fi organizate cursuri de limbi străine în tren, pentru cei care, la fel ca mine, sînt obligați să se deplaseze zilnic, pe trasee lungi, la locurile lor de muncă?", s-a gîndit ea într-o bună zi.

În această acțiune, Ursula a beneficiat de o șansă deloc neglijabilă, și anume că „Bundesbahn"-ul (Căile Ferate vest-germane) este în pragul sărbătoririi a 150 de ani de existență. Căile Ferate au profitat de această propunere, pentru a oferi un serviciu suplimentar pasagerilor. „Clienții noștri s-au plictisit să-și petreacă timpul admirînd, de la fereastra vagonului, peisajul sau vacile, și, bineînțeles, au acceptat imediat propunerea d-nei Sabathil" – a declarat Rudi Bekker, factor de răspundere din Centrala „Bundesbahn"-ului.

A fost încheiat, astfel, un contract în regulă între „Bundesbahn" și Ursula Sabathil. În textul acestuia se precizează că noile cursuri de limbi străine vor avea loc într-un vagon de clasa I, rezervat special în acest scop, purtînd numele de „Compartimentul pentru limbi străine".

Pentru început, a fost propusă ruta Landshut–München (69 km) și cursa de ora 6,39 a.m. Drumul este parcurs într-o oră, și foarte multe persoane fac naveta cu acest tren. Deschise tuturor celor ce făceau naveta de la domiciliul lor la locul de muncă, cursurile trebuiau, bineînțeles, să răspundă dorințelor majorității persoanelor interesate. Rămînea de stabilit care dintre cele trei limbi propuse – franceza, italiana sau spaniola – va fi preferată de potențiala clientelă.

În urma unui sondaj rapid realizat pe linia München–Ratisbonne, în cadrul căruia au fost chestionați 900 de călători, s-a stabilit că majoritatea viitorilor elevi, adică 600 persoane, doresc să învețe limba italiană. A fost aleasă această limbă, poate și datorită apropierii de granița cu Italia, cît și faptului că numeroși bavarezi își petrec, în fiecare an, concediul în Italia.

Persoanele chestionate au declarat că doresc să participe la cursuri în toate zilele lucrătoare ale săptămînii, cu excepția celor de luni și vineri, însă nu seara, subliniind că, atunci cînd se întorc acasă de la muncă, nu vor să aibă „preocupări intelectuale".

D-na Sabathil a procedat la o primă experiență, în luna iulie, înainte de a se hotărî, în luna noiembrie, să se lanseze definitiv în concretizarea proiectului ei.

Cursurile de limbi străine au început așa cum au dorit persoanele chestionate: „Prego, una birra!" (Vă rog, o bere).

Lipsește încă definitivarea corpului profesoral, d-na Sabathil neputînd să asigure, singură, toate cursurile, în cazul că această formulă va fi încununată de succes. Dar au fost selecționați deja 30 de profesori din rîndul celor 400 care sînt șomeri...

EVENIMENTE NEELUCIDATE

Tragedia de la Teatrul „Ford": un lanț de controverse*

...Tribunalul militar și-a început ședințele la 9 mai 1865, în vechea clădire a Arsenalului din Washington. În S.U.A. abia se terminase sîngerosul război civil. În aceeași zi de 9 mai, Jefferson Davis, președintele Confederației sudiste înfrînte, a fost arestat în statul Georgia. Trecuseră 24 de zile din clipa fatală în care glonțul unui actor curmase viața președintelui Abraham Lincoln. Și acum țara, profund îndurerată, aștepta un răspuns la întrebarea: cine călăuzise mîna asasinului John Wilkes Booth, cine se afla în spatele acestui dandy plin de sine, agent al serviciului secret sudist?

Multă vreme, istoriografia americană reproducea numai versiunea oficială a asasinării lui Lincoln, fără a o pune la îndoială. Situația s-a schimbat abia după apariția monografiei lui O. Eisenschiml: „De ce a fost asasinat Lincoln?" (1937), în care acesta susținea propria sa explicație în ceea ce privește cauzele asasinatului. După studiul lui Eisenschiml, au apărut o mulțime de lucrări, ale căror autori fie că îi acceptau în întregime sau parțial concluziile, fie că polemizau vehement cu el. Autorii celei mai recente biografii a lui Edwin Stanton, ministru de război în cabinetul lui Lincoln, consideră lucrările lui Eisenschiml și ale adeptului său Roscoe ca nefondate din punct de vedere al metodei și neprezentînd încredere în privința concluziilor pe care le emit. Mulți cercetători continuă să studieze și în prezent, la Arhiva națională a S.U.A. din Washington, voluminoasa culegere de documente, intitulată „Suspecți în asasinarea lui Lincoln", încercînd să descopere cheia tragediei.

Abraham Lincoln

La sfîrșitul războiului civil din S.U.A. (1861-1865), situația lui Lincoln era destul de dificilă. El se bucura de încrederea maselor largi ale americanilor, dar numărul dușmanilor săi politici nu numai că nu se micșora, ci, dimpotrivă, creștea. Îl urau, apoi, atît plantatorii sudiști, cît și simpatizanții acestora din statele nordice, „capetele de aramă" - adepți ai bunei înțelegeri cu statele sclavagiste rebele. Totodată, politica dusă de Lincoln continua să provoace nemulțumirea radicalilor - aripa de stînga a propriului sau partid, partidul republican, extrem de neomogenă. Din el făceau parte oameni care, în numele democratizării Sudului și a întregii țări, insistau pentru înlăturarea deplină a influenței plantatorilor rebeli, dar și politicieni care urmăreau aplicarea acelorași măsuri drastice în scopul jefuirii economice a Sudului de către burghezia nordistă.

Acuzații

...În fața tribunalului au compărut opt persoane acuzate că, în complicitate cu Jefferson Davis, John Wilkes Booth și o serie de alți inși (spioni sudiști care acționau în Canada), au fost implicate în asasinarea lui Lincoln, în atentatul împotriva secretarului de stat William Seward și în planurile de atentat împotriva vicepreședintelui Andrew Johnson și a generalului Ulysses Grant, comandant suprem al forțelor armate ale Statelor Unite.

Vinovăția soldatului sudist Lewis Paine, pe adevăratul lui nume Lewis Tornton Powel, nu trezea nici o îndoială. Acest tînăr ursuz, tăcut și cu o conformație atletică, pătrunsese în locuința secreatarului de stat Seward, îi provocase cu un cuțit o rană îngrozitoare, încercase să-l împuște pe fiul lui Seward și îi schilodise pe alți cîțiva oamei ai casei.

Al doilea acuzat, ucenicul farmacist David Herold, fusese unul dintre cele mai energice și active

* Fragmente din lucrarea istoricului sovietic E.B. Cerneac **„Judecători și conspiratori. Din istoria proceselor politice în Occident"**, ce va apare la Editura politică. Autorul sovietic este cunoscut la noi prin volumul **„Cinci secole de război secret. Din istoria spionajului"** (Editura politică, 1968).

Loja din Teatrul „Ford", unde a fost asasinat Lincoln

ajutoare ale lui Booth. Toate depozițiile lui Herold constituiau un amestec abil de semiadevăr și minciună, care urmărea să îndrepte ancheta pe o pistă falsă. Sperase, probabil, să facă pe adolescentul nătîng și, mascînd pe cît posibil propriul său rol, să dea de înțeles că ar cunoaște numele unor participanți mai importanți din conjurație. Dar aceste aluzii au stîrnit o foarte slabă curiozitate atît din partea anchetatorilor, cît și a procurorului. Tribunalul avea nevoie de criminalul D. Herold, a cărui condamnare trebuia să demonstreze că justiția i-a pedepsit aspru pe asasini. Însă Herold nu a înțeles acest lucu, asigurîndu-și astfel un loc pe eșafod.

Al treilea inculpat, spionul și contrabandistul George Andrew Atzenrodt, recunoscuse, încă în timpul anchetei preliminare, participarea sa la conspirația ai cărei membri intenționau să-l răpească pe Lincoln (planul asasinării a apărut mai tîrziu). Atzenrodt susținea că el nu fusese de acord să participe la asasinarea președintelui, dar acuzarea a dovedit că Atzenrodt închiriase o cameră la hotelul „Kirkwood", unde locuia vicepreședintele Andrew Johnson, și se interesase ce cameră ocupă vicepreședintele, iar, în ziua de 14 aprilie, se grăbise chiar să ajungă la hotelul „Kirkwood". Este adevărat că, de fapt, Atzenrodt nu-l omorîse și nici nu încercase să-l omoare pe vicepreședinte. În seara fatală, conspiratorul, pur și simplu, se îmbătase. Însă Atzenrodt nu era acuzat de tentativă de asasinare a lui Johnson, ci de complicitate la asasinarea lui Lincoln.

Al patrulea acuzat era Mary Surratt. Dar în ce măsură participase ea la conspirație, provoacă, și în zilele noastre, controverse aprinse în rîndul istoricilor. Este indiscutabil că pensiunea pe care o deținea era locul de întîlnire al conspiratorilor și al agenților serviciului de spionaj sudist. A rămas însă neînțeles motivul pentru care autoritățile au urmărit, cu atîta înverșunare, să obțină condamnarea acestei femei.

Ceilalți patru acuzați au jucat, evident, doar un rol secundar, strict auxiliar, în cadrul conspirației. Samuel Blend Arnold participase la conspirația care urmărea răpirea lui Lincoln, însă refuzase să aprobe planul asasinării, așteptînd un moment mai favorabil, iar,

E. Stanton

din 21 martie și pînă în 17 aprilie 1865, lipsise din Washington.

Doctorul Samuel Mudd acordase asistență medicală lui Booth, care fugise din capitală după asasinarea lui Lincoln. Pînă la urmă a rămas neelucidat dacă Mudd știuse sau nu că are de-a face cu asasinul președintelui, deoarece comunicatul oficial cu privire la urmărirea autorului a apărut ulterior.

Michael O'Langhlin afirmase că, în dimineața zilei de 14 aprilie, trecuse pe la Booth pentru a primi o datorie. Dar s-a stabilit că acesta sosise la Washington în urma unei telegrame expediate de Booth.

Și, în sfîrșit, ultimul dintre cei opt acuzați, Edman Sprangler, mînuitor de decoruri la Teatrul „Ford". Toate depozițiile adunate împotriva lui Sprangler nu dovedeau nimic, în afară de bunele lui relații cu Booth.

La 30 iunie, tribunalul militar a pronunțat sentința. Toți acuzații au fost găsiți vinovați. E. Sprangler a fost condamnat la șase ani închisoare, M. O'Langhlin, S. Mudd, S. B. Arnold – la închisoare pe viață, L. Paine, G. Atzenrodt, D. Herold și M. Surratt – la moarte prin spînzurătoare.

La 7 iulie 1865, în curtea închisorii federale s-a ridicat spînzurătoarea pe eșafodul căreia au fost tîrîți Mary Surratt (în stare de inconștiență), Atzenrodt gemînd, Herold tremurînd și plîngînd și Lewis Paine păstrînd o tăcere ursuză. Peste cîteva clipe, totul era terminat. Ceilalți patru acuzați au fost transferați la închisoarea de pe Dry Tortugas, o mică insulă arsă de soare, situată la 100 de mile de coastele Floridei. Fortul Jefferson, în care au fost instalați deținuții, era înconjurat de un șanț lat, umplut cu apă, în care se aflau vreo zece paznici zeloși: rechini familiarizați cu gustul cărnii de om.

De ce a fost schimbat ordinul inițial al președintelui Johnson de a-i ține pe cei patru condamnați în închisoarea orașului Albany? Poate din motive de securitate? S-ar putea, însă, să fi fost și altceva: grija ca deținuții să nu poată transmite nimic în afară.

Admițînd această ultimă ipoteză (exprimată deseori de diferiți autori americani), trebuie avut în vedere că, în afară de M. O'Langhlin, care a murit pe insulă de friguri galbene, ceilalți trei au fost grațiați de Johnson în februarie 1869 – cu o lună înainte de a-i expira mandatul prezidențial – și eliberați. Nici unul dintre ei nu a făcut nici un fel de destăinuiri.

Simple coincidențe?

...Paza lojei președintelui, în seara fatală a zilei de 14 aprilie 1865, i-a fost încredințată polițistului John Parker. Cercetările întreprinse de istorici au permis să se reconstituie „Statele de serviciu" ale acestuia. Aflat în serviciu din 1861, Parker reușise să se chivernisească cu nenumărate sancțiuni pentru tot felul de încălcări ale disciplinei, trîndăvie, beție, scandal într-o casă de toleranță. Cînd asasinul pătrunsese în lojă, el era plecat pentru a da pe gît un pahărel în compania lacheului și a vizitiului președintelui. Parker a fost deferit justiției, dar din documentele care s-au păstrat în arhiva poliției din Washington, nu rezultă dacă el a fost într-adevăr judecat.

Nu este lipsită de interes cariera ulterioară a lui Parker. În noiembrie 1865, primise o mustrare pentru comportare necorespunzătoare, dar tot fără urmări. Altfel au decurs, însă, lucrurile cînd a fost găsit, la 27 iulie 1868, dormind în post: după două săptămîni, era scos din cadrele poliției pentru „neglijarea gravă a îndatoririlor" sale. Aceasta să fi însemnat că nu mai exista mîna care îl sprijinise

pînă atunci pe Parker, chiar și în situații cu mult mai dificile? E adevărat, Eisenschiml atrăsese atenția că, cu cîteva săptămîni înainte de concedierea lui Parker, ministrul de război Stanton a fost destituit, dar că nu există date care ar putea atesta vreo legătură între aceste două evenimente.

Nu există nici un fel de dovezi ale participării lui Parker la conspirație, iar împotrivirea lui Stanton, un om de obicei aspru, de a se obține condamnarea polițistului putea fi dictată de alte motive ca, de exemplu, de a nu atrage atenția asupra unei greșeli atît de evidente a serviciului de securitate, subordonat ministrului de război cum era însărcinarea acordată unui bețiv de a-l ocroti pe președinte.

„Poliția națională executivă", condusă de faimosul colonel (mai tîrziu general) Lafayette Baker, cît și alte organe, însărcinate să asigure paza președintelui, n-au făcut nimic pentru a preîntîmpina atentatul. Or, nici pentru Stanton și nici pentru Baker, de mult nu mai constituia un secret că viața președintelui e în pericol. Chiar îi și raportaseră lui Lincoln despre acest lucru.

Mărturisirile făcute cu mare întîrziere – după cîteva decenii – de către unii contemporani bine informați, cît și unele documente descoperite în arhive, conduc la o concluzie foarte interesantă. Rezultă că Weichmann le comunicase, încă în ziua de 20 februarie 1865, căpitanului Gleeson și încă unui ofițer, McDevitt, bănuielile pe care i le-au trezit vizitele actorului Booth la modesta locuință a văduvei Surratt și tainicele consfătuiri ale acestuia cu stăpîna casei, fiul ei și alte persoane, printre care și un agent al sudiștilor, ce își zicea August Howell. La 20 februarie 1865, Weichmann l-a informat pe Gleeson despre planul răpirii lui Lincoln în ziua preluării oficiale, de către acesta, al celui de al doilea mandat prezidențial. Gleeson comunicase acest lucru ministrului de război Stanton. Mai mult, în ziua de 24 martie a fost arestat spionul Howell, care venea în vizită la pensiunea doamnei Surratt. Ministrul de război nu a tras nici un fel de concluzii din faptul că arestarea lui Howell confirmase, de fapt, informațiile lui Weichmann. La rîndul său, Baker, care se pricepea – cînd era nevoie – să stoarcă adevărul de la agenții inamici arestați, n-a luat de această dată nici un fel de măsuri pentru interogarea amănunțită a lui Howell. După cîteva decenii, Weichmann (care a murit în 1902) a scris o istorie a conspirației, al cărei manuscris a fost publicat abia în 1975.

Există probe scrise că Lincoln, ca politician lucid, ținea seama de posibilitatea unui atentat și lua unele măsuri de precauție, deși nu putea suferi prezența unei gărzi numeroase, în uniforme strălucitoare de paradă. În timpul zilei de 14 aprilie, președintele trecuse pe la ministrul de război și îi ceruse un însoțitor de nădejde la Teatrul „Ford", unde intenționa să asiste, în seara aceleiași zile, la comedia „Verișoara noastră din America". Cu obișnuitul său ton glumeț, președintele îl aminti pe maiorul Thomas Eckert: „L-am văzut îndoind în mîini cinci vătraie unul după altul. Mi se pare a fi tocmai omul pe care trebuie să-l iau în seara asta cu mine. Îl pot obține?" Stanton l-a refuzat categoric, motivînd că Eckert are foarte multe treburi importante la minister. Lincoln, ca de obicei, încuviință, binevoitor, acest refuz, în cel mai bun caz nepoliticos. Cu toate acestea, președintele trecu pe la camera de cifru a telegrafului, aflată în clădirea Ministerului de război și condusă de Eckert, și îl rugă personal pe maior să-l însoțească. Avînd în vedere refuzul ministrului de război, ofițerul n-a vrut, probabil, să-și supere șeful direct, care se remarca prin caracterul său aspru și veninos, și a declarat că seara va fi foarte ocupat. Atunci, Lincoln consimți fără plăcere să-l ia pe maiorul Rathbone, remarcînd, însă, că l-ar fi preferat pe Eckert.

Cum poate fi explicată această scenă, pe care Stanton a trecut-o sub tăcere în relatările sale despre ultima întîlnire cu președintele și care a ieșit la lumină peste mai bine de o jumătate de secol cînd au fost publicate, în 1907, memoriile lui D. Bates, fost funcționar în Ministerul de război? Istoricul Eisenschiml, despre care s-a mai amintit, a cercetat corespondența Ministerului de război din ziua de 14 aprilie și a dovedit că Eckert nu a primit și nu a expediat nici o telegramă importantă. Iar în seara zilei respective a plecat acasă. Se poate, totuși, admite că interdicția dată lui Eckert de a merge la spectacol a fost provocată de un acces de iritare, că a fost un gest menit să demonstreze că el, Stanton, nu este de acord cu intenția președintelui de a se duce la Teatrul „Ford" și că nu dorește să aibă nimic comun cu o acțiune atît de imprudentă. În treacăt fie spus, dacă în spatele acestui refuz s-ar fi ascuns ceva sinistru, atunci probabil, pentru orice eventualitate, Stanton i-ar fi dat lui Eckert ceva de făcut care să justifice ordinul de a rămîne în minister. Afară de asta, Eckert fusese invitat ca oaspete și nu ca paznic la ușa lojei. Prin urmare, el nu-l putea împiedica pe Booth să tragă cu pistolul, deși, se prea poate, că nici nu l-ar fi lăsat să-i scape cînd acesta fugea din teatru.

L. Baker

Ministrul de război consimțise în privința maiorului Henry Rathbone, un filfizon tînăr și monden, care apăruse în lojă împreună cu logodnica, probabil neînarmat, gîndindu-se cel mai puțin că avea misiunea de a-l apăra pe președinte. La spectacol fusese invitat și Ulysses Grant, comandantul suprem al armatei, însă, cu cîteva zile înainte de spectacol, Mary Lincoln, în timpul unuia din accesele ei de iritare fără motiv, îi făcuse o scenă penibilă soției lui Grant. Și acum era greu de crezut că doamna Grant o să-și mai însoțească soțul. În afară de asta, vizitînd Ministerul de război, Grant aflase de la Stanton că prezența amîndorura – a președintelui și comandantului suprem al armatei – sporește probabilitatea unui atentat. Grant, care în general căuta să refuze invitațiile la spectacole și recepții mondene, a trecut pe la Lincoln și i-a spus că seara trebuie să părăsească Washingtonul, invocînd dorința de a-și vedea copiii. Evident că prezența lui Grant la teatru ar fi complicat sarcina conspiratorilor. El ar fi fost însoțit de o escortă militară, în dreptul lojei ar fi fost postate santinele și este puțin probabil că un străin ar fi putut pătrunde în ea și s-ar fi putut apropia de președinte fără a fi fost reținut de aghiotanții generalului.

...John Wilkes Booth, asasinul lui Lincoln, s-a născut în familia unui renumit actor, care în curînd căzu în patima beției. Era al nouă-

A. Johnson

lea din cei zece copii, răsfățatul mamei. Urmînd exemplul tatălui și al fratelui său mai mare, în anul 1856 Booth se angajează actor în trupa teatrului din Baltimore. Nu era un actor cu adevărat talentat, cu toate că și-a cîștigat o mare faimă. În anii războiului civil, era deja o celebritate, o stea, primind onorarii fabuloase pentru vremea aceea. Se ocupa, totodată, și cu speculații comerciale. Frumos, îngîmfat, cu maniere aristocratice, îndelung studiate, Booth devenise idolul femeilor. Acestui lucru nu i-a dăunat nici chiar faptul că răsfățatul publicului devenea, pe zi ce trecea, un bețiv tot mai notoriu. Deși frații săi erau partizanii Nordului, Booth se raliase sudiștilor, devenind colaborator al serviciului lor de spionaj.

În cursul zilei de 14 aprilie 1865, actorul, după toate aparențele, a hoinărit prin Washington fără nici un rost. Mai tîrziu, ancheta va stabili deplasările lui Booth, inclusiv vizitarea pe furiș a Teatrului „Ford", unde a cercetat amănunțit loja guvernamentală și a făcut o gaură în ușă. Booth lăsase din timp o șipcă de lemn, care putea bloca clanța ușii dinspre coridorul ce trebuia străbătut pentru a ajunge la loja guvernamentală.

La orele 3 și 30 de minute după amiază, el comite cea mai inexplicabilă faptă din acea zi. Vine la hotelul „Kirkwood" și întreabă portarul dacă este acasă domnul Atzenrodt. „Nu, nu este acasă". Booth se pregătea să plece, dar apoi s-a întors și a întrebat dacă vicepreședintele Johnson este acasă. Aflînd că Johnson lipsește, Booth a cerut hîrtie și a scris la repezeală cîteva cuvinte: „Nu vreau să vă deranjez. Sînteți acasă?". Lăsînd un bilet și lui Atzenrodt, Booth părăsește hotelul. Este inexplicabil refuzul lui Johnson de a da vreo explicație referitoare la biletul lăsat de Booth. Detectivii care încercaseră să cerceteze această problemă au afirmat că Johnson l-ar fi cunoscut pe Booth la Nashville, în timp ce era guvernator al statului Tennessee.

Moartea lui Lincoln era pentru Johnson – după cum afirmau dușmanii săi – singura lui șansă de a deveni președinte. Mai tîrziu, adversarii lui Johnson din Congres îl învinuiră fățiș că „a ajuns pe poarta crimei la postul de președinte". În același timp, adepții versiunii lui Eisenschiml sînt gata să vadă în scrisoarea lui Booth manevra machiavelică a lui Stanton: asasinarea lui Lincoln și Seward, împreună cu compromiterea lui Johnson, ar fi deschis calea ministrului de război spre culmile puterii. Oricum ar fi, după aceasta, Booth părăsește hotelul „Kirkwood". Reușește fără greutate să pătrundă în Teatrul „Ford", să ajungă în loja guvernamentală și să-l împuște pe Lincoln. Sărind din lojă pe scenă, asasinul, fără a fi reținut de cineva, iese în fugă din clădirea teatrului, sare pe cal și dispare în întuneric. Garda militară care păzea ieșirile din capitală i-a lăsat să treacă pe Booth și pe Herold, care l-a urmat curînd, și conspiratorii dispărură în goană pe șoseaua Marylandului.

Ceilalți conspiratori au fost arestați în cursul următoarelor cîteva zile. Booth și Herold găsiră adăpost la ferma lui Garrett, partizan înverșunat al Sudului.

Confuzie reală sau premeditată?

Asasinarea lui Lincoln provocase panică în cercurile guvernamentale. Andrew Johnson, a doua personalitate în stat după președinte, se sustrase îndatoririi de a conduce acțiunile autorităților în noaptea de 14 spre 15 aprilie. Cel care îi urma în ierarhie – secretarul de stat Seward – era grav rănit. În aceste ore și zile, șef al puterii executive se dovedi a fi, efectiv, ministrul de război Stanton. El începuse să dea ordine încă în timp ce se afla la căpătîiul muribundului Lincoln. Lui Stanton i se subordonau armata și serviciul de spionaj, poliția secretă și cenzura militară. El exercita și controlul asupra comunicațiilor telegrafice.

O. Eisenschiml și alți cercetători care au mers pe drumul deschis de el au studiat toate telegramele expediate de ministrul de război în orele și zilele ce au urmat focului de pistol de la Teatrul „Ford". Prima depeșă a fost scrisă de Stanton nu mai devreme de ora 1 și 30 de minute, adică la mai bine de trei ore de la asasinat, iar transmiterea ei din Washington s-a făcut la orele 2 și 15 minute. Era o întîrziere de mare însemnătate, din cauza căreia importanta știre nu a mai apărut în ziarele de dimineață.

În telegrama lui Stanton, expediată cu atîta întîrziere, era omis cel mai important amănunt – numele asasinului, deși acesta a fost recunoscut imediat, chiar la Teatrul „Ford". Numele lui Booth a apărut pentru întîia oară în depeșa expediată la două ore după cea dintîi. Totuși, este absolut sigur că ministrul de război reușise să afle cu mult mai devreme că asasinul este Booth. Dar și mai inexplicabil este cazul lui Herold. Unul dintre detectivi, Roch, stabilise, încă în noaptea de 14 aprilie, că Herold era complicele lui Booth. Ministrul de război însă, în telegramele și declarațiile sale oficiale din 20 aprilie, îl numea în mai multe feluri, dar de fiecare dată greșit: Harold, Harrold, Heerod, Harod și Herrod, îngreunînd urmărirea. În rețeaua deasă a pichetelor de pază, creată treptat de comandamentul militar în jurul Washingtonului, exista o „fereastră". Tocmai drumul acesta trebuia să-l aleagă Booth, și chiar l-a ales.

În noaptea de 21 spre 22 aprilie, maiorul O'Beirn a dat, întîmplător, de urma lui Booth și Herold, care traversau fluviul Potomac dinspre Maryland spre Virginia. Maiorul expedie o telegramă la Washington, prin care cerea aprobarea de a continua urmărirea pe teritoriul acestui stat, dar nu primi nici un răspuns.

De data aceasta putea exista un singur motiv: se degaja cîmpul de acțiune pentru persoanele cărora ministrul de război le încredințase urmărirea lui Booth. Printre acestea se afla, în primul rînd, șeful contraspionajului, colonelul Baker. În ziua de 15 aprilie, acesta fusese chemat urgent de Stanton la Washington. Trebuie avut în vedere că, pe 20 aprilie, ministrul de război anunțase o recompensă de 50 000 de dolari pentru prinderea lui Booth și de cîte 25 000 de dolari pentru Herold și John Surratt. Poate se avea în vedere înlăturarea unui alt concurent de a pune mîna pe bani.

Pe vremea cînd Baker (care, adesea, era numit „Fouché al Americii") se apucase de treabă, într-o zi un detașament militar aproape că s-a întîlnit fața-n față cu fugarii. Detașamentul era comandat de locotenentul D. Dana, fratele ministrului adjunct de război. Numai inexplicabilele gafe ale locotenentului Dana le-au permis

criminalilor să scape şi de această dată.

În noaptea de 25 spre 26 aprilie, şopronul de la ferma lui Garrett, în care se ascundeau Booth şi Herold, a fost înconjurat de un detaşament militar, aflat sub comanda locotenentului Edward Doggerty şi a agenţilor secreţi – locotenent-colonelul Everton Conger şi locotenentul Luther Baker, vărul şefului serviciului secret. Booth refuza să se predea, însă Herold se grăbi să iasă din hambar şi a fost imediat înşfăcat de soldaţi. Actorul continua să se ambiţioneze şi şopronul a fost incendiat. Deodată se auzi o împuşcătură: Booth fusese rănit mortal. Soldaţii sparseră uşa şi îl scoaseră din şopronul cuprins de flăcări...

Stanton ordonase ca Booth să fie prins viu. Totuşi, lucru ciudat, unul dintre ofiţerii care conduceau acţiunile de urmărire a asasinului a ordonat, dimpotrivă, să se tragă în ucigaş imediat ce va fi zărit. Ofiţerul, care a dat acest ordin şi care se afla împreună cu detectivii, era colonelul William P. Wood, comandantul închisorii Old Capitol, şi, indiscutabil, omul ministrului de război.

Cine trăsese focul de armă care îl rănise mortal pe Booth? Sergentul Boston Corbett declară că acest lucru l-a făcut el. Este, totuşi, de neînţeles cum de a putut Corbett să-l nimerească pe Booth prin peretele şopronului. Locotenent-colonelul Conger afirmă că l-a văzut trăgînd pe sergentul Corbett. Locotenentului Baker i s-a părut că a tras chiar Conger!

Mai tîrziu, a fost lansat zvonul că, în afară de intrarea principală, şopronul mai avea una prin care, probabil, a dispărut ucigaşul. Booth – sau cel care era considerat Booth – a mai trăit o vreme după ce a fost împuşcat, rămînînd pe deplin conştient. În buzunarele lui s-au găsit: un cuţit militar, o pipă, o busolă de buzunar, fotografii ale amantelor...

Şi, lucrul cel mai important, un mic carnet roşu: jurnalul. În mărturiile sale, locotenet-colonelul Conger, făcînd declaraţii amănunţite despre diferitele obiecte găsite la Booth, n-a suflat nici un cuvînt despre ceea ce era cel mai important – jurnalul actorului. Însăşi existenţa unui asemenea document a ieşit la iveală abia după procesul împotriva conspiratorilor. Scos în februarie 1866 la pensie, Baker a publicat „Istoria serviciului secret al Statelor Unite", în care relata despre acest jurnal. Comisia judiciară, care se ocupa cu cercetarea împrejurărilor asasinării lui Lincoln, l-a rugat pe Baker să repete acest lucru sub prestare de jurămînt. Baker nu numai că a consimţit să facă acest lucru, dar a mai şi adăugat că din acesta au fost rupte unele file, abia după ce autorităţile au descoperit jurnalul.

J. Booth

Problema acestui jurnal a ieşit din nou la iveală în 1867, cu ocazia cercetării de către Congres a activităţii lui Johnson. Declaraţiile lui Baker că din jurnal lipsesc optsprezece file, pe care el anterior le văzuse, au provocat o adevărată senzaţie. Acesta mai afirmase că agenţii lui Stanton ar fi făcut copii de pe aceste pagini, dar primiseră ordinul de a le transmite ministrului. Trebuie avut în vedere că, pe vremea aceea, Baker era din cale afară de pornit, considerîndu-se nerăsplătit pentru devotamentul de care dăduse dovadă.

În timpul cercetărilor, o frază din jurnal atrăsese o atenţie deosebită: „Sînt aproape dispus să mă înapoiez la Washington şi... să mă justific, lucru pe care cred că am să-l pot face". Cum se putea justifica Booth – dezvăluind numele complicilor săi suspuşi sau, pur şi simplu, declarînd sus şi tare că l-a ucis pe preşedinte din „motive politice"?

După senzaţionala declaraţie a lui Baker, procurorul general al armatei, Holt, s-a grăbit să asigure, sub prestare de jurămînt, că jurnalul se află intact şi nevătămat. Însă el nu putea şti cum arăta la început jurnalul, deoarece l-a primit din mîna şefului său din Ministerul de război. Mai tîrziu, încercînd să înlăture bănuielile asupra lui Stanton, Holt a afirmat că, ferindu-se de a transmite autorităţilor anumite informaţii referitoare la complici, filele au fost rupte, probabil, de Booth însuşi. Stanton, în declaraţiile sale, sprijinea această versiune. Baker, în schimb, continua să susţină contrariul.

Corpul lui Booth a fost adus cu o navă militară. La Washington, cadavrul a fost arătat cîtorva persoane care îl cunoşteau pe ucigaş. Printre acestea se număra şi doctorul D.P. May, care, cu doi ani în urmă, îl operase pe actor pentru a-i îndepărta o tumoare de la gît. Urma rămasă după operaţie constituia o dovadă în plus că era cadavrul lui Booth. Ulterior, procesul-verbal de identificare a cadavrului a fost supus, în repetate rînduri, unor analize critice: s-au descoperit unele contradicţii, pasaje confuze, de felul remarcii lui May, conform căreia cadavrul suferise schimbări însemnate, că era vătămat piciorul drept (în timp ce Booth, la 14 aprilie, îşi fracturase piciorul stîng). Nu se ştie din ce motive, pentru identificare nu a fost adus fratele mai mare a lui Booth, Edwin, vîrît în închisoare.

În istoria asasinării lui Lincoln au rămas multe lucruri nelămurite. Dar toate aceste fapte laolaltă şi aproape fiecare din ele în parte fac posibile tot felul de interpretări. Unele acţiuni „suspecte" pot fi asociate cu peripeţiile luptei politice de după moartea lui Lincoln şi nicidecum cu temerile că vor ieşi la iveală anumite taine ale conspiraţiei.

Mult timp Stanton, ca om politic şi ministru de război „incoruptibil", s-a bucurat de o bună reputaţie. În ultimele decenii, istoricii americani au încercat să stabilească cît de îndreptăţit era renumele lui. Cele mai recente studii au spulberat multe din cele scrise de panegiriştii lui Stanton. Acum, din paginile cărţilor, ne apare frecvent un ins perfid, necruţător, un ambiţios care nu se dădea înlături de a se folosi de orice mijloace, care se pricepea să pună cu abilitate piedici adversarului şi este puţin probabil că avea vreo afecţiune pentru Lincoln, deşi, în aparenţă, se străduia să demonstreze acest lucru. Era o fire autoritară, ce nu admitea obiecţii. Prin urmare, o mulţime de ipoteze, şi nici o dovadă incontestabilă. Multe aspecte din comportarea lui Stanton pot fi explicate şi prin faptul că el a încercat să ascundă faţă de public existenţa celor două conspiraţii ale lui Booth: prima, urmărind numai răpirea preşedintelui, şi a doua avînd drept scop asasinarea lui Lincoln. Ministrul de război se temea că acuzaţii se vor referi numai la organizarea primei conspiraţii şi vor reuşi, astfel, să evite condamnarea la moarte. Acesta

era rezultatul descurajator al încercărilor întreprinse, pe parcursul a peste 90 de ani, de a elucida crima. Şi doar cu puţin înainte de împlinirea unui secol de la asasinarea lui Lincoln, au apărut fapte noi. De data aceasta, după cît se pare, sînt probele cele mai autentice, „din prima mînă".

Surprinzătoarele mesaje cifrate

...Într-o bună zi, E. Neff, din New Jersey, de profesie chimist şi istoric amator, a intrat la un anticariat din Philadelphia şi a cumpărat, cu o jumătate de dolar, un volum legat care conţinea numerele revistei „Colburn's United Services Magazine" din a doua jumătate a anului 1864. După cîteva luni, această colecţie a revistei, cumpărată întîmplător, a slujit drept fundament al probei, complet neaşteptate, că Stanton a organizat asasinarea lui Lincoln, că Laffayette Baker a fost otrăvit, din ordinul aceluiaşi ministru de război, pentru a se păstra secretul conspiraţiei.

Cum s-a făcut această descoperire? Răsfoind într-o bună zi aceste reviste vechi, Neff a observat un mare număr de cifre şi litere, scrise cu creionul pe marginile din stînga. Cu ajutorul unor specialişti în domeniul codurilor, Neff reuşi să afle că aceste însemnări reprezintă două mesaje cifrate. Cifrul se dovedi a fi destul de complicat şi, ce e mai important, se schimba de la o pagină la alta. Primul mesaj, din paginile 181, 183, 185-211 şi datat 2 mai 1868, spune: „Sînt tot timpul urmărit. Aceştia sînt profesionişti. Nu voi reuşi să-i păcălesc. În noua Romă au fost odată ca niciodată trei: Iuda, Brutus şi spionul. Fiecare dintre ei îşi zicea că după moartea lui Avraam va deveni rege. Nu aveau încredere unul în celălalt. Dar (aşa) se apropiau ei de acea zi, aşteptînd momentul hotărîtor cînd unul dintre fiii lui Brutus, cu pistolul în mînă, se va putea strecura în spatele acestui om sortit pieirii, să-i tragă un glonţ în cap şi să-i arunce hăt departe leşul neajutorat. Cînd cel căzut era pe patul morţii, a venit Iuda cu semne de preţuire faţă de cel pe care îl ura; şi cînd, în sfîrşit, l-a văzut murind, a spus: «El aparţine acum istoriei, iar naţiunea acum îmi aparţine mie». Dar, vai, soarta hotărîse ca Iuda să cadă treptat în dizgraţie, iar împreună cu el a fost doborît şi Brutus. Iar dacă cineva o să vrea să afle ce s-a întîmplat cu spionul, vă pot spune cu certitudine că acela am fost eu". Apoi urma semnătura: „Laffayette C. Baker".

Afişul anunţînd o recompensă de 100 000 de dolari pentru cel care vor indica locul unde se află asasinii lui Lincoln

Cel de al doilea mesaj, notat pe paginile 106–120, 126, 127 şi 245, a fost cifrat cu mult mai simplu decît primul: „La 10 aprilie şaizeci şi cinci am aflat pentru prima oară că planul se realizează. Eckert stabileşte toate legăturile, acţiunea va avea loc pe paisprezece. Nu ştiam numele asasinului, dar cunoşteam cea mai mare parte a tuturor celorlalte lucruri cînd am discutat despre asta cu E.S. Acesta şi-a exprimat în acelaşi timp mirarea şi neîncrederea. Apoi a spus: «Participi şi dumneata la această acţiune. Să aşteptăm şi să vedem ce va ieşi din toate astea şi atunci o să ştim mai bine cum trebuie să procedăm în cazul de faţă». Mi-am dat curînd seama ce are el în vedere spunînd că sînt participant la această acţiune cînd mi s-a arătat a doua zi un document care, după cum ştiam, era falsificat, dar bine falsificat. Din acest document rezulta că mi se încredinţase conducerea conspiraţiei avînd ca scop răpirea preşedintelui cu vicepreşedintele în calitate de instigator. Aşa am devenit participant la această acţiune, deşi nu aveam o asemenea intenţie". (Ultima parte a textului poate fi descifrată şi altfel: „Din acest document rezulta că mi se încredinţase conducerea conspiraţiei avînd ca scop răpirea preşedintelui cu vicepreşedintele. În calitate de instigator, am devenit participant la această acţiune, deşi nu aveam o asemenea intenţie". Este o descifrare mai puţin plauzibilă, fiind lipsită de logică.)

În continuare, în mesaj se spunea: „Pe treisprezece, el a aflat că preşedintele ordonase deschiderea sesiunii Adunării Legislative a statului Virginia, în vederea tranşării problemei privind încetarea acţiunilor trupelor acestui stat împotriva S.U.A. Cuprins de agitaţie, el s-a dezlănţuit imediat într-o tiradă demenţială. Mi-am dat seama atunci, pentru întîia oară, de amploarea dezechilibrului său psihic şi de ura lui dementă, fantastică, împotriva preşedintelui. Puţini miniştri de război îl stimează pe preşedinte sau strategia lui, însă rar se întîmplă ca vreunul dintre ei să anuleze un ordin dat de preşedinte. Totuşi, într-un astfel de moment demenţial, el a expediat generalului Weitzel o telegramă, prin care anula ordinul dat de preşedinte în ziua de doisprezece. Apoi, a izbucnit într-un hohot de rîs, de te treceau fiorii şi a spus: «Dacă o să vrea să afle cine i-a anulat (în text **recinded** în loc de **rescinded**) ordinul, îl vom lăsa pe Lucifer să-i comunice acest lucru. Du-te, Tom, şi supraveghează pregătirile . Aici nu se admit greşeli . Atunci am aflat pentru prima dată că el era unul dintre acei ce răspundeau de organizarea conspiraţiei al cărei scop era asasinarea preşedintelui. Înainte de asta mă gîndeam mereu că sau nu are încredere în mine, aşa cum nu avea încredere în nimeni, sau protejează pe cineva pînă cînd va fi mai rentabil să-l trădeze. Astăzi, însă, cunosc adevărul şi acest lucru mă înspăimîntă cumplit. Mă tem că s-ar pu-

EVENIMENTE NEELUCIDATE

tea, într-un anumit fel, să devin țap ispășitor.

În conspirație au fost atrași nu mai puțin de unsprezece membri ai Congresului, nu mai puțin de doisprezece ofițeri ai armatei, trei ofițeri ai flotei și cel puțin 24 de persoane civile, dintre care unul era guvernator al unui stat loial. (Așa erau numite, în anii războiului civil, statele rămase credincioase guvernului legal de la Washington – n.a.). Cinci erau mari bancheri, trei – ziariști cunoscuți în toată țara și unsprezece – industriași influenți și bogați. Probabil au mai fost și alții, care mi-au rămas necunoscuți.

Numele acestor conspiratori cunoscuți sînt indicate, fără comentarii sau cifrare, în primul volum al acestei serii. Persoanele indicate au contribuit la această acțiune cu optzeci și cinci de mii de dolari. Numai opt persoane cunoșteau detaliile amănunțite ale conspirației și numele celorlalți.

Mă tem pentru viața mea. L.C.B."

E lesne de înțeles că o asemenea descoperire senzațională a fost considerată la început, aproape în unanimitate, drept o mistificare. O astfel de scrisoare putea fi întocmită ușor de orice mucalit, avînd anumite cunoștințe în domeniul istoriei americane. Era bănuit chiar și Neff. Drept răspuns, în aprilie 1961, cu prilejul centenarului războiului civil, Neff publică, în revista „Civil War Times", unele rezultate ale cercetărilor sale. Tratînd paginile decolorate cu diferite soluții chimice, Neff reușise să releveze semnătura „L.C. Baker", scrisă cu cerneluri invizibile avînd aceleași compoziții cu cele pe care le foloseau agenții secreți în anii războiului civil. În iunie 1961, renumitul expert Stanley Smith a recunoscut oficial această semnătură ca incontestabil autentică, comparînd-o cu semnăturile cunoscute ale lui Baker. Dar pe mulți nici lucrul acesta nu i-a convins.

Neff s-a apucat să studieze ultimii ani ai vieții lui Baker. După cum s-a mai menționat, acesta a fost scos la pensie în februarie 1866, cînd președintele Johnson a aflat că excesiv de curiosul Baker instituise supravegherea secretă a Casei Albe. Părăsindu-și slujba, Baker se mutase la Philadelphia, unde a și murit la 3 iulie 1868. Neff se hotărî să înceapă cercetările în enorma arhivă a orașului Philadelphia, cu speranța că va găsi cheia enigmei. Avu norocul de a da peste testamentul lui Baker, din 30 aprilie 1866, prin care generalul își desemna soția, trei frați și trei nurori drept moștenitorii săi. După aceea a fost descoperit certificatul de deces al lui Baker, care indica drept cauză a morții meningita, în timp ce ziarele anunțaseră că fostul șef al contraspionajului murise de febră tifoidă (această deosebire de diagnostic era cunoscută de multă vreme). Executori testamentari au fost desemnați locotenentul Luther Baker, care a refuzat această sarcină, și un oarecare Joseph Steadful, care a declarat că nu a descoperit nici un fel de avere a decedatului. Acest lucru era destul de straniu.

L. Paine

Neff nu s-a rezumat la prima descoperire și a verificat dosarele celor patru martori care certificaseră testamentul lui Baker. Printre hîrtiile unuia dintre ei, acesta a descoperit un apendice la testamentul lui Baker prin care toate cărțile, jurnalele și actele sale cu caracter nefinanciar erau donate unei oarecare Laura Duval din Washington. Pe acest apendice era consemnat că, la 6 ianuarie 1879, această clauză a testamentului a fost respinsă. Prin urmare, existase o ședință formală a tribunalului în care se luase această hotărîre. Au urmat noi cercetări. S-a dovedit că prima dezbatere a dosarului avusese loc încă pe 14 octombrie 1872. S-a găsit și procesul verbal. În timpul acestei ședințe, pe baza unor declarații ale martorilor, s-a stabilit că, puțin înainte de moarte, Baker a fost ținta cîtorva atentate (s-a tras în el, s-a încercat înjunghierea lui), că acesta era în deplinătatea facultăților sale mintale și că nu era înclinat să inventeze pericole inexistente.

S-a păstrat lista cărților lui L. Baker, rămase după moartea acestuia. În această listă figurează și colecțiile legate ale revistei „Colburn's United Services Magazine", din 1860 pînă în anul 1865. Lipsește doar volumul cu revistele din prima jumătate a anului 1864, exact acela în care, dacă ar fi să dăm crezare mesajului cifrat, Baker enumerase numele conspiratorilor.

Cu o anumită doză de probabilitate, se poate considera că mesajele cifrate au fost scrise, într-adevăr, de Laffayette Baker. Există și posibilitatea ca însemnările cifrate ale lui Baker să reflecte fapte reale. Dar se poate admite și o mistificare, nu numai din partea unui amator oarecare de glume, ci chiar a lui Baker, indiferent dacă, pur și simplu, se amuza (această idee ne este întrucîtva sugerată de rimele prin care a legat, evident intenționat, unele rînduri ale primului său mesaj) sau începea o intrigă cu scopul de a-l speria pe Stanton. În sfîrșit, chiar dacă Baker a fost otrăvit, trebuie spus că, în afară de Stanton, acesta nu ducea lipsă de dușmani.

O altă încercare de a descoperi misterul a constituit-o cartea lui V. Shelton, „Masca trădării. Procesul asasinilor lui Lincoln." (1965), dedicată de autor memoriei lui O. Eisenschiml. După teoria lui Shelton, Paine ar fi cel mai puțin vinovat dintre toți acuzații, mai precis, complet nevinovat, și a ajuns pe banca acuzaților, iar apoi la spînzurătoare numai printr-un concurs nefericit de împrejurări. Shelton încearcă să dovedească că au existat doi veri care semănau între ei: Lewis Paine și Lewis Powell, soldat în armata sudistă a Floridei, că primul a ajuns pe banca acuzaților pentru faptele săvîrșite de cel de al doilea, care era agentul principal al conspiratorilor suspuși ce hotărîseră să-l asasineze pe Lincoln. Conform părerii lui Shelton, ucenicul de farmacie Herold primise, de la Powell, dispoziția de a-l otrăvi pe Booth imediat după asasinarea președintelui, pentru a „îndepărta" un martor periculos. Folosindu-se de pasiunea actorului pentru whisky, Herold i-a turnat otravă în alcool. El și-a îndeplinit sarcina, dar nu în modul cel mai reușit, și nu degeaba actorul s-a simțit pe drum bolnav. Iar, mai tîrziu, pe corpul asasinului se vedeau clar urmele otrăvirii, de unde și surprinderea celor prezenți la

identificare în legătură cu „schimbările însemnate ale cadavrului". De asemenea, Shelton consideră că, împreună cu Atanton, care l-a provocat pe Lincoln de a merge la Teatrul „Ford", a participat, la organizarea conspirației, și maiorul Eckert. Participant la complot a fost, probabil, și vicepreședintele Johnson.

Aceasta este teoria lui Shelton exprimată în cartea sa. Criticii consideră „Masca trădării" nu un studiu istoric, ci mai curind un roman detectiv.

Din cind în cind, în torentul de știri senzaționale, cititorul american este surprins și de informații neașteptate referitoare la viața și moartea lui Abraham Lincoln, devenite demult legendă americană. Astfel, în august 1977, „Washington Post" anunța că F.B.I.-ul întreprinde noi cercetări privind împrejurările asasinării lui Lincoln, că filele din jurnalul lui Booth, dispărute în mod misterios, au fost descoperite într-un cufăr din podul casei aparținind urmașilor lui Stanton, că au fost demascați participanții la conspirația care a pus la cale asasinarea președintelui. Într-un alt articol însă, publicat în același număr al ziarului, se arăta că sursa tuturor acestor informații este un oarecare Joseph Lynch, care refuză să comunice adresa urmașilor lui Stanton și dispune nu de paginile propriu-zise ale jurnalului, ci numai de o înregistrare pe bandă de magnetofon a propriei lecturi a acestor pagini, făcută pentru amintiri. Iar custodele de la Muzeul Teatrului „Ford" a precizat că, într-adevăr, a transmis F.B.I.-ului, pentru expertiză, jurnalul lui Booth cu scopul de a verifica încă o dată autenticitatea lui și, de asemenea, daca nu conține cumva însemnări cu cerneală invizibilă. Expertiza nu a stabilit existența unor astfel de însemnări și, în general, urme de modificare a textului inițial.

În 1979, într-o cuvîntare consacrată tehnicii de cercetare a asasinării președinților americani în trecut și în prezent, directorul F.B.I.-ului, W. Webster, a confirmat, citîndu-i pe experți, autenticitatea jurnalului lui Booth, în care nu s-au descoperit urme de scriere secretă, dar din care lipsesc 43 de file.

Procesul împotriva asasinilor lui Abraham Lincoln a fost legat, prin numeroase fire, de unicul, în istoria S.U.A., proces de „impeachment" intentat președintelui (tragerea la răspundere și acuzarea de către Camera Reprezentanților și trimiterea lui în judecată în fața Senatului în scopul îndepărtării din funcție). Formal, președintele Johnson a fost judecat pentru înlăturarea ilegală a lui Stanton din funcție, dar în realitate pentru tendința de a împiedica, sub masca „apărării drepturilor statelor", luarea unor măsuri menite să lichideze puterea influentă a plantatorilor. În timpul pregătirii „impeachmentului", republicanii radicali își exprimau deschis bănuiala privind participarea lui Johnson la asasinarea lui Lincoln. Și, totodată (în luptă, toate mijloacele sînt admise) era acuzat că nu o grațiase pe Mary Surratt. Unul din liderii republicanilor radicali, Butler, încercînd să influențeze pe acei adepți ai „impeachmentului" din Congres care șovăiau, spunea că „securitatea poporului este legea supremă". Camera Reprezentanților hotărî ca Johnson să fie deferit judecății Senatului. La 20 mai 1868, 35 de senatori s-au pronunțat pentru condamnare, 19 împotrivă, lipsind doar un singur vot pentru a se înregistra cele două treimi cerute de Constituție. Majoritatea istoricilor americani afirmă că o condamnare a lui Johnson ar fi fost o greșeală cumplită de care au „salvat națiunea" senatorii ce au respins „impeachmentul".

D. Herold

Johnson a mai rămas la Casa Albă aproape un an de zile. Cu timpul, burghezia nordistă avea tot mai puține motive și mai puțin chef de a se certa cu plantatorii sudiști. În 1877, cînd Hayes a devenit președinte, în statele sudiste s-a instaurat definitiv sistemul celei mai crunte asupriri rasiale. Acesta a fost epilogul unicului proces împotriva unui președinte în istoria S.U.A.

Traducere și adaptare Eugen Mihaiciuc și Petre Mocenco

Navigație

Expediția italiană „African Rainbow" și-a propus să traverseze continentul african, de la Oceanul Indian la cel Atlantic, navigînd de-a lungul fluviilor. Membrii curajosului echipaj folosesc, pentru aceasta, cinci bărci pneumatice și două ambarcațiuni de plastic, la bordul cărora au parcurs, într-o primă etapă, 700 din cei 6000 de kilometri prevăzuți, ajungînd la lacul Tanganika. Șeful acestei expediții este Lorenzo Ricciardi, explorator milanez în vîrstă de 55 de ani, care a trăit în Africa aproape trei decenii. Soția sa, Mirella, membră a echipajului, s-a născut la Nairobi și este autoarea unui interesant album de fotografii despre Africa. Între ceilalți membri ai expediției se află și doi oameni de știință. A doua etapă a itinerarului lor a început de lîngă lacul Tanganika, pentru a ajunge la Kisangani, în Zair, iar cea de-a treia, urmînd a se încheia în luna iulie, va consta din parcurgerea fluviului Zair, pînă la vărsarea acestuia în Oceanul Atlantic.

Inimă

Un transplant inedit, sau mai precis în condiții inedite: cel mai modern bombardier supersonic american a fost utilizat pentru transportul rapid al unei inimi provenind de la un donator din Oklahoma, ce urma a fi grefată pacientului Richard Reinhardt, din Hartford (Connecticut). Purtătorul de cuvînt al spitalului din acest oraș a precizat că o inimă nu poate supraviețui, în exteriorul corpului uman, mai mult de patru ore. Supersonicul de luptă „B-111" a avut, însă, o viteză de 1120 km/h, fiind realimentat în timpul zborului. El a străbătut distanța dintre baza aeriană de la Tinker (Oklahoma) și aeroportul internațional Windsor Locks (Connecticut) în două ore. Spitalul se afla la o jumătate de oră de aeroport, astfel ca operația de transplant a avut loc în timp util, iar „B-111" a realizat, astfel, poate singura sa cursă în scopuri umane.

Rubrica 1000 + 1 realizată de Anca Voican

Somnul şi diagnosticarea maladiilor

Depresiune, infarct, maladii neurologice şi alte boli mai rare pot fi depistate, în prezent, în timpul nopţii, datorită analizei somnului. Pentru prima dată în Europa, la Montpellier, o echipă de medici studiază somnul cu rezultate spectaculoase. Se dovedeşte, astfel, că maladiile nu pot fi numai descoperite, ci şi prevăzute: este vorba de a anticipa apariţia unei maladii cardiace, de a diagnostica o maladie neurologică gravă, încă de la început, sau de a înţelege de ce un copil nu creşte ca toţi ceilalţi copii. Medicina — explică profesorul Billiard în cadrul unui interviu acordat lui „Le Figaro Magazine"— nu se interesează, de obicei, decît de pacienţii treji. Totuşi, oamenii consumă un timp considerabil dormind, circa o treime din viaţă. Studiind această perioadă „uitată", putem afla date extrem de interesante despre unele maladii. De multă vreme, medicii încearcă să pătrundă misterele somnului pentru a putea lupta, mai ales, contra insomniei... Scopul profesorului Billiard este cu totul altul: să înţeleagă funcţionarea organismului uman în timpul somnului. El ar putea spune: „Arată-mi cum dormi şi îţi voi spune cine eşti şi de ce boală suferi".

Într-una din camerele acestui centru specializat în studiul somnului un om este lungit pe pat. El este izolat într-o încăpere calmă, în penumbră, dar electrozii îi transformă craniul într-o adevărată perniţă de ace; nişte firişoare multicolore îl conectează la aparatele de înregistrare instalate în salonul vecin. Toate mişcările, orice freamăt al corpului său în timpul nopţii vor fi înregistrate. Activitatea celulelor cerebrale este captată datorită encefalogramei neîntrerupte. La fel, mişcările ochilor, respiraţia şi electrocardiograma sa. Contracţiile unor muşchi, mai ales ai bărbiei, ai toracelui, ai abdomenului şi ai membrelor inferioare sînt înregistrate. În orice moment sînt posibile prelevări de sînge, fără ca persoana respectivă să fie trezită, printr-o mică sondă plasată într-o venă; o cameră de televiziune filmează pacientul în permanenţă. Acesta poate fi, deci, supravegheat toată noaptea pe un ecran de control instalat în camera de supraveghere şi chiar în timpul zilei, durata obişnuită a examenului complet fiind de 24 sau 36 de ore pentru a putea urmări un ciclu complet de somn.

La sfîrşitul examenului, suma de informaţii culese este considerabilă. Dimineaţa, echipa profesorului Billiard are de studiat aproape doi kilometri de hîrtie ieşită din instrumentele de înregistrare. Poate fi explorată o maladie, poate fi consultat un pacient şi pus un diagnostic în timp ce acesta doarme? „Desigur, spune dr. Billiard, şi obţinem, astfel, rezultate pe care nu le-am putea avea în timp ce pacientul este treaz."

În timpul somnului, funcţionarea organismului diferă de starea de veghe. Acesta este motivul pentru care unele boli se declanşează în timpul nopţii: este cazul frecvent al infarcturilor nocturne. În timp ce omul doarme, pulsul scade şi tensiunea la fel. Dacă arterele coronariene, care irigă inima, sînt puţin îngustate de ateroscleroză, ele se pot obtura şi provoca infarctul. Iată de ce înregistrarea continuă a parametrilor circulatorii în cursul nopţii ar putea permite prevederea şi evitarea accidentelor la unii pacienţi.

Dar scopul acestui examen nu este numai descoperirea bolilor; este vorba şi de cercetarea cauzei şi, în consecinţă, de recomandarea tratamentului adecvat. Unele maladii, adaugă prof. Billiard, nu pot fi explorate decît în cursul nopţii. Este cazul nanismului. Singurul mod de a şti dacă un copil nu creşte, datorită absenţei unui hormon de creştere, este de a face dozări în cursul somnului. Într-adevăr, acest hormon nu apare în sînge decît după 15—20 de minute de la adormire, pentru a dispărea, apoi, aproape complet. Dacă analiza nocturnă arată absenţa acestei secreţii, va fi suficientă procurarea unei doze cotidiene de hormon pentru copil, astfel încît creşterea să devină normală.

Mai sînt maladiile direct legate de somn. Examenele de tipul celor pe care le face profesorul Billiard au permis descoperirea uneia dintre cele mai frecvente dintre ele: sindromul apneic. Este vorba de acele persoane care se plîng de oboseală şi somnolenţă în timpul zilei. Înregistrîndu-li-se somnul, s-a constatat că acestor persoane li se oprea respiraţia circa zece secunde, uneori un minut, un minut şi jumătate, şi că aceste pauze respiratorii se puteau multiplica de două-trei sute de ori, sau chiar de patru sute de ori în cursul nopţii. Este de la sine înţeles că inima oboseşte şi că riscurile nu sînt neglijabile. Această maladie, mondial cunoscută, atinge, se pare, circa 1 la sută din populaţie. Diagnosticarea ei este utilă, deoarece se pot prescrie tratamente.

Această maladie a fost pusă în legătură cu cea care a fost numită „moartea subită inexplicabilă a pruncilor", devenită în ţările dezvoltate prima cauză a mortalităţii pentru copiii de o lună pînă la un an. Să fie vorba tot de o pauză respiratorie prelungită? Cercetătorii sînt încă în stadiul ipotezelor. Dar unele echipe pediatrice încearcă să afle cauzele, studiind somnul fraţilor şi surorilor pruncilor morţi sau al celor „scăpaţi", care au fost salvaţi în ultima clipă...

Încet-încet, somnul iese din obscuritatea în care a fost ţinut atîta vreme.

Liliana Artănescu

Caleidoscop

Culoarea ploilor...

În trecut culoarea ploilor făcea senzație. Astăzi, se știe cărui fapt se datorează ploile într-o largă paletă cromatică, sau chiar cu... diverse ființe și obiecte.

În Spania, Italia și Franța cad adesea ploi roșii. Oamenii de știință au dovedit că ele se colorează din cauza germenilor microscopici ai unei alge monocelulare, pe care le conțin aceste ploi. Sporii plantei, urcați în nori de vînt, incolțesc rapid și pot imprima culoarea roșu deschis și zăpezii. Acest lucru, firește, nu putea fi cunoscut înainte de inventarea microscopului.

Există și ploi galbene. La 16 mai 1646, la Copenhaga a căzut o ploaie ce conținea un praf de culoarea și mirosul pucioasei. Același fenomen s-a întîmplat, în anul 1665, în Norvegia. Vecinătatea vulcanilor Islandei ar putea să explice aceste fenomene.

O ploaie cu portocale ar fi de domeniul fanteziei. Și totuși... La 8 iulie 1833, o trombă formată pe mare, lîngă Neapole, a măturat țărmul și, în drum, a golit complet niște mari coșuri cu portocale. Cîteva minute mai tîrziu, la o mare distanță de acest loc, o tînără ce se afla pe o terasă a asistat la o adevărată ploaie cu portocale.

În anul 1933, în Siberia răsăriteană, a căzut o ploaie cu meduze. În 1949, în Noua Zeelandă s-a înregistrat una din cele mai mari ploi cu pești. O puternică ploaie cu pești a fost înregistrată și în Kenya, cu cîțiva ani în urmă. Aceasta s-a produs din cauza unei furtuni de o foarte mare intensitate, care a răvășit, pur și simplu, apele unui lac din apropiere.

În vara anului 1927, locuitorii fostului sat Serpuhovo (URSS) s-au pomenit, pe neașteptate, cu o ploaie torențială neobișnuită. Ploua cu... pește viu. Știuci amețite și bibani cădeau pe stradă, pe acoperișurile caselor, în curți, în piețe. Bineînțeles, locuitorii au rămas muți de uimire, dar nu s-au sfiit să se ospăteze cu pește proaspăt. După 13 ani, la 17 iulie 1940, în satul Mescero, în plină zi, a început să plouă cu... bani de argint. Cele două „minuni" au fost săvîrșite de tornade. În primul din cazurile amintite, tornada a întîlnit în cale un lac din care a scos o cantitate considerabilă de apă și, o dată cu ea, peștele pe care l-a urcat la mare înălțime, de unde l-a azvîrlit, apoi, asupra satului. În cel de-al doilea caz, tornada a jucat și rolul de arheolog, adică a dezvelit, mai întîi, un tezaur de monede vechi, le-a smuls din stratul de pămînt unde erau ascunse, dăruind istoricilor o colecție de peste 1000 de bucăți.

După o furtună, pe teritoriul comunei Dargan-Ata, de pe malul rîului Amudaria (URSS), au apărut atîtea broaște, încît nu se mai putea vedea solul!

Efectul deplasării unei mari vijelii pe deasupra unor lanuri de grîu, de unde spicele sau boabele sînt absorbite și transportate la mari distanțe, poate fi o ploaie de grîu. Analele meteorologice citează multe exemple de averse care aduceau - cine mai știe de unde - boabe de grîu, frunze sau flori.

Pe data de 16 februarie 1929, în primele ore ale dimineții, la Dorohoi, a căzut o zăpadă galbenă. S-a constatat că apa provenită din topirea zăpezii conținea o pulbere de culoare brun-gălbuie. Era nisip fin, transportat, cu ajutorul vîntului, din zonele deșertice ale sud-vestului Asiei și nordului Africii.

Într-un secol de observații meteorologice s-au înregistrat, în întreaga lume, circa 200 de cazuri cînd a plouat cu surprize.

Vasile Crișu

Intermezzo estival

ORIZONTAL: 1) Perioade de vîrf în activitatea excursioniștilor — Cadru turistic! 2) Răcoritoare... solicitate pe caniculă — A topi la un loc. 3) A reveni la un spectacol — Cadru potrivit pentru relaxări estivale. 4) Amatoare... de orice — Auto... pentru turism! 5) Nord-nord-est — Străbat țara în lung și-n lat. 6) Colectiv restrîns — Joacă de plăcere în afara programului. 7) Se-ntîlnesc la graniță — Capcana pescarului... de meserie. 8) Tovarăși de petrecere... la masă — Tonul care face muzica. 9) Hoinărea pe drumuri de munte — Loc în sala de spectacol. 10) A merge la munte — Mari și mici în Bucovina. 11) Pași mărunți — Bucuria copiilor.

VERTICAL: 1) Locuri de popas — Sediul unor activități culturale. 2) Atributul momentelor de relaxare. 3) Un oarecare (pl.) — Au preocupări comune. 4) Pretext pentru o petrecere amicală — Gazda amatorilor de sport. 5) Inter dreapta! — Acceptați într-un grup. 6) A se amuza în timpul liber — Prezent cînd e vorba de munte. 7) Cavaler rătăcit prin... istorie — Luate la plimbare prin Bacău! 8) Prezent la repetiție — Pusă în bătaia vîntului. 9) Atracții pentru pescari — Sportul... vînătorilor. 10) Ajuns aproape de... mare — Se plimbă cu sania pe la eschimoși. 11) Vechi joc de societate — Străbat parcurile.

Nicolae Gheorghiu

Concentrate

ORIZONTAL: 1) Tratamente cu picături — Evidențiat printr-o strîngere de mînă (pl.). 2) Lideră în clasamentul adevărului — Trasul cu urechea. 3) Înregistrat la disponibil — Maestru corepetitor. 4) A fi pus în poziția stînd — A însoți o acțiune fulgerătoare. 5) Strînge din ochi — Ciclu secundar — Cu frecvență 100%. 6) Înregistrează pierderi ușoare (fem.) — Apă fără pește! 7) A prinde bine — Ea, el și... marea! — Parcurs final! 8) Campioana unei mari iubiri. 9) Strînse la pungă — Aripile uliului! 10) Cap de înregistrare-redare? — Forme de asigurare în transporturi — File de însemnări. 11) Asta poate da de bănuit.
VERTICAL: 1) Își iese uneori din țîțîni — Deținător al premiului de popularitate. 2) Valoare declarată (pl.) — Motiv de condiționare. 3) Coliere din perle. 4) Semicerc! — Opune ofensivei o apărare tip beton. 5) Urechează pentru lipsa lor de curaj — Tablă de materii. 6) Extrem de buni — Au totul la dispoziție (masc.). 7) Face prinsoare pe două foi — Prilejuiește încheierea unor acte de vînzare-cumpărare, totul avînd acoperire — Un sfîrșit fericit! 8) Derularea unei bobine (pl.). — Dă culoare jocului. 9) Concurentă fără pretenții la înălțime — Schimb de locuință. 10) Utilizarea figurilor artistice într-un pastel (pl.) — Opere din folclorul poporului! 11) Dă de mîncare la animale — Secvență cinematografică.

Gheorghe Toporeanu

Inedite

ORIZONTAL: 1) Subunitate de frunte, acționînd după un plan dinainte stabilit. 2) Copăcel-copăcel — Creastă roșie. 3) Domeniu de definiție — Închis pe dinăuntru. 4) Decorație sub semnul semilunei. 5) A lua vorba din gură — Spade încrucișate — Aripile vîntului! 6) Coji de lemn! — Ochi în ochi (pl.). 7) Remarcabil prin șuturi — Cu talia sus. 8) Cai mascați! — Tari la carte. 9) Termen asemenea — În mijlocul pădurii! — Duce sarcina. 10) Contact bilateral — Ridicați pe vîrfuri! 11) Material bun de dat la tipar cuprinzînd pătrate sau romburi — Întîi mai...
VERTICAL: 1) Păcăleală ca la carte — Prinse-n fapt! 2) Rație zilnică — Singure pe lume. 3) Fond de ten — Material de construcție pentru castele sui-generis. 4) Caracterele unor copii — Primăveri transformate în toamne. 5) A pluti... în aer — Acționează numai prin constrîngere — Gît-golaș! 6) Medii importante! — Plecat din casă pentru cumpărături — Înălțate... în picioare. 7) Scheme fixe. 8) Întoarcere... cu pretenții — Mereu ultimele! 9) Veste de pe la țară (sing.) — Remarcați din depărtare. 10) Formă de turnat — Neliniștite la cursuri. 11) Debutant în ale scrisului — Panglică prinsă.

Gheorghe Toia

LUMEA

Caiet de vacanță '86

Coordonatorul ediției: Ilie Olteanu
Prezentarea grafică: Radu Dobre, Mircea Dub
Coperta I: Valeriu Giodic
Coperta a II-a (grafica): Aurel Mateescu — Brașov

Redactarea a fost încheiată la 25 mai 1986
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii" sub comanda nr. 60097

asigurarea autoturismelor

Pentru riscurile cu care este confruntat omul de la volan este necesar să se creeze și mijloace eficiente de acoperire a urmărilor acestora. Unul din aceste mijloace, care totdeauna trebuie să existe înaintea neprevăzutului, este și asigurarea.

Pentru ca proprietarii de autoturisme să poată primi despăgubiri de asigurare pentru pagubele la propriul autoturism, care nu sînt acoperite prin asigurarea de răspundere civilă auto, este necesar să încheie la ADAS o **asigurare facultativă pentru avarii auto (casco)**, în baza căreia se acordă protecția în următoarele cazuri:

a) Autoturismul a fost avariat datorită faptului că în timpul circulației s-a lovit:

— cu un alt autovehicul sau cu orice alt fel de vehicul;

— de orice corpuri mobile și imobile aflate în afara autoturismului asigurat.

b) Autoturismul a fost avariat ca urmare a faptului că în timpul circulației a derapat, s-a răsturnat etc., inclusiv ca urmare a defectării unor piese ale acestuia.

c) Autoturismul aflat în circulație sau în staționare a fost avariat de un autovehicul neidentificat.

d) Autoturismul aflat în circulație sau în staționare a fost avariat ca urmare a lovirii fie de vehicule necuprinse în asigurarea prin efectul legii de răspundere civilă auto, fie de pietoni, ori prin căderea pe autoturism a unor corpuri.

e) Autoturismul a fost avariat ca urmare a:

— incendierii lui ori a clădirii în care se afla garat;

— exploziei, urmată sau neurmată de incendiu, inclusiv exploziei rezervorului de carburanți sau a celui de aer comprimat;

— trăsnetului — urmat sau neurmat de incendiu;

— altor calamități naturale care pot produce pagube direct autoturismului sau indirect prin dărîmarea acoperișului unei construcții pe acel autoturism etc.

f) Alte cazuri cuprinse în asigurare.

În asigurarea facultativă a autoturismelor pentru avarii auto (casco) se includ și:

— cheltuielile de transport al autoturismului la atelierul de reparații cel mai apropiat de locul accidentului, care poate face reparația sau la locul cel mai apropiat de adăpostire a autoturismului, dacă acesta nu poate fi deplasat prin forță proprie;

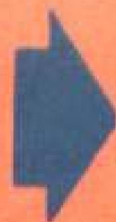
— avariile autoturismului prilejuite de măsurile luate în timpul producerii evenimentului asigurat, pentru salvarea autoturismului sau a construcției în care se afla acesta, precum și cheltuielile făcute în vederea limitării pagubelor, dacă acestea au fost necesare în urma unor avarii produse de cauze cuprinse în asigurare.

Primele de asigurare sînt diferențiate în funcție de capacitatea cilindrică a autoturismelor.

Asigurații mai au și următoarele drepturi:

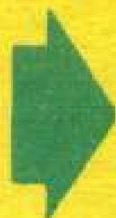
— plata unor prime anuale de asigurare diferențiate în funcție de faptul că asigurarea se încheie sau se reînnoiește direct la unitatea ADAS, precum și de vechimea neîntreruptă în asigurare, dacă pentru anii anteriori nu s-au primit ori nu se datorează despăgubiri în baza contractelor încheiate;

— repararea la ateliere a autoturismelor asigurate, fără obligația unor plăți prealabile către acestea, întrucît contravaloarea devizului de reparație se achită direct atelierului respectiv.

asigurarea autoturismelor

Asigurarea pentru avarii auto (casco) este cea mai completă asigurare pentru automobilişti.

Prezentînd unele din situaţiile ce pot surveni, precum şi condiţiile în care se încheie asigurarea facultativă pentru avarii auto (casco), se precizează că această asigurare este necesară oricărui deţinător de autoturism, chiar şi în condiţiile existenţei asigurării prin efectul legii de răspundere civilă auto.

Dacă există contractată asigurarea facultativă pentru avarii auto (casco), se poate contracta, suplimentar, **asigurarea pentru pagubele produse autoturismului condus de altă persoană decît asiguratul sau rude ale acestuia,** plătindu-se 25 % din prima prevăzută la asigurarea pentru avarii auto (casco).

Pentru a satisface cele mai variate cerinţe de acoperire prin asigurare a situaţiilor neprevăzute ce se pot produce în timpul în care se utilizează autoturismele, precum şi pentru acoperirea numai a unor categorii de pagube, cu plata corespunzătoare a primelor de asigurare, deţinătorii de autoturisme pot încheia şi alte feluri de asigurări auto:

— **Asigurarea autoturismelor numai pentru pagubele produse ca urmare a accidentelor de circulaţie,** la care prima de asigurare reprezintă 80% din suma prevăzută la asigurarea pentru avarii auto (casco).

— **Asigurarea de accidente a conducătorilor de autoturisme şi a altor persoane aflate în autoturisme,** care se încheie independent de faptul dacă a fost sau nu încheiată o asigurare pentru avarii auto (casco) şi acoperă, în limita numărului de locuri admis la transport, consecinţele accidentelor întîmplate persoanelor aflate în autoturisme.

Primele la această asigurare se stabilesc în raport de nivelul sumelor asigurate pentru fiecare persoană.

Pentru orice informaţii în legătură cu încheierea de asigurări, plata primelor, primirea de despăgubiri etc., vă puteţi adresa fiecărei sucursale ADAS, punctelor operative de lucru sau inspectorilor ADAS.

Lei 25